

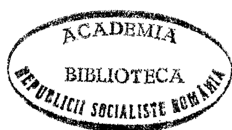
G. COŞBUC

OPERE ALESE

I

*Ediţie îngrijită
şi prefaţă de
GAVRIL SCRIDON*

POEZII

S C R I I T O R I   R O M Â N I

EDITURA PENTRU LITERATURA
Bucureşti 1966

GEORGE COŞBUC

În *Istoria literaturii româneşti. Introducere sintetică*[1], vorbind despre autorul *Nunţii Zamfirei*, Nicolae Iorga sesiza una din trăsăturile fundamentale ale caracterului poetului năsăudean: „Coşbuc era un spirit grăniceresc, luptător, provocant, sfidător, un spirit brusc şi bătăios, şi aşa a rămas pînă la sfîrşit". Într-adevăr, în Coşbuc se concentraseră „pasiuni seculare produse de imensa şi aproape intolerabila nedreptate" la care fuseseră supuşi ţăranii români iobagi pe moşiile groafeşti, văduviţi şi de drepturi naţionale. Deşi Coşbuc făcea parte din neamul grănicerilor năsăudeni, oameni liberi, care n-au cunoscut niciodată starea de iobăgie, străbunii săi pe linia bărbătească descindeau dintr-o familie de iobagi care fugiseră de pe o moşie grofească la începutul secolului al XVII-lea, îndată după realizarea unităţii naţionale a românilor de către Mihai Viteazul. Încercările stăpînilor moşiei de pe care fugiseră strămoşii lui Coşbuc de a-i readuce pe urmaşi la starea de iobăgie, pe la mijlocul secolului al XVIII-lea, n-au dat rezultate, fiindcă fugarii au ştiut să se apere şi să-şi menţină situaţia favorabilă la care ajunseseră. După militarizarea, la 1762, a satelor năsăudene, urmărirea încetează. Oameni harnici şi răzbătători, foştii iobagi reuşesc să-şi creeze o poziţie care-i impune în satul Hordou, unde se aşezaseră, şi în satele din jur; unii ajung primari; apoi se desprinde o foarte prolifică ramură preoţească din care se trage poetul. Într-adevăr, încă de pe la începutul secolului al XVIII-lea se înşiră generaţii de preoţi. Tatăl poetului, Sebastian Coşbuc, studiase la Blaj, era preot cu carte, cu studii teologice; la aceasta se referă poetul într-o însemnare manuscrisă, alăturîndu-şi părintele, în glumă, cărturarilor Şincai, Maior, Micu şi Cipariu:

Şi fericitul părinte al meu
Sevastian popa aici învăţat-a.
Blajule, o, mare e Dumnezeu!

[1] Bucureşti, 1929, p. 198.

Căci dacă în lume n-ar fi fost tata
Ca să-ți cînt ode, fir-aș azi eu?[1]

Mama poetului, Maria, fiică de preot și ea, era o femeie cu mai puțină școală (cu cîteva clase la școala de fete din Năsăud), căsătorită la vîrsta de 15 ani. De la mamă se pare că a moștenit George Coșbuc darul poetic, fiindcă preoteasa Maria era o neîntrecută povestitoare, știa cele mai multe basme din întreg satul, după cum își va aminti poetul mai tîrziu.

Dintre cei vreo 15 copii ai lui Sebastian Coșbuc și ai Mariei, despre 8 se știe ceva mai mult, fiindcă ceilalți au murit la vîrstă foarte fragedă. În șirul celor cunoscuți, poetul este al optulea născut. A văzut lumina zilei la 20 septembrie 1866, în satul Hordou (care-i poartă, din 1924, numele), fiind botezat de preotul Anton Coșbuc, bunicul său; Sebastian era, la acea dată, preot în satul vecin, Salva.

Copilăria petrecută la Hordou, Salva și Telciu, într-un mediu țărănesc autentic și într-o atmosferă de basm și legendă, de hore și chiuituri, va lăsa puternice amprente asupra întregii dezvoltări ulterioare a lui George Coșbuc. Înzestrat cu har poetic, a înregistrat piese folclorice, compunînd chiar el strigături pe care le chiuia la horă fratele său mai tînăr, Aurel (care rămăsese flăcău plugar, acasă), întrecîndu-se în dialoguri versificate cu rapsozi mai bătrîni ai satului. Contactul cu folclorul și cu mitologia de pe valea Sălăuței, și, ceva mai tîrziu, și cu elemente similare din satele someșene și din jurul Bistriței, va juca un rol de seamă în formarea și dezvoltarea viitorului poet. Vom vedea cum, trecînd peste puerilele încercări de elev, unele piese folclorice vor constitui debutul foarte promițător de la *Tribuna* din Sibiu.

Anii petrecuți la gimnaziul românesc din Năsăud (1876—1884) sînt anii însușirii unei solide culturi, cu deosebire clasică. Năsăudul nu era, în acei ani, decît un sat ceva mai mare decît Hordoul, pe care-l prelungea și ca mod de viață, urbanistică, climat folcloric și mitologic. Elevii erau, în majoritate, copii de țărani de prin satele învecinate; chiar și Coșbuc, fiu de popă, se considera tot țăran. Prin 1897 își va aminti că: „Doisprezece dintre patrusprezece, cîți urmam clasa a opta a liceului din Năsăud, eram băieți de țărani oieri și purtam căciuli și ițari. Vacanțele ni le petreceam prin păduri și prin munți, căci numai la școală eram «domnișori», iar acasă eram ciobani."[2] Dar Năsăudul oferea largi posibilități de studiu și de informare; bazele culturii lui Coșbuc se pun aici, în linii mari (cu excepția lui Dante)

---

[1] B.A.R., fondul Coșbuc, mapa VII, 4.
[2] G. Coșbuc, *Heu, quale portentum!*, în *Versuri și proză*, 1897, p. 106.

— în restul vieții n-a făcut decît să adîncească unele elemente în funcție de anumite solicitări și frămîntări ale spiritului său.

Biblioteca gimnaziului, a elevilor și cea profesorală, completate cu aceea a casinei române și cu numeroasele cărți ale gazdei poetului formau împreună un fond impresionant, pe care Coșbuc l-a parcurs, așa cum ne informează colegii săi de școală, în întregime. Erau acolo colecții complete de periodice românești (*Curierul românesc*, *Curierul de ambe sexe*, *Gazeta Transilvaniei*, *Transilvania*, *Federațiunea*, *Telegraful român*, *Familia*, *Albina*, *Magazinul pedagogic*, *Convorbiri literare* etc.). Se găseau aproape toate cărțile românești tipărite în toate centrele culturale (din Moldova, Muntenia, Transilvania), literatură cultă și populară, poezie și proză, scrieri dramatice; tot ceea ce putea să contribuie la desăvîrșirea unei culturi literare naționale, ca o completare a culturii clasice pe care o primise ca elev. Coșbuc n-a fost un elev strălucit la studii. Începînd însă să scrie poezii, se face repede cunoscut printre colegi și apreciat de profesorii săi, care l-au încurajat. Prilej excelent pentru a-și face cunoscute primele încercări în versuri este societatea de lectură a elevilor gimnaziali, purtînd numele „Virtus romana rediviva", ca un ecou al spiritului foștilor grăniceri năsăudeni, din ale căror jertfe de aproape 100 de ani sub pajura habsburgilor s-a înălțat gimnaziul năsăudean. În cadrul ședințelor societății, Coșbuc a citit un mare număr de poezii; aceasta i-a adus alegerea ca vicepreședinte și apoi ca președinte al societății. O bună parte din aceste modeste producții a fost cuprinsă în tomurile revistei manuscrise pe care o „edita" societatea într-un singur exemplar, sub titlul *Muza someșană*. În general, sînt poezii fără pretenție, romantice, de un romantism străin, împrumutat de la unii poeți germani din care și traduce în acest timp: Heine, Bodenstedt, Rückert, Freiligrath, Kosegarthen. Tînărul poet traduce și din literatura latină și din ungurește. Dar, pe lîngă poeziile triste, cîntînd decepția și durerea cauzate de neînțelegerea din partea fetei iubite, găsim și cîteva note care se vor dezvolta în anii maturității: necesitatea luptei împotriva tiraniei (în maniera lui Andrei Mureșanu), versificări de basme populare, precum și exerciții foarte promițătoare pentru lirica de peisaj (*Tablou de seară*). Ca traducător, Coșbuc va dezvolta începuturile năsăudene în lucrări mai mari, transformînd o activitate secundară într-o pasiune mistuitoare și voluptuoasă în anii maturității.

După absolvirea gimnaziului și trecerea examenului de maturitate, în mai-iunie 1884, Coșbuc ar fi trebuit, conform intențiilor părinților săi, să devină preot. Dar tînărul „abiturient" nu se simte de loc atras spre cele bisericești și, răzvrătit ca și strămoșii săi iobagi, reușește să

înșele vigilența tatălui său, care-l duce la concurs la teologia din Gherla, încurcă actele și nu este primit în seminar. Potrivit cu preocupările sale, reușește să-și convingă părinții să-l lase să urmeze cursurile Universității din Cluj.

Ca student al Facultății de filologie din Cluj, pe Coșbuc îl găsim în scriptele oficiale doar în anul școlar 1884/1885, deși poetul petrece aici — cu intermitențe — pînă prin primăvara anului 1887, deci cam trei ani. Are greutăți cu studiul, fiindcă nu stăpînea limba maghiară în măsura necesară; se mai adaugă privațiunile materiale. Popasul de la Cluj, în ciuda faptului că n-a reușit să treacă examene, este, am putea spune, hotărîtor pentru Coșbuc. Dacă frecventează rar sau aproape de loc cursurile universitare, studentul este însă unul dintre cei mai credincioși cititori ai bibliotecii; Goethe și Heine par a fi marile lui pasiuni, alături de lecturi din Anacreon, din poeții indieni vechi și din cei persani. Încă în toamna lui 1884, trimite la *Tribuna* sibiană anecdota satirică *Filozofii și plugarii*, pe care o semnează prin anagramă: *C. Boșcu*. Aceasta atrage atenția tribuniștilor asupra colaboratorului pe care, bănuindu-l student, îl caută la Cluj, de unde primesc răspuns că este necunoscut. Debutul cu o snoavă populară este apoi întregit cu alte creații folclorice, sporind prețuirea pe care și-o asigurase în redacția ziarului condus de Ion Slavici.

După ce Slavici reușește să-i dea de urmă, se înfiripă o bogată corespondență între prozator și poet. Părăsind universitatea, avînd necazuri și supărări cu părinții, frații și cumnații săi, în perspectiva neagră și apropiată de a fi trimis, în cele din urmă, după trei ani pierduți, la seminarul teologic din Gherla este, chemat de către I. Slavici la redacția *Tribunei*, unde intră în a doua jumătate a lui august, în anul 1887. Începe o scurtă dar cea mai frumoasă și mai rodnică etapă a vieții lui George Coșbuc.

Viața în redacția *Tribunei*, alături de oameni cu o serioasă pregătire culturală și cu prestigiu (Slavici era autorul unui volum de *Novele din popor* și lucrase la *Timpul* împreună cu Eminescu), a însemnat o fericită ocazie pentru Coșbuc de a-și desăvîrși cunoștințele literare și lingvistice, de a-și clarifica unele chestiuni legate de tehnica versificației, de purificarea limbii de unele reziduuri regionale și chiar, ceea ce ni se pare mai important, de orientare, de aflare a drumului propriu pe care să meargă în creația sa poetică: orientarea spre realitățile satului românesc, în direcția realismului popular promovat de *Tribuna*, ca o reacție împotriva idilismului și melodramatismului cultivate de *Familia* și alte periodice literare românești transilvănene. Dacă poetul mai continuă a publica unele balade de inspirație (și chiar de formă)

populară, din provizia adusă de acasă, de la Năsăud, se îndreaptă destul de repede spre cultivarea baladei și mai ales a idilei în care va fi nu numai novator ,dar și neegalat pînă astăzi în lirica noastră. Coșbuc mai plătește un mic tribut și unor preocupări ceva mai timpurii: traducerii și prelucrării din literaturi străine; în acest sens, subliniem ciclul de cîntece anacreontice pe care le publică în 1888 în *Tribuna*, expresie nu numai a cunoașterii marelui poet grec al antichității, dar și a experienței personale a lui Coșbuc, care ducea o viață de boem, în limitele orașului, și, nu o dată, în evadări prin satele de margine sibiene, care-l atrag nu numai prin frumusețea locurilor, ci mai ales prin aceea a chipurilor de oameni cu pitorești costume și frumos grai, compensînd lipsa năsăudenilor săi îndepărtați.

Din compartimentele poeziei lui Coșbuc, din cei doi ani petrecuți la Sibiu, detașăm, în treacăt, pe cel folcloric, care-și are începuturile la Năsăud și Cluj. Coșbuc prelucrează tezaurul pe care l-a adus de acasă. Reținem: *Filozofii și plugarii*, care elogiază înțelepciunea țăranului în opoziție cu îngîmfarea cărturarilor; motivul nu este prezent numai la noi, ci și la alte popoare, nu numai vecine, ci și pe coordonate mai îndepărtate; *Blăstăm de mamă* și *Draga mamei*, amîndouă balade populare prelucrînd blestemul, pe care-l condamnă, dar conținînd și alte implicații (motivul Lenore, în cea dintîi, răspîndit în Balcani), sau prezența acelui destin implacabil cu rezonanțe parcă din vechile tragedii grecești; dramaticele balade *Rodovica* și *Ceas rău*, precum și basmele versificate *Fata craiului din cetini*, *Fulger*, *Izvor de apă vie*, *Tulnic și Lioara*; anecdotele *Pe pămîntul turcului*, *Dric de teleguță* și *Leac pentru drac*. Cea mai valoroasă, ca realizare artistică și ca problematică, este basmul versificat *Crăiasa zînelor*, a cărui cizelare l-a preocupat foarte mult pe poet, variantele impresionînd prin marcarea drumului pînă la forma ultimă din culegerea definitivă. Nu trebuie să uităm, în acest sector, nici balada *Brîul Cosinzenii*, prelucrînd o temă asemănătoare celei din *Cicoarea*, ambele înrudite cu *Luceafărul* lui Eminescu.

Dar în anii cei mai rodnici, partea cea mai rezistentă din opera lui Coșbuc o constituie, fără îndoială, idila. Dacă pentru baladă putea găsi numeroase exemple în poezia românească și străină, în idilă, chiar dacă-l mărturisește ca stimulent pe Salis-Seewis, se detașează de acesta în mod categoric; poetul elvețian era autorul unor idile duioase, modeste; Coșbuc a ridicat idila la rangul marii poezii.

Într-o scrisoare adresată la 12 septembrie 1888 fratelui său Aurel, poetul scrie: „Așa se vede că lumea toată din Ungaria și Ardeal mă consideră pe mine ca cel mai tînăr, dar cel mai bun poet din Ardeal

(adică mă voi face, pînă acuma numai am început bine), şi asta de acolo vine că scriu *poporal*, am idei *originale* şi cunosc limba şi provincialismele bine".[1] Apariţia *Nunţii Zamfirei*, în nr. 108, din mai 1889 al *Tribunei*, însemnează atingerea unui asemenea succes, încît renumele lui George Coşbuc trece Carpaţii. Îndemnat mai mult de Ioan Slavici, la sfîrşitul anului 1889, poetul se duce la Bucureşti. Aici, în primii ani, duce o viaţă nesigură, de boem, încercat, nu o dată, de serioase lipsuri materiale, schimbînd locuinţe modeste. Un timp e funcţionar de minister, apoi redactor la revista *Lumea ilustrată* (unde era tratat ca un salahor de rînd), colaborator la redactarea de manuale şcolare. Îl încearcă gîndul reîntoarcerii acasă, fiindcă nu-şi vedea rostul în capitală: „Aş vrea să mă întorc acasă în Ardeal. Ori să rămîn pentru totdeauna în România, adică să-mi cer împămîntenirea aici, să fiu cetăţean român şi prin urmare să-mi pierd toate drepturile mele politice în Austria. Ori să trec în Ardeal, să-mi fac serviciul militar de 8 săptămîni şi să stau închis vreo 6 săptămîni şi astfel să fiu liber să trăiesc ori în Austria ori în România. Părerea dintîi este a multor oameni de aici, părerea din urmă e a mea"[2], îi scrie tatălui său la 3 septembrie 1891.

Anul 1893 marchează o dată deosebită nu numai pentru viaţa şi opera lui Coşbuc, ci şi pentru poezia românească: apare cea dintîi culegere de poezii a lui Coşbuc: *Balade şi idile*. Cartea atrage atenţia publicului larg, datorită mai ales faptului că se declanşează un proces literar Coşbuc, care, cu mici intermitenţe, va dura mai bine de zece ani, antrenînd la bară, ca apărători sau detractori, şi nume binecunoscute ale literaturii noastre: Al. Vlahuţă, Gherea, N. Iorga, Al. Macedonski, Sextil Puşcariu, G.Bogdan-Duică şi chiar tînărul debutant Ion Theo (Tudor Arghezi). Spiritul incitator a fost Grigori N. Lazu, obscur poet din Piatra-Neamţ, autor şi de numeroase traduceri din lirica universală. Ceea ce i se obiectează, înainte de toate, lui Coşbuc este lipsa de originalitate; este acuzat de furt literar; i se contestă frumuseţea limbii poetice etc. Articolele scrise împotriva sau pentru apărarea poetului nu-l antrenează şi pe Coşbuc, care e parcă străin de conflict, tace şi lasă cele două tabere să-şi încrucişeze săbiile cu patimă. Abia mai tîrziu, intervine calm, prea modest, încercînd să justifice unele piese incriminate. Toată zarva stîrnită de broşura tipărită de Lazu, în opoziţie cu ceea ce dorise autorul ei, a reuşit mai degrabă să-i facă popularitate lui Coşbuc, contribuind la crearea unei glorii literare

[1] George Monahu, *Din corespondenţa lui Coşbuc cu familia*, *Tribuna Ardealului*, II, nr. 172, 19 aprilie 1941.
[2] *Ibidem.*

destul de rapide, pe care alţi poeţi şi-o cîştigă după mulţi ani de ucenicie literară.

Cea dintîi recoltă a lui Coşbuc aducea un fond bogat sufletesc şi artistic, o lume nouă, robustă şi optimistă; aducea lumini noi şi puternice şi un aer pur, de munte; aducea aroma grădinilor ţărăneşti, a holdelor de grîu, a fînului cosit — toate acestea într-o atmosferă sumbră, îmbîcsită de epigonism eminescian, de parfumuri străine, de lamentaţii bolnăvicioase. Poezia lui Coşbuc a izbit în acea lume de poeţi bolnavi, a ridicat perdeaua care oprea luminile şi tumultul vieţii adevărate să pătrundă în literatură şi a arătat drumul nou pe care trebuie să se meargă. Poezia lui Coşbuc a produs o revoluţie în lirica românească din ultimul deceniu al secolului trecut. A trezit conştiinţe adormite, energii latente care nu-şi găsiseră încă direcţia reală. A pregătit pe Goga şi alţi mari lirici ai veacului XX.

În acelaşi an, 1893, Coşbuc scrie poezia-manifest *In opressores*, pe care năsăudenii o multiplică şi o răspîndesc printre memorandişti la Cluj şi în altă parte. Cuvîntul tirteic al lui Coşbuc răsună categoric şi viguros, însufleţind pe luptătorii pentru demnitate şi dreptate socială şi naţională, împotriva cotropitorilor. Se pare că poetul era în relaţii strînse cu memorandiştii, de vreme ce şi cumnatul său, Constantin Pop, este închis la Cluj, prins în această horă a protestelor şi a oprimărilor; o fotografie ni-l înfăţişează pe poet într-un grup de memorandişti.

Între 1894 şi 1896, Coşbuc, împreună cu Caragiale şi cu I. Slavici, editează foarte eleganta revistă de familie *Vatra*, pe care o gospodăreşte mai ales poetul. *Vatra* este, la sfîrşitul veacului trecut, una dintre cele mai importante reviste româneşti, prin orientarea ei spre viaţa şi gustul poporului, prin cultivarea unei literaturi bune, expresie a frămîntărilor contemporane; e suficient să amintim publicarea aici a poeziilor *Noi vrem pămînt!*, *In opressores*, *Doina*, pentru a înţelege ideologia *Vetrei* şi opoziţia ei faţă cu unele tendinţe retrograde din epocă.

În 1895, Coşbuc se căsătoreşte cu Elena Sfetea; în acelaşi an se naşte unicul băiat, Alexandru. Viaţa de familie aduce o îmbunătăţire considerabilă a condiţiilor de trai, o disciplinare a timpului, poetul rămînînd toată viaţa, aşa cum scria într-o scrisoare către sora sa Angelina, un „boier sărac".

Cea de a doua culegere de poezii, *Fire de tort*, care apare în 1896, este mai omogenă ca tematică decît prima; nici nume străine ce-ar fi putut prilejui acuza de plagiat nu se mai găsesc. În *Notele* de la sfîrşitul volumului, Coşbuc răspunde, nu suficient de convingător, detractorilor săi. Tot acum apare traducerea *Eneidei* lui Virgiliu (pentru care Coşbuc primeşte un însemnat premiu academic) şi *Mazepa* lui Byron.

În 1897, Coşbuc conduce un timp revista *Foaia interesantă*, care nu reuşeşte să creeze o mişcare literară prestigioasă şi încetează să apară, în acelaşi an, după ce-i publicase pe Cincinat Pavelescu şi pe Panait Cerna. În aceeaşi vreme, Coşbuc se lasă convins să intre în comitetul de redacţie al revistei *Albina*, publicaţie menită a lumina satele, un reflex naiv şi tardiv de iluminism. Revista, la care, ulterior, au colaborat şi N. Iorga, M. Sadoveanu, I. Slavici, Al. Vlahuţă, Em. Gîrleanu urmărea popularizarea ştiinţei şi, nu în ultimul rînd, apologia stărilor de lucruri şi a monarhiei. Anul 1897 mai aduce publicarea volumului *Versuri şi proză*, la Caransebeş (de către E. Hodoş), a *Antologiei sanscrite* şi a *Sacontalei*.

Bolnav de rinichi, în 1898, Coşbuc stă un timp la Karlsbad.

În 1899, Coşbuc publică două lucrări în proză: *Războiul nostru pentru neatîrnare* şi *Povestea unei coroane de oţel*, care evocă momente ale războiului de independenţă de la 1877. În anul următor, 1900, este ales membru corespondent al Academiei Române.

În ultima lună a celui dintîi an al secolului nostru, sub conducerea lui Coşbuc şi Vlahuţă, începe să apară revista *Semănătorul*. Revista îşi propune să continue bunele tradiţii ale literaturii române, să promoveze creaţii inspirate din viaţa poporului nostru, să unifice forţele risipite ale scriitorilor, condamnînd importul de idei, înstrăinarea şi îndepărtarea de spiritul românesc. În programul revistei se adună idei ale *Daciei literare*, ale *Tribunei* şi *Vetrei*, toate mărturisind dragostea lui Coşbuc şi Vlahuţă pentru poporul român, pentru trecutul lui măreţ, pentru natura patriei. La scurtă vreme, conducătorii părăsesc cîrma acestei reviste care va pluti pe ape cînd mai tulburi, cînd mai limpezi, împinsă de vînturi bune sau rele, joc al unor interese nu o dată străine de acelea pentru care pornise la drum. O bună bucată de vreme a căzut pradă naţionalismului şi şovinismului, denaturînd un program şi un ideal onest al întemeietorilor.

În 1902 vede lumina tiparului cea de a treia culegere de poezii a lui Coşbuc, *Ziarul unui pierde-vară*, primită, ca şi cea de a doua, cu interes scăzut de către critică; culegerea conţine poezie peisagistică şi patriotică. De altfel, după 1900, Coşbuc cultivă tot mai insistent lirica patriotică, din care adună cel de al patrulea volum de poezii, *Cîntece de vitejie*, în 1904.

Din 1902, Coşbuc este referendar la Casa şcoalelor, coleg de birou, un timp, cu Sadoveanu, Emil Gîrleanu şi Al.Vlahuţă. În această calitate, pentru cei 350 lei salar lunar, timp de mai mulţi ani poetul se deplasează deseori la sate pentru a îndruma activitatea cercurilor

culturale, cu naiva convingere că lumina cărţii va atrage după sine şi o remediere a lipsurilor materiale din viaţa ţărănimii.

În 1902, Coşbuc face una din cele mai lungi călătorii ale sale în străinătate; după un popas la Karlsbad, petrece cîteva săptămîni în Italia, în oraşul Riva de pe ţărmul nordic al lacului Garda, unde învaţă italieneşte din dorinţa de a relua traducerea *Divinei Comedii* după izvor italian. Mai tîrziu, alte drumuri italiene îl vor purta pe urmele lui Dante, atunci cînd tălmăcitorul român se transformă în exeget al marelui florentin şi adună materiale pentru vastul său studiu dantesc. Din aceste drumuri prin străinătate, alături de evidenţa într-o contabilitate de om cu resursele foarte limitate (notează zilnic, în carnetele sale, tot ceea ce a cheltuit, cu adunarea totalului general la sfîrşit de etapă), Coşbuc face şi subtile şi poetice comentarii referitoare la cele observate, sau scrie bucăţi în proză şi poezii pe care se grăbeşte să le publice la revenirea în ţară. Din aceste drumuri prin străinătate, după 1903, se abate de fiecare dată şi prin locurile copilăriei: Hordou, Năsăud, Feldru, Bistriţa, Sîngeorz-Băi, pentru a-şi revedea fraţii şi surorile, foştii colegi şi prieteni din anii de şcoală.

O ultimă încercare de a scoate o revistă o face Coşbuc în anul 1906, cînd, în colaborare cu Ion Gorun (secretar de redacţie fiind Ilarie Chendi), editează revista *Viaţa literară*, care apare un singur an (52 de numere) fără pretenţia de a iniţia o mişcare deosebită. Revista nu-şi propune nici un program, cerînd colaboratorilor săi, înainte de toate, talent. *Viaţa literară* are meritul de a fi publicat un număr mare de scriitori, dintre care cităm pe: Ion Minulescu, Cincinat Pavelescu, M. Dragomirescu, Eugen Lovinescu, G. Topîrceanu, Victor Eftimiu, M. Lungianu. Contribuţia lui Coşbuc este modestă, mai ales traduceri (*Divina Comedie*, *Odiseea*) şi cîteva articole importante referitoare la limba română literară. *Viaţa literară* dorea să dea o ripostă acelora care (mai ales Macedonski) diminuau contribuţia scriitorilor ardeleni la dezvoltarea literelor româneşti; în aceeaşi vreme, noua revistă marca o îndepărtare totală faţă de drumul pe care se angajase *Sămănătorul*. Un fapt este însă cert: talentul lui Coşbuc începuse să secătuiască, oarecum; toate energiile sale sînt concentrate într-o operă care l-a subjugat pînă în ultimele clipe ale vieţii sale: traducerea şi interpretarea *Divinei Comedii* a lui Dante.

Coşbuc, care nu-şi mai văzuse locurile copilăriei dinainte de a se aşeza la Bucureşti, suferă de nostalgia depărtării în timp şi spaţiu de acele locuri şi oameni, dintre care părinţii săi plecaseră în lumea umbrelor danteşti. În 1906, anul jubileului de mucava al domniei regale de 40 de ani, Ion Agîrbiceanu îl cunoaşte pe Coşbuc;

prozatorul își amintește următoarele, despre o petrecere la restaurantul „Caru cu bere" din București (prezenți fiind ardelenii I. Gorun, St. O. Iosif, Ilarie Chendi, Zaharia Bîrsan): „Rămăsei la urmă numai cu G. Coșbuc. S-au băut multe halbe de bere.

— Și acum să-mi cînți tu o doină din Ardeal, îmi zise el, privind ca în ceață.

— Nu știu să cînt, domnule Coșbuc!

— Auzi vorbă! Popă și nu știe să cînte, se miră el, întorcîndu-se cu fața spre mine.

— Păi n-am glas, n-am voce, ureche am.

— Cîntă una bisericească, o priceasnă. Așa, încet — să ajungă pînă la urechea mea.

N-am voit să-l supăr și am început o priceasnă. Dar după două-trei întorsături s-a oblit pe scaun:

— Este la voi, pe lîngă Sibiu, un popă, unu Isaia. Doine ca ale lui mai rar. Și ce glas! Te scoală din morți!"[1]

În anul marilor răscoale țărănești, poezia *Noi vrem pămînt!* fiind răspîndită printre răsculați, poetul este acuzat de activitate subversivă, și unele glasuri cer arestarea agitatorului. La aceasta se referă atît *Scrisoare deschisă unui melc* din *Caleidoscopul lui A. Mirea*, cît și *Telegramă cifrată* din poemul arghezian *1907*, din care cităm o strofă:

Unul Coșbuc a scris și-o poezie,
Împrăștiată-n țară pe ascuns.
Luați peticele astea de hîrtie
Și constatați prin cine au pătruns.

În 1908, poetul poate să se întoarcă în Transilvania, pe baza unei amnistii imperiale acordate celor care nu-și satisfăcuseră obligațiile ostășești. Emoțiile reîntoarcerii sînt copleșitoare; trecuseră 20 de ani de la plecare. În Transilvania se formase un veritabil cult pentru Coșbuc. E primit pretutindeni sărbătorește. Despre asemenea primiri aflăm prețioase note în scrisul lui Octavian Goga și al lui Liviu Rebreanu. În 1911, Coșbuc participă la serbările jubiliare de la Blaj, organizate de Astra; cu acest prilej a zburat Aurel Vlaicu, cel dintîi stăpîn simbolic al aerului acestui pămînt străbun al nostru. Caragiale, prezent și el la festivități, mărturisește entuziast: „Eu sunt o nimica, am învățat doar patru clase primare, dar cunosc 6 poeți mari în lumea asta și între ei este Coșbuc al nostru"[2].

Începutul primului război mondial îl împiedică să mai revină în Transilvania, oprit de jandarmii imperiali cu pene și baionetă. În

[1] Ion Agîrbiceanu, *Amintiri despre G. Coșbuc* (reproducere după ms.).
[2] *Serbările de la Blaj*, 1911, p. 80.

1914, include, în ediţia nouă a *Firelor de tort*, o poezie în care, la modul alegoriei folclorice, îşi exprimă convingerea în apropierea sorocului întregirii patriei cu oprimata Transilvanie:

Visăm şi noi, de mult visăm voinicul
Ursit să scape-o fată de-mpărat,
Cum Făt-Frumos ursit a fost s-o scape.
El iar o să ridice-un neam furat
De-ai săi duşmani şi-aproape aruncat
Sub bulgării-nmormîntătoarei sape.
Veni-va el, şi peste munţi şi ape
Sumeţ va stăpîni din vest în ost —
În inimă-mi o ştiu, o ştiu eu bine!
. . . .
Şi va veni, veni şi-un timp dorit,
Cînd cele-nguste-şi vor mări cuprinsul,
Cînd cele ce-au fost joc vor fi-ntr-adinsul,
Şi nu ne va-ngrădi-n puteri învinsul
Şirag de munţi.

Dar Coşbuc nu are fericirea de a vedea cu ochii izbăvirea frumoasei fete de împărat. Ultimii ani ai vieţii sale sînt anii unor încercări tragice. În vara lui 1915, într-un accident de automobil, la Băleşti (Oltenia), moare Alexandru Coşbuc; lovitura a fost atît de puternică, încît poetul, ca şi Hasdeu după pierderea Iuliei, nu-şi mai poate reveni. Regretul este cu atît mai mare cu cît Coşbuc, care dorea fierbinte realizarea unităţii naţionale, nu şi-a putut vedea feciorul „murind pentru libertatea celor obijduiţi de veacuri“, aşa cum mărturiseşte într-o scrisoare adresată unui prieten al său.[1] Alegerea, în 1916, la Academia Română, ca membru activ, nu are darul de a redresa pe omul pornit iremediabil spre mormînt. Arghezi şi-l aminteşte în *Tablete de papagal:*

„De la un timp, din Gheorghe Coşbuc rămăsese o schemă palidă şi fugară. Îl zăream ascuns în pălăria lui mare, trasă pe frunte. Îşi pierduse băiatul, un flăcău. Lovitura fatalităţii n-a cruţat nici pe tată, nici pe poet. Fără voie, tîrît spre sufletul lui de o turburare instinctivă, l-am salutat odată, făcîndu-i loc pe o margine de bulevard şi ochii lui s-au uitat la mine speriaţi. I-aş fi sărutat mîinile. De atunci, de cîte ori m-am încrucişat cu el, m-am descoperit cu închinăciune.“

---

[1] *Simion C. Mîndrescu în serviciul unităţii noastre naţionale*, Bucureşti, [1928], p. 107.

Stins subit din viață, la 9 mai 1918, a fost așezat, într-o zi ploioasă, în cimitirul Bellu, însoțit fiind, printre alții, de Ioan Slavici, Gala Galaction, G.Bogdan-Duică.

*

În *Notele* care încheie culegerea *Fire de tort* din 1896, Coșbuc mărturisește: „De cînd am început să scriu m-a tot frămîntat ideea să scriu un ciclu de poeme cu subiecte luate din poveștile poporului și să le leg astfel ca să le dau unitate și extensiune de epopee". Ideea nu s-a putut realiza din cauza metricii inegale, a diferitelor elemente care urmau să intre în alcătuirea proiectatei epopei, din lipsa condițiilor de viață necesare unui efort mai îndelungat, fiind obligat, după propria sa mărturisire, să scrie ode pentru a putea trăi. Lectura pieselor care urmau să facă parte din epopee (lista este indicată chiar de poet) mărturisește lipsa unei unități epice care să permită urmărirea motivelor și temelor într-o înlănțuire pe care ar solicita-o epopeea. Proiectul ține de anii de ucenicie, cînd se afla sub influența imediată a lecturii din literaturile vechi, și a contactului apropiat cu balada și legenda populară. De altfel, chiar după opinia lui Coșbuc, epopeea este modalitatea de expresie literară a popoarelor aflate pe o treaptă inferioară a civilizației; locul epopeii fusese luat, în lumea modernă, de roman. Nu e mai puțin adevărat nici faptul că, așa cum o să vedem, Coșbuc nu era un talent epic, ci unul liric, și încă de o structură cu totul originală, oarecum ciudată, și, la prima afirmație, contradictorie: liric obiectiv.

Visata epopee, care ar fi sintetizat mitologia autohtonă după modelele antichității greco-romane, nu s-a putut închega; din elementele risipite în tomuri și periodice se poate reconstitui, cel puțin în motivele centrale, acea mitologie românească visată a se transforma în epopee închegată.

Coșbuc a scris și a publicat mult: poezie și proză, adaptări și traduceri, scrieri cu o tematică foarte variată și complexă, foarte inegale ca realizare artistică — exigența poetului nefiind totdeauna prezentă. Nu e mai puțin adevărat însă că, tocmai la cele mai reușite și mai reprezentative opere ale sale, a lucrat timp îndelungat, a revenit de nenumărate ori asupra paginilor, retușînd și cizelînd, înlăturînd versuri sau chiar strofe, reducînd sau amplificînd cu grijă și pasiune textul pînă în șpaltul tipografului.

Cea dintîi etapă a unei strălucite cariere poetice este dintre cele mai modeste: încercările de elev, de la Năsăud, în majoritate scrise sub influența romanticilor germani, pe care-i citea în original, și în poezia cărora găsea și tonalități potrivite cu o anumită experiență de viață. La Sibiu va continua să cultive balada de inspirație germană, legenda de aceeași origine, prelucrate în climatul stilistic al poeziei românești pașoptiste. Dar, chiar în această perioadă, se face simțită direcția protestatară a poeziei de mai tîrziu și concepția referitoare la lupta vieții. Maturitatea și experiența vor sublinia cu forță această latură pe care începuturile abia o schițează.

Dar, pentru formarea și dezvoltarea lui Coșbuc ca poet, contactul cu folclorul, ca și în cazul lui Alecsandri și Eminescu, este hotărîtor. Nici nu se putea ca mediul folcloric și mitologic în care a copilărit să nu-și fi lăsat amprenta, puternic, asupra evoluției artistice a lui Coșbuc în anii maturității. Pentru că nu e vorba numai de acele balade, legende și anecdote populare publicate în *Tribuna* de la Sibiu, dintre care unele foarte reușite (*Draga mamei*, de pildă), ci și de materialul folcloric prelucrat pînă la dizolvare într-o osmoză desăvîrșită cu cel cult, în cîteva mari poezii, cum ar fi: *Nunta Zamfirei*, *Crăiasa zînelor*, *Moartea lui Fulger*, *Doina* și altele. Școala folclorului a fost necesară mai ales la un poet cum e Coșbuc: cîntăreț al vieții satului românesc.

Dacă, printr-o operație de selectare și eliminare, separăm baladele romantice de inspirație germană sau preluate de poet din versiuni germane (cu subiecte germane, orientale, greco-romane, franceze, gotice sau engleze), ceea ce rămîne valabil din această selecție este o monografie a poporului român, cu implicații istorice, cu evocarea unor momente semnificative din lupta acestuia pentru libertate socială și națională; o monografie a satului românesc contemporan poetului, cu conflictele și contradicțiile determinate de diferențierea țărănimii, cu bucurii și drame, cu puternice pasiuni. Idila coșbuciană este unul dintre cele mai de preț succese ale liricii românești. În aceeași măsură, poezia de peisaj, în care Coșbuc s-a dovedit a fi un maestru original, trădînd, și aici, aceeași dragoste statornică față de acea avere de frumuseți autohtone cu care a fost înzestrată patria română. O caracteristică generală a liricii lui Coșbuc o constituie, fără îndoială, dragostea constantă față de tot ce are mai bun poporul nostru, statornicia lui pe pămîntul străbun, în ciuda condițiilor ostile; păstrarea și cultivarea simțului de demnitate, de solidaritate și de încredere în biruința finală; păstrarea elementelor celor mai caracteristice ale naționalității noastre: limba și legea (adică acele bune obiceiuri ale pă-

mîntului, care au guvernat nescrise, unind pe toţi românii, dincolo de ape şi munţi, dincolo de provincii şi imperii vremelnice).

Lirica de peisaj şi idila sînt strîns legate în poezia lui Coşbuc. Acestea formează, de altfel, partea cea mai originală a operei sale.

Natura, aşa cum o zugrăveşte Coşbuc, spre deosebire de cel dintîi mare pastelist român, Alecsandri, are anumite atribute proprii, specifice, explicabile atît prin unele influenţe ale clasicismului roman şi grec (Virgiliu şi Hesiod), cît şi prin frecventarea unor izvoare germane, în care natura (ca şi la clasicii citaţi) era contemplată monografic: pe anotimpuri sau pe unităţi componente ale zilei (în cuprinsul celor 24 de ore astrologice). Dar, peste aceste contacte şi sugestii poetice, Coşbuc a privit natura cu ochi de ţăran, într-o corespondenţă deplină cu activitatea productivă a acestuia, aşa cum ea se desfăşoară în condiţiile de climă ale patriei noastre, condiţii care determină ciclul lucrărilor agricole. Deşi întîlnim, în lirica peisagistă a lui Coşbuc, toate cele patru anotimpuri calendaristice, poetul nu le-a tratat cu aceeaşi pondere, tocmai pentru că, aşa cum am afirmat, el vede natura cu ochii omului care lucrează pămîntul pentru a-i smulge hrana şi celelalte mijloace necesare traiului. Or, concentrarea maximă de muncă este în timpul verii; în acest anotimp natura este populată de oameni; prezenţa lor e activă, productivă, dinamică. G.Călinescu făcea următoarea observaţie în legătură cu natura în poezia lui G. Coşbuc: „Natura aci e grupată pe îndeletniciri omeneşti, e socială, e calendaristică. Coşbuc pune mai mult sistem în acele poezii, dar e lipsit de orice interioritate. Nu i s-ar putea tăgădui lirismul, de vreme ce nici coloarea, nici mişcarea narativă nu predomină, dar avem de-a face cu un lirism obiectiv, dacă se poate spune astfel, constînd în solemnitatea ideii de repetiţie a fenomenului. Tonul e al unui Virgiliu minuţios, făcînd programul zilei. Strofele nu trebuie analizate cu de-amănuntul."[1]

Considerăm necesară o paranteză pentru a preciza ce este lirismul obiectiv al lui Coşbuc.

Particularitatea lirismului lui Coşbuc a fost sesizată, pentru prima oară, de către Gherea: „Poeţii noştri vorbesc aproape exclusiv numai de propria lor dragoste, Coşbuc vorbeşte exclusiv de dragostea altora. Coşbuc e deci mai puţin egoist decît ceilalţi poeţi, e mai obiectiv, mai impersonal. Dar oricît de obiectiv şi impersonal ar fi Coşbuc, dragostea e totuşi un simţimînt eminamente subiectiv şi personal, şi dacă Coşbuc vorbeşte aşa de mult de iubire, e că propriul său suflet e plin de ea. Dar o dată preocupat de dragoste, din această din urmă pricină, e natural să se ocupe de dragostea fetelor, pentru că ea e aceea care pe

[1] G. Călinescu, *Istoria literaturii române*, 1941, p. 520.

el, bărbat, trebuie să-l emoţioneze mai mult. Cu alte cuvinte, Coşbuc fiind eminamente obiectiv şi impersonal în redarea dragostei, personalismul necesar se manifestează într-un mod indirect, prin zugrăvirea mai ales a dragostei femeieşti."[1]

Sextil Puşcariu observa şi el caracterul obiectiv al lirismului lui Coşbuc: „...ca să poţi reda cu atîta subtilitate cele mai ascunse taine ale sufletului omenesc, trebuie ca sufletul tău însuşi să le păstreze, trebuie să fi simţit tu, poetul, toate acele chinuri şi plăceri ale inimei zbuciumate de pasiuni.

Deşi Coşbuc e atît de obiectiv şi în lirismul său, sufletul lui capabil de cele mai înălţătoare sentimente se desface limpede din versurile sale."[2] Puşcariu exemplifică cele două forme de lirism (Coşbuc este şi subiectiv în unele poezii ale sale, mai ales în cele de tinereţe, în cîntecele anacreontice) prin poezia *Mama*, pe care o consideră un exemplu tipic de lirism obiectiv (Slavici o considera la fel, afirmînd că nici măcar nu e vorba de mama lui Coşbuc aici) şi, pe aceeaşi temă, citează un cîntec (al XXV-lea din ediţia I a *Baladelor şi idilelor*): „Mai puternic reiese aceasta din poezia *Mama*. E vorba de o mamă, cuvînt pe care l-a încadrat poetul totdeauna în cele mai frumoase versuri ale sale, mai mult, e vorba de mama *sa*. Am aştepta ca cel puţin în versurile dedicate ei să găsim exprimarea directă a sentimentelor sale. Dar nu. Şi aici poetul se retrage deoparte, aici mai mult ca oricînd i se pare că persoana sa trebuie să se ascundă, şi, în loc să ne spună cît de nemăsurat o iubeşte, ne dă un tablou care se preface într-o aureolă în jurul capului ei de mucenică. Şi cu toate astea noi citim printre şire adînc în inima poetului."[3] După ce Puşcariu citează cîntecul următor:

Ei veseli repetau cîntarea,
Ciocnind paharele în cor,
Eu mi-am lăsat pe mînă capul
Şi n-auzeam cîntarea lor.
Departe-n văi e o căscioară
Cu prispa netedă de lut,
Şi mama coase, şi-a ei lacrămi
Stau umede pe ce-a cusut.

adaugă: „artistul n-a avut răgaz să pună surdină sentimentelor, ci ele au debordat de-a dreptul".[4])

G. Călinescu, vorbind despre lirismul lui Coşbuc, pe lîngă cele citate mai sus, constata că „lirismul în forma aceasta obiectivă există

[1] C. Dobrogeanu-Gherea, *Studii critice*, II, 1956, p. 203.
[2] Sextil Puşcariu, *Coşbuc*, în *Luceafărul*, IV, nr. 8, 15 aprilie 1905, p. 172
[3] *Ibidem.*
[4] *Ibidem.*

ca un mecanism etern al ingenuității umane, ca un hieratism al instinctelor. E un lirism reprezentabil, o poezie teatrală, așa cum există un teatru de poezie. Mișcarea nu este exterioară, epică, simbolizînd acte de voință, ci interioară."[1]

Silvian Iosifescu constată că „termenul de lirism obiectiv pare contradictoriu. Dar dacă analizăm multe dintre poeziile lui Coșbuc — la care întîlnim în mare măsură această formă de lirism—, dacă analizăm *Balada pe care a făcut-o Villon pentru maică-sa ca s-o roage pe Sf. Fecioară* — înțelegem în ce constă lirismul obiectiv. Personajele care monologhează liric în *La oglindă*, *Dușmancele*, *Cîntecul fusului* nu se confundă, evident, cu poetul. Dar ele sînt înfățișate prin reacții interioare, împărtășite direct."[2]

În acest lirism obiectiv, reprezentabil, constă, înainte de toate, originalitatea lui Coșbuc. Așa-zisele „personaje lirice" din idilele lui Coșbuc nu sînt altceva decît expresii metaforice ale propriului eu al poetului; e o transferare de substanță senzorială și de sentiment, de tensiune artistică.

Revenind la poezia naturii, am remarcat că poetul a favorizat, vara. Acestui anotimp i-a închinat Coșbuc cele mai multe și cele mai neperisabile pasteluri ale sale, oprindu-se asupra fiecărei etape cosmogonice din ciclul celor 24 de ore cu variațiile de lumini și umbre, de pace și liniște nocturnă sau de febrilă încordare umană: dimineața, plinul zilei, seara și noaptea, într-o succesiune desăvîrșită, cu notarea particularităților de peisaj, de ocupații umane rurale, cu poezia muncii și a iubirii, așa cum se practică din timpuri imemoriale, ca o lege a firii, a existenței pe meleagurile pitorești și darnice ale patriei noastre. Concepția este uneori de un primitivism care trimite la acele popoare ale civilizației păgîne îndepărtate, cînd oamenii se închinau soarelui, ca singurului zeu stăpîn al vieții. Alături de asemenea motive de mitologie străină, pastelul lui Coșbuc, într-o viziune folclorică și țărănească, valorifică și unele elemente de mitologie populară românească, cu zmei și cu iele, cu zîne și balauri.

În pastelul lui Coșbuc predomină aspectul acustic, sonor al diferitelor manifestări ale naturii; poetul a acordat sunetelor, șoaptelor, ciripitului păsărilor, șopotului sau vuietului apelor, susurului vîntului o pondere deosebită, uneori sonoritățile sugerînd pînă și jocul de umbre și lumini. Este un aspect caracteristic al talentului său poetic, auditiv, completat abia în al doilea rînd de paleta săracă a pictorului. Natura vibrează, și această vibrație se transmite la poet prin percepția auditivă,

1 G. Călinescu, *op. cit.*, p. 521.
2 Silvian Iosifescu, *Teoria literaturii*, 1965, p. 76–77.

nu numai în ansamblul muzical, ci şi în detaliile prozodiei, după cum vom putea observa la locul potrivit, vorbind despre măiestria artistică a lui Coşbuc. Unele poezii din această categorie merg paralel cu acorduri de simfonie pastorală.

Exemplu adecvat este, în această ordine de idei, *Faptul zilei*, unul dintre cele mai reuşite pasteluri din lirica românească. Caragiale îl recita gesticulînd şi comentîndu-l cu o admiraţie entuziastă:

„— Ei, nu vezi toate? Nu ţi se pare că pluteşti într-o atmosferă minunată, visată de poet? Nu vezi tu toate, şi limpezimea cerului şi Oierul şi toate, toate? Aaa! Ce minunat, ce sublim, ce dumnezeiesc! Nu respiri parcă aerul ăla ţărănesc, curat? Nu te simţeşti curăţit de toate mizeriile lumii astea banale de cafenea de Bucureşti, de spiritul de gaşcă, de criticile meschine. Aaa! Respiri aer curat!“[1]

Faptul zilei creează, într-adevăr, o atmosferă de puritate elementară, de înălţare şi încîntare aproape euforică. Este primul element, prima secvenţă a ciclului celor 24 de ore ale zilei şi nopţii de vară, prima treaptă a unei cosmogonii care reface parcă mişcarea cea dintîi a universului, ilustrînd legile mişcării într-un cadru campestru, cu prezenţa omului în vastul şi fantasticul decor. Asistăm la o luptă, ca în basme, fantastică, între întuneric şi lumină; lumina va ieşi biruitoare, permiţînd întregii naturi şi omului variate şi active forme de manifestare, mereu aceleaşi, reluate în cadrul fiecărei rotaţii, dar mereu altele şi altele în formele mereu înnoite ale naturii. Prima parte a poeziei (patru strofe) este rezervată acelei cosmogonii de care vorbeam. E o linişte prevestitoare a unei explozii apropiate de lumină, biruind întunericul, care ţine, cu spaimele lui, pămîntul sub puterea sa. Biruinţa luminii este prefigurată chiar din primul vers al pastelului: „Ca lacrima-i limpede cerul“, vers aruncat parcă la întîmplare, dar bogat în semnificaţii şi cuprinzînd, în simplitatea lui, elemenente din strofele 8 şi 9. Perspectiva este mai întîi siderală, cu prezenţa Luceafărului „gata s-apuie“, cu constelaţia Oierului, a Carului. Înălţimile se pregătesc, în apropierea luminilor zilei, să se adîncească în dosul perdelei care începe să se lase încet peste constelaţiile nocturne, stingîndu-le treptat.

Pe-ncetul, tăria-nflorită
Cu galben ca strugurii copţi
S-albeşte din clipă-n clipită.
Pe culmi întunerecul piere,
Dar valea e-n neagra putere
A umedei nopţi.

---

[1] Horia Petra-Petrescu, *Caragiale şi ardelenii*, în *Românul*, Arad, I, nr. 5, ianuarie 1911, p. 4.

Pe sus, pe pustiile zgheaburi,
Prin rîpele munţilor suri,
Zac zmeii cu trupul de aburi,
Şi ceaţa prin noapte-nchegată
Stă-n hainele morţii-mbrăcată
Pe-albastre păduri.

Imaginile sînt, deocamdată, doar vizuale, cu anunţarea unui început de schimbare a tonurilor. Peisajul este încă static. La un moment dat se produce o mişcare sonoră, un început de cîntec sub puterea căruia se grăbeşte ivirea zorilor; e cîntecul vîntului care ridică cortina deschizînd o scenă mai concret terestră, în care lupta între cele două forţe se continuă încă:

Dar vîntul cel fără de pace
Începe să cînte-n brădet —
Şi tot mai lumină se face;
S-albeşte strîmtoarea cărării,
Pe rînd depărtările zării
S-apropie-ncet.

Văd clăile-n cîmp, pe coline
Cunosc singuratecii ulmi,
Şi-acum, la lumina ce vine,
Încep să se mişte greoaie
Făpturi purtătoare de ploaie,
Se urcă pe culmi.

Ultimele cute ale nopţii sînt spulberate de puternica explozie a luminii. Saltul este parcă brusc. Dimineaţa se scaldă în lumina care curge grăbită, bogată din nemărginirea boltei aprinse, înecînd totul cu generozitate:

E-n flacără bolta senină,
Şi fără-ntrerupere-acum
Se varsă tăcuta lumină,
Se varsă grăbită, se-ntinde
Pe dealuri, pe coaste, s-aprinde
Pe şesuri, pe drum.

Sonorităţile devin sensibile, dezlegate şi ele de oprelişteа nopţii consumate, şi libere în zborul lor pe portative de fascicule biruitoare, sub săgetarea celor dintîi raze ale soarelui, care apare în „toată mărirea/ Puterii de veci". Orchestraţia matinală, proaspătă ca şi energiile care-o descătuşează, se întregeşte cu toţi soliştii şi instrumentiştii ei naturali:

Murmurul din dealuri pătrunde
Prin văi, şi din vale-n păduri;
Ca-n farmec, eu nu ştiu de unde,
E plin de mişcare pămîntul,
Şi cîntă şi codrul, şi vîntul,
Şi-o mie de guri.

Ritmica aceasta nouă, impulsionată și generată de forța solară, antrenează, în desfășurarea ei, elementul central al naturii: omul. Schimbările de pînă acum au fost privite de către poet cu ochii țăranului, care, vara, se scoală cu noaptea-n cap, cercetează miracolele cerului pentru a descifra, conform unei experiențe meteorologice seculare, cum va fi vremea (ca să știe cum să-și programeze activitatea de peste zi); semnele cerului, stele, luceafăr, apoi nouri, neguri și cețuri, mișcarea vîntului — iată cîteva din semnele acestei meteorologii țărănești. Experiența de veacuri a fost consemnată în expresii aforistice (*ziua bună se cunoaște de dimineață, sculatul de dimineață e un lucru bun, cine se scoală dimineață departe ajunge* etc.). Pornit cu noaptea în cap spre hotar, ca să nu-l prindă căldura excesivă pe drum și să poată lucra mai cu spor pe răcoare, țăranul urmărește toată această evoluție consemnată de Coșbuc în pastelul său, secvență de secvență, admirativ, cuprins de vrajă de fiecare dată și mut în fața miracolului. Dinamica poeziei și-a alăturat omul estival pornit la coasă, la seceră, cu carul sau cu turma de mioare:

Ici oameni cu coasa pe umăr,
Și fete cu secerea-n brîu,
Iar gloata cea fără de număr
A celor de-o sută de neamuri
Se joacă-n arinii cu ramuri
Întinse pe rîu.

Și care și turme-n pripoare
Pe umede coaste răsar.

Ultimele patru versuri ale strofei finale par a fi desprinse dintr-un vechi imn păgîn închinat soarelui, zeul deținător al puterii supreme, unicul și suveranul stăpîn:

Sînt toate-ale tale, tu, Soare!
Făptură tu dînd dimineții,
Ești singur ființa vieții
Și-al lumii altar.

Acest zeu suprem al universului, căruia i se închinau popoare în civilizația antică, își dăruie cu generozitate căldura și lumina, asigurînd întreaga viață a lumii. Cultul față de acest zeu este uneori, în mitologia populară, încercat de spaima că s-ar putea să nu mai apară, lăsînd lumea îngropată în întuneric, așa cum îl ilustrează poezia lui Coșbuc *Cicoarea*, construită după un model popular foarte apropiat și dezvoltînd, de fapt, o idee care stă la baza *Luceafăru-*

lui lui Eminescu — incompatibilitatea iubirii dintre un astru și o ființă umană.

Zilei propriu-zise, timpului dintre răsărit și apus, Coșbuc i-a acordat un spațiu deosebit în pastelistica sa; această largheţe își are explicația în faptul că tocmai în această secvență a celor 24 de ore estivale se desfășoară cea mai febrilă activitate în cadrul variatelor munci agricole. Sînt foarte cunoscute poeziile: *În miezul verii* (două poezii diferite cu acest titlu), *Chindia*, *Ștrengarul văilor*, *Vîntul*, *Prahova*, *Vara*, *După furtună*, *Nunta în codru*, *Pace*, *În zori*, *Pierde-vară*. În aceste poezii, Coșbuc detaliază unele aspecte ale zilei de vară, mișcarea proprie vîntului și apelor, luminii, păsărilor, cu note de umanizare, cu animări de o subtilă frumusețe alegorică. În unele secvențe, strofe sau versuri, ne întîmpină ecouri din lirica indiană, din acea Nirvană spre care aspirau vechii hinduși ca liman al fericirii supreme: ultima strofă din *Vara* este un asemenea eden, similar și stării euforice a lui Euthanasius în fermecătoarea insulă din *Cezara* lui Eminescu. Întîlnim, de asemenea, personaje din mitologia noastră: balauri (cu valoare metaforică), pajuri maiestre, zmei, pitici, pe Gruia lui Novac, lupul din basme, zîne, Greul-pămîntului, Cal-galben. În poezia *Vîntul* deosebim tonalități din poetul indian Bahtrihari. Apa și vîntul sînt cele două elemente mai frecvente în lirica de peisaj coșbuciană, ele simbolizînd și mișcarea, și muzica, fluiditatea și limpezimea, gingășia și frămîntarea, liniștea și învolburarea dramatică, susurul sau vuietul —după cum corespondențele cu starea sufletească le solicită. Coșbuc este un poet al mișcărilor, al dinamicii umane și a naturii, într-o dialectică universală ciclică, în permanentă înnoire.

Am mai reține, din mulțimea de pasteluri, *După furtună*, atît pentru metrica clasică (la care vom reveni) cît și pentru a încerca să subliniem, cu un exemplu unic în lirica românească, biruința noului, germenul vieții eterne descifrat din gestul gingaș al copiilor strînși ghem uimit, în jurul unuia care, după trecerea acelei furtuni bogate de vară,

> Duce pe palmă-i un cuib cu galbene ouă de mierlă.
> Parcă pămîntul întreg, și lumea cu toate-ale lumii
> Strînse le-ar ține-ntr-un pumn, așa de trufașă privire
> Scapără-n umezii ochi și-așa-i de cu-ncredere-n umblet.

Acestui moment de beatitudine primitivă, elementară, rustică îi corespunde o puternică undă de tristețe a omului dezrădăcinat, trecător purtat „pe-adîncuri de mări, în luptă cu valuri și vînturi". Biruinței vieții din simbolica asociere cu gloata copiilor i se opune trecerea anilor ireversibilă.

Vorbind despre modalitățile proprii lui Coșbuc în zugrăvirea naturii, G. Călinescu făcea, printre altele, și observația că poetul „avea de fapt simțul sublimului cosmic, dar fiind lipsit de putința reprezentării lui se mulțumea a-l sugera în orariul terestru. Dar uneori i se întîmpla să-i surprindă măreția direct:

Priveam fără de țintă-n sus..."[1]

Dacă, de pildă, l-am asocia pe Coșbuc, din acest punct de vedere, lui Eminescu (autorul *Luceafărului* avea acest simț al sublimului cosmic în cel mai înalt grad, ca un mare romantic și visător hrănit cu lecturi fantastice și înzestrat cu o fantezie abundentă), Coșbuc e tot țăran și în acest domeniu. El nu caută în constelații loc de refugiu și nu construiește lumi în care să se izoleze eroi plictisiți de mizeria cotidiană, care, folosind formule magice și semne astrologice, să transforme oameni de rînd în călători fantaști.

Pastelurile lui Coșbuc sînt, în totalitatea lor, o monografie a pămîntului românesc și a țăranului, a satului. „În ciuda simplității mijloacelor și a totalei obiectivități, originalitatea lor e vădită; și fiindcă nu se poate dovedi, inefabilă. Avem înainte niște tablouri care povestesc momentele eterne ale satului și care, izolate în cadrul lor perfect, stîrnesc acea emoție de ordin contemplativ, pe care ne-o dă vechea pictură narativă."[2]

Idila formează tocmai partea cea mai originală și mai specifică pentru întreaga operă poetică a lui George Coșbuc. Dragostea rurală, așa cum se manifestă în idilele sau baladele coșbuciene, mărturisește din plin forțe sufletești inepuizabile și caractere puternice, primitive, nepîngărite de formele civilizației urbane. Erotica este urmărită în toate fazele ei, de la criza puberală pînă la împlinire, cu variate trepte de bucurie sau tristețe — cu cochetărie inocentă, igenuă, naturală, cu jocuri copilărești sau chiar malițiozități —, ajungînd uneori la cele mai zguduitoare drame. În lirica erotică se poate observa cu mai multă evidență acel lirism obiectiv despre care am vorbit. Poetul știe să creeze situații și momente, unele nu lipsite de umor, uneori chiar mici anecdote, pretexte pentru a scoate din ele poezia.

Lirismul acesta era considerat de către Călinescu drept „reprezentabil". Într-adevăr, cele mai multe idile sînt parcă scenete, scrise pentru a fi monologate sau dialogate pe scenă; ele se aseamănă foarte bine cu multe din schițele lui Caragiale. Să luăm, de pildă, *Spinul*. Dialogul se desfășoară pe hotar, „pe-un răzor". Așa cum este scrisă,

[1] G. Călinescu, *op. cit.*, p. 521.
[2] *Ibidem*.

idila poate fi interpretată pe scenă, fără nici un adaos regizoral; poetul a notat totul: decorul, dialogul, indicațiile de joc scenic, costumația, mimica. Cităm doar prima strofă:

Stetea frumoasa pe-un răzor;
Voinicul lîngă ea devale,
Să-i scoată spinul din picior.
Și ea plîngea: — „Un spin în cale!
De ce tot rîzi? Ah, cum mă dor
Aceste rîsete-ale tale!"

Ea are flori de crîng la sîn,
Și-n păr un trandafir sălbatic,
Și părul ei de rouă-i plin.

Criza pubertății feminine în prima ei etapă, încă tulbure și fără complicații, ca un mare semn de întrebare căruia încearcă să i se dea un răspuns, incomplet (pentru că rămîn încă taine nedefinite), o ilustrează *La oglindă*. Fata e cochetă, de o cochetărie naturală. Ea trece prin stări sufletești contradictorii, pe care poetul le-a notat cu multă înțelegere; gîndurile ei se desfășoară într-o ritmică ciudată, cînd calmă, lentă, cînd alertă.

Lirica erotică a lui Coșbuc notează și altfel de momente, mai grave, unele rezolvîndu-se în chip fericit, altele ducînd la drame. Uneori criza erotică se complică datorită geloziei feminine; mai potolită, *(Dragoste învrăjbită)*, sau mai violentă *(Dușmancele*, unde complicațiile sînt și de altă natură—de opoziție socială), alteori, în *Recrutul*, de pildă, gelozia bărbatului e de o violență capabilă de crimă. Nu totdeauna dragostea se desfășoară ritual, încheindu-se cu căsătoria. Se întîmplă, deseori, ca fata să fie părăsită de către flăcău, din diferite motive (de multe ori greu de definit). În asemenea cazuri *(Fata morarului*, *Cîntecul fusului*, *Fata mamii)* situația fetei este din cele mai dramatice. Obsesia părăsirii, cu perspectivele unui apropiat rod al iubirii, rușinea în fața satului, de cele mai multe ori neînțelegător și condamnînd tocmai pe cea părăsită, se transformă în cîntec trist, monoton, halucinant, înnebunitor. Dacă în *Cîntecul fusului* sau în *Fata mamii* natura sau părinții participă înțelegători la suferința fetei, în *Roata morii*, ca și în lirica lui Alfred de Vigny, natura își bate joc de suferința umană. De altfel, aici întregul proces sufletesc, întregul zbucium dramatic al fetei este amplificat de către natura terorizantă. Sentimentele au o desfășurare puternică, gravă, complexă, profundă.

Multe idile sînt pretexte pentru Coșbuc de a consemna momente de hîrjoană sănătoasă, spectaculoasă, sprințară, mărturisind robustețe sufletească, demnitate și puritate. Asemenea mici scenete consemnează,

în variate ipostaze, diferite laturi ale sufletului îndrăgostit, dar reţinut, jocuri şi glume, în care cochetăria este doar o modalitate de a sublinia frumuseţea fizică şi morală a fetei. Totul este natural, ca şi peisajul; nu avem nici un gest strident, care să contrasteze cu naturaleţea cadrului, a decorului. Şi asemenea idile *(Scara, Rea de plată, La părău, Ispita)* sînt mici piese reprezentabile. Ele sînt modalităţi de manifestare a acelui lirism propriu coşbucian. Asemenea poezii, ca, de altfel, cele mai multe din idilele erotice ale lui Coşbuc, încîntă prin varietatea manifestărilor sufleteşti rustice, cu deosebire a tinerelor ţărănci, prin naturaleţea acestor bogate resurse de frumuseţe. Este foarte evidentă, uneori, latura anecdotică a scenelor, cu acel umor curat care se degajă. Prin urmare, anecdoticul este o formă de expresie a lirismului obiectiv al lui Coşbuc.

Nu totdeauna însă anecdoticul la Coşbuc este reuşit; în unele pupitre ale poeziei lui se întîmplă să fie o notă forţată, în ciuda veleităţii de a crea o bună dispoziţie *(Cîntecul redutei, Cetatea Neamţului)*. Coşbuc era însă capabil să dezvolte anecdota în balade de factură populară, unde umorul rezultă din situaţii, din contrastul dintre intenţii şi ceea ce se petrece *(Dric de teleguţă)*, cu evidente note satirice.

Revenind la erotica lui Coşbuc, constatăm tonul jovial, anecdotic, umorul suculent şi degajat în ciclul de anacreontice publicate în *Tribuna* de la Sibiu, în 1888 (unele incluse şi în prima ediţie de *Balade şi idile)*; în acestea sînt foarte evidente influenţele poeziei anacreontice, ale celei vechi indiene: se cîntă vinul şi iubirea. În această categorie intră şi bogatele *Fresco-ritornele*, care oferă, aproape în fiecare terţet, o idilă comprimată. În asemenea poezii, motivele de origine străină se colorează cu note caracteristice vieţii româneşti rurale, ţărăneşti. Poeziile din această categorie sînt expresia directă a experienţei literare şi de viaţă a lui Coşbuc, poetul considerîndu-le, în parte, doar jocuri şi exerciţii de versificaţie, notaţii imediate, lîngă cupa cu vin a unui moment euforic.

G. Călinescu a afirmat că „şi anecdoticul vesel are la Coşbuc aceeaşi provenienţă germană".[1] În parte, observaţia este întemeiată. În *Puntea lui Rumi, Toţi sfinţii*, însă, anecdoticul nu poate fi de provenienţă germană, decît în măsura în care Coşbuc a putut cunoaşte fabulaţia prin versiuni germane; în cea dintîi se realizează o interesantă osmoză de motive indiene şi persane, iar în cea de a doua Coşbuc

---

[1] G. Călinescu, *op. cit.*, p. 520.

prelucrează, adaptînd la specific autohton, o poezie a poetului american Longfellow.

S-a mai spus că poeziile erotice ale lui Coşbuc, lipsite de culoare, ar încînta prin „spectaculosul folcloric"[1]. Chestiunea trebuie însă judecată din două puncte de vedere (pe care Călinescu pare a le privi împreună): etnografic şi folcloric. Etnografic, prin anumite mişcări rituale, prin sistemul relaţiilor în ansamblul lor, prin activităţi asociate idilei pentru a contribui la definirea sentimentului, prin îmbrăcămintea (mai ales a fetelor, cu menţionarea că iile, cămăşile etc. sînt lucrate de mîinile fecioarelor). Fata din *Duşmancele* declară:

Eu iarna singură-mi ţes tortul
Şi umblu şi eu cum socot
Că-i portul.

Exemple ne oferă *Rada, Dragoste învrăjbită, Pe lîngă boi* ş.a. În *Nunta Zamfirei* aceste note etnografice (ca şi în *Moartea lui Fulger)* sînt mai numeroase şi, prin bogăţia lor, explicabile; evenimentele evocate sînt de o mare complexitate şi cu participarea largă a întregului sat, în virtutea unor ritualuri nescrise, dar vechi de cînd e lumea.

Mult mai interesant şi mai complex ni se pare spectaculosul pur folcloric în erotica coşbuciană. Dacă etnograficul are şi rostul de a facilita reprezentarea dramatică, folcloricul oferă fie fabulaţia, fie osatura epică pe care se construieşte balada erotică la Coşbuc. În etapele de formare şi dezvoltare a poeziei de dragoste coşbuciană, folclorul a avut darul de a-l îndepărta de lamentaţiile şcolăreşti, oferindu-i subiectele din *Blăstăm de mamă, Draga mamei, Rodovica, Ceas rău, Fata craiului din cetini, Tulnic şi Lioara* (şi chiar anecdota moralizatoare din *Pe pămîntul turcului, Un pipăruş modern, Un pipăruş viteaz* sau *Leac pentru drac). Brîul Cosinzenii, Cicoarea* şi, mai ales, *Crăiasa zînelor* se disting, în acest grupaj folcloric, prin motiv sau capacitate de sinteză a iubirii. Avatarurile erotice prin care trece Crăiasa zînelor se aseamănă cu acelea pe care le trăieşte Cătălina din *Luceafărul* lui Eminescu, contingenţele artistice dintre cele două poezii fiind evidente, şi din alte puncte de vedere, cu observaţia că la crăiasa lui Coşbuc nu avem o perioadă de criză a visului pentru luceferi; poezia lui Coşbuc a tratat această stare în *Cicoarea* şi *Brîul Cosinzenii.* Coşbuc a prelucrat, după cum se ştie, un basm popular transilvan, căruia i-a dat formă cultă, valorificînd şi acţiunea epică, şi diferitele mijloace prin care feciorul de împărat reuşeşte să cumpere naivitatea crăiesei. *Crăiasa zînelor* cuprinde toate treptele eroticii coşbuciene, aşa cum o reiau idilele: *La oglindă, Baladă, Rada, Supţirica din vecini, Ispita, Cîntecul fusului* ş.a.

[1] G. Călinescu, *op. cit.*, p. 521.

Folclorul îi oferă lui Coşbuc schema de basm şi baladă (cu terminologie de basm) pe care este construită *Nunta Zamfirei.* Treptele crizei erotice sînt depășite, consemnate foarte lapidar prin alegerea, dintr-al prinţilor şirag, a lui Viorel. În rest, asistăm la desfăşurarea nunţii, la un spectacol etnografic de o cuceritoare exuberanţă. Legănarea mulţimii adunate la ospăţ, cu acea horă devenită exemplu antologic pentru ilustrarea ritmului dansului în deplin acord cu ritmica exterioară a versurilor, se armonizează perfect cu întreaga legănare prozodică, săltăreaţă, viguroasă a poeziei. Asistăm parcă la un spectacol coregrafic excelent regizat, etnografic ilustrat:

Şi-n vremea cît s-au cununat
S-a-ntins poporul adunat
Să joace-n drum după tilinci:
Feciori, la zece fete, cinci,
Cu zdrîngăneii la opinci
Ca-n port de sat.

Trei paşi la stînga linişor
Şi alţi trei paşi la dreapta lor;
Se prind de mîini şi se desprind,
S-adună cerc şi iar se-ntind,
Şi bat pămîntul tropotind
În tact uşor.

Întreg ceremonialul, folcloric prin onomastică, este, în fond, unul ţărănesc autentic: împăraţii şi împărătesele, prinţii şi prinţesele sînt ţărani în ipostaze de basm, pe măsura festinului rustic al nunţii, evenimentul cel mai antrenant în viaţa satului, cu larga desfăşurare de forme diferite ale artei populare româneşti. Împăraţii şi împărătesele vorbesc ţărăneşte, în fraze rituale, atît de obişnuite la nunţile ţărăneşti.

În cealaltă mare poezie, *Moartea lui Fulger*, folclorul i-a oferit lui Coşbuc acţiunea după modelul baladelor eroice atît de bogat reprezentate în literatura noastră populară. Dar, în acest caz, în cadrul ceremonialului funebru, desfăşurat după reguli arhaice (în care rămăşiţe de rit păgîn convieţuiesc cu ritul creştin), problematica este mai complexă. Problema centrală a poemei o formează acea taină care a preocupat totdeauna pe oameni şi căreia, în diferite trepte ale civilizaţiei, i s-au dat răspunsuri diferite — fie în religiile vechilor popoare primitive şi păgîne, fie în cea creştină: ce urmează dincolo de moarte, care este cheia acestui mister, poate fi el pătruns sau este impenetrabil. Concluzia finală:

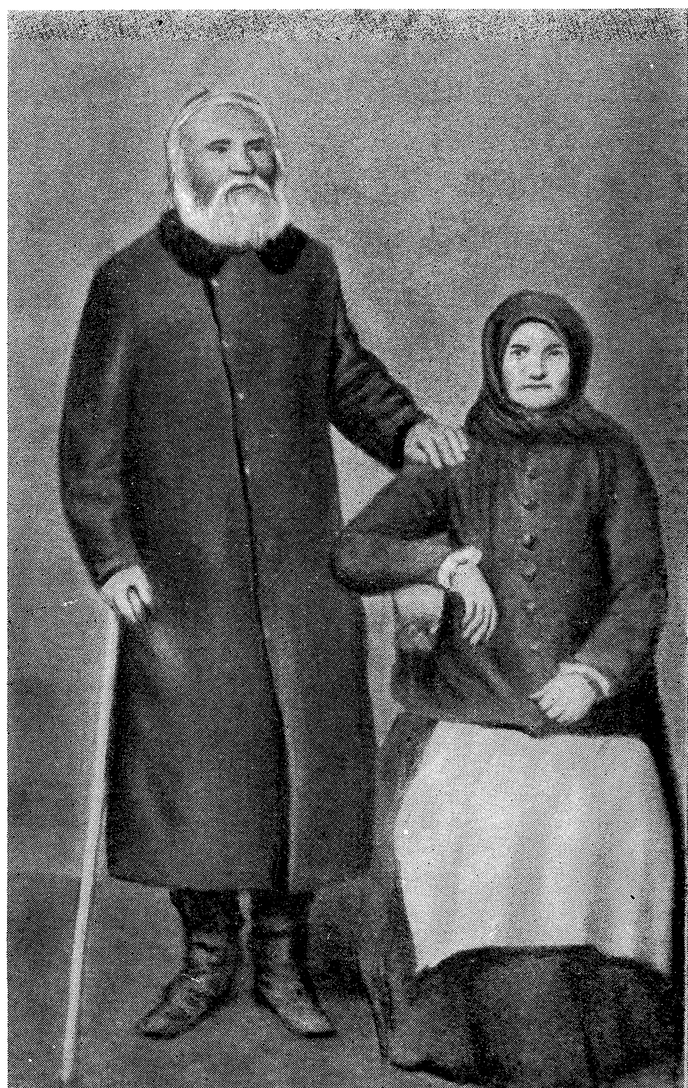
Nu cerceta aceste legi,
Că eşti nebun cînd le-nţelegi!
Din codru rupi o rămurea,
Ce-i pasă codrului de ea!
Ce-i pasă unei lumi întregi
De moartea mea!

neagă orice tendință, orice încercare de a descifra misterul; revolta noastră este inutilă în fața legilor imuabile ale rotației universale. Viața trebuie trăită așa cum ni s-a dat, fără a căuta o pătrundere dincolo de anumite limite care ne depășesc pe noi. O dialectică implacabilă asigură desfășurarea procesului vieții, moartea este și ea un lucru natural, o cădere de frunză. Dacă așa stau lucrurile, atunci la ce bun reacțiile omului în fața unui proces firesc. Undeva, în dosul gîndurilor neexprimate, se bănuie teama că acel suport moral „Credința-n zilele de-apoi" e o himeră pe care o mai justifică doar acea impenetrabilitate a lumii de dincolo de mormînt. Tocmai de aceea, bătrînul sfetnic, în întreaga sa pledoarie pentru lupta vieții, pentru trăirea clipelor ce ni s-au dat, sintetizează o îndelungată experiență a generațiilor care și-au pus întrebarea și ele, de fiecare dată în situații similare, și au rămas fără răspunsul pe care-l doreau. Lumea de dincolo de moarte, în concepția religoasă, rămîne incognoscibilă și inaccesibilă oamenilor. În cuvîntul bătrînului se pledează pentru o viață de luptă bărbătească și se sfătuiește la renunțarea de a încerca dezlegarea unor taine care ne depășesc. Lupta compensează în viață imposibilitatea explicării misterului morții.

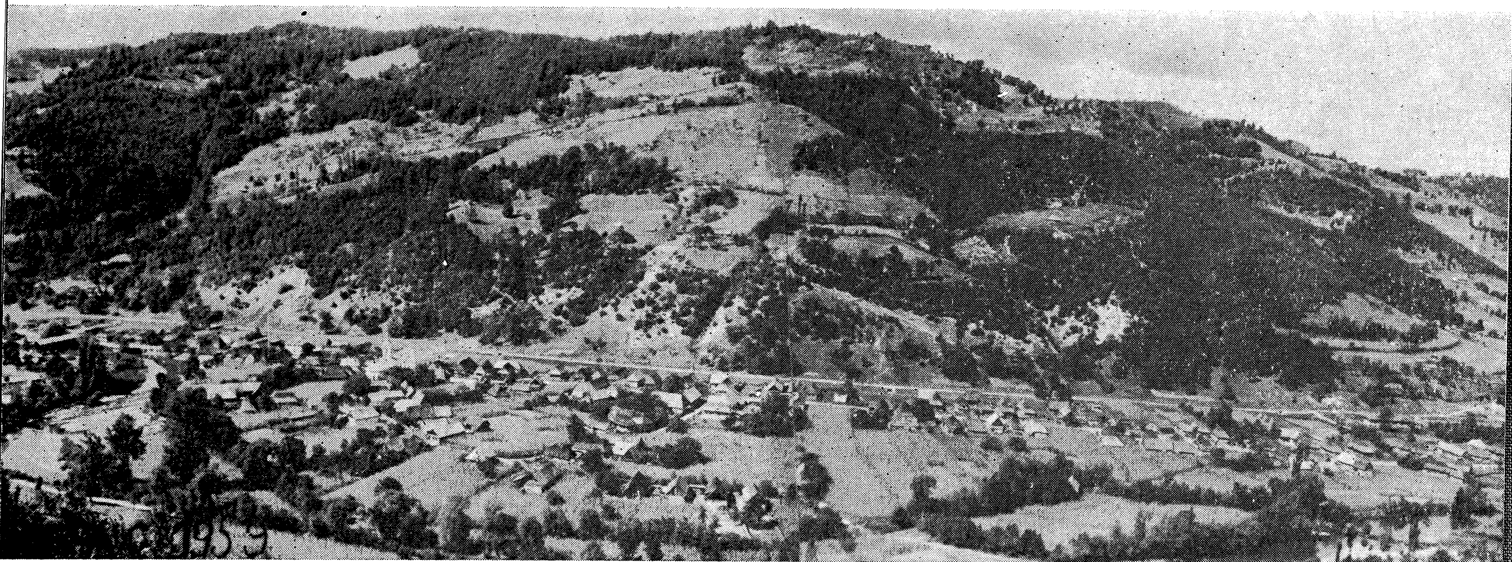
Lupta vieții este una din laturile componente ale crezului literar al lui Coșbuc. Concepția că viața este o luptă ne întîmpină cu consecvență de-a lungul liricii patriotice, în evocarea unor momente semnificative din istoria poporului nostru, pentru apărarea pămîntului străbun împotriva cotropitorilor, pentru apărarea limbii, pentru cîștigarea și asigurarea independenței naționale, pentru unitate națională și pentru dreptate socială. Scara istorică este lungă: de la Decebal pînă la începutul veacului nostru. Aspecte de satiră și revoltă socială apar însă la Coșbuc chiar și în idile — *Hora*, de pildă; în desfășurarea viguroasă, aproape sălbatică a ritmurilor, săgeata se îndreaptă împotriva ciocoilor:

Ciudă-mi e pe lume mie
Numai pe ciocoi.

M-a plesnit și ieri cu biciul.
Ici grămad-aș vrea să-l pui
Jos pe podini ca ariciul,
Și să-i joc, ca azi la nuntă,
Care sîrbă-i mai măruntă
Pe spinarea lui!

Părinţii poetului: Sebastian şi Maria Coşbuc

Satul Hordou, astăzi Coşbuc

Într-un manuscris (păstrat la casa-muzeu „George Coşbuc" din satul natal al poetului), variantă a *Cîntecului XXXIII*, publicat în cea dintîi ediţie a *Baladelor şi idilelor*, aflăm versurile următoare:

Am muncit o săptămînă!
Dar nu-i fiară mai păgînă
Decît domnul de la noi,
Că-i sîntem şi car şi boi.
M-am ales c-un leu în mînă
Şi-am muncit o săptămînă.
Dar vin vremi şi de ciocoi!
Dumnezeu e bun şi mare!

Să iau lumea-n cap, să plec?
Multe vin şi multe trec
Şi-un sfîrşit şi lumea are
Dumnezeu e bun şi mare,
Dumnezeu nu-i pui de grec!

De aici pînă la *Noi vrem pămînt!* drumul e foarte scurt; acest cîntec pare a fi scris doar cu un an înaintea fulminantului poem. Crescut, timp de opt ani, la gimnaziul superior întemeiat de către grănicerii năsăudeni, Coşbuc şi-a însuşit un anumit crez de viaţă luptătoare; încă în acele minore încercări de elev, în spirit paşoptist, se ivesc cele dintîi fire ale concepţiei că viaţa este o luptă, chemînd, ca şi Andrei Mureşanu, la ruperea lanţurilor tiraniei. Aşa cum observase Iorga, Coşbuc a rămas un spirit luptător şi provocant pînă la sfîrşitul vieţii sale. Un argument singur susţine această afirmaţie: revista *Viaţa românească*, publicînd în numărul de la 1 martie 1920 o poezie *In opressores* (cu totul alt text decît acela scris cu ocazia procesului *Memorandum*-ului), o însoţeşte cu următoarea notă: „Poezia inedită a lui Coşbuc, din acest număr, a fost lăsată de marele poet revistei noastre, spre a fi publicată după moarte. Motivul stă în conţinutul poeziei. Blîndul poet avusese de suferit mult de pe urma puţinelor, dar viguroaselor versuri «incendiare» tipărite de el..." Redactorul acestei note se gîndea la acele glasuri care au cerut arestarea lui Coşbuc în timpul răscoalelor ţărăneşti de la 1907.

Este interesant de constatat că, exceptînd *Noi vrem pămînt!* şi *In opressores*, poezia militantă, social-patriotică este mai frecventă după 1900, cînd poezia de dragoste se diminuează, pentru a dispare definitiv; este o perioadă nouă în creaţia coşbuciană. Culegerea *Cîntece de vitejie* adună poezie patriotică, în timp ce energiile poetului se concentrează spre traducerea şi comentarea lui Dante.

Din grupajul de poezii social-patriotice, puţine sînt rezistente ca realizare artistică: *Decebal către popor*, *Un cîntec barbar*, *Moartea lui Gelu*, *Paşa Hassan*, *O scrisoare de la Muselim-Selo*, *Pentru libertate*,

Noi vrem pămînt!, *In opressores*. Multe sînt perisabile, valabile doar ca document istoric sau pentru înţelegerea direcţiei gîndirii lui Coşbuc în context cu creaţiile viabile.

Istoria nu este înfrumuseţată de către Coşbuc. Romanii nu sînt decît nişte cotropitori. În discursul său războinic, Decebal condamnă laşitatea, murmurul, plînsetul, tăcerea. Moartea trebuie întîmpinată cu bărbăţie, pentru că „Din zei de-am fi scoborîtori,/ C-o moarte tot sîntem datori!" În opoziţie cu romanii, „un neam călău", dacii, care-şi apără pămîntul străbun, sînt un „viteaz răsad". Prin conţinutul ei mobilizator, prin motivarea luptei şi a necesităţii unităţii bărbăteşti, *Decebal către popor* vizează, ca şi *Un cîntec barbar*, situaţii contemporane lui Coşbuc, alegoria fiind evidentă. Contemporanii, mai ales transilvănenii, au înţeles sensul evocării coşbuciene. De altfel, cîntăreţ al libertăţii, Coşbuc a urmărit cu pasiune civică exemplară frămîntările contemporane, revolta şi pornirea revoluţionară a celor exploataţi, precum şi tendinţa şi lupta românilor din Transilvania pentru libertate naţională. *Noi vrem pămînt!*, *In opressores* (amîndouă variantele), *Morţi, — pentru cine? Doina*, *Graiul neamului* vorbesc despre această adeziune entuziastă şi neînfricată a lui Coşbuc la problemele majore ale epocii sale; poetul este un profet, este „vîntul ce-aprinde" focurile luptei, ca un Tirteu modern al neamului românesc.

Un asemenea vînt a fost, în timpul răscoalelor de la 1907, poemul *Noi vrem pămînt!*, care, încă la apariţie, a cunoscut o răspîndire peste hotarele României — în Catalania, printre ţăranii răsculaţi, sau dincolo de oceanul Atlantic —, incendiind, cu verbul său vehement, conace şi mobilizînd pe cei oropsiţi la răzmeriţe. Nici una dintre poeziile lui Coşbuc n-a cunoscut o circulaţie mai imediată şi pe o arie geografică atît de largă; şi aceasta fiindcă poezia corespundea unor frămîntări ţărăneşti mai largi, în condiţiile oprimării feudale. Procesul pe care-l intentează Coşbuc, prin gura ţăranilor, este atît de bine motivat, argumentaţia atît de categorică, cu valori de acuzare perfect valabile pretutindeni unde exploatarea ţărănimii era feroce, încît chemarea revoluţionară era singura concluzie raţională şi practic posibilă. Prin gura agitatorului, respectiv a agitatorilor ţărani, vorbeşte nu numai conştiinţa celor oprimaţi, ci însăşi conştiinţa lui Coşbuc, care, după trecerea vaierului de la 1907, ca o luare de atitudine faţă de acuzaţiile ce i s-au adus cu acest prilej, îşi întăreşte crezul exprimat în *Noi vrem pămînt!*: „Toţi am fost învinuiţi cîteodată de socialism primejdios. Am fost şi eu, şi sînt vrednic de învinuire. Am scris odată, şi l-aş mai scrie, dacă nu l-aş fi scris, cîntecul *Noi vrem pămînt!...* Toţi cîţi ne iubim neamul avem datoria să primim cîteodată această

învinuire... Unii, atunci şi acum, au declarat că au dreptul să mă bată, iar acum, ca şi atunci, am datoria să le primesc bătaia."[1]

Doina ocupă un loc aparte în lirica lui Coşbuc; ea poate fi definită ca o sinteză a întregii lirici coşbuciene, ca o sinteză a acelei epopei proiectate de poet în tinereţe. Concepută în aceeaşi vreme cu *Noi vrem pămînt!*, *In opressores*, *Lupta vieţii*, *Doina* valorifică toate etapele creaţiei coşbuciene: folclorică, baladele, idilele, poezia socială, cea de evocare istorică, poezia pentru copii, cea de peisaj, ca-ntr-un ghioc vrăjit, ca-ntr-o scoică marină în spirala căreia răsună deodată toate cîntecele mării, ale matrozilor, în care se aude bătaia de aripi a pescăruşului, a albatrosului, cîntecele de sirenă; în sideful căreia se răsfrînge tot soarele, toate cerurile cu constelaţiile lor înalte; în care răsună acele chemări bărbăteşti la acţiuni îndrăzneţe pentru binele celor mulţi şi necăjiţi. Cîntare a cîntărilor neamului românesc, cum a fost foarte potrivit definită, doina însumează veacuri lungi de frămîntare a unui popor cu o structură sufletească complexă, cu uluitor de bogate resurse artistice, trecut prin grele încercări de-a lungul istoriei sale zbuciumate. Creaţie unică pe planul liricii universale, doina nici măcar nu-şi poate găsi corespondente lexicale în vreuna din limbile pămîntului; doina, ca şi jalea, dorul şi urîtul, este intraductibilă, nu numai ca specie lirică, ca noţiune, dar şi ca tonalitate, varietate melodică şi de conţinut, ca bogăţie de motive; doina noastră este un cîntec specific, unic, cum nu mai are nici un popor din lume. De aceea, poate, definiţia cu rezonanţă stilistică de metaforă biblică este cuprinzătoare, indicînd mai degrabă acea bogăţie artistică, acea floră formată din bucurii şi tristeţi, fericire, dor, jale şi urît; cu atitudini virile, de luptă haiducească; cu atîtea năzuinţe adunate din zbuciumul poporului român de-a lungul istoriei lui aspre, mult timp nedreaptă, dar cu credinţa în zorii unei vieţi mai bune. *Doina* lui Coşbuc pare a fi un manifest de luptă naţională şi socială, în ciuda finalului elegiac, care ar putea potoli avîntul, punîndu-l sub cheie minoră. Portativul doinei trece de la o tonalitate la alta, în contextul aceleiaşi teme melodice principale, cu modulări şi înfiorări erotice, cu tristeţi ale înstrăinării şi însingurării, cu cîntecul de leagăn sau cel de răzmeriţă. Chiar tristă, doina este tovarăşa credincioasă a românului şi sfetnicul căruia i se acordă toată încrederea. Personificînd doina sub chipul unei copile, Coşbuc a reuşit să-i sublinieze acea tinereţe veşnică, frumuseţea fără egal, prospeţimea şi mlădierea, supleţea dar şi hotărîrea, gingăşia dar şi pornirea pătimaşă. Aşa cum este scrisă, *Doina* este acea chintesenţă a întregii lirici a lui George Coşbuc.

[1] B.A.R., fondul Coşbuc, mapa VIII.

În *Doina* ne întîmpină și cîntecul de leagăn

Din scutece copilul
Cînd plînge-n săhăidac
Te duci și-l joci pe brațe,
Și-l culci apoi pe sîn,
Și-i cînți s-adoarmă-n umbra
Căpițelor de fîn,

dezvoltat de Coșbuc apoi în poezia *Lîngă leagăn*. Aici, cîntecul mamei țărance conține și elemente de magie populară și anumite credințe, izvorînd din cele mai bune dorințe materne (flori care pot feri pruncul de deochi, ursitoare etc.). În duioasa alintare copilul este văzut ca un țăran în devenire, trecînd prin diversele trepte ale inițierii în lucrările agricole tradiționale, pentru a se încadra apoi, cînd va fi mare, în ritmul muncii alături de tatăl său. În cîntecul ei, mama îl vede crescînd, cu gîndul ei ajungînd pînă la alegerea unei nurori.

Dar, pentru cei mici, Coșbuc a scris mai multe poezii, unele viabile și mărturisind o finețe deosebită și o sensibilitate surprinzătoare, în contrast cu vehemența din poeziile de revoltă socială. G. Călinescu observa, pe bună dreptate, că G. Coșbuc este „creatorul la noi al poeziei pentru copii"[1]. Cităm, din acest domeniu, cîteva titluri: *Vestitorii primăverii*, *Concertul primăverii*, *Nuntă în codru*, *Iarna pe uliță*, *Cîntec* [A venit un lup din crîng], *Povestea gîștelor*, *Jucăriile celui cuminte*, *Cetatea Neamțului;* interesante sînt, pentru grupaj și caracterul de microfabule, cele douăzeci de poezii cuprinse în placheta ilustrată *Cartea celor doi zbîrliți și-a mai multor alți pîrliți* (în genul celebrei opere *Max und Moritz* a poetului pictor Wilhelm Busch). O mulțime de poezioare pentru copii, vorbind despre anotimpuri sau diverse activități, a scris și publicat Coșbuc în manualele școlare pe care le-a scos în colaborare cu învățători și profesori (printre care și Al. Vlahuță): *Cîntec de primăvară*, *Cucul*, *Cîntec de seară*, *Păianjenul și melcul*, *Păianjenul și musca*, *Plugarul*, *Tîmplarul*, *Vînătorul*, *Trenul*, *Vine ploaia*, *Orașul verde*, *Iarna* etc. În asemenea texte, Coșbuc (care a scris și scurte proze pentru copii) procedează ca și Ion Creangă, căutînd să prezinte lumea la nivelul de experiență și de sensibilitate ale celor mici, stimulîndu-le inteligența și imaginația spre activități utile, plăcute și frumoase și pregătindu-i pentru viață. Scriind pentru manuale

[1] G. Călinescu, *op. cit.*, p. 519.

şcolare sau, apoi, ca tată, Coşbuc îşi aduce aminte, cu stăruinţă, de propria sa copilărie, spre care se întoarce din drumurile aspre ale vieţii sale, ca spre un liman al unei fericiri de paradis rustic. Poetul a simţit copilăria şi a fost capabil s-o retrăiască cu o naivitate cuceritoare. Coşbuc, care şi teoretizase despre literatura pentru copii, spunea că pentru a putea ajunge la inima copiilor trebuie să ştii să le povesteşti „naiv şi simplu", să te apropii de ei cu dragoste: „Ca să poţi povesti copiilor, trebuie să-i iubeşti, trebuie să cauţi a le pricepe firea şi lumea aparte în care trăiesc — să ştii să te cobori pînă la nivelul personalităţii lor, considerîndu-i ca şi pe oamenii în vîrstă. Trebuie să iei parte împreună cu dînşii la toate manifestările lor sufleteşti: într-un cuvînt — rămînînd om mare, să fii cît se poate de copil."[1] Coşbuc a scris pentru copiii de toate vîrstele, de la copilul care abia face cunoştinţă cu literele alfabetului, pînă la cel capabil de a înţelege bine unele realităţi. Ba mai mult: în *Cîntec*, poetul se adresează copiilor preşcolari:

A venit un lup din crîng
Şi-alerga prin sat să fure
Şi să ducă în pădure
Pe copiii care plîng.
Şi-a venit la noi la poartă
Şi-am ieşit eu c-o nuia:
— „Lup flămînd, cu trei cojoace,
Hai la maica să te joace" —
Eu chemam pe lup încoace,
El fugea-ncotro vedea.

Există în poezia lui Coşbuc un apreciabil număr de piese care prelucrează, imită sau chiar sînt traduceri din literaturile lumii. Prezenţa acestora a stîrnit lungul proces literar Coşbuc. În grupa acestora amintim: *Toţi sfinţii* (o foarte reuşită localizare a unei poezii a lui Longfellow), *Lordul John*, *Rugămintea din urmă* (după Lermontov), *Popasul ţiganilor* (după Geibel), *Cîntec I* [Bea cîmpia ploi vărsate], (după Anacreon), *Nedumerire* (după Strodtmann), *Fatma*, *Zobàil*, *Hafis*, *Isus la împăratul*, *Oştirile lui Alah*, *Proverbe indice*, *Leii de piatră*, *Pentru tron*, *Călugărul*, *Greşala patriarhului*, *Bogatul din Siria*, *Scrisoarea lui Firdusi către şahul Mahmud*, *Isus şi lumea* (după tradiţia orientală a lui Saadi). Poeziile citate pînă aici au mai ales surse orientale (cu excepţia primelor cinci). Unele prelucrează legende sau evocă momente din istoria unor popoare europene: *Regina ostrogoţilor*, *Jertfele împăcării*, *Corbul*, *Ştrengarii de pe Cyntus*, *Roca di Manerba*, *Paul de Nola*, *Teotolinda*, *Inima mamei* (după o tradiţie franceză, pe

[1] Prefaţă la Sergiu Cujbă, *Povestiri din copilărie*, Bucureşti, 1896.

care o prelucrează şi Richepin), *Grandul Mercedes şi papa* ş.a. Inspiraţia lui Coşbuc este foarte variată în acest domeniu străin de specificul naţional; în unele adaptări însă poetul a transpus tema într-o ambianţă autohtonă, cu evidente adausuri personale. Mulţimea surselor se explică prin lecturile din cărţi germane (bogate în tot felul de traduceri din literaturile orientale şi europene), greceşti, latineşti.

Dar, în afara unor prelucrări ca cele amintite mai sus, Coşbuc se impune în domeniul traducerilor în chip deosebit prin realizarea, în virtutea unei vechi pasiuni, de tălmăciri româneşti din mari scriitori şi opere reprezentative ale literaturii universale. Elev la gimnaziul românesc din Năsăud, este premiat cu 3 taleri pentru traducerea unui fragment din *Odiseea*; epopeea aceasta, rămasă în traducere aproape integrală în manuscris (poetul publicase mai multe cîntece în periodice), îmbracă nu numai haina vocabulelor româneşti, ci îmbracă şi eroii în straie naţionale, punîndu-le opinci în picioare. Începuturile poetice ale lui Coşbuc se fac prin exerciţii de traduceri din poeţi germani (Heine, Bodenstedt, Rückert, Freiligrath); ca student la Cluj îşi îmbogăţeşte lista cu alte nume (Zedlitz, Chamisso, Opitz, Waldau, Bürger, Strachwitz etc.), pentru ca, în anii maturităţii, să se „specializeze“ în traduceri din marii scriitori ai antichităţii greco-romane, din literatura sanscrită şi, apoi, din cea italiană şi portugheză. A tradus din: Anacreon, Plaut, Catul, Virgiliu *(Eneida, Georgicele)*, Homer, Terenţiu, Kalidasa, Camões, Dante, poeme şi proverbe indice. *Eneida*, după cum am văzut, primise un mare premiu academic, la propunerea lui Hasdeu. Lista traducerilor se completează cu: *Antologia sanscrită*, *Mazepa* de Byron, *Don Carlos* de Schiller. Pasiunea cea mai mare, mai îndelungată şi mistuitoare a manifestat-o Coşbuc în traducerea *Divinei Comedii* a lui Dante. După ce primele cîntece sînt traduse după o versiune germană (Coşbuc cunoştea foarte bine această limbă, aşa cum stăpînea la perfecţie greaca şi latina), pentru a realiza o înţelegere şi o tălmăcire cît mai bună, poetul s-a apucat să înveţe italieneşte, a făcut studii şi călătorii în Italia şi a realizat, cu eforturi uriaşe, o adevărată operă de biruinţă a limbii şi poeticii româneşti. Coşbuc se plîngea de greutatea traducerii sub aspectul prozodic: „E o strofă a dracului terţeta, schimbi un rînd, trebuie să schimbi şase“, îi scria lui N. Petraşcu.[1] Emanoil Bucuţa, unul dintre colaboratorii, alături de Perpessicius, ai lui Ramiro Ortiz la completarea unor versuri neînchegate, scria următoarele cuvinte elogioase despre traducerea lui Coşbuc, valabile şi astăzi: „Coşbuc a fost fără milă faţă de noi. Meşte-

[1] I. E. Toroutiu, *Studii şi documente literare*, VI, p. 254.

şugul lui a vrut să fie al unui mozaicar năimit să schimbe cu altele pietrele unei opere de artă, la care, ca la o icoană, se ruga. Nu s-a gîndit să prefacă, ci numai să pună la loc, bucată cu bucată. Se poate să fie traduceri mai strălucite şi mai melodioase decît a ieşit cea românească a lui Coşbuc, dar ar fi greu să se arate mai credincioasă şi mai în spiritul ei de obîrşie, decît a lui. Cine cîrteşte nu cunoaşte pe Dante, care nu e nici el trubaduresc şi n-a prins atîtea terţine şi pasagii în care, fără amăgitoare trufie, poetul român e cu totul deopotrivă cu poetul italian şi destoinic parcă, după ce numai l-a îngînat într-un idiom mai colţuros de la Dunărea de jos, să-i ia ultima imagine şi ultimul patos, ca să-l ducă, pe proprie socoteală, mai departe."[1] Aprecieri elogioase au exprimat şi Tudor Vianu şi Alexandru Balaci.

În cazul celorlalte traduceri, Coşbuc n-a întîmpinat greutăţi pe măsura celor care i-au fost puse de traducerea *Divinei Comedii* (căreia i-a consacrat 20 de ani de viaţă), pentru că, la poeţii greci şi latini, nu se punea nici chestiunea limbii, nici a terţetei, cunoştea limbile respective încă de la Năsăud şi avea un oarecare exerciţiu în această direcţie. Traducerile din literaturile orientale, făcute prin versiuni germane, nu-i puneau probleme deosebite şi pentru faptul că nu traducea opere prea întinse. Şi în aceste cazuri, traducerile lui Coşbuc sînt valoroase (mai ales *Sacontala*), ele oferind cititorului român pagini minunate din poezia vechii Indii, într-o admirabilă haină românească.

Din contactul cu literaturile străine, îndeosebi cu lirica şi epica orientală (indiană şi persană), cu cea grecească şi cu cea latină, au pătruns unele motive (anacreontice, indiene: Amaru, Bahtrihari etc., horaţiene, virgiliene) în acele poezii care cîntă vinul, dragostea, dansul şi îndemnul la trăirea clipei de faţă în sensul acelui sfat înţelept „*carpe diem*". În afara cîntecelor anacreontice din *Tribuna*, a celor din *Balade şi idile* (ediţia din 1893), de *Fresco-ritornele*, asemenea motive se strecoară chiar şi în unele idile ale lui Coşbuc, într-o concepţie şi osmoză originală, colaborînd la sublinierea acelei dragoste de viaţă şi sănătăţi morale caracteristice ţărănimii noastre şi la crearea gloriei literare foarte timpurii la un poet care aducea în lirica românească o lume nouă în forme cu totul proprii.

Un sector încă insuficient cercetat şi cunoscut al operei lui Coşbuc este acela al scrierilor în proză. G. Călinescu se mulţumea să amintească, foarte fugar, doar cele două „scrieri comandate de popularizare, *Povestea unei coroane de oţel*, *Războiul nostru pentru neatîrnare povestit pe înţelesul*

[1] *Săptămîna lui Coşbuc*, în *Boabe de grîu*, III, nr. 34, 1932.

tuturor", cu observaţia că asemenea proză „nu poate interesa pe intelectual".[1] Dar proza lui Coşbuc, foarte bogată ca număr de titluri şi pagini, impresionantă cantitativ, conţine şi unele valori care pot „interesa pe intelectual", şi nu numai pe acesta. O observaţie e necesară de la început: Coşbuc n-a fost un prozator care să ofere scrieri cu conflicte şi personaje, cu acţiuni dramatice şi antrenante. Coşbuc a fost un povestitor, uneori cu alura de moşneag hîtru, un povestitor de întîmplări de război, de amintiri din copilăria sa, de evocări interesante şi nu lipsite de o anumită căldură. Coşbuc a fost şi un bun reporter, unele pagini trădînd sensibilitate şi dar descriptiv care captivează chiar şi pe cel mai pretenţios lector. Coşbuc era poet, şi proza nu-i plăcea; Liviu Rebreanu îşi aminteşte că „Mai tîrziu (la Bucureşti, n.n.) am încercat să-i citesc ceva din încercările mele. Totdeauna a refuzat. Mai întîi nu-i plăcea proza."[2]

Din numeroasele scrieri în proză ale lui Coşbuc, puţine sînt beletristică; cele mai multe sînt articole de popularizare a ştiinţei (publicate mai ales în *Albina*), depăşite, fără pretenţii din partea autorului (de vreme ce nici nu s-a gîndit să le adune în volum), scrise într-un stil simplist, în funcţie de cei cărora se adresa. Coşbuc aduna tot felul de date interesante de prin reviste străine şi almanahuri sau manuale şcolare, pe care le prelucra în articolaşe. De exemplu: *Cum e făcută lumea şi din ce?*, *E pămîntul stea?*, *În catacombele Vienei*, *Popoarele nomade şi animalele lor domestice*, *Plante apărătoare de trăsnet*, *Rîul Amazoanelor*, *O vînătoare de balene*, *Cultura bumbacului*, *Iarba de puşcă*, *Mijloace de comunicaţie* etc. Mai importante sînt articolele despre medicina populară (*Medicina populară*, *Leacuri băbeşti*, *Descîntecile şi boalele* etc.), care, completînd acţiunea de combatere a superstiţiilor, au comentat critic anumite obiceiuri şi practici nesănătoase din lumea satelor. Avînd importanţa lor în cadrul activităţii de iluminare duse de Coşbuc, o parte din aceste articole au fost adunate de către poet în broşura *Superstiţiile păgubitoare ale poporului nostru* (1909).

Semnificative sînt, pentru cunoaşterea profilului intelectual al lui Coşbuc, articolele şi studiile referitoare la unele chestiuni de istorie şi critică literară sau de limbă. Aici, scriitorul, pasionat pentru probleme de filologie încă de la Sibiu, îşi spune părerea, antrenînd chiar polemici interesante. În cîteva prefeţe la diferite cărţi, Coşbuc îşi expune opiniile despre climatul literar contemporan, combătînd cu pasiune poezia lacrimogenă posteminesciană şi lipsa de sin-

[1] G. Călinescu, *op. cit.*, p. 523.
[2] L. Rebreanu, *Amalgam*, p. 101.

ceritate din scrisul „poeţilor farisei“[1], vorbeşte despre importanţa poeziei în păstrarea conştiinţei unităţii naţionale[2], despre originea şi răspîndirea poeziei populare[3]. De altfel, despre creaţia populară literară Coşbuc a scris cîteva studii care au atras atenţia specialiştilor prin motivarea convingătoare a celor mai multe din părerile exprimate. În *Elementele literaturii poporale*, Coşbuc afirmă că la baza literaturii populare a tuturor popoarelor există un fond comun, de mitologie indo-europeană, manifestată în diverse şi variate forme. Susţinînd însă că originea literaturii populare este cosmogonică, poetul greşeşte, văduvind-o de fapte şi adevăruri istorice, sau limitează istoria doar la funcţia de „închegare“ a unor fragmente epice existente. În alt articol, *Baladele populare*, Coşbuc vădeşte o evoluţie în concepţia despre originea epicii populare, susţinînd că „Fondul baladelor — sau mai bine zis al rapsodiilor noastre — este parte mitic, parte tradiţional-istoric“. În crearea acestui fond poetul constată trei etape cronologice: „un strat de rapsodii cu fond comun arian, apoi unul cu fond comun al popoarelor balcanice şi în urmă unul specific românesc naţional“.

Menţionăm încă articolele: *Simboluri erotice în creaţiunile poporului român*, *Un capitol din demonologia poporului român*, *Bocetul*, *Descîntecul*, *Făt-Frumos al nostru şi pasărea Fenix*, *Cîntecul zorilor*.

Articolele filologice ale lui Coşbuc cuprind o arie foarte largă de probleme: limbă literară, cultivarea limbii (*Pentru limba românească*, *Provincialismele scriitorilor noştri*, *Latin ori slav*, *Glasul sfintei Scripturi*, *Cărţile bisericeşti*, *Literatura didactică* — articole publicate; *„De“ ori „cu“*, *O formulă solemnă*, *Un plural ajuns de batjocură*, *Despre sărăcia limbii române* — manuscrise păstrate la B.A.R., din Bucureşti). Încadrîndu-se într-o mişcare mai largă, alături de ceilalţi scriitori şi cărturari ai vremii, Coşbuc consideră că la baza limbii literare trebuie să stea graiul viu al poporului, care „e acel balaur cu milioane de capete, care în chestiuni de limbă nu gîndeşte, ci numai simte, n-are creieri, ci numai suflet, şi el e singur curia (ţine minte asta!) care hotăreşte în suprema instanţă“. Dar sarcina dezvoltării, cizelării şi formării limbii literare revine scriitorilor: „Nouă scriitorilor ne rămîne cioplirea materialului brut pe care ni-l dă ţărănimea. Ea ne aduce blocul de marmură şi noi avem datoria să facem lucruri de artă din el.“[4] Coşbuc militează pentru dreptul provincialismelor de a contribui la îmbogăţirea posibilităţilor de expresie a limbii. Condamnă rătăcirile

---

[1] Prefaţă la I. Costin, *Spre primăvară*, Bucureşti, 1896.
[2] Prefaţă la Nic. C. Velo, *Cîntece juneşti*, Bucureşti, 1905.
[3] Prefaţă la George Madan, *Suspine*, Bucureşti [1897?].
[4] G. Coşbuc, *Latin ori slav*, *Românul*, Arad, 19 febr. 1912.

latiniştilor, ale puriştilor şi mai ales numeroasele greşeli din presa contemporană, pe care le adună într-o „gramatică a zăpăciţilor".

Informat nu numai în domeniul lingvisticii româneşti, ci şi în cel al romanisticii (şi nu numai atît), Coşbuc (care citise şi pe Max Müller, pe Darmesteter, Brunot, Diez) scrie şi despre chestiuni de lingvistică generală, trădînd şi o judecată dialectică sănătoasă: *Logica particulară* şi *Conservator şi revoluţionar*.

Problemele de gramatică a limbii române şi mai ales numeroasele expresii şi zicători explicate *(Vorba ăluia)* întregesc imaginea filologului Coşbuc cu linii noi şi foarte originale, subliniind şi cunoaşterea de către poet a limbii populare, pe care o leagă de evoluţia istorică a poporului român. Iată expresii comentate de poet la rubrica „Vorba ăluia": *Nici în clin, nici în mînec*, *A prins prepeliţa de coadă*, *Lasă-l în moarea lui*, *La botul calului*, *Cu căţel, cu purcel* etc.

Dar, ca autor de proze literare, Coşbuc este, după cum am mai afirmat, fie povestitor, fie reporter. Unele povestiri autobiografice completează cu detalii cunoaşterea cîtorva momente din copilăria petrecută la Hordou sau din anii de studii de la Năsăud *(Cum învaţă omul carte*, *Limba nemţească*, *Pe culmea muntelui*, *De ce te temi nu scapi*, *Heu, quale portentum! Pregătiri de bacalaureat)*. Povestirile acestea refac întîmplări autentice, cu un umor suculent, rezultînd din ghiduşiile nevinovate ale copilăriei. Una dintre povestirile autobiografice consemnează clipe de beatitudine petrecute, în august 1902, pe lacul Garda din nordul Italiei, în compania unui mucalit de pescar italian. Citám, din această amintire, un fragment descriptiv de o mare plasticitate: „Era într-adevăr o lună frumoasă pe cer, cînd am plecat. Şi era o minune lacul în reflexul lunei, liniştit şi cu dungi de aur pe luciul albastru-verde. De-a dreapta uriaşele coaste ale muntelui Baldo se scăldau în lumină şi tot malul de sub poalele lor se vedea limpede cu turnurile de castele, cu pădurile de maslini şi vechile sate împrăştiate pînă sus pe coaste. Iar celalt mal era întunecat de pereţii de stînci cari pe partea aceasta cad parcă de-a dreptul din cer în mijlocul apei. Pe sub stînci pe-acolo era noapte, o dungă largă de întunerec..."[1]

Scrierile cu conţinut istoric sînt mai voluminoase, au apărut şi în volume (fie în culegeri eterogene: *Dintr-ale neamului nostru*, fie în volume speciale: cele două cărţi despre războiul de la 1877, *Din ţara Basarabilor* — care are şi caracter reportericesc). Evocînd războiul, Coşbuc a reuşit, pe alocuri, să scrie pagini remarcabile, capabile să creeze o anumită emotivitate. Lipseşte, însă, în general, un plus

[1] G. Coşbuc, *Amicul meu din Torbole*, *Universul literar*, 23 sept. 1902.

mai vibrant al vieţii; poetul n-a cunoscut războiul decît din cărţi şi izvoare, şi unele scene imaginate pe bază documentară nu conving totdeauna. Privind luptele cu ochii unui oştean ţăran (povestea curge pe alocuri ca la şezători în care bărbaţii îşi amintesc cu duioşie şi mîndrie de faptele de vitejie la care au participat), Coşbuc n-a neglijat nici situaţia grea din ţară, de la sate, ca urmare a încordării generale a neamului. Războiul nu este prezentat idilic, ci cu greutăţi, cu victorii, dar şi cu înfrîngeri. Dragostea de patrie este sîngele care pulsează în fiecare inimă de luptător; dorinţa de independenţă este pîinea.

Ceea ce rămîne încă un interesant cîmp de cercetare, puţin explorat pînă acum, este arta poetică a lui George Coşbuc. Incidental sau în fragmente de studii care n-au îmbrăţişat toate laturile acestei arte s-a vorbit, ici şi colo, despre limba şi stilul, despre prozodia coşbuciană; amintim pe G. Bogdan-Duică, N. Drăganu, Al. Dima, Vladimir Streinu, Mihail Dragomirescu, Ovid Densusianu, Gavril Istrate, Mario Ruffini, L. Gáldi, Pompiliu Dumitraşcu, Al. Toşa. Cu toate acestea nu avem încă o lucrare care să cuprindă monografic toate procedeele artei lui Coşbuc.

S-a recunoscut, în general, de către cei mai competenţi interpreţi, că George Coşbuc este un mare artist, cu note profund originale. Cel dintîi critic competent care a subliniat particularităţile artistice ale poeziei lui Coşbuc a fost G. Bogdan-Duică, încă din perioada în care Coşbuc era la începuturile activităţii sale, în anii de ucenicie. Duică, vorbind despre căile urmate de scriitorii români din Transilvania pentru formarea limbii lor literare (limba scriitorilor munteni şi moldoveni şi limba vorbită a poporului), subliniază meritele lui Coşbuc în sensul valorificării limbii vii — ceea ce i-a asigurat frumuseţea, bogăţia şi noutatea vocabularului. O latură caracteristică a poeziei lui Coşbuc (pe care va analiza-o cu toată competenţa Vladimir Streinu) este aceea a prozodiei: „Pentru corectitudinea ritmului şi a rimelor — precum şi pentru producerea de rime nouă — are Coşbuc o deosebită dibăcie şi dragoste, şi ştie să reflecteze adeseori şi în sunetele cuvintelor la mersul mai sprinten şi mai întrerupt, mai agitat ori mai liniştit al acţiunii, ce le descrie“.[1] Duică sesiza acea dragoste a lui Coşbuc pentru forme corecte. Nicolae Iorga afirma că „În genere, poezia lui Coşbuc e de o virtuozitate extraordinară: subiectul e aproape indiferent“.[2] Ioan Slavici scria prin 1906: „Dacă limba lui Eminescu

[1] G. Bogdan-Duică, *Revista literară*, în *Tribuna*, V, nr. 155, 10/22 iulie 1888, p. 617.
[2] N. Iorga, *Istoria literaturii româneşti contemporane*, I, *Crearea formei*, Bucureşti, 1934, p. 366.

e, precum s-a zis, de bronz, a lui Coşbuc e marmură, iar a lui Goga sună a clopot de argint, în care e amestecat şi mult aur, sombru şi duios — cum e firea românului".[1] George Călinescu, destul de rezervat în comentarea lui Coşbuc, scrie totuşi: „Coşbuc este nu numai un desăvîrşit tehnician, dar nu rareori şi un poet mare, profund original, un vizionar al mişcărilor sempiterne cu un accent ardelenesc evident, inimitabil şi tocmai pentru aceea aşa de des imitat. El a izbutit, ca şi Eminescu de altfel, să facă poezie înaltă care să fie sau măcar să pară pricepută poporului şi să educe astfel la marele lirism o categorie de oameni străini în chip obişnuit de literatură."[2]

Arta lui Coşbuc a cunoscut o evoluţie destul de rapidă, poetul devenind stăpîn pe toate mijloacele pe care şi le crease, încă la o vîrstă foarte tînără; culegerea *Balade şi idile* e cartea unui poet care nu împlinise 27 de ani, dar piesele incluse aici, cele mai multe, fuseseră scrise de Coşbuc cu ani în urmă. Drumul artei coşbuciene, aşa cum ni-l atestă şi ni-l reconstituie puţinele manuscrise, dar suficientele variante (cel puţin la cîteva poezii reprezentative), a fost marcat de eforturi continue pentru a găsi expresia poetică cea mai adecvată conţinutului. Se ştie că G. Coşbuc versifica cu o mare uşurinţă, talentul său se manifesta cu multă spontaneitate încă în cele dintîi încercări ale copilăriei. Amintindu-şi de acei ani de dialoguri competiţionale în versuri şi vorbind despre rapsozii populari, Coşbuc scrie: „Am cunoscut cîţiva cari improvizau cu o uşurătate de necrezut. Cu cel din satul nostru aveam mult de furcă: rivalizam într-una şi ne ciocneam uneori. Care pe care, asta era cestiunea. Eu îi eram superior în surprinderi: îl întrerupeam repede la mijlocul versului, umplîndu-i eu versul cu o rimă mai potrivită la rima anterioară—se înţelege, eu spuneam contrarul celor ce vrea el să spuie, ori îi ridiculizam ideea. Se-ncurca bătrînul, îşi pierdea rostul; ascultătorii rîdeau, şi eu cîştigam lupta. El nu era aşa iute la gîndire ca mine; dar îmi era superior în exprimare. Avea mai multe rime, eu nu întrebuinţam rime slabe, d.e. pămînt-urît, frate-calde, sau accente poporale, ca maicà-stà, avea locuţiuni, proverbii, expresii tipice. Eu mă încurcam şi cu vorbele — cultura, bată-o pîrdalnicul — eram obicinuit să întrebuinţez cîte o vorbă literară, ori „«savantă» şi în fuga versului mă opream zăpăcit la acest fel de vorbe, căci în grabă nu le găseam echivalentele populare. Şi o spun, fără ruşine, că în ultima instanţă el mă biruia pe toate cărările. Mă gîndesc şi acum cîteodată: dacă nu învăţam carte şi rămîneam în

1 Ioan Slavici, *Ce e naţional în artă*, II, în *Semănătorul*, V, nr. 4, 22 ian. 1906, p. 63.
2 G. Călinescu, *op. cit.*, p. 523.

sat, după toate probabilitățile eu aș fi fost urmașul acestui rapsod în satul nostru."[1]

Așadar, talent înnăscut, spontan, completat cu foarte multă muncă. E suficient să urmărim variantele unor poezii ca: *Nunta Zamfirei*, *Crăiasa zînelor*, *Na Duna*, *Fresco-ritornele*, *Noapte de vară*, pentru a ne da seama de rîvna cu care Coșbuc își retușa mereu textele, chiar după publicarea lor în volum, de la o ediție la alta a aceleiași culegeri.

În creația lui Coșbuc se disting cîteva etape: o primă etapă a încercărilor școlare — cu caracter folcloric sau mitologic — de la Năsăud și Hordou; a doua etapă este cea de la Cluj, prelungită la Sibiu, marcată printr-o certă evoluție, și găsirea drumului propriu, original al creației sale — etapa aceasta mai întîi folclorică se caracterizează, în ultima ei parte, prin începutul cultivării idilei, iar din punctul de vedere al limbii, printr-o curățire a vocabularului prea năsăudean, foarte frecvent mai ales în baladele și anecdotele de proveniență populară. Experiența folclorică i-a oferit procedee artistice cărora talentul lui Coșbuc le-a acordat potențe majore, ca în *Crăiasa zînelor*, *Nunta Zamfirei* etc. Pentru a remarca regionalismele din perioada transilvăneană, ne vom opri puțin la varianta tribunistă a *Nunții Zamfirei*. Luăm acest exemplu fiind semnificativ; variantele atestă procesul de definitivare a textului; în acest proces eliminarea unor cuvinte regionale se impunea în mod obligatoriu. Coșbuc înlocuiește, de pildă, pe: *ost* (răsărit), *bănzi* (muzici, fanfare), *drot* (sîrmă), la care mai putem adăuga unele forme fonetice regionale, ca: ficiori, preste etc. (unele fiind și forme arhaice). În poezia de pînă la 1889—1890, numărul regionalismelor este impresionant: *aret*, *blid*, *căpeneag*, *comarnic*, *cujbă*, *cute*, *năprui*, *păcuini*, *păcurar*, *rît*, *rocoină*, *săhăidac* (prezent și în *Doina)*, *sîlhă*, *șluc*, *șod*, *tău* (baltă), *gazdă*, *ponciș*, *fapt*, *sfădi* etc. Cele mai multe sînt cuvinte care numesc ocupații țărănești. Influența limbilor maghiară și germană este evidentă. De altfel, conștient de această influență negativă asupra graiului năsăudean, Coșbuc, elev fiind la Năsăud, scrie o poezie în care ironizează utilizarea unor cuvinte luate din limbile amintite; e vorba de poezia *Un exemplu de grai tistaș romănesc de prin părțile Ardealului de miazănoapte dintru norod alcătuit și tot pentru el alcătuit* (1882), din care reproducem un scurt fragment:

> I *ciudat vileagul groaznic* și *beciznic* de *cealău:*
> U[i]tă-n sat colea vun *fuicaș*, de *susig* îl pui *bgirău!*
> *Trifaș tudoșagu-i* gata, poate *păptiraș* să *fircălească:*
> *Olecătuit* de *colduș*, *leș* dă să te *zăhăiască!*

---

[1] Prefață la George Madan, *Suspine*, București [1897?].

O parte din cuvintele regionale au intrat şi în poeziile maturităţii sau în variantele ultime ale unor poezii din anii de ucenicie, Coşbuc considerîndu-le expresive; de altfel, poetul era adeptul ideii că provincialismele, bine alese, pot avea, şi trebuie să aibă, dreptul de a intra în fondul lexical al limbii literare pentru a-i mări posibilităţile de expresie. E interesant de observat că în poezia *Un exemplu de grai tistaş...*, elevul Coşbuc include şi unii termeni militari *(fraităr, obeşter*, etc.), asemănători celor pe care-i utilizează Macedon Cercetaşu din romanul *Ion* al lui L. Rebreanu.

Coşbuc a utilizat cu măsură, am putea spune chiar cu zgîrcenie, mergînd spre sărăcie, mijloace artistice foarte frecvente, de obicei, în poezie (epitetul, personificarea, metafora etc.); o să vedem că, în compensare, poetul a acordat toată atenţia prozodiei care suplineşte figuri de stil şi tropi obişnuiţi. Dintre epitete, cel mai frecvent pare a fi cel *evocativ*. Epitetul are, la Coşbuc, foarte adesea, rol de a contribui la realizarea acelei acustici speciale, în lirica de peisaj, sau la portretizarea fetelor din idilele sale. Am putea lua exemple din *Brîul Cosinzenii*, unde ne întîmpină cu deosebire expresia metaforică. De altfel, metafora ca figură de stil colorează cele mai bune creaţii coşbuciene *(Nunta Zamfirei*, *Mama*, *În miezul verii*, *Moartea lui Fulger*, *Noi vrem pămînt!* etc.). În general, epitetul şi metafora valorifică experienţe folclorice. Personificarea este fericit ilustrată nu numai în versuri răzleţe în cadrul unei poezii, ci şi în piese întregi cu mult meşteşug *(Vîntul*, *Prahova*, *Ştrengarul văilor)*, cu deosebire în animarea unor elemente fundamentale ale universului: apa, la care se adaugă vîntul.

Întîlnim la Coşbuc şi un limbaj aforistic, cu deosebire în poeziile care formulează concepţia sa despre viaţă, o anumită înţelepciune şi experienţă concentrată în *Lupta vieţii*, în alt *Gazel* [Picurii cu strop de strop], unde fiecare distih este o expresie aforistică, de gen horaţian:

Iar de n-are scop viaţa,
Fă să aibă clipa scop.

Cîteva expresii aforistice coşbuciene au intrat în fondul paremiologic al limbii române, pierzîndu-şi, pentru mulţi, autorul; ca şi aforismul din *Lupta vieţii*, definind întreaga concepţie despre viaţă a lui Coşbuc:

O luptă-i viaţa; deci te luptă
Cu dragoste de ea, cu dor.

În *Moartea lui Fulger* ideea este exprimată bărbăteşte, viaţa „Război e de viteji purtat". Ultima strofă a acestei poezii este şi ea un aforism.

în poeziile *Decebal către popor*, *La Paşti*, *Rugămintea din urmă*, *Numai una*, *Puntea lui Rumi*, *Logică*, precum şi în cîntecele anacreontice expresia aforistică ne întîmpină frecvent.

Asemenea figuri de stil şi, în general, de artă poetică (am mai putea adăuga metonimia, sinecdoca) nu sînt caracteristice pentru Coşbuc în sensul distanţării lui de anumite experienţe ale poeziei româneşti. Coşbuc este profund original în domeniul versificaţiei. Vladimir Streinu intuise perfect „excelenţa versului" coşbucian, prozodia şi acusticitatea acestuia. În capitolul *George Coşbuc* din cartea *Clasicii noştri* versul lui Coşbuc este comentat în ce are mai propriu, iar în *Versificaţia modernă* trimiterile la poetul năsăudean stabilesc anumite relaţii cu versificaţia românească modernă. Criticul scria, în 1943: „În comparaţie cu numărul limitat de motive, faţă de cvasi absenţa invenţiunii epice, tehnica versificaţiei este copleşitoare. Bogăţia ritmurilor, raritatea, felurimea şi perfecţiunea lor fac din Coşbuc un poet unic la noi."[1] În 1966, Vladimir Streinu, într-o excelentă carte de prozodie modernă, vorbind despre Iosif, scrie că acesta „urma, cu variaţia ritmurilor şi strofelor sale, pe celălalt mare auditiv al poeziei noastre, pe G. Coşbuc. Înaintaşul folosise o cuprinzătoare felurime de strofe, născocise ritmuri după vechi prozodii şi frînsese măsurile, altfel totdeauna izometrice, cu atîta fantezie acustică, încît, extrăgînd aproape tot ce se putea extrage din versul tradiţional, ne-a apărut într-un stadiu ca «geniu horaţian» al versificaţiei noastre."[2]

Faţă de versificaţia clasică, vetustă prin monotona reluare de ritmuri şi mai ales rime şi organizare strofică săracă, George Coşbuc, clasic şi el în versificaţie, reuşeşte să împrospăteze mijloace obosite şi să dea o nouă strălucire vechilor prozodii, într-un efort de mare îndrăzneală, care subliniază posibilităţile largi ale limbii române poetice, împingînd spre „acceptarea versului liber"[3]. Înzestrat cu o ureche muzicală deosebit de sensibilă şi receptivă, Coşbuc a acordat o atenţie specială aspectului sonor al poeziilor sale, orchestrate în strofe din cele mai complicate, ceea ce a permis nu numai o ritmică variat combinată, dar şi o excepţională combinaţie de rime. Tip poetic înainte de toate auditiv, Coşbuc a compus parcă după o partitură invizibilă muzica versurilor, libretul rămînînd, de multe ori, doar un motiv extern de orchestraţie, dar esenţial. Într-o mărturisire

[1] Vladimir Streinu, *Clasicii noştri*, 1943, p. 253.
[2] Vladimir Streinu, *Versificaţia modernă*, 1966, p. 213–214.
[3] Vladimir Streinu, *Clasicii noştri*, p. 257.

din 1897, Coşbuc declara: „Poeziile mele le compun cîntîndu-le, şi am atîtea melodii în cap, cîte poezii am scrise. Ca să le pot cînta, ori mă închid într-o odaie, ori plec pe cîmp, dar mai cu voie compun cînd călătoresc cu trenul; stau pe platforma vagonului şi acolo-mi bombănesc versurile în pace, căci zgomotul trenului îmi covîrşeşte cîntecul."[1] Modul acesta de a compune versuri şi-l aminteşte şi Sadoveanu, care l-a întîlnit pe Coşbuc în gara Dolhasca, prin 1912, într-un compartiment de clasa întîi: „Venea de către Botoşani şi Dorohoi, unde ţinuse conferinţe la cercuri culturale. Privea pe geam primăvara tîrzie şi grăbită a Moldovei de miazănoapte şi murmura stanţe, cum îi era obiceiul."[2]

Aspectul auditiv al versurilor, acumularea de imagini acustice, ritmica variată, de o varietate nemaiîntîlnită, confirmă cele spuse de poet. În *Noapte de vară*, de exemplu, accentul cade pe sonoritate, potolită în „pe furiş", dar plină în: *scîrţîind, mugind, hăulind, cîntînd, zgomotoşi, vuiet, latră, sună codrii, se zbate apa-n dulce ropot*, sau sugerată: *s-alină zgomotele, liniştea-i deplină, vîntul tace, satul doarme.* Exemple numeroase se pot lua din toată poezia lui Coşbuc.

Preocuparea pentru latura sonoră a versurilor, în dorinţa de a mări expresivitatea, a dus la realizarea, de către Coşbuc, a unor construcţii onomatopeice devenite antologice pentru ilustrarea acestei modalităţi poetice de valorificare a sunetelor în experienţe temerare. Iată cîteva exemple:

Şi zalele-i zuruie crunte

(Paşa Hassan)

În vînt avînd vestmîntul
Şi-n păr vuindu-i vîntul

(Pe Bistriţa)

Prin vulturi vîntul viu vuia

(Nunta Zamfirei)

Se pornise vîntul prin cireş, şi floarea
A-nceput să ningă şişăind domol

(Dragoste învrăjbită)

Surd vuia prin codri vîntul, brazii se-ndoiau de vînt,
Urletul suna sinistru ca un urlet de mormînt.

(Regina ostrogoţilor)

---

[1] G. Coşbuc, *Versuri şi proză*, Caransebeş, 1897, p. 8–9.
[2] Sadoveanu, *Primăvara la Iaşi*, în *Anii de ucenicie*, 1958, p. 167.

Uneori, faptul poate fi remarcat şi în exemplele de mai sus, expresia primeşte un plus de expresivitate prin repetiţie; acest procedeu poetic este valorificat, de altfel, pe scară largă şi cu mult efect de către Coşbuc. Onomatopeea, aliteraţia şi asonanţa contribuie la sublinierea unui aspect al naturii, al vieţii, la sugerarea unor stări sufleteşti în acord acustic cu peisajul.

Pentru a înţelege însă ceea ce este mai specific lui Coşbuc în realizarea acelei recunoscute acusticităţi, a aspectului auditiv al poeziei sale, e necesară o cercetare a sistemului prozodic coşbucian; pentru că putem vorbi despre un asemenea sistem în care vom constata, chiar fugar prezentînd lucrurile, cîtă bogăţie în varietatea strofică, în aceea a ritmurilor şi rimelor ne oferă lirica lui Coşbuc. Sugestia sonoră rezultă din jocul acesta de formule clasice de prozodie, cochetînd cu modernismul în versificaţie, prin marea libertate ce şi-o permite poetul de a varia versul, de a combina rimele, de a răsturna curgerea corect clasică a ritmurilor. Mihail Dragomirescu, Vladimir Streinu au reţinut aceste laturi ale versificaţiei coşbuciene. Ritmica nu este însă, la Coşbuc, un joc gratuit, doar de dragul spargerii unor tipare vetuste; ritmica nouă se acordă conţinutului pe care-l cuprinde poezia. Starea dramatică în care se găseşte *Fata morarului* se răsfrînge perfect în ritmul versurilor, „o combinaţie de trohei, dactili, amfibrahi şi iambi, care îşi păstrează poziţiile pînă la sfîrşitul bucăţii, vădind putere inventivă şi virtuozitate neîntîlnită la nici un alt poet“.[1] În general metrica versurilor se acordează cu o ritmică sufletească interioară. Deci nu se poate considera că este vorba, în acest sens, la Coşbuc de o intenţie pur impresionistă, din dorinţa de a înnoi, ci despre o structură poetică deosebită.

Regretăm că George Coşbuc n-a scris mai multe poezii în hexametri, pentru care a dovedit că limba română, în ciuda deosebirilor calitative ale accentului faţă de latină (accentul de intensitate în locul celui de durată), este capabilă de a se „clasiciza“, aşa cum o ilustrează excelent singura, din păcate, creaţie prozodică latinească, putînd fi scandată, *După furtună:*

Însă de vînturi aduşi, ca vîntul pieriră şi norii.
Repede-o ploaie căzu, cu picuri ca boaba de strugur,
Vuiet de mii de ciocane-aducînd pe şindrilele casei,
Tulburi şivoaie pornind prin şanţul din marginea căii.

Coşbuc n-a inventat ritmuri noi, ci le-a combinat pe cele vechi, dîndu-le o nouă viaţă.

[1] Vladimir Streinu, *Clasicii noştri*, p. 255.

Dar, prin distribuirea versurilor în strofe, Coşbuc este fără egal. Forma grafică a strofelor coşbuciene este de o mare varietate: de la distih pînă la strofa de 16 silabe întîlnim tot ceea ce poate fi combinat. Nu i-a fost străin nici terţetul; a cultivat, singur în lirica noastră, gazelul (după modele persane prin versiuni germane sau chiar după gazelurile lui Platen). Dar, cu foarte rari excepţii, respectînd versul tradiţional, Coşbuc a îmbogăţit structura strofică printr-o surprinzătoare inventivitate şi combinaţie de rime. Alexandru Toşa, cercetînd cu mijloace lingvistice şi statistice (matematice) rimele coşbuciene, a ajuns la concluzii dintre cele mai interesante: rimele bogate, foarte bogate şi leoniene sînt mai numeroase decît cele suficiente sau sărace; rimele primesc un plus de expresivitate prin conţinutul lor semantic contrastant pe fondul căruia sînt grefate; prin rimarea unor părţi de vorbire deosebite se realizează opoziţia de sens; prin asocierea unui sens abstract cu unul concret Coşbuc obţine rime neaşteptate, rare; Coşbuc e un maestru neîntrecut în crearea rimei strofice: cincizeci de tipare arhitectonice nu au corespondent în poezia românească şi străină, iar rima în decimă şi duodecimă este în întregime rodul inventivităţii sale, nefiind întîlnită cu tiparele coşbuciene la nici un poet român sau străin anterior.[1] În strofa de zece versuri (frecventă la Coşbuc), putem întîlni asemenea scheme de rimă, ca în *Povestea cîntării: a b c c c b a d b d.* Sau strofa senarie din *Bradul: a b c c b a.* Interesantă este strofa din *Recrutul*, grăbită şi oprită brusc, cu lungimi diferite de versuri, trădînd nervozitate şi nesiguranţă, starea sufletească a flăcăului silit să plece la oaste şi să-şi lase iubita; sentimentul geloziei, cu porniri nesigure şi împiedecări, teamă şi încredere, incertitudine otrăvitoare, ca un gîfîit surd al unei lupte pătimaşe, toate acestea şi-au găsit cea mai potrivită expresie strofică în structura:

a Poartă-i grija! Tot a mea
b S-o găsesc, tot dor să-mi poarte!
c Dar de nu-i păzi-o bine,
c Ţi-ai găsit duşman în mine,
b Căci fac moarte
a Pentru ea!

Starea emotivă, şi nu numai în cazul acestei poezii, este tradusă prin structură (înţelegînd aici şi rima), prin ritmică, realizînd împreună muzicalitatea, sonoritatea specifică a lui Coşbuc, structura poetică intimă a poetului. Ca valorificare artistică a clasicismului, Vladimir

[1] Cf. Al. Toşa, *Frecvenţa tipurilor de rimă în poezia lui Coşbuc*, în *Limbă şi literatură*, Bucureşti, XII, 1966.

Streinu consideră că există un triptic, un triumvirat de poeţi, o „serie comună în privinţa perfecţiunii formei: Eminescu, Coşbuc, Duiliu Zamfirescu“.[1]

S-a încercat să se diminueze meritul lui Coşbuc în realizarea impresionantei structuri strofice, indicîndu-se izvoare sau modele pe care poetul le-ar fi cunoscut şi cu care, incidental şi nesemnificativ, prezintă identităţi; Gáldi László, lasă să se creadă, sub forma unei întrebări, că George Coşbuc s-ar fi inspirat din „la variété des strophes dans l'ancienne poésie provençale“, pe care ar fi cunoscut-o prin mijlocirea unor traduceri germane.[2] Afirmaţia nu se poate susţine însă prin nimic, rămînînd o simplă supoziţie.

Încheind aceste sumare observaţii, nu putem să nu subliniem faptul că aspectul caracteristic al poeziei lui Coşbuc este modalitatea nouă, originală de a transpune un bogat conţinut, de a găsi ritmuri şi rime în deplin acord cu universul sufletesc de care vorbeam: frămîntările, zbuciumul sau liniştea, drama sau fericirea vieţii omului sau a naturii, într-o dependenţă permanentă. Talent puternic înzestrat, sprinten ca un izvor de munte şi cristalin ca acesta, în compoziţia poeziilor sale, G. Coşbuc a ştiut să armonizeze ecouri multiple ale vieţii sale, dar mai ales ale lumii satelor, într-o desăvîrşită obiectivare. Idei sau sentimente, mai ales sentimente, se repercutează în lirica lui Coşbuc în lumea unor versuri care reconstituie nu numai viaţa contemporană (în feţele ei cele mai pregnante), ci şi întreaga traiectorie a poporului român, într-o largă şi cuprinzătoare perspectivă istorică, deschisă categoric spre zilele noastre de libertate socială şi naţională.

Epoca în care trăieşte Coşbuc, în care se încadrează perfect cu notele sale distincte, şi pe care o reprezintă, alături de Eminescu, Creangă, Caragiale şi Slavici într-o familie împreună considerată de critică şi istorie literară, este epoca marilor clasici. În general, clasicismul în literatură (şi în artă) a însemnat o reînviere a tradiţiei clasice greco-romane, un respect faţă de operele mari ale antichităţii — opere pe care scriitorii le imită prin preluarea unor motive, a experienţei artistice (compoziţie riguroasă etc.), puritatea expresiei şi claritatea stilului, căutarea adevărului şi a naturalului, cultivarea idealului de frumuseţe echilibrată, promovarea unor categorii estetice considerate eterne, de cea mai înaltă valoare. Revenirea

[1] Vladimir Streinu, *Clasicii noştri*, p. 258.
[2] L. Gáldi, *Esquisse d'une histoire de la versification roumaine*, Budapesta, 1964, p. 144.

la literatura antică a adus pe prim plan genuri şi specii în care poeţii greci şi romani excelaseră. Se cîntă eroismul, marile pasiuni umane.

Clasicism însemnează, în altă ordine de idei, etapa cea mai reprezentativă din istoria unei literaturi, epoca de aur a ei, o fază a dezvoltării caracterizată prin realizarea unor opere de foarte mare valoare artistică, expresie a epocii respective, a gustului ei literar ridicat la cel mai înalt grad; e un maximum de realizare artistică, sumă a colaborării mai multor scriitori excepţional înzestraţi, care reuşesc să creeze opere artistice fundamentale. Epoca clasicismului la diferite popoare se înscrie temporal în funcţie de variate condiţii de dezvoltare istorică.

Clasicismul, fără a fi un curent literar, o mişcare literară, românesc s-a manifestat în condiţiile luptei pentru crearea statului naţional român independent; conştiinţa naţională, dorinţa de libertate naţională şi socială (motive atît de solicitate de romantici), înnoirea limbii poetice, a stilului poetic sînt trăsăturile cele mai importante ale literaturii române în epoca marilor clasici. Bineînţeles că în acest clasicism se împletesc şi elemente romantice sau de neoclasicism voltairean. Clasicismul românesc, pe lîngă aceste trăsături, cultivă şi elemente ale clasicismului antic: genuri şi specii, experienţele prozodice, pasiunile puternice ale eroilor literaturii greco-romane, eroismul etc.

În familia marilor clasici români, Coşbuc se impune înainte de toate prin formaţia sa cultural-literară solid clasică. Cunoaşterea literaturii antichităţii nu putea să nu lase urme serioase în dezvoltarea lui Coşbuc ca poet. Dorinţa de a scrie o epopee naţională se subînscrie acestei stări; poetul care tradusese *Eneida*, *Odiseea*, *Divina Comedie* (care este, în fond, tot o epopee), care tălmăcise şi din clasicismul indian, nu putea să nu fie influenţat de maeştrii săi; Virgiliu este prezent în pasteluri. De domeniul clasicismului ţine şi arta poetică a lui Coşbuc, acea disciplină a formelor, a structurii strofice a poeziilor sale, cu respectarea rimei, chiar a hexametrilor (în *După furtună*, de pildă). Regulile tradiţionale moştenite de la clasici (claritatea stilului, a imaginii poetice, tonul, prozodia, în ciuda inovaţiilor numeroase) sînt uşor detectabile în lirica lui George Coşbuc. Dar, la Coşbuc, se altoiesc şi experienţe ale clasicismului european (Dante, Goethe, Schiller); cultura germană îi oferea bogate exemple de clasicism. Coşbuc este apreciat, de către cei mai competenţi comentatori, drept un clasic al versului românesc, în sensul perfecţiunii, al armoniei, al desăvîrşirii; un clasic prin

frumusețea echilibrată a artei și a acelor metafore sau „personaje lirice“ în care poetul apare ca un *alter ego* în diverse ipostaze, de la tinerețea exuberantă la bătrînul „ca vremea stîlp rămas/ Din alte vremi“, concentrînd înțelepciunea de veacuri a poporului său; un clasic prin prezența constantă a specificului național, a conștiinței naționale, a unității poporului român dincolo de fruntarii vremelnice; prin aderarea sinceră și neînfricată la problemele cele mai arzătoare ale epocii sale atît de zbuciumate.

Locul lui Coșbuc este bine definit nu numai în familia marilor clasici, ci și în ansamblul literelor românești. Poet al naturii și al omului de la țară, al exuberanței juvenile, al iubirii, al revoltei și al bărbăției, al luptei, Coșbuc se prezintă cu un profil moral și artistic specific, cu o gîndire poetică originală, exprimată în formele cele mai proprii, mai revelatorii. În evoluția uimitoare a liricii românești, Coșbuc este una dintre cele mai valoroase experiențe, surprinzătoare și fecundă, la un ceas de răscruce, cînd, prin scrisul unei pletore de epigoni eminescieni, se crease o stare maladivă, din care se părea că poezia noastră nu va mai putea ieși, fiind iremediabil condamnată la stagnare și cu toate porțile închise spre perspective novatoare. În acest climat de *mal de siècle*, Coșbuc se înalță dintr-o dată și dovedește că Eminescu n-a epuizat toate resursele expresiv-artistice ale poeziei românești. George Coșbuc reprezintă, față de genialul său precursor, expresia unei lirici noi, menită a realiza o punte necesară și îndrăzneață peste prăpastia care se deschisese între lumea de euforie a autorului *Florii albastre* și acea *poésie plaintive* a epigonilor săi.

Coșbuc imprimă o nouă direcție poeziei noastre; această direcție, începută în Transilvania prin mișcarea de la *Tribuna* din Sibiu, se caracterizează prin ceea ce Goga definea „un duh de dragoste sinceră pentru mulțimea de la sate, care în viața politică se manifestează prin principiile celei mai avansate democrații... iar în literatură printr-un viu interes cu care se îmbrățișa producția folclorică.

În această nouă constelație literară — continuă Goga — crescînd sub îndrumarea ei și desfășurîndu-se sub ocrotirea unui excepțional talent a început bogata carieră literară a lui Coșbuc, care a cîștigat desăvîrșita învingere pe seama acestui mare curent. Drumul început de Slavici în proză l-a continuat în poezie Coșbuc. Nu e aici locul potrivit și nu sunt eu chemat a judeca opera literară a acestui mare meșter al versului românesc, atîta însă putem spune că condeiul lui a fixat noua formulă a poeziei românești, în Ardeal, hotărîtoare pînă în pragul

zilelor noastre."[1] Nicolae Iorga sesizase faptul că poezia lui Coşbuc „a fost o revoluţie surprinzătoare şi oarecum o jenă. Era o poezie cu totul nouă, cu care nu eram deprinşi."[2] Iorga mai afirmă că George Coşbuc „nici n-a avut imitator la noi. Şi fondul şi forma sînt prea complicate, cer prea multă muncă, un devotament de care lumea de aici nu era capabilă."[3] Afirmaţia lui Iorga este doar parţial întemeiată, în măsura în care imitatorii lui Coşbuc (Maria Cunţan, poetă coşbuciană *per excelentiam*, care-i dedică maestrului şi poezii, Maria Ciobanu, A. L. Bolcaş, Iosif Stanca — dintre ardelenii contemporani cu Coşbuc; apoi patriotarzii Vasile Militaru şi Mircea Rădulescu) n-au reuşit să se impună şi să depăşească nivelul unor mai mult decît modeste strădanii. Este vorba însă despre un alt fel de influenţă a unui poet care n-a făcut şcoală. O culme de înălţimea lui Coşbuc nu putea să nu fertilizeze în alt chip evoluţia poeziei noastre. Cîteva din direcţiile gîndirii sale poetice (acea poezie concretă, pămînteană, curgînd cu virtuozităţi extraordinare, ca rostogolirea unui rîu tumultuos de munte) se fac simţite în creaţia unor poeţi ca: St. O. Iosif, Octavian Goga, Lucian Blaga, V. Voiculescu, Ion Pillat, Mihai Beniuc.

St. O. Iosif este cel dintîi care valorifică extraordinara versificaţie coşbuciană în ritmica bogată şi în organizarea auditivă a strofelor, a versurilor, păşind însă în experimentarea poetică „dincolo de marginea extremă la care se oprise Coşbuc"[4] spre versul liber. Octavian Goga, entuziast admirator al autorului *Doinei* (căruia-i urmează la Academie şi pe care-l elogiază într-un cuvînt cu deosebită căldură), continuă mai ales direcţia protestatară, mesianică a poeziei coşbuciene: poeziile *Clăcaşii*, *Rugăciune*, *Un om*, *O ţară ştiu*, *Cosaşul* şi alte „cîntece fără ţară" conţin ecouri şi îndemnuri din lirica lui Coşbuc (*Noi vrem pămînt!*, *In opressores*, *Doina*, *Cîntecul cel vechi al Oltului*, *Dunărea şi Oltul*, *Decebal cătră popor* etc.). Şi totuşi, lirica lui Goga aduce o urzeală nouă, o ritmică şi o dinamică nouă, cu totul proprie, urmînd imediat lui Coşbuc în acea succesiune de mari valori deschisă de Eminescu; Goga este urmaşul direct al lui Coşbuc. În direcţia poeziei social-politice, Mihai Beniuc îi continuă pe amîndoi.

Lucian Blaga se întîlneşte cu Coşbuc pe firul folcloric şi de mitologie autohtonă, populară. V. Voiculescu îl preia pe Coşbuc

---

[1] Octavian Goga, *Curente de idei în literatura ardeleană de la 1848 pînă în zilele noastre. Serbările de la Blaj*, 1911, p. 258.

[2] N. Iorga, *Istoria literaturii româneşti. Introducere sintetică*, Bucureşti, 1929, p. 197.

[3] *Ibidem*, p. 199.

[4] Vladimir Streinu, *Versificaţia modernă*, p. 214.

în lirica de peisaj, iar Ion Pillat în orientarea sa spre motivele naţionale româneşti şi în unele experienţe de tehnică a versificaţiei, în începuturile sale poetice.

Nu putem întreprinde însă, în limitele unei prefeţe, prin forţa lucrurilor condensată, o urmărire a influenţelor exercitate de lirica lui Coşbuc asupra procesului de creştere a poeziei româneşti; am dat doar cîteva exemple în acest sens. L-am putea lega de Şcoala ardeleană, de paşoptişti (mai ales de Andrei Mureşanu). Am plecat de la momentul Eminescu pentru a sublinia noutatea pregnantă a artei coşbuciene, izbucnirea ei categorică.

De la Coşbuc încoace, într-un efort de mai bine de o jumătate de veac, poezia românească a cunoscut succese mari, într-o diversitate de direcţii, tendinţe, influenţe şi căutări din cele mai complexe.

Coşbuc este un poet universal prin valoarea naţională a operei lui, prin specificul românesc introdus în circuitul spiritual al lumii, prin acea contribuţie autohtonă la universalitate. Circulaţia poeziei lui Coşbuc în traduceri străine nu este prea lărgită; ea aflîndu-se mai ales în traduceri maghiare, germane, ruseşti (în culegeri antologice), mai puţin a fost tradusă şi foarte fragmentar în italiană, sîrbă, engleză, franceză. O popularizare imediată şi fără precedent a cunoscut *Noi vrem pămînt!*

Valoroasa creaţie a lui Coşbuc poate fi un model, un stimulent, un indicator de direcţie în sensul orientării spre viaţa poporului, spre bogăţia de suflet şi spirit a celor mulţi.

GAVRIL SCRIDON

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Prezenta ediție își propune să cuprindă, pentru întîia oară, cea mai mare parte din opera lui George Coșbuc: poezia originală, proză literară, studii, publicistică, traduceri, corespondență.

O ediție cuprinzătoare a operei lui Coșbuc este o veche cerință a culturii noastre. Dacă după moartea poetului, între anii 1918 și 1944, s-au publicat numeroase ediții din opera poetică originală, din proza sa literară și tălmăcirea *Divinei Comedii* a lui Dante, o ediție completă, științific organizată, n-a stat în atenția editorilor și editurilor. Edițiile tipărite în această vreme, cu excepția volumașului *Povești în versuri* (1929), editat de pedantul filolog Nicolae Drăganu, conțineau numeroase greșeli de text. Edițiile de *Balade și idile*, *Fire de tort*, *Ziarul unui pierde-vară* și *Cîntece de vitejie*, publicate de Cartea românească, avînd la bază ediții îngrijite de poet, au fost tipărite superficial, comercial, fără nici o atenție la corectitudinea textului. Cu foarte serioase rezerve trebuie privite edițiile scoase de Octav Minar (cunoscut și ca autor de texte apocrife): *Vatra* (1923), *Poeme și povești* (1923) și *Romanțe și cîntece* (1930), care au, totuși, meritul că au pus în circulație piese — originale sau traduceri — mai puțin cunoscute.

Poezii sau povestiri de Coșbuc au fost publicate și în cîteva culegeri antologice. Un loc aparte ocupă placheta de poezii pentru copii *Cartea celor doi zbîrliți și-a mai multor alți pîrliți*, editată, cu ilustrații, de Cartea românească, fără indicarea autorului și a anului de apariție (manuscrisul se găsește la fondul de manuscrise Coșbuc de la Biblioteca Academiei).

Ediția prezentă urmărește, în limitele posibilităților și ale exigențelor, să cuprindă opera lui Coșbuc, reconstituind, în esență, drumurile creației. Imaginea poetului original, a prozatorului, a pasionatului filolog, a traducătorului și savantului comentator se reconstituie în timp, tot mai impunătoare, din mulțimea terenurilor pe care spiritul său — căutînd dezlegări de probleme complicate ale culturii lu-

mii — le-a cercetat în destul de scurta sa existență zbuciumată şi îndurerată.

Profilul moral şi ideologic al lui Coşbuc se va putea preciza, cu liniile sale caracteristice, abia după ce ultimele pagini ale acestei ediţii îşi vor usca cerneala tiparului. Ediţia noastră nu va putea oferi toate soluţiile, ci va încerca doar să adune, onest, materialele necesare viitoarelor interpretări care să pună în adevărata lumină şi treaptă valorică pe unul dintre scriitorii noştri clasici.

Prezenta ediţie de *Opere alese* este proiectată să apară în mai multe volume, grupate pe următoarele secţiuni:

Secţiunea I ar cuprinde în primul rînd poezia originală, publicată de Coşbuc în culegeri; este vorba, adică, despre volumele *Balade şi idile*, *Fire de tort*, *Ziarul unui pierde-vară* şi *Cîntece de vitejie*. Poetul a îngrijit mai multe ediţii din fiecare culegere citată; între aceste ediţii — mai cu seamă faţă de primele dintre ele — deosebirile sînt legate fie de cuprinsul lor, fie de distribuirea poeziilor, de structura strofelor şi versurilor ori de ortografie. Publicînd, în acelaşi timp, în culegeri diferite, aceleaşi poezii, Coşbuc renunţă la ele, de la o ediţie la alta, le modifică, [preferînd regionalismului sinonimul literar, include altele noi.

În cazul lui George Coşbuc, editorul nu întîmpină, în stabilirea textului, dificultăţile ediţiei Eminescu, fiindcă cea mai rezistentă parte a operei poetice coşbuciene a fost publicată nu numai în periodice, dar şi în culegeri îngrijite de poet. Dispunem, mai ales pentru primele volume ale ediţiei noastre, de mai multe ediţii de poezii îngrijite de Coşbuc, greutatea constînd doar în alegerea textului de bază. Reconstituind diferitele culegeri, avem în vedere următoarele ediţii îngrijite de Coşbuc, pe care le considerăm de bază pentru stabilirea textului.

Pentru *Balade şi idile:* ediţia a VI-a din 1914 (deşi nu este ultima ediţie care apare în timpul vieţii lui Coşbuc: în 1916 apare a VII-a, iar în 1918 apare cea de-a VIII-a, necontrolate de poet).

Am inclus toate cele 45 de *Cîntece* publicate de Coşbuc în prima ediţie, considerîndu-le semnificative pentru configurarea profilului artistic al poetului din perioada 1888 — 1893, precum şi: *Cîntec oriental*, *Nuşa*, *Politică; Oştirile lui Alah* a fost rezervată culegerii *Cîntece de vitejie.*

Pentru *Fire de tort:* ediţia a VI-a din 1915 (deşi, ca şi în cazul *Baladelor şi idilelor*, a apărut ediţia a VII-a, din 1918, a acestei culegeri, al cărei text nu a mai putut fi controlat de Coşbuc). S-ar putea ca ediţiile din 1918 (inclusiv *Balade şi idile)* să fi apărut după moartea poetului.

Pentru *Ziarul unui pierde-vară:* ediţia a II-a, din 1909.

Pentru *Cîntece de vitejie:* ediţia a III-a (ediţie nouă) din 1914.

Am ales drept ediţii de bază pe cele îngrijite de Coşbuc pînă în 1915 inclusiv, avînd convingerea că, după această dată, poetul, ca urmare a pierderii fiului său, Alexandru, este atît de zbuciumat, încît nu-l mai interesează nimic, nici chiar propria sa operă.

Secţiunea I mai cuprinde următoarele poezii rămase în periodice sau publicate postum:

a) versuri de inspiraţie folclorică (unele publicate şi în „Biblioteca poporală" a *Tribunei)*;

b) din volumul *Versuri şi proză*, editat în 1897, la Caransebeş, de către Enea Hodoş;

c) din ciclul de *Anacreontice*, publicate de Coşbuc în *Tribuna* de la Sibiu, în 1888 (dintre acestea, cîteva apar în cadrul notelor ca variante ale unor *Cîntece* din culegerea *Balade şi idile*, şi vor ieşi, în consecinţă, din această categorie);

d) alte poezii publicate numai în periodice de către Coşbuc;

e) poezii pentru copii;

f) începuturi poetice (între acestea vom include şi unele traduceri făcute de Coşbuc în timp ce era elev al gimnaziului românesc din Năsăud, pe care le considerăm, mai degrabă, exerciţii de începător);

g) poezii tipărite după moartea poetului.

Pentru acest compartiment al secţiunii nu dispunem — decît cu rare excepţii — de ediţii îngrijite de poet (ne gîndim mai ales la broşurile publicate în colecţia *Tribunei* de la Sibiu); vom reda textele după periodice sau — acolo unde există — după manuscrise. Vom avea în vedere acele periodice la care Coşbuc a colaborat direct şi unde s-a făcut cea dintîi publicare a poeziei respective: *Muza someşană*, *Familia* (revista în care debutează Coşbuc), *Tribuna* lui Slavici de la Sibiu, *Calendarul pedagogic*, *Cărţile săteanului român*, *Amicul familiei*, *Constituţionalul*, *Lumea ilustrată*, *Gazeta săteanului*, *Vatra*, *Foaia interesantă*, *Albina*, *Calendarul unirii*, (Blaj), *Revista ilustrată*, *Pagini literare*, *Semănătorul*, *Universul literar*, *Şcoala română*, *Luceafărul*, *Revista noastră*, *Amicul tineretului*, *Viaţa literară*, *Românul*, *Flacăra*, *Scena* etc.

Secţiunea a II-a cuprinde o parte din proza literară a lui George Coşbuc — povestiri autobiografice, schiţe şi povestiri (cu subiecte variate), povestiri cu caracter istoric *(Războiul nostru pentru neatîrnare*, *Povestea unei coroane de oţel* etc.), povestiri pentru copii. De asemenea, vom include, în această secţiune, şi alte scrieri în proză cu o tematică variată: istorie şi critică literară (inclusiv studiile danteşti, în româneşte), literatura populară (tradiţii şi legende, despre creaţia

literară populară), probleme de limbă (limbă literară, expresii şi zicători explicate, gramatică etc.), articole cu caracter cultural (lupta împotriva superstiţiilor, medicină populară, ştiinţă popularizată etc.). Pentru secţiunea a II-a vom stabili textele pe baza uneia din ediţiile îngrijite de Coşbuc pînă la 1915, sau — pentru cele publicate numai în periodice — periodicul respectiv.

Secţiunea a III-a este rezervată în întregime *Divinei Comedii* a lui Dante *(Infernul, Purgatoriul* şi *Paradisul)*, traducerilor din literatura greco-romană: *Eneida* şi *Georgicele* lui Virgiliu, *Parmenoa* lui Terenţiu, texte din Plautus, Catullus, *Odiseea* lui Homer, precum şi celor din literaturile sanscrită, germană, engleză, franceză etc. *Antologia sanscrită*, *Sacontala* lui Kalidasa, *Mazepa* lui Byron, *Don Carlos* de Schiller, poeme şi poezii din Zedlitz *(Cuvintele Coranului)*, Opitz, *(Zlatna)*, Langbein, Waldau, Coppèe, Strachwitz, Chamisso, Ernest Maria, Freiligrath, Bürger, Heine, Petöfi, Camőens, Prosper Merimée, Alexandre Dumas, Turgheniev etc. Nu vor intra în ediţie traduceri de scrieri ştiinţifice: *Cîteva idei asupra educaţiunii*, a lui John Locke, şi *Psihologia pedagogică pentru şcoalele normale*, a lui Emanuel Martig, publicate de Casa şcoalelor în 1912—1920, în traducerea lui Coşbuc, comandate fiind de instituţia în care poetul era referendar.

În ultimul volum, dedicat documentelor referitoare la viaţa poetului şi a familiei sale (certificate, documente de familie, corespondenţă), vom da şi o descriere a manuscriselor, o bibliografie completă a operei lui Coşbuc şi o bibliografie selectivă despre viaţa şi opera poetului, un glosar pentru întreaga ediţie, indici etc.

Fiecare volum va fi însoţit de note, variante, indice de titluri. Notele consacrate pieselor componente ale unui ciclu, culegeri de versuri etc. vor fi precedate de o notă generală asupra grupării respective.

O notă consacrată unei poezii sau proze, în cadrul capitolului de *Note şi variante*, urmăreşte, în general, următoarea schemă (care nu se aplică obligatoriu fiecărui text): indicaţii bibliografice (unde apare pentru prima oară poezia, proza sau traducerea respectivă, includerea în ediţii sau culegeri îngrijite de Coşbuc, comentarea, acolo unde este cazul, a titlurilor pe care aceeaşi bucată le-a avut, înaintea ultimei forme etc.). Pentru opera antumă indicaţiile bibliografice se opresc, cum este şi firesc, la anul 1918, anul morţii poetului; în afara ediţiilor antume, dăm şi trimiteri la periodice, dar numai la cele conduse de poet sau la care poetul a colaborat susţinut, precum şi la manualele şcolare editate de Coşbuc.

După indicațiile bibliografice, urmează consemnarea selectivă a variantelor lexicale, stilistice, în ordine cronologică (de la cea dintîi publicare în periodice sau volume; aici vor intra și manuscrisele, care vor fi incluse, în variante, la locul cerut), pentru a se putea urmări procesul de perfecționare a textelor. Numeroasele variante ale diferitelor poezii, marcînd uneori un drum îndelungat, vorbesc despre procesul continuu de cizelare a formelor, de ridicare a poeziilor la cea mai înaltă expresie artistică. (Deși manuscrisele sînt foarte puține, edițiile îngrijite de Coșbuc — destul de numeroase — ne dau o imagine a drumului ascendent parcurs de la textele publicate într-o primă formă pînă la ediția ultimă. Maturizarea se realizează destul de repede: Coșbuc atinge culmea în creația sa artistică, după un drum de 20 de ani de creație.)

Urmează comentariile referitoare la condițiile social-politice sau biografice care au generat opera respectivă, dacă este cazul. Se consemnează, cînd este necesar, și izvorul ori izvoarele străine sau autohtone care s-au putut dezvolta în scrierea lui Coșbuc, subliniindu-se partea originală, contribuția sa personală; se reproduc unele opinii referitoare la poet sau la o operă literară. Pentru întreaga ediție se vor valorifica manuscrisele coșbuciene din diferitele locuri unde se păstrează. Din păcate, cu excepția poeziilor *Nunta Zamfirei*, *Crăiasa zînelor*, *Ștrengarul văilor*, *Na Duna*, *Colindători*, *Roata morii*, *Concertul primăverii*, *Dric de teleguță* și alte cîteva poezii din perioada năsăudeană, manuscrisele lui Coșbuc sînt mai degrabă un moloz din care cu greu au putut fi descifrate cîteva piese tipărite în ultimii ani. Ceea ce se păstrează integral sînt traducerile și studiul dantesc și de asemenea cîteva studii filologice. Mai amintim manuscrisul integral al *Cărții celor doi zbîrliți și-a mai multor alți pîrliți.*

Pornind de la textele pe care le-am fixat drept bază, nu realizăm o literarizare absolută, în criteriile și normele limbii literare și ale ortografiei actuale a limbii române. Respectăm formele proprii scrisului coșbucian, în direcția principiilor pe care le formulăm ceva mai jos.

În stabilirea textului ținem seama și de faptul că în grafia lui Coșbuc, între anii 1880 și 1918, au acționat cîteva sisteme ortografice; astfel, în perioada năsăudeană, într-un număr mic de poezii (dintre anii 1880 și 1881, pe cînd era elev în clasa a V-a), Coșbuc scrie în maniera latinizantă, cipariană. (Lucrarea lui Timotei Cipariu *Principia de limba si scriptura*, Blasiu, 1866, a însemnat un mare succes al etimologismului, autorul fiind o autoritate științifică unanim recunoscută — însuși Coșbuc îi dedică o poezie, cu ocazia morții.) Elev la

gimnaziul românesc din Năsăud, Coşbuc scrie cu ortografia pe care o învăţase de la profesorii săi. În manuscrisele lui Coşbuc din acea vreme se întîlnesc forme ortografice latiniste; nu se utilizează semnele diacritice pentru literele *a*,*i*, *s*,*t*, *d*, cînd acestea notau, de fapt, sunetele *ă*,*î*,*ș*,*ț*,*z*: *catra* (cătră), *pament*, (pămînt), *frang* (frîng), *plang* (plîng), *dicea* (zicea), *si* (şi), *scóla*, *definitiuni* etc. Se găsesc şi alte forme de ortografie latinistă: grupul *sce*, *sci*, în cuvinte ca *liniscit* (liniştit), *pesce* (peşte); acest grup se va păstra şi în sistemul ortografic academic oficializat în anul 1881. Dintre formele de scriere latinizată mai amintim cîteva, din aceeaşi perioadă, în poeziile lui Coşbuc: *bene* (bine), *negra* (neagră), *santa* (sîntă), *betrana* (bătrînă), *pane* (pîne), *funtana* (fîntîna), *sera* (seară), *mormentu* (mormînt). Se constată şi unele inconsecvenţe: *z* se notează şi cu *d* (ca mai sus), dar şi cu *ḑ*: (*paḑitoriu*, diftongul *oa*, după cum am văzut şi din exemplele de mai sus, se notează şi cu *ó* şi cu *oa*; *u* final, dispărut de mult din rostire, se notează de asemenea. Uneori, articolul enclitic feminin singular *a* se separă prin apostrof de cuvîntul respectiv: *cofiti'a*, *Casian'a*, ceea ce ţine tot de sistemul ciparian.

În anul 1881, după dezbateri furtunoase, Academia Română stabileşte norme ortografice în care fonetismul cîştigă teren substanţial, etimologismul cedează, păstrînd cîteva elemente cum sînt: grupul *sc* urmat de *e* sau de *i* şi notînd pe *st* din rostire *u* final dispărut din rostire se păstrează scriindu-se cu semn diacritic:*ŭ*; *ă* se notează şi cu *ǎ*, dar şi cu *ĕ*; *î* apare ca *â*, *î*, şi *ê*; *z* se notează cu *z* sau cu *ḑ* (aceste caractere, avînd aceeaşi valoare fonetică, sînt utilizate grafic în funcţie de originea cuvintelor; avem un compromis între etimologism şi fonetism). În scrisul lui Coşbuc, acest sistem ortografic este adoptat în manuscrisele de pînă la 1904 şi în ediţiile culegerilor de poezii originale publicate pînă la această dată (*Balade şi idile*, *Fire de tort*, *Ziarul unui pierde-vară*). Întîlnim forme ortografice ca acestea: *sĕ* duce, *sĕ* spune (unde *ĕ* notează pe *ă* din rostirea dialectală a pronumelui reflexiv *se*, pe care o păstrează Coşbuc şi mai tîrziu, destul de frecvent, în scrisul său); *esci* (eşti), *scii* (ştii) — alături de *eşti*, *ştii* (uneori întîlnim şi forme ca: cinste*şci*, ciople*şci*, hodoroge*şci*); *ḑici*, *Dumneḑeu*, *ḑile*, *rîḑend*, *veḑut* — alături de *zi*, *vezi*, *vĕzut*; *povoiu* etc. Coşbuc nu respectă cu stricteţe normele ortografiei de la 1881 nu numai în cazul scrierii lui *z*, ci şi în notarea diftongilor *oa* şi *ea*, pe care-i găsim scrişi şi aşa, dar şi cu *ó* şi *é*.

În ortografia academică din 1904 principiul fonetic se accentuează: scrierea limbii române se simplifică, apropiindu-se foarte mult

de sistemul ortografic actual; sînt notaţi, ca atare, diftongii *oa, ea; z* (nu *d, ḑ); ă, â* şi *î* reprezintă acelaşi sunet; *şte, şti* în loc de *sce, sci;* prefixul *des* se scrie consecvent cu *s*, deşi, în multe cazuri, el trebuie să reproducă un *z* din rostire. În sensul ortografiei din 1904, Coşbuc îşi revizuieşte culegerile şi ediţiile tipărite după această dată (ediţia din 1909 a culegerii *Ziarul unui pierde-vară* este foarte apropiată de ortografia actuală — se scrie peste tot cu *î*, cu excepţia cuvintelor *român* şi a celorlalte cuvinte din aceeaşi familie, care se scriu cu *â;* se scrie pretutindeni *sînt*, niciodată *sunt).*

Am delimitat şi în scrisul lui Coşbuc două etape distincte:

Etapa năsăudeană a creaţiilor din tinereţe (limitată pentru noi la manuscrisele păstrate la Năsăud), continuată şi în anii de studenţie de la Cluj, pînă pe la 1887, şi, pentru unele piese, mai ales de inspiraţie folclorică, mergînd pînă la 1889.

Etapa a doua este aceea a culegerilor editate, în care sînt incluse şi o bună parte din poeziile scrise (şi unele chiar publicate) înainte de 1889, data stabilirii lui Coşbuc la Bucureşti, poezii din care a fost înlăturat elementul lexical sau expresia regională, năsăudeană.

În aceste două etape se constată, după cum s-a putut vedea, şi o schimbare a ortografiei, dar şi, mai ales, prezenţa (în prima etapă), a unor elemente puternic influenţate de graiul local, de la Hordou, unele notate şi fonetic, iar (în cea de-a doua etapă), stăruitoarea grijă pentru înlocuirea cuvintelor prea regionale prin corespondente din fondul limbii literare. E suficient să urmărim variantele *Nunţii Zamfirei*, pornind de la forma din *Tribuna*, pentru a ne da seama de atenţia permanentă acordată de Coşbuc hainei în care îşi îmbracă gîndirea poetică.

Din variatele forme pe care le conţine scrisul lui Coşbuc, după o cercetare atentă, luînd în consideraţie şi preţioasele indicaţii de specialitate oferite de Romulus Todoran ori studiile lui Gavril Istrate *(O problemă controversată: literarizarea*, în *Studii şi cercetări ştiinţifice*, Iaşi, VII, 1956, fasc. 1, p. 1—46; *Aspecte fonetice în opera lui Coşbuc*, în *Studii şi cercetări ştiinţifice*, Iaşi, XII, fasc. 1, p. 25—36; *Probleme de limbă în variantele unor poezii ale lui Coşbuc*, în *Analele ştiinţifice ale Universităţii „Al. I. Cuza"*, secţ. III, tom. IV, 1958, p. 91—108), cît şi mai vechile preocupări ale lui Nicolae Drăganu *(George Coşbuc la liceul din Năsăud şi raporturile lui cu grănicerii*, Bistriţa, 1927 ş.a.), am ajuns la stabilirea următoarelor criterii pentru transcrierea textelor, în cadrul cărora am păstrat:

a neaccentuat devenit *ă: atăca, Cătrina, năinte, păhar, părăstas, sătană, tirănie* etc.;

ea redus la *a: crangă* (cu pl. *crăngi)*, *pribag* etc;

e transformat în *ă* în cuvinte ca: *brață*, *cară* (pl. de la subst. *car)*, *izvoară*, *înoțălit*, *oasă* (forme populare), *săcure*, tot în formele populare: *dăsagi*, *fărmecat*, *năcaz*, *străcurat* (în care se păstrează şi forme etimologice) etc.; în pronumele reflexiv *se* (în rostirea populară foarte răspîndită *să prind*, *să ridică*, *să rugă* etc.);

e după labiale, alături de *ie* (forma literară) în cuvinte ca: *fer*, *ferbinte*, *pele*, *pept*, *peptena*, *perdut*, *perit*, *să zbere* etc., frecvente la Coşbuc mai ales pînă pe la 1890, dar prezente, inconsecvent, şi după această dată, chiar şi în edițiile ultime ale culegerilor sale de poezii;

e neaccentuat devenit *i* în cuvinte ca: *ficiori*, *galbin*, *îngălbini*, *vinea* (tot rostiri dialectale);

i în locul lui *î* în cuvîntul *tinăr*, formă atestată în jurul Sibiului şi consemnată în *Atlasul lingvistic român* şi în *Micul atlas lingvistic român* (în general, *Atlasul lingvistic român*, inclusiv *seria nouă*, atestă foarte multe din formele populare prezente în scrisul lui Coşbuc);

î în locul lui *i* în formele hipercorecte: *strîmte*, *strîmtoare*, *surîde*, *zîmbete;*

u în locul lui *o* neaccentuat în: *durmi*, *martur*, în care *u* este etimologic.

Am păstrat, de asemenea:

a) formele vechi şi populare *cîni*, adv. *mîne*, *mîni* (pl. de la *mînă);*

b) forme cu sufixul *atec: iernatec*, *jăratec* (alături de cele cu *atic: jăratic* etc., precum şi forme de tipul: *întunerec*, *sălbatec* etc.

Am transcris:

î în locul lui *ă* în cuvintele: *măhnit*, *pănă;*

ă în locul lui *e* în: *rezor*, *recoare* (forme imposibile, explicabile prin dispariția semnului diacritic de la *ĕ*);

ie în locul lui *e* în: *trebue*, *boer*, *voe* etc.;

ea în locul lui *ia* în *cias;*

st în locul lui *sc* urmat de *e*, *i* în: *drusce*, *să musce* etc.

Grafia *țeară*, *țeri* o notăm prin *țară*, *țări*, ca în ortografia actuală.

De asemenea, vom reda pe *e* deschis prin *è* în formele dialectale: *aş vrè*, *vei avè*, *rămînè*.

Am transcris peste tot *sînt* (care în scrisul lui Coşbuc alternează cu *sunt)*, dată fiind frecvența mai mare a acestei forme, proprii de altfel şi pronunției populare şi vorbirii poetului — lucru demonstrat şi de rimele construite totdeauna în armonie cu *sînt*.

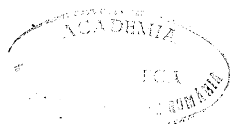
În afara celor spuse pînă aici, vom păstra în texte următoarele forme populare (chiar dacă ele apar alături de forme literare sau chiar în dublete populare): *adurmecă*, *almintrea*, *aripele*, *barbile*, *bîlbăi*, *blăstăm / blestem*, *cari* (pl. pron. relativ interogativ), *căciulele*, *cămașe*, *cărmi*, *cășî* (pl. subst. *casă)*, *căta*, *cătră*, *ceri* (pl. subst. *cer)*, *ceti*, *cîrcimă*, *cucoși*, *daca*, *descalică*, *deseară*, *desmerda/ desmierda* (în care păstrăm scrierea cu *s* a prefixului *des*, după cum avem credința că-l rostea poetul), *despreț*, *direge*, *dîrdăi*, *fărmecată*, *ferești* (pl. subst. *fereastră*, păstrată, în text, și cu forma: *fereastă*), *fîlfăi*, *gemăt*, *ghinărari giolgiu*, *giur*, *grije*, *grumazi*, *hăraciu*, *herestrău*, *io* (pentru *eu)*, *îmbla*, *invăli*, *jăli*, *jele*, *(să) joare*, *lacrămi / lacrime*, *lăcrăma / lăcrima*, *lucră*, *macar*, *mez-de-noapte*, *mînecă*, *mînele*, *mîngăiere*, *mîrăie*, *mormînt*, *mulțămesc*, *năsip*, *negrilor* (pentru *negrelor)*, *nice*, *păsări*, *părău /părîu/ pîrău /pîrîu/*, *părete*, *peire/perire*, *perină*, *perindă*, *pintre*, *pîntre*, *plumîni*, *preste*, *prietin*, *rădica*, *răgnind*, *rămîind*, *răpaos*, *reîntors*, *rîpele*, *roșiul*, *rumpe*, *sămn*, *sărbare*, *schimonosî*, *scîrțăie*, *scobori*, *sfărma*, *sfășii (fîșii)*, *sîtă*, *(se) sparie*, *spațiuri*, *speriete*, *staur*, *stetea*, *(să) stîngă*, *străcoară*, *subt / supt*, *subțirică /supțirică*, *șindilită*, *tignă*, *tinăr / tînăr*, *tigvă*, *tîmp (*pl. *tîmpuri)*, *trebe*, *trimete*, *trupină*, *țărnă*, *țîntă*, *vecinie /veșnic*, *vesmînt/vestmînt/veșmînt*, *vizunie*, *vîjăie*, *vrășmășie*, *vrea / vreu*, *zamă* etc.

Transcrierea textelor în ortografia actuală impune și o atentă urmărire a punctuației; punctuația scriitorului a fost respectată în limitele normelor actuale de punctuație. A fost eliminată virgula dintre obiectul (complementul) direct sau indirect și verbul de care depinde, au fost introduse virgule în cazul construcțiilor incidentale, vocativelor etc.

Evidentele greșeli de tipar și de text vor fi corectate; vom scrie *Ce știu* în loc de *Te știu (Poet și critic)*, *I-a spus s-o doară* în loc de *I-a spus-o doară (Voichița lui Ștefan)*, *pierdut* în loc de *pierit (Roca di Manerba)*, *vădea* în loc de *vedea*, *oase* în loc de *oaste (Fragment epic)*, *băieți* în loc de *bieți (Pe deal)* etc. Sînt numeroase asemenea cazuri în care intervenția a fost obligatorie, renunțînd la forma din ediția de bază și restabilind cuvîntul sau expresia după o variantă mai veche; vom discuta în cadrul notelor toate cazurile care intră în această categorie.

G. S.

BALADE ŞI IDILE

NOAPTE DE VARĂ

Zările, de farmec pline,
Strălucesc în luminiș;
Zboară mierlele-n tufiș
Și din codri noaptea vine
Pe furiș.

Care cu poveri de muncă
Vin încet și scîrțiind;
Turmele s-aud mugind,
Și flăcăii vin pe luncă
Hăulind.

Cu cofița, pe îndelete,
Vin neveste de la rîu;
Și, cu poala prinsă-n brîu,
Vin cîntînd în stoluri fete
De la grîu.

De la gîrlă în pîlcuri dese
Zgomotoși copiii vin;
Satul e de vuiet plin;
Fumul alb alene iese
Din cămin.

Dar din ce în ce s-alină
Toate zgomotele-n sat,
Muncitorii s-au culcat.
Liniștea-i acum deplină
Și-a-nnoptat.

Focul e învelit pe vatră,
Iar opaiţele-au murit,
Şi prin satul adormit
Doar vrun cîne-n somn mai latră
Răguşit.

Iat-o! Plină, despre munte
Iese luna din brădet
Şi se înalţă, încet-încet,
Gînditoare ca o frunte
De poet.

Ca un glas domol de clopot
Sună codrii mari de brad;
Ritmic valurile cad,
Cum se zbate-n dulce ropot
Apa-n vad.

Dintr-un timp şi vîntul tace;
Satul doarme ca-n mormînt —
Totu-i plin de duhul sfînt:
Linişte-n văzduh şi pace
Pe pămînt.

Numai dorul mai colindă,
Dorul tînăr şi pribag.
Tainic se întîlneşte-n prag,
Dor cu dor să se cuprindă,
Drag cu drag.

MÎNIOASĂ

Am să merg mai înspre seară
Prin dumbrăvi, ca mai demult,
În priveghetori să-mi pară
Glasul Linei că-l ascult.
Mai știu eu ce-aș vrea s-ascult!
Că-n zori Lina sta-n portiță,
Sălta-n vînt a ei altiță,
Vîntul îi sălta-n cosiță
Și-i făcea floare-n obraz:
Eu mergeam la plug în laz,
Și, cînd trec, Lina s-ascunde,
Parcă nici nu m-a văzut.
Îi vorbesc, și nu-mi răspunde,
Nu-mi răspunde!
Și-o întreb, și nu-mi răspunde!
Și mă mir — ce i-am făcut!

Vreau de-aici să rump o floare!
Ochii unui înger scump
Au albastrul de cicoare,
Și cicoare vreu să rump —
Mai știu eu ce-aș vrea să rump!
Că-n amiazi venind pe vale,
Întîlnii pe Lina-n cale:
Fragi i-am dat, ea mi-a zis: — „Na-le!
Ți-am cerut eu ție fragi?“
Ochii ei frumoși și dragi
Priveau tot spre poala rochii,
S-a pus Lina pe tăcut,

Şi vedeam că-i umblă ochii,
Umblă ochii
Ca la şerpi, îi umblă ochii,
Şi mă mir — ce i-am făcut!

Să-mi pun capul pentr-o Lină,
Să mă fac un om pribag!
Ieşi din neguri, lună plină,
Să mă vezi la Lina-n prag —
Mai ştiu eu ce-aştept în prag!
Alte dăţi suna zăvorul;
Lina pe furiş, ca dorul,
Păşea-n degete pridvorul
Şi la mine-n prag venea,
Mamă-sa cît ce-adormea.
Azi ard hainele pe mine,
Mi-e greu capul ca de lut,
Stau în prag — şi ea nu vine,
Nu mai vine!
E tîrziu şi nu mai vine...
Şi mă mir — ce i-am făcut!?

NU TE-AI PRICEPUT

Nu te-ai priceput!
Singur tu nu mi-ai plăcut,
Că eu tot fugeam de tine?
O, nu-i drept, nu-i drept, Sorine!
Ţi-am fost dragă, ştiu eu bine,
Dar, să-mi spui, tu te-ai temut.
Şi eu toate le-am făcut,
Ca să poţi să-mi spui odată,
Să mă-ntrebi: „Mă vrei tu, fată?“
Şi plîngeam de supărată
Că tu nu te-ai priceput.

Nu te-ai priceput!
Zici că-s mîndră şi n-am vrut
Ca s-ascult vorbele tale?
Dar de unde ştii? În cale
Ţi-am umblat şi-n deal şi-n vale,
Şi-orişiunde te-am ştiut.
Zile lungi mi le-am pierdut,
Să mă-mprietenesc cu tine:
Tu-mi umblai sfiios, Sorine,
Şi plîngea durerea-n mine
Că tu nu te-ai priceput.

Nu te-ai priceput!
Am fost rea şi n-aş fi vrut
Să te las, ca altă fată,
Să mă strîngi tu sărutată?
Dar m-ai întrebat vrodată?

Mă-nvingea să te sărut
Eu pe tine! Pe-ntrecut
Chip cătam cu viclenie
Să te fac să-ntrebi, şi mie
Mi-a fost luni întregi mînie
Că tu nu te-ai priceput.

Nu te-ai priceput!
Zici că de m-ai fi cerut
Mamei tale noră-n casă,
N-aş fi vrut să merg? E, lasă!
Că de-o fată cui-i pasă,
Nu se ia după părut!
De-ntrebai, ai fi văzut!
Tu să fi-nceput iubitul,
Că-i făceam eu isprăvitul —
Tu cu pîinea şi cuţitul
Mori flămînd, nepriceput!

FATMA

În faptul dimineţii, prin parc, îngîndurată,
Se plimbă visătoare Fatma, frumoasa fată
A marelui Ben-Omar, califul din Bagdad —
Iar tinerele-i plete de peste umeri cad
Pe piept, şi ea le prinde mănunchi în alba-i mînă.
Zîmbind s-aşează fata aproape de fîntînă
Pe-o lespede de marmor, privind cu gîndul dus
La gura de balaur ce-azvîrle apa-n sus.

Tiptil atunci din umbra tufişului răsare
Nin-Musa, rob din Yemen. El iese din cărare,
S-apropie de fată, o prinde pe furiş,
S-apleacă, o sărută şi piere prin tufiş.
Fatma răsare-n ţipet, de spaimă îngălbinită.
— „El are fes ca-n Yemen şi haina zdrănţuită!“ —
Şi grabnic eunucii se-nşiră, urmărind
Ca şerpii prin tufişuri pe Musa-Nin, şi-l prind.

Fatma plîngînd se duce la tată-său şi-i spune.
— „Voi pune servitorii să-l bată! Şi voi pune
Să-l tîrîie d-a lungul Bagdadului, legat
De-a calului meu coadă, de-a celui mai turbat!
Mişelul!“ Şi Ben-Omar izbeşte cu piciorul
Şi dă un semn. În lanţuri legat, cutezătorul
Nin-Musa intră palid, cu ochii la pămînt —
El are fes ca-n Yemen şi-o zdranţă de vesmînt.

Fatma stă răzimată de-al tronului pilastru,
Şi sclavul stă nainte-i. El are fes albastru,

Şi-albaştri are ochii, d-un farmec dureros;
E tînăr şi e palid şi-aşa e de frumos!
S-aruncă furtunatic spre rob atunci sultanul
Şi-i fulgeră-n cap ochii şi-n mînă iataganul:
— „Acesta e?“ Şi fata se-ndoaie puţintel:
— „N-a fost acesta, tată! — Să nu loveşti în el!“

NUNTA ZAMFIREI

E lung pămîntul, ba e lat,
Dar ca Săgeată de bogat
Nici astăzi domn pe lume nu-i,
Şi-avea o fată, — fata lui —
Icoană-ntr-un altar s-o pui
La închinat.

Şi dac-a fost peţită des,
E lucru tare cu-nţeles,
Dar dintr-al prinţilor şirag,
Cîţi au trecut al casei prag,
De bună seamă cel mai drag
A fost ales.

El, cel mai drag! El a venit
Dintr-un afund de Răsărit,
Un prinţ frumos şi tinerel,
Şi fata s-a-ndrăgit de el.
Că doară tocmai Viorel
I-a fost menit.

Şi s-a pornit apoi cuvînt!
Şi patru margini de pămînt
Ce strimte-au fost în largul lor,
Cînd a pornit s-alerge-n zbor
Acest cuvînt mai călător
Decît un vînt!

Ca ieri, cuvîntul din vecini
S-a dus ca astăzi prin străini,
Lăsînd pe toţi, din cît afund
O mie de crăimi ascund,
Toţi craii multului rotund
De veste plini.

Şi-atunci din tron s-a ridicat
Un împărat după-mpărat
Şi regii-n purpur s-au încins,
Şi doamnele grăbit au prins
Să se gătească dinadins,
Ca niciodat'.

Iar cînd a fost de s-a-mplinit
Ajunul zilei de nuntit,
Din munţi şi văi, de peste mări,
Din larg cuprins de multe zări,
Nuntaşi din nouăzeci de ţări
S-au răscolit.

De cum a dat în fapt de zori
Veneau cu fete şi feciori
Trăsnind rădvanele de crai,
Pe netede poteci de plai:
La tot rădvanul patru cai,
Ba patru sori.

Din fundul lumii, mai din sus,
Şi din Zorit, şi din Apus,
Din cît loc poţi gîndind să baţi
Venit-au roiuri de-mpăraţi
Cu stemă-n frunte şi-mbrăcaţi
Cum astăzi nu-s.

Sosit era bătrînul Grui
Cu Sanda şi Rusanda lui,
Şi Ţinteş, cel cu trainic rost,
Cu Lia lui sosit a fost,
Şi Bardeş cel cu adăpost
Prin munţi sîlhui.

Şi alţii, Doamne! Drag alint
De trupuri prinse-n mărgărint!
Ce fete dragi! Dar ce comori
Pe rochii lungi ţesute-n flori!
Iar hainele de pe feciori
Sclipeau de-argint.

Voinicii cai spumau în salt;
Şi-n creasta coifului înalt
Prin vulturi vîntul viu vuia,
Vrun prinţ mai tînăr cînd trecea
C-un braţ în şold şi pe prăsea
Cu celălalt.

Iar mai spre-amiazi, din depărtări
Văzutu-s-a crescînd în zări
Rădvan cu mire, cu nănaşi,
Cu socri mari şi cu nuntaşi,
Şi nouăzeci de feciorași
Veneau călări.

Şi ca la mîndre nunţi de crai
Ieşit-a-n cale-ales alai
De sfetnici mulţi şi mult popor
Cu muzici multe-n fruntea lor;
Şi drumul tot era covor
De flori de mai.

Iar cînd alaiul s-a oprit
Şi Paltin-crai a stărostit
A prins să sune sunet viu
De treasc şi trîmbiţi şi de chiu —
Dar ce scriu eu? Oricum să scriu
E nemplinit!

Şi-atunci de peste larg pridvor,
Din dalb iatac de foişor
Ieşi Zamfira-n mers isteţ,
Frumoasă ca un gînd răzleţ,
Cu trupul nalt, cu părul creţ,
Cu pas uşor.

Un trandafir în văi părea;
Mlădiul trup i-l încingea
Un brîu de-argint, dar toată-n tot
Frumoasă cît eu nici nu pot
O mai frumoasă să-mi socot
Cu mintea mea.

Şi ea mergînd spre Viorel,
De mînă cînd a prins-o el,
Roşind s-a zăpăcit de drag, —
Vătavul a dat semn din steag
Şi atunci porniră toţi şireag
Încetinel.

Şi-n vremea cît s-au cununat
S-a-ntins poporul adunat
Să joace-n drum după tilinci:
Feciori, la zece fete, cinci,
Cu zdrîngăneii la opinci
Ca-n port de sat.

Trei paşi la stînga linişor
Şi alţi trei paşi la dreapta lor;
Se prind de mîni şi se desprind,
S-adună cerc şi iar se-ntind,
Şi bat pămîntul tropotind
În tact uşor.

Iar la ospăţ! Un rîu de vin!
Mai un hotar tot a fost plin
De mese, şi tot oaspeţi rari,
Tot crai şi tot crăiese mari,
Alăturea cu ghinărari
De neam străin.

A fost atîta chiu şi cînt
Cum nu s-a pomenit cuvînt!
Şi soarele mirat sta-n loc,
Că l-a ajuns şi-acest noroc,
Să vadă el atîta joc
P-acest pămînt!

De-ai fi văzut cum au jucat
Copilele de împărat,
Frumoase toate şi întrulpi,
Cu ochi şireţi ca cei de vulpi,
Cu rochii scurte pînă-n pulpi,
Cu păr buclat.

Şi principi falnici şi-ndrăzneţi,
De-al căror buzdugan isteţ
Perit-au zmei din iaduri scoşi!
De-ai fi văzut jucînd voioşi
Şi feţi-voinici, şi feţi-frumoşi,
Şi logofeţi.

Ba Peneş-împărat, văzînd
Pe Barbă-Cot, piticul, stînd
Pe-un gard de-alături privitor,
L-a pus la joc! Şi-ntre popor
Sărea piticu-ntr-un picior
De nu-şi da rînd!

Sînt grei bătrînii de pornit,
Dar de-i porneşti, sînt grei de-oprit!
Şi s-au pornit bărboşii regi
Cu sfetnicii-nvechiţi în legi
Şi patruzeci de zile-ntregi
Au tot nuntit.

Şi vesel Mugur-împărat
Ca cel dintîi s-a ridicat
Şi, cu păharul plin în mîni,
Precum e felul din bătrîni
La orice chef între români,
El a-nchinat.

Şi-a zis: — „Cît mac e prin livezi,
Atîţi ani la miri urez!
Şi-un prinţ la anul! blînd şi mic,
Să crească mare şi voinic, —
Iar noi să mai jucăm un pic
Şi la botez!“

CÎNTECUL FUSULUI

Eu mi-am făcut un cîntec
Stînd singură-n iatac —
Eu mi-am făcut un cîntec,
Şi n-aş fi vrut să-l fac.
Dar fusul e de vină
Că se-nvîrtea mereu,
Şi ce-mi cînta nainte
Cîntam pe urmă eu.

De-atunci îl cînt întruna
Că-mi vine-aşa nevrînd;
De-aş face orice-aş face,
Nu pot să-l scot din gînd.
Îl cînt torcînd la vatră
Şi-l cînt mergînd pe drum
Şi nu pricep ce-i asta,
Şi nu ştiu, biata, cum?

Adese stînd la cină
Simt lacrimile des,
Nu pot mînca de lacrimi
Şi trebuie să ies
Afară-n vînt, afară,
Că-mi arde capul tot,
Şi-ngrop în palme capul
Şi-mi cînt amarul tot.

Am stat la roata morii,
Şi roata umblă des,

Şi roata morii cîntă
Cuvinte cu-nţeles.
Ea cîntă înainte;
Cînt şi eu după ea —
Moraru-şi face cruce
Privind în urma mea.

Şi-am mers pe malul apei,
În valuri să-mi îngrop
Şi cîntecul, şi-amarul —
Dar a-nceput un plop
Să cînte, şi toţi plopii
Cîntau duios în vînt,
Şi m-am trezit dodată
Că plîng şi eu şi cînt!

Şi-am mers pe lunci, dar jalnic,
D-a lungul peste lunci,
Cum plîng şi cîntă toate!
Şi-n crîng m-am dus atunci —
Nu-i loc mai bun pe lume
De plîns decît în crîng!
Ah, toate plîng, şi satul
Se miră că eu plîng!

Dar fusul e de vină,
Că se-nvîrtea mereu,
Şi el cînta un cîntec,
Şi-l ştiu d-atunci şi eu!
Şi-ncet ce trece viaţa
Cînd n-ai nici un noroc —
Mai iute dac-ar trece,
De-ar sta mai bine-n loc!

De-ar sta pe loc mai bine!
Ori loc eu să-mi găsesc
Să pot să plîng cu hohot —
Nici asta nu-ndrăznesc!
Că mama mă tot ceartă
Şi tata-i supărat,

Şi-n ochii mei se uită
Toţi oamenii din sat.

Ah, seara, numai seara,
Mă simt la largul meu,
Că-ngrop în perne capul
Şi, pînă-n zori mereu,
Tot plîng ca o nebună
Şi perna-n braţe o strîng,
Şi plîng, că nu mă vede
Măicuţă-mea că plîng.

BALADĂ ALBANEZĂ

Fiul pașei din Ianina
Un cal negru-n rîu adapă,
Pe cînd vine după apă
Cu vas alb pe cap Despina.
Dar din munte, de pe creastă,
George cată-n văi și vede
Și pe turc și pe nevastă.

Fiul pașei din Ianina
De la pept o floare scoate
Și-o aruncă-n val, să-noate
Pînă-n vale la Despina.
George-n munte pumnii-și strînge,
Buza cruntă-n dinți o mușcă
Și de multă ciudă plînge.

Fiul pașei din Ianina
Vesel brațele-și întinde,
Cînd se pleacă-ncet și-i prinde
Crinul de pe rîu Despina.
Ce, la pept a pus ea floare?
Dar și-n munte George pune
Plumbii sub scăpărătoare.

Fiul pașei din Ianina
Blînd desmeardă alba frunte
A nevestei, dar din munte
Moarte-aduce carabina.

Nu în cal, nu-n fiul pașei,
Plumbul a mers drept în crinul
Pus pe albul pept al lașei.

Fiul pașei din Ianina
Sare-n șea, îndoaie brîul,
Bate-n cal nebun cu frîul —
Și-l ajunge carabina:
Nu-n pept strîns cu haină verde,
Ci-ntr-un braț, mai mult neveste
Cu-acel braț să nu desmerde!

ARMINGENII

Pe cînd umbla Hristos prin țară
Lățind cuvîntul său frumos,
Ovreii toți i-au scos ocară
Și cărturari de-ai lor cercară
Prilegi să piardă pe Hristos.

Așa,-ntr-o noapte-ntunecată
Cînd vecinicul Mîntuitor
Dormea-ntr-o casă-ncreștinată,
Găsitu-l-au ovreii-ndată
Și sfat făcut-au de omor.

La miezul nopții aveau să vie
La casa unde el dormea —
Și, casa pentru ca s-o știe,
Au pus ca semn și mărturie
În fața casei o nuia.

Dar Dumnezeu, cel ce scoboară
Și-n gîndul cel mai nevădit,
Nu lăsă p-al său fiu să moară,
Căci a răscumpărării oară
Și vremea morții n-a sosit.

Și Dumnezeŭ orbit-a firea
Ovreilor împinși la rău,
Încît să n-aibă nicăirea
Vrun chip de-a făptui perirea
Născutului din Dumnezeu.

La mezul nopţii-n gloată mare
Ovreii pe furiş pornesc —
Sînt muţi ovreii de mirare,
Că ei la casa fiecare
Ca semn cîte-o nuia zăresc.

— „Dac-am pierdut şi astăzi prada,
Cu greu putea-vom s-o găsim."
Porneşte-apoi răgnind grămada,
Perîndă-n zgomot toată strada
Tăcutului Ierusalim.

Dar neputînd să mai găsească
Pe Christ ca să-l omoare-n somn,
Perdut-au noaptea duşmănească
Şi n-au putut să-ndeplinească
Perirea veşnicului Domn.

Şi dintr-acea zi-nainte
Rămas-a obicei, şi spun,
Ca pentru-aducerea-aminte
De noaptea mîntuirii sfinte
Românii şi-azi armingeni pun.

REA DE PLATĂ

Ea vine de la moară;
Şi jos în ulicioară
Punîndu-şi sacul, iacă
Nu-l poate ridica.
—„Ţi-l duc eu!“—„Cum?“—„Pe plată!“
Iar ea, cuminte fată,
Se şi-nvoieşte-ndată.
De ce-ar şi zice ba?

Eu plec cu sacu-n spate.
La calea jumătate
Cer plata, trei săruturi.
Dar uite, felul ei:
Stă-n drum şi să socoate,
Şi-mi spune cîte toate,
Că-s scump, că ea nu poate,
Că prea sînt multe trei!

Cu două să-nvoieşte,
Iar unul mi-l plăteşte,
Cu altul să-mi rămîie
Datoare pe-nserat.

Dar n-am să-l văd cît veacul!
Şi iată-mă, săracul,
Să-i duc o poştie sacul
P-un singur sărutat!

FATA MORARULUI

Sub plopii rari apele sună
Şi plopii rari vîjie-n vînt,
Iar roata se-nvîrte nebună!
Eu stau la covată şi cînt,
Dar singură nu ştiu ce cînt,
Şi-n ochii mei lacrimi s-adună.

Aşa-i de-ntunerec afară!
Din cer un iad pînă-n pămînt.
Eu cînt tot un cîntec d-aseară
Şi-aşa mi-e de silă să-l cînt,
Şi tremur şi n-aş vrea să-l cînt,
Şi-l tac, dar nevrînd îl cînt iară!

O, stînge-te, lampă, te stînge!
Că brîul de-ncins mi-a fost lung,
Dar brîul meu astăzi mă strînge,
La copcii cu greu îl ajung!
Aşa de cu greu îl ajung,
Şi-n copcii el trupul mi-l frînge!

Dormi, mamă, dormi, draga mea mamă,
Să nu-ntrebi de ce nu dorm eu!
Obrazul ascuns sub năframă
E martur păcatului meu.
E martur amarului meu:
Tu n-ai băgat încă de seamă!

Sub plopii rari apele sună,
Şi plopii rari vîjie-n vînt,
Scot hohote parcă să-mi spună,
În rîs, ce nemernică sînt!
Ce rea, ce nemernică sînt,
Iar apele-mi strigă: — „Nebună!“

O, macină grîul mai bine
Şi-nvîrte-te, roată, mereu!
Că lumea să-nvîrte cu mine,
Şi vreu, şi eu nu ştiu ce vreu!
Ba lasă, că ştiu eu ce vreu:
Aş vrea să fiu, roată, supt tine!

CRĂIASA ZÎNELOR

Orcanul însuşi stă domol
Şi-n gînduri dulci să pierde,
Cînd zînele cu pieptul gol
Răsar pe lunca verde.
Uşoare, ca de neguri, fug
Prin liniştea adîncă,
Obrajii lor, ca flori de rug,
Sînt nesărutaţi încă.

Vezi tu departe-n Răsărit
Aprins lucind ca focul
Palatul lor? Împrejmuit
Cu zid d-argint e locul:
Acolo ele-n veci nu mor
Şi vara-n veci nu moare,
Iar ele-şi au crăiasa lor
Şi toate sînt fecioare.

La ţara lor nici zmei n-ajung!
Dar într-o zi, la poartă,
Bătu, de drumul greu şi lung,
Slăbită şi mai moartă,
O fată de-mpărat, cerînd
Un loc de mas, sărmana,
Şi să ruga milos de blînd,
— „Şi cum te cheamă?" — „Ana".

— „Eu nu pot, Ano, să-ţi descui;
Acest drept al meu nu e.
Crăiasei noastre am să-i spui
Să vie să-ţi descuie.“
P-un nor de aur lunecînd
A zînelor crăiasă
Venea cu părul rîurînd,
Rîu galben de mătasă.

Crăiasa în purpur şi-n smarald
S-ascunde, nu s-ascunde,
Străbaţi cu ochii viul cald
Al formelor rotunde.
Ard flacări ochii ei crăieşti
Cum stă la zid plecată:
— „Descui. Dar eu mă tem că eşti
Fecior!“ — „Ba nu; sînt fată!“

Şi dîndu-i zînele-adăpost
Trăia cu ele soră.
Dar într-o zi a fost ce-a fost
Că nu s-a dus la horă
Şi-avînd inel, ea se juca
Stînd singură-ntr-o vale;
Pe-acolo doamna se plimba
Şi-a dat de Ana-n cale.

— „Ce ai tu, Ano?“ — „Uite ce-i!“
Crăiasa schimbă feţe,
Că n-a văzut în viaţa ei
Inel, şi ce mîndreţe!
Din piatra tronului din rai
Cioplit în flori maestre,
El singur unui fiu de crai
D-ajuns i-ar fi fost zestre.

— „Şi cum îi zici?“ — „Inel îi zic!“
Pe degetul suleget
Al zînei pus, pe cel mai mic,
Crescut părea pe deget.

— „O, dă-mi-l mie!“ drăgălaş
Se roagă ea-mbătată.
— „Ţi-l dau, stăpîno, de mă laşi
Să te cuprind o dată!“

Crăiasa-n veselia ei
Cu grabă se-nvoieşte:
— „Mă strîngi la pept, şi-atîta ce-i?“
Şi peptul Anei creşte,
Şi cum întinde braţul drept
Mai viu îi bate peptul
Şi tremură, strîngînd la pept
Pe doamnă-sa cu dreptul.

— „Atîta ce-i?“ — „Dar m-a durut!
Să nu pui mîna stîngă!“
Şi-n urmă zîna s-a zbătut
Că prea mult vrea s-o strîngă.
Aşa fac şi copiii-n joc
Cînd nu-şi înţeleg vrerea,
Dar zînei i-a părut d-atunci
Că i-a slăbit puterea.

A doua zi, sub umbre rari
De pom cu floarea albă,
Făcea, avînd mărgăritari,
Dintr-înşii Ana salbă.
Crăiasa vine iar. Zărind
Frumoasa jucărie,
Aprinşii-i ochi mai mult s-aprind
Să aib-acea mîndrie.

— „Ce-i asta?“ — „Salbă!“ Ard răzleţ
Mărgeanuri roşii-n pară,
Şi n-ai fi dat d-ajunsul preţ
Al salbei, dînd o ţară.
— „Şi cui o dai tu?“ Pătimaş
Zîmbind crăiasa-ngînă:
— „Ţi-o dau şi ţie, de mă laşi
Să te sărut, stăpînă!“

Pe nimeni ea n-a sărutat,
Ori poate flori și fluturi,
Dar pentru salbă i-ar fi dat
Și-o sută de săruturi.
Așa fac doi copii în joc,
Cînd nu-nțeleg ce-i jocul,
Dar zînei i-a părut d-atunci
Că i-a perit norocul.

A treia zi, privind în lac
Copila, ca-n oglindă,
Cerca și nu putea pe plac
Un brîu pe trup să-și prindă.
Crăiasa vine iar. Grăbit
S-a-ncins atunci crăiasa,
Și cît de strîns i s-a lipit
De caldul trup mătasa!

Ea bate-n palme, vede-n lac
Că strînsă-i stă mai bine;
Rotunde, ca un cap de mac,
Stau sînurile pline,
Mai naltă pare, și-n umblat
Mlădie ca o vargă,
Ea simte cît de rău i-a stat
În haina ei cea largă.

Și ochii-i otrăviți de dulci
La brîu sălbatici cată.
— „Ți-l dau, cu tine de mă culci
Alăturea o dată!“
— „Dar, Ano, pentru ce nu-mi cei
Altce, că am eu multe!“
— „Nu vreu!“ Și-n urmă asta ce-i?
De ce să n-o asculte?

*

Știți voi povestea, cînd un fiu
De împărat odată,
În pept cu dor turbat de viu,
S-a îmbrăcat în fată,

Şi-avînd în loc de paloş fus,
Şi-n loc de coif naframă,
Pe peptul tînăr el şi-a pus
Altiţă-n loc de-aramă?

El stă pe tron, şi lîngă el
Ce trist crăiasa plînge!
Cu mîna ei cea cu inel
Rupîndu-şi salba, strînge
Genunchii lui, ea stă-n genunchi!
Şi brîul şi-l dezleagă,
Şi păru-i desfăcut mănunchi
Îi umple faţa-ntreagă.

—„Eu toate, toate le-am perdut!
Şi Dumnezeu mă peardă
Din ochii lui, că te-am crezut!"
El rîde şi-o desmeardă:
—„Acum nu-i timp să te boceşti;
Tu vii cu mine-acasă;
Crăiasă dacă nu mai eşti,
Vei fi împărătească!"

Gimnaziul cel vechi din Năsăud

Vorbă

rostită de presedintele societăţei George Coşbuc
cu ocasiunea deschiderei primei şedinţe ordinarie
la 9 Decembre 1883.

Înainte de a ne începe activitatea noa-
stră literaria vreu se vorbescu câteva cuvinte, înse
nu vorbite din datină, ci din necesitatea de a fi
vorbite. Jung disă odinioră „Celu ce remâne numai
in cerculu gândirilorŭ sale, acela remâne în vec-
in simpla sa săracia, adecă omulu, carele nu-şi ba-
te capulu se scia şi altceva, decât numai aceea, c
trebuesce se scia, acela nu remâne pururea săracu
în cunoştinţe ca napulu." Acesta sentinţa a marelu
lui filosofu germânu espriměă unŭ adevěru adânc

Cuvîntare rostită de G. Coşbuc la deschiderea societăţii „Virtus romana rediviva"

PUNTEA LUI RUMI

I

Rumi adunase-n creier
Toată cuminţia lumii —
Şi-ntr-o zi regele Gupta
Cheamă la palat pe Rumi.
— „Mîne-i Anul nou, ştii bine.
Şi-obicei din vremuri este
Ca-ntr-această zi să fie
Sărbătoare de neveste.

Şi-aş dori vrun lucru mare!
Tu eşti sfînt, aşa se spune,
Faci minuni; şi mîne tocmai
Ce n-aş da pentr-o minune.
Înmulţim splendoarea zilei —
Vrei? Găseşti tu una-n pripă."
Rumi a rămas pe gînduri,
Negăsind răspuns o clipă.

Şi-a plecat. Făcuse dînsul
Mari minuni de altădată,
Dar acum avea prilejul
Pentru cea mai minunată.

II

P-un şes larg sînt adunate
Ginţile din Himalaia,

Oşteni negri-n coifuri albe,
Principi, preoţi, sclavi şi raia.
Toţi bărbaţii stau doparte,
Iar la mijloc stau fecioare
Şi neveste-n largă horă,
Toate-n port de sărbătoare.

Iar regina joacă-n frunte
Cu optzeci de principese.
La un semn s-alină jocul,
Şi-acum Rumi-n mijloc iese.
El avea un cort doparte,
Iar în cort? Cine-ar şti spune!
El încet desface cortul
Cu ascunsa lui minune.

Să ivesc doi stîlpi, în urmă
Alţii doi, apoi mărunte
Peste stîlpi cîteva scînduri.
Ce era? O simplă punte.
— „Rege, nimeni nu cunoaşte
Ce-i în sufletul femeii,
Numai cei de sus! Şi iată
Şi-ntr-un lemn s-arată zeii!

De va trece peste punte
O femeie credincioasă,
Se va-nfrumoşa femeia
Rămîind mereu frumoasă.
De va trece însă una
Care şi-a-nşelat bărbatul,
Ea se va negri ca noaptea,
Astfel ispăşind păcatul.

Dar eu cred că nu-i nici una
Cu păcate! Cea mai castă
Treacă-ntîi! Şi-apoi să treacă
Rînd pe rînd cîte-o nevastă."
Şi-a tăcut. Erau în şiruri
Zeci de mii şi mii de sute
De femei: ce de credinţă
La un loc, ce de virtute!

Dar virtutea — zice Veda —
Este mută, vecinic rece.
Gupta strigă, dă un ordin,
Dă pe-al doilea, dă vro zece
Ş-apoi zîmbitor priveşte
Spre regină: — „De să poate,
Treci tu-ntîi, şi după tine
Au să treacă-n urmă toate!“

— „Dacă vrei, eu trec, nu-mi pasă!
Dar chiar eu? Nu să cuvine
Să pui, rege, la-ndoială
Sufletul unei regine.
Mă-nroşeşte singur gîndul
Că tu ai aflat cu cale
Tocmai azi să pui la probă
Inima nevestei tale!“

Şi-a rămas pe loc regina.
Regele-a privit sinistru
Spre Nipùnica, nevasta
Celui mai frumos ministru.
— „Iartă, rege, zise dînsa,
Nu pot suferi privirea
Multor ochi! Sînt sfiicioasă;
Eu aş trece, însă firea...“

Principesele-nroşite
Bucuros voiau să treacă,
Dar putea să minţă puntea,
Vrun nedrept putea să facă.
Ori mai ştii? Bătrînul Rumi
Face-o glumă, cum se vede;
Şi-i atît de slabă puntea,
Că-n ea nu te poţi încrede.

Ş-apoi cum să creadă lumea
Ce vor spune neşte lemne?
Regele, muşcîndu-şi gura,
A tăcut, convins pesemne.

— „Dar minunea unde-i, Rumi?“
Punînd degetul pe frunte
A zîmbit bătrînul preot:
— „Puntea e ca orice punte!
Nici virtutea n-o arată,
Nici păcatul, dar azi, rege,
Dintr-o punte mincinoasă
Trei minuni tu poţi alege.

Multe bunuri are omul,
Dar virtutea cea mai mare
E să nu să ţie mîndru
Cu virtuţile ce are;
Deci nu-i o minune dacă
Dintr-atîte mii de sute
De femei, nici una mîndră
N-am găsit de-a ei virtute?

Iar frumuseţa-i bun netrainic
Şi ispititor la rele,
Ştiu nevestele acest lucru,
Şi, vezi, ce cuminţi sînt ele!
Cînd ajungerea frumuseţii
Este-atît de lesnicioasă,
Nu-i minune că nici una
N-a voit a fi frumoasă?

Iar minunea cea de-a treia,
Care va fi vecinic nouă,
E că toţi noi pînă astăzi
N-am ştiut pe cele două!“
A rîs regele, curtenii
Toţi au rîs, şi-a rîs poporul
Şi-a rîs însuşi sfîntul Rumi,
De minuni iscoditorul.

Dar rîzînd, priveau bărbaţii
Neîncrezători la scînduri:

I-a cuprins o presimţire
Şi-au căzut pe multe gînduri.
Iar nevestele? Vădite
Cu virtutea-n faţa lumii,
Făceau haz că d-astă dată
A păţit ruşine Rumi.

GAZEL

Oamenii mă-nvinuiesc
Că sînt tînăr şi iubesc!

Tu mi-ai zis să viu la moară
Pe-nsărat, să te-ntîlnesc,

Dar la moară dau de prieteni,
Şi de prieteni mă feresc.

Te-am văzut şi ieri pe-o cale,
M-am temut să te opresc,

Că de mama mi-e ruşine
Şi de tine mă sfiesc.

Mi-e necaz pe toată lumea
Şi mi-e ciudă că trăiesc:

Te-aş lăsa şi mi-e cu jale,
Te-aş iubi şi nu-ndrăznesc!

RUGĂMINTEA DIN URMĂ

(după Lermontov)

Eşti schilav tot! Un cerşetor
Te-ntorci acum acasă,
Şi ce fecior frumos erai!
Dar oricum eşti, ce-ţi pasă!
Tu vei vedea iar satul tău
Şi casa voastră-n vale,
Şi biata mamă-ţi va ieşi
Plîngînd în cale.

Şi eu rămîn să mor pe-aici
Cu liftele păgîne!
Ah, parcă simt că n-am s-ajung
Să văd ziua de mîne.
Cu douăzeci deodată-n car
La groapă mă vor duce,
Şi, bun e Domnul, de-om avea
La cap o cruce.

Noi de copii ne ştim, şi-am fost
Ca fraţii, ba mai bine.
Eu de-am avut un singur ban
L-am împărţit cu tine;
Şi tu cu gura foc prindeai
Să-mi dai ajutorare;
Să-ţi răsplătească Dumnezeu,
Că-i bun şi mare!

Şi-auzi acum! De-or întreba
În sat de-a mea venire
Tu-n loc de adevăr să spui
Că n-ai de mine ştire,
Că n-am fost la un regiment —
Dar spune-le ce-ţi place.
Că pentru ei ori viu, ori mort,
Totuna face.

Iar mamei — Doamne, cum aş vrea
Credinţa s-o înşele!
Să-i spui că m-ai lăsat rănit
La Turnu-Măgurele,
Dar voi sosi cît de-n curînd.
Ascultă-mi rugămintea,
Că mama, dac-ar şti că-s mort,
Şi-ar perde mintea.

Tu s-o amîi cu zi de zi
Şi spune-i cîte toate,
Ea e bătrînă, n-are mult
Să mai trăiască, poate;
Şi pentru ce să-i amărăşti
Şi zilele puţine?
Că n-are-n lume bun şi drag
Decît pe mine.

Iar Linii, de s-ar întîmpla
Să vă-ntîlniţi vrodată,
Să-i spui că-s sănătos şi-aş vrea
S-o aflu măritată.
Tu uită-i-te-n ochi să vezi
De-o doare ori n-o doare;
Iar dacă vei vedea-o stînd
Nepăsătoare,

Să-i spui că m-ai lăsat rănit
Pe umedele paie,
Că doctorul în carnea mea
Adîncă brazdă taie,

Că de dureri eu mă izbesc
Şi urlu ziua-ntreagă,
Şi c-am murit gîndind la ea,
Că mi-a fost dragă.

Şi dacă ochii ei atunci
Mai tulburi se vor face,
N-o mîngîia! E de prisos,
Te rog s-o laşi în pace.
O frunză veştedă nu-ţi dă
Cuvînt să zici că-i toamnă
Şi-o lacrimă în ochii ei
Nimic nu-nseamnă!

Şi-acum dă-mi mîna! A sunat
Cornistul de plecare,
Du Oltului din partea mea
O caldă salutare,
Şi-ajuns în ţară, eu te rog,
Fă-mi cel din urmă bine:
Pămîntul ţării să-l săruţi
Şi pentru mine!

LOGICĂ

Popa Toader, din scripturi,
Dă lui Mitru-nvățături:

— „Mitre, știi ce spune psaltul?
Să nu faci în viața ta
Ceea ce te-ar supăra
De ți-ar face-o altul!“

Mitru stă și stă gîndind,
De el multe nu să prind.

— „Dar mai știu eu cum e asta!
Altul da! zici înțelept,
D-apoi eu? Să n-am eu drept
Să-mi sărut nevasta?“

ROMANȚĂ

(după un cîntec grecesc)

Te-am strîns sărutîndu-te, Radă,
Tîrziu într-o noapte d-april —
Azi mai fiecare copil
Ne cîntă iubirea pe stradă.
Că oameni deşi n-au ştiut
De noi şi de tainele noastre,
Dar stelele bolții albastre
Văd toate, şi ele-au văzut.

Şi-o stea, căzătoare din cer,
Ea mării ne-a spus sărutarea,
Şi luntrei ne-a spus apoi marea,
Iar luntrea ne-a spus la năier.
Pe țărm erau stoluri de fete
Cu drag de năier ascultînd —
Şi ele rîdeau scuturînd
Flori albe din negrele plete.

Iar fetele-un cîntec făcură
Şi-i deteră aripi de vînt;
Batjocur-au pus ele-n cînt
Şi patimă, dragă, şi ură.
Şi astfel, de noaptea d-april
În lume sînt cîntece, Radă:
Ne cîntă iubirea pe stradă
Azi mai fiecare copil.

CÎNTEC ORIENTAL

Nu-i ca ea-n orașul tot
Mai frumoasă fată —
Ea se-nchină? Cei atei
Sînt bigoți deodată.
Iese-n stradă? S-a făcut
Pe-al ei pas lumină—
Ea zîmbește? De e nor,
Vremea se-nseninã.

Ea să scaldă? Îngeri vin
Să s-ascundă-n spume.
Stă la geam? Pe sub ferești
Nu încapi de lume.
Iese-n piață? Scad în preț
Florile deodată —
Nu-i ca ea-n orașul tot
Mai frumoasă fată!

EX OSSIBUS ULTOR!

A fost un tînăr împărat —
De la mişei a smuls averea
Şi-a smuls de la tirani puterea
Şi mulţi nebuni a spînzurat.
Dar patru inşi vorbind în şoapte
L-au dus în giulgiuri învălit
Şi-n codru cel mai tăinuit
L-au îngropat tîrziu în noapte.

Cei tari au zis: „A fost mişel!
Ne-a prigonit prea multă vreme.“
Iar popii fulgerau blăsteme
În cei ce mai vorbeau de el:
Nici voie să-şi cernească portul,
Nici drept să-l plîngă n-au avut,
Şi niciodată n-au ştiut
În ce pămînt le doarme mortul.

Şi nu vor şti! Căci groapa lui
În blăstemat pămînt s-ascunde.
Nici soare-acolo nu pătrunde,
Nici plîngerile nimărui.
Jurat-a iadul să-ngrădească
Cu nopţi de veci acest mormînt;
Iar brazii tac, că nici un vînt
Nu-i clatină ca să vorbească.

Dar noaptea-n zare, uneori,
Cînd e furtună-n depărtare,
La margini de-orizont răsare
Un fulger alb, tîrziu spre zori,
Şi-ntruna spre pădure arată
Şi scapără spre ea mereu;
E, parc-arată Dumnezeu
Spre groapa cea de veci uitată.

Iar într-o noapte va lovi!
Şi spintecată de lumină
Fugi-va noaptea cea haină,
Şi brazii-n flacări or vorbi:
Şi-atunci, cu fulgerul tovarăş,
Ieşi-va mortul împărat,
Şi-n iadul lor, de-unde-au plecat,
S-or prăbuşi tiranii iarăş.

CÎNTEC

Zice vodă: — „Iar la greu!
Dragii moșului, în țară
Vin păgînii foc și pară,
Dar cum vin s-or duce iară,
Procleții lui Dumnezeu!
De vom prinde-n țară turcii,
Să le dăm, și voi și eu,
Cinstea furcii!“

Zice vodă: — „Bateți voi
Marginea, că e mai bine;
Ce-i la mijloc, las' pe mine!
Cu ei numai iadul ține,
Iar Hristos e-n rînd cu noi!
Haid', să le stîrpim răsadul,
Că e plin de marțafoi
Țarigradul!“

Vodă-n sîrg a și purces;
După el oștirea-n fugă.
Uite, turcii lasă rugă,
Lasă tot și-o rup la fugă,
Nu mai știu ce-i deal, ce-i șes.
Care-o fi scăpat din gloată
Nu și-a mai venit în ori
Viața toată...

Zice vodă: — „Sănătoşi,
Dragii moşului, cu bine!
Roat-acum pe lîngă mine,
Naiu-n mîni, şi cupe pline,
Pe-obiceiul din strămoşi.
Cu voinicii-mi place traiul,
Ori îi văd cu spada-n mîni,
Ori cu naiul.“

Zice vodă: — „După vremi
Mulţi păgîni am dat de smintă!
Să-i mai judeci cînd s-alintă, —
Cînd eşti bun şi ai o flintă,
Nici de dracul nu te temi.
Turcii-s mulţi, de-opresc cu palma
Prutul tot, dar cînd ne văd
Fug de-a valma.“

Şi-acum fiul lui Bogdan
Din brîu spada şi-o dezleagă,
Şi-a plecat cu oastea-ntreagă
Loc de sfînt locaş s-aleagă,
Căci aşa ştia Ştefan:
Unde-i loc să sapi morminte
De păgîni, e loc să nalţi
Case sfinte.

POET ȘI CRITIC

— „Ce știu nu vreu să țin secret —
Te rog să lași în pace muza,
Căci tu ești cel mai prost poet
În Siracuza.
Troheii șchiopi și iambii duri;
Și nici nu știi măcar să-i furi!“

Dar n-a sfîrșit, căci Dionis,
Ca un al doilea Ajax mitic,
A rîs de furie și-a-nchis
În turn pe critic.
P-un biet Omer îl poți nega;
Dar cînd e prinț, e altceva.

Orice poet ca rege-i prost;
Dar ca poet e orice rege
Un geniu cum puțini au fost!
Deci să-nțelege:
De ce murind fu Nero trist,
Nu ca-mpărat, ci ca artist.

Și bietul critic, otrăvit
D-ale slujbașilor insulte,
Trei părți din zi era silit
Mereu s-asculte
Toți iambii despre cari a zis
Că-s cei mai proști din cîți s-au scris.

Din zori de zi un sclav îi sta
La cap, citind pînă-ndeseară;
Aşa şi ieri, şi azi aşa
Şi mîine iară.
Şi tot tavanul era scris
Cu versuri d-a lui Dionis.

Dar după ce-a trecut un an,
Slujbaşul vine şi-l vesteşte
Că-l iartă nobilul tiran,
Şi că-l pofteşte
Să meargă la palat curînd.
Poetul l-a primit rîzînd.

— „Am versuri iar! Un nou volum,
Şi laude-mi spun toţi Zoilii.
Să vezi! Eu cred că fac acum
Mai bun[i] dactilii.
N-am nici un vers pocit şi rău,
Şi-aş vrea s-aud cuvîntul tău!"

Şi de pe sul cu mult avînt
Ies odele, încet cu-ncetul.
Olimpic şi cu glasul sfînt
Citea poetul.
Curtenii transportaţi răspund:
— „Ce-artistic, ah! Şi ce profund!"

— „Şi tu, ce zici? M-am îndreptat?"
Polixen, tremurîndu-i paşii,
Spre uşă pleacă, resignat,
Privind slujbaşii:
— „E cheia temniţii la voi?
Haid', duceţi-mă înapoi!"

VÎNTUL

De fete mari e lunca plină,
Iar vîntul răsfățat copil
S-apropie tiptil-tiptil
De pe sub fagi, de pe colină.
Și fetele cu drag suspină:
— „O, Doamne, Doamne, adă-ni-l!"

Pe umeri blondele lui plete
Tresar și sar încetinel.
El e frumos și tinerel,
Dar e sfiios cînd e cu fete.
Iar ele rîd și rîd șirete
Și pe furiș privesc la el.

El umblă ca la el acasă
Și-ascultă fetele ce zic;
Mai rupe-n palme cîte-un spic
Și răsfățat apoi își lasă
Pe spate capul și nu-i pasă
De fete și de cîmp nimic.

Și printre spice el șoptește,
Vorbind aiurea și-alintat!
Și, cum să plimbă-n lung și-n lat,
Cu fetele să-mprietenește
Și din copil sfiios el crește
Flăcău întreg de sărutat.

Apoi ca-n glumă el le prinde
De mînecă, și-aprins de dor,
Își face joc prin părul lor,
În urmă brațul și-l întinde,
Pe cea mai dragă o cuprinde
Și-o strînge către el ușor.

Tot mai aprins, tot mai aproape:
— „Să te sărut, drăguțo, vrei?
Ce ochi frumoși ai, viorei,
Ca un întins adînc de ape."
De el nu-i nici un chip să scape
Și-atîta lucru-n urmă ce-i?

Ea stă la peptul lui pierdută,
Dintîi cu ochii la pămînt.
El zice-așa cîte-un cuvînt,
Ea zice trei și-l tot ajută,
Și uite-l, uite-l c-o sărută —
Ei, vezi tu fetele cum sînt!

El a crezut că nu se poate,
Și iacă poți! Dar să te ții!
E greu să dai de căpătîi,
Dar dacă dai, merg strună toate;
Și fata mult nu se socoate,
Cînd pierde mintea cea dintîi.

El o sărut-acum pe salbă,
Și fetele-mprejur să strîng!
Dar e prea mult! Am să mă plîng
La toți vlădicii, să dau jalbă!
Auzi, să duci tu lume albă
P-un cîmp cu oameni, ca-ntr-un crîng!

Ba ele-și mai desfac și sînul,
Și-n sîn el li se joac-acum —
Îl prind odată și-l sugrum,
Că prea s-obrăznici românul!
Auzi, dar cine-i el, păgînul,
Ca să-mi sărute fete-n drum?

Nu ştie nimeni de-unde vine,
Şi capu-i stă la sărutat!
De-ar fi măcar de-aici din sat —
Voi, cîţi sînteţi flăcăi ca mine,
Să-mi spuneţi voi acum, e bine
Să faci ca vîntul, nu-i păcat?

Adică stăi! Ce fată moare
Dac-o săruţi puţin? Da' zeu!
Cum aş voi să fiu mereu
Un vînt şi eu, în zi cu soare,
De-ar fi numai secerătoare
O fată pe care-o ştiu eu!

VESTITORII PRIMĂVERII

Dintr-alte țări, de soare pline,
Pe unde-ați fost și voi străine,
Veniți, dragi păsări, înapoi —
Veniți cu bine!
De frunze și de cîntec goi,
Plîng codrii cei lipsiți de voi.

În zarea cea de veci albastră
Nu v-a prins dragostea sihastră
De ceea ce-ați lăsat? Nu v-a fost dor
De țara voastră?
N-ați plîns văzînd cum trece-n zbor
Spre miazănoapte nor de nor?

Voi ați cîntat cu glas ferbinte
Naturii calde imnuri sfinte,
Ori doine dragi, cînd v-ați adus
De noi aminte!
Străinilor voi nu le-ați spus
Că doine ca a noastre nu-s?

Și-acum veniți cu drag în țară!
Voi revedeți cîmpia iară,
Și cuiburile voastre-n crîng!
E vară, vară!
Aș vrea la suflet să vă strîng,
Să rîd de fericit, să plîng!

Cu voi vin florile-n cîmpie
Şi nopţile cu poezie
Şi vînturi line, calde ploi
            Şi veselie.
Voi toate le luaţi cu voi
Şi iar le-aduceţi înapoi!

ZOBÀIL

La mez de noapte morții-n cor
Își cîntă jalnic imnul lor,
Iar albele giulgiuri bătute de vînturi
Dau tact tînguioaselor cînturi.

Ei sînt războinicii oșteni
Ai regilor asirieni:
Zobàil la moarte i-a dus ca pe-o turmă,
Cu biciul bătîndu-i din urmă.

— „Ce fericit e cine-i viu!
Noi putrezim într-un sicriu!
Ni-e dragă și nouă viața și-averea,
Dar regii ne-o iau cu puterea.

Frumos e, sfînt e să trăiești
Cînd pentru-ai tăi tu suflet ești:
Dar noi am trăit ca să dăm ajutorul
La regi cari omoară poporul!

Tu, cel mai lacom dintre regi,
Ai umilit popoare-ntregi!
De dragostea unei regine frumoase,
Umplut-ai pămîntul de oase!

Tu perzi bărbații tăi cei buni
Să faci femeilor cununi!
Tu perzi în orgie al țării tezaur,
Bînd vinul din cupe de aur.

Te porți în haine de argint
Și-n ceasuri dragi de dulce-alint
Săruți pe Tofale, femeia necastă,
Pe cea mai frumoasă nevastă.

Tu dai un semn, și porți să frîng,
Și zeci de milioane plîng;
Oceanul de spaimă în lături s-abate
De vuietul multor armate.

Dar tot ce ai, de noi ți-e dat!
Și tu rîzînd ne-ai îngropat!
Mișelule! Astăzi, de-am fi în viață,
Te-am bate cu palmele-n față!"

Și cîntă morții, cîntă în cor
Și plin de ură-i cîntul lor.
Urgia mîniei le-neacă suflarea,
Blăstem li-e și gemet cîntarea.

Dar iat'! un scîrțiit la porți!
Spre Ninive privesc cei morți:
Doi oameni purtînd un cadavru în spate
Răsar pe tăcut din cetate.

Sub ziduri pun povara lor.
Încet al morților popor
S-apropie-n șiruri de-o pînză murdară:
— „Vro victim-a regelui iară?"

Văd bietul mort și se uimesc!
Apoi deodată izbucnesc
Să rîdă cu hohot, de mîni să se prindă,
Fanatică horă să-ntindă.

— „Ești tu, Zobàil? strigă-n cor,
Și sfînt acum e cîntul lor:
Ești demn să te batem cu palmele-n față,
Ești demn să te-ntorci în viață.

Dar din ce-ai fost, ce ești acu?
Ne-am răzbunat! cînd însuți tu
Atîta de ieftin norocul tău dai-l,
Întinde-ne mîna, Zobàil!“

PE LÎNGĂ BOI

Pocnind din bici pe lîngă boi,
În zori de zi el a trecut
Cu plugul pe la noi.
Şi de pe bici l-am cunoscut,
Şi cum ţeseam, nici n-am ştiut
Cum am sărit şi m-am zbătut
Să ies de la război.

Şi-atîta tort mi-am încîlcit
Şi-n graba mare-am spart un geam,
Ştiu eu ce mi-a venit!
Am cap, dar parcă nu-l mai am!
Ce-aveam să-i spui? Nimic n-aveam,
Dar era-n zori, şi eu voiam
Să-ntreb cum a dormit.

Şi vezi aşa-i el, nu ştiu cum!
M-a prins de braţ şi m-a cuprins
Să mă sărute-n drum.
Dar eu din braţe-i m-am desprins
Şi l-am certat şi l-am împins —
Dar n-am făcut cu dinadins,
Şi rău ce-mi pare-acum!

O, nu mi-e că mi-am sîngerat
La prag piciorul într-un cui,
Dar mi-e că e păcat!

Om bun ca dînsul nimeni nu-i,
Și pentr-o vorbă rea ce-i spui
El toată ziulica lui
Muncește supărat!

RADA

Are Dochia mult cît are,
Nu e mult o fată mare?
Că-ntre domni, dar orişiunde,
Dacă-ţi ştie ea răspunde
Grai ales şi lin ca apa,
Apoi las' că Rada ştie
Şi-n ce fel să poarte sapa.

A fost şi ea-n şcoli o toamnă,
Dar găseşti ca ea vro doamnă?
Cu cosiţă gălbioară,
Ea e naltă şi uşoară —
S-o vezi numai şi să tremuri!
Şi de-abia pe la Sîn-Petru
Umple optsprăzece vremuri.

Sînt şi-n sat destule fete,
Cari de n-au cu ce să-mbete
Ochii omului, au peptul ele
Alb de taleri şi mărgele.
Rada, cînd o vezi, te fură
Cu necontenitul zîmbet
Şi cu-a vorbelor căldură.

Harnică, din zorii zilei
Nu stau mînile copilei
Fără lucru, tot să prindă,
Casa lor toată-i oglindă.
La izvor vezi pe Rodica

Pînă-n zori, cînd pe sub streşini
Încă doarme rîndunica.

Pe izlaz nu-i multă hrana,
Dar vezi albă ce-i Joiana!
Şi-n amurg copila-n tindă
Foc în vatră vrea s-aprindă,
Dar mu-mu, Joiana muge —
Radă, fă, s-alergi degrabă,
Că-n şopron viţelul suge.

— „Doar' e tare! Haid' mai iute!"
Şi din drum, ca să-i ajute,
Vin flăcăii totdeauna.
Nu-l înjugi aşa cu buna
Pe viţel, şi Rada-i slabă,
Ştiu flăcăii! Şi-şi fac seara
Pe-aici vecinic ceva treabă.

Vaca-i tot ce-au ei, la biata!
Toarce-n sat cu ziua fata,
Dar e veselă din fire;
De noroc şi-ndestulire
Inima-i în veci e plină:
Cînd e fericită, spune-mi,
Mai mult ce-are o regină?

Rada-i nălucire vie,
Cînd aleargă pe cîmpie
Şi-i bat vînturi în cosiţă,
Ori cînd seara stă-n portiţă,
Şi-o întrebi: „Ce-aştepţi, iubită?"
Şi pe dup-un stîlp s-ascunde,
Galbenă de zăpăcită.

Dar la holdă! Arde soare,
Fetele săcerătoare
Rîd şi cîntă, snopi fac grîul,
Murmură-ntre sălcii rîul:
Fug la rîu vro patru fete,
E şi Rada? Fug flăcăii
Şi ei toţi, şi nu le-e sete.

Şi-n genunchi atunci pe ţărmuri
Ea din pumni cît două sfărmuri
Bea, iar Nicu: — „Dă-mi şi mie!“
— „Taci! şi bea din pălărie!“
Cere el, cer mulţi să-i deie:
Rada rîde, le dă apă,
Toţi din pumnii ei să beie.

— „Zece stropi nu pot să-ncapă:
Prea e mic păhar de apă!“
Şi-atunci ea, cînd el glumeşte,
Joacă pumnii şi-l stropeşte
Pe obraz, dar drăgălaşă
Tot ea-l zvîntă,-n loc de cîrpă
Mîneca de la cămaşă.

Şi cum ştie ea s-aleagă
Ce-i frumos! Atît de dragă
O dă portul îmbrăcîndu-l!
Cînd o vezi, te-mbată gîndul
Că, iubind-o trei dumineci,
S-ar mira de tine-altarul
Ce păcat ai să cumineci!

Iat-o veselă şi-aprinsă;
Joacă hora! Cum e-ncinsă,
Cum îşi poart-a ei făptură,
Toată-i ca-n zugrăvitură —
Mamele, privind-o-n horă,
Să cotesc: „Olio, tu leică,
Ce mai drac frumos de noră!“

De-o-ntîlnesc în drum bătrînii,
Ei fac pod cu palma mînii
Peste ochii slabi, s-o vadă:
„Draga moşului, tu Radă!“
Şi uimiţi de fata Dochii
O desmeardă şi, cînd pleacă,
Umezi au de lacrămi ochii.

Dar de-i Rada cît de blîndă,
Ea de mic-a fost osîndă
Pentru sat. Şi nu-i mirare,
Ei flăcăi, ea fată mare:
Pentru-un rîs al ei să ceartă,
Şi din joc să prind feciorii
La trînteli, cît Doamne iartă!

Da! Şi Rada-i mare hoaţă,
Poate satul tot să-l scoaţă
Din sărit, ea ştie bine!
Dar se teme de-oarecine.
Mă-sa e? Ferească Domnul!
Alt temut: ca să nu-şi piardă
Pe acel ce-i pierde somnul.

— „Unde mergi?“ — „Mă duc la moară!“
— „Viu şi eu!“ Şi din uscioară
Vladu iese-n cap de stradă.
— „Nu m-ajungi!“ — „Te-ajung eu, Radă!“
Dar fugind i să desprinde
Şorţul alb din brîu, iar Vladu
Nu-i dă şorţul, ci i-l vinde.

— „Ieri mi te-am făcut scăpată;
Azi nu-mi scapi nesărutată!“
— „Cum nu scapi din mînă fumul —
Nu-mi eşti drag, de ce-mi ţii drumul?“
Ea nu-şi crede-a ei cuvinte;
De le-ar crede Vladu însă,
Rada şi-ar ieşi din minte.

Şi cum vrea şi nu vrea fata,
Dragul ia, dragul dă plata.
Un sărut păcat să fie?
Numai popa să nu-l ştie,
Că te sperie cu iadul —
M-ar putea speria pe mine
Popii toţi, de-aş fi eu Vladul!

Musa Someşană

foia societăţii de lectură
„Virtus Romana Rediviva"

pre anulŭ scol. 1883/4

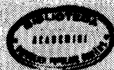
redesă de

Emilianŭ Popescu
stud. de cl. III-a gimn.

Năsĕudŭ

Coperta revistei manuscrise *Muza someșană*

Petru Majorŭ.
schiţa biografică şi literariă.

„Unŭ poporŭ fără literatură naţională, fără cărţĭ naţionale, fără literatură şi istoriă naţională nu este maĭ multŭ unŭ poporŭ" a dîsŭ Eliade Rădulescu. Şi în adevĕrŭ cum se póte susţinea unŭ poporŭ, decă este lipsitŭ de tóte aceste mărgăritariă, care pentru o naţiune constitue unŭ monumentŭ solidu, neperitoriu, seu după Horaţiu „monumentum aere perennius"? In dilele bĕtrâne se înălţau ginţile prin puterea braţelorŭ, deveniau marĭ prin duritatea fierului, însĕ cadeau totŭ aşa de repede precum s'au înălţatŭ fără ca a lăsa după ele ver o urmă de existenţă. Astădĭ însĕ poporăle se năsuescŭ a se face nemuritoriă nu prin gloţulŭ ucidĕtoriŭ, ci prin puterea condeiului, prin scrieri literariă. Oare şi-ar câştiga Grecii şi Romanii atâta de mare renume la posteritate, decă nu ar fi avutŭ pe Omeriu, Sofocle, Erodotŭ primii, ca ceilalţĭ pe Virgiliŭ, Oraţiu, Tacitŭ? Eu nu credu.

Noi Românii încă ţintimŭ acolo unde trebue se ţintimŭ, adecă la câştigarea renumelui prin pană. Însĕ că se ne putemu radica — conditio sine qua non — avemu lipsă de barbaţĭ cu pricepere, resolutiune şi statornicie; avemu lipsă de Oraţĭ, Erodoţĭ şi Tacitĭ! Ne trebue literatură, dar maĭ presusŭ literatură naţională istoriă. Amŭ avutŭ şi avemŭ barbaţĭ destulĭ carĭ şi-au sacrificatŭ viaţa pentru viaţa Românului, carĭ au fostŭ părinţiĭ de dorerile naţiuneĭ sfăşiate, carĭ au datu dovédă, că decă e lipsă de barbaţĭ — ei vorŭ fi barbaţĭ.

Intre luptătoriĭ aceştia, unu locu onorificŭ ocupă şi va ocupă câtu va fi viu Românulu, Petru Majorŭ. Elŭ a fostu apologetulu romanismului şi redeşteptătorulŭ apostolŭ a naţionalitatiĭ nostre.

S'a născutŭ în satulu Căpuşiu la anulu 1753. Tatălu sĕu a fostŭ preotulŭ localŭ şi se trăgea din o viţă vechiă de preoţĭ. Vĕdendŭ acesta talentele cele marĭ, ce se desvoltau în acestŭ copilu şi cunoscêndu dorulu luĭ spre învĕţătură, l'a lasatŭ se studieze clasele normale în Reginulŭ săsescŭ. Avêndŭ copilulŭ o purtare câtŭ se póte de bună şi absolvêndŭ clasele bine, tatălŭ sĕu se vĕdu maĭ multŭ silitŭ decâtŭ îndemnatŭ ca se ducă pe fiulŭ sĕu la gimnasiulu din Blajŭ, care era unicului palatŭ alŭ Musălorŭ române, destinatŭ se porte în sinulŭ sĕu destinele Românuluĭ maĭ unu seculu. Talentulu luĭ Petru Majorŭ d'a se vedea cultivatŭ, apoĭ dulceţa care a gustatu-o din pocalulŭ nemărginitŭ alŭ scientelorŭ, lŭ îndemnară ca se studieze cu puteri duple şi se absolve gimnasiulu spre uimirea tutororŭ. Eră acesta chiar pe acela timpu cându s'au alipitu Românii de baserica Romeĭ. Prin unirea acesta li s'a datu Românilorŭ libertatea baserecescă, li s'a datŭ impulsulŭ spre ştiu

Facsimil după lucrarea de maturitate la literatură română, 1884

TREI, DOAMNE, ŞI TOŢI TREI

Avea şi dînsul trei feciori,
Şi i-au plecat toţi trei deodată
La tabără, sărmanul tată!
Ce griji pe dînsul, ce fiori,
Cînd se gîndea că-i greu războiul,
N-ai timp să simţi că mori.

Şi luni trecut-au după luni —
Şi-a fost de veste lumea plină,
Că steagul turcului se-nchină;
Şi mîndrii codrului păuni,
Românii-au isprăvit războiul,
Că s-au bătut nebuni.

Scria-n gazetă că s-a dat
Poruncă să se-ntoarcă în ţară
Toţi cei plecaţi de astă-vară —
Şi rînd pe rînd veneau în sat
Şi ieri şi astăzi cîte unul
Din cei care-au plecat.

Şi-ai lui întîrziau! Plîngînd
De drag că are să-i revadă,
Sta ziua-n prag, ieşea pe stradă
Cu ochii zarea măsurînd,
Şi nu veneau! Şi dintr-o vreme
Gemea, bătut d-un gînd.

Nădejdea caldă-n el slăbea,
Pe cît creştea de rece gîndul.
El a-ntrebat pe toţi d-a rîndul,
Dar nimeni ştire nu-i ştia.
El pleacă-n urmă la cazarmă
Să afle ce dorea.

Căprarul vechi îi iese-n prag.
— „Ce-mi face Radu?“ El întreabă,
De Radu-i este mai cu grabă,
Că Radu-i este cel mai drag.
— „E mort! El a căzut la Plevna
În cel dintîi şirag!“

O, bietul om! De mult simţea
Că Radu-i dus de pe-astă lume,
Dar astăzi, cînd ştia anume,
El sta năuc şi nu credea.
Să-i moară Radu! Acest lucru
El nu-l înţelegea.

Blăstem pe tine, braţ duşman!
— „Dar George-al nostru cum o duce?“
— „Sub glie, taică, şi sub cruce,
Lovit în pept d-un iatagan!“
— „Dar bietul Mircea?“ — „Mort şi Mircea
Prin văi pe la Smîrdan.“

El n-a mai zis nici un cuvînt;
Cu fruntea-n piept, ca o statuie,
Ca un Christos bătut în cuie,
Ţinea privirile-n pămînt,
Părea că vede dinainte-i
Trei morţi într-un mormînt.

Cu pasul slab, cu ochii beţi
El a plecat, gemînd p-afară,
Şi-mpleticindu-se pe scară,
Chema pe nume pe băieţi,
Şi să proptea de slab, sărmanul,
Cu mîna de păreţi.

Nu se simțea de-i mort ori treaz,
N-avea puteri să se simțească;
El trebuia să s-odihnească —
Pe-o piatră-n drum sub un zăplaz
S-a pus, înmormîntînd în palme-i
Slăbitul său obraz.

Și-a stat așa, pierdut și dus.
Era-n amiazi și-n miez de vară
Și soarele-a scăzut spre seară,
Și-n urmă soarele-a apus,
Iar bietul om sta tot acolo
Ca mort, precum s-a pus.

Treceau bărbați, treceau femei,
Și uruiau trăsuri pe stradă,
Soldați treceau făcînd paradă,—
Și-atunci, deștept, privi la ei
Și-și duse pumnii strîns pe tîmple:
„Trei, Doamne, și toți trei!“

LA OGLINDĂ

Azi am să-ncrestez în grindă —
Jos din cui acum, oglindă!
Mama-i dusă-n sat! Cu dorul
Azi e singur puişorul,
Şi-am închis uşa la tindă
Cu zăvorul.

Iată-mă! Tot eu, cea veche!
Ochii? hai, ce mai pereche!
Şi ce cap frumos răsare!
Nu-i al meu? Al meu e oare?
Dar al cui! Şi la ureche
Uite-o floare.

Asta-s eu! Şi sînt voinică!
Cine-a zis că eu sînt mică?
Uite, zău, acum iau seama
Că-mi stă bine-n cap năframa
Şi ce fată frumuşică
Are mama!

Mă gîndeam eu că-s frumoasă!
Dar cum nu! Şi mama-mi coasă
Şorţ cu flori, minune mare —
Nu-s eu fată ca oricare:
Mama poate fi făloasă
Că mă are.

Ştii ce-a zis şi ieri la vie?
A zis: — „Ce-mi tot spun ei mie!
Am şi eu numai o fată,
Şi n-o dau să fie dată;
Cui o dau voiesc să-mi fie
Om odată“.

Mai ştiu eu! Şi-aşa se poate!
Multe ştiu, dar nu ştiu toate.
Mama-mi dă învăţătură
Cum se ţese-o pînzătură,
Nu cum stau cei dragi de vorbă
Gură-n gură.

N-am să ţes doar viaţa-ntreagă!
Las' să văd şi cum să leagă
Dragostea — dar ştiu eu bine!
Din frumos ce-l placi ea vine —
Hai, mă prind feciorii dragă
Şi pe mine!

Că-s supţire! Să mă frîngă
Cine-i om, cu mîna stîngă!
Dar aşa te place dorul:
Supţirea, cu binişorul
Cînd te strînge el, să-ţi strîngă
Tot trupşorul.

Braţul drept dacă-l întinde
Roată peste brîu te prinde
Şi te-ntreabă: „Dragă, strîngu-l?“
Şi tu-l cerţi, dar el, nătîngul,
Ca răspuns te mai cuprinde
Şi cu stîngul.

Iar de-ţi cere şi-o guriţă —
Doamne! Cine-i la portiţă?
Om să fie? Nu e cine!
Hai, e vîntul! Uite-mi vine
Să văd oare cu cosiţă
Sta-mi-ar bine?

O, că-mi stă mie-n tot felul!
Să mă port cu-ncetinelul:
Uite salbă, brîu, şi toate!
Şi cosiţe cumpărate,
Stai, să-nchei şi testemelul
Pe la spate.

Uite ce bujor de fată —
Stai să te sărut o dată!
Tu mă poţi, oglindă, spune!
Ei, tu doară nu te-i pune
Să mă spui! Tu ai, surată,
Gînduri bune.

De-ar şti mama! Vai, să ştie
Ce-i fac azi, mi-ar da ea mie!
D-apoi! N-am să fiu tot fată,
Voi fi şi nevast-odată:
Las' să văd cît e de bine
Măritată.

Că mi-a spus bunica mie
Că nevasta una ştie
Mai mult decît fata, juna,
Ei, dar ce? Nu mi-a spus buna —
Şi mă mir eu ce-o să fie
Asta una!

Brîu-i pus! Acum, din ladă
Mai ieu şorţu! O să-mi şadă
Fată cum îmi stă nevastă...
Aolio! Mama-n ogradă!
Era gata să mă vadă
Pe fereastă.

Ce să fac? Unde-mi stă capul?
Grabnic, hai să-nchid dulapul
Să mă port să nu mă prindă.
Salbă jos! Şi-n cui oglindă!
Ce-am uitat? Închisă uşa
De la tindă.

Intră-n casă? O, ba bine,
Şi-a găsit nişte vecine,
Stă la sfat... toată-s văpaie!
Junghiul peste piept mă taie;
Doamne, de-ar fi dat de mine,
Ce bătaie!

CALUL DRACULUI

Iarăşi ea!
Îi văd ochii şi guriţa —
A deschis încet portiţa
Şi ivită stă de-abia,
Zăpăcind cărarea mea.
Nu ştiu ce-o fi vrînd portiţa,
Ei, dar fata ştiu ce vrea!

Dinspre drum
Stă deschisă larg fereastra,
Şi-n ea baba! Ce-i şi asta?
N-adormi, babo, nicidecum?
Parcă-mi vine-acum-acum
Să mă duc să sparg fereastra
Şi pe babă s-o sugrum!

Eu mă fac
Că pornesc în jos pe stradă,
Să-nşel baba, să mă creadă;
Plec şi fluier, stau şi tac —
Dar de unde! Baba-i drac!
Şi chiar dracul gol să creadă
Unui biet de om sărac?

Sat pustiu!
Pentr-o babă-ncîrligată
Pierzi o zi şi scapi o fată!
Baba-i o momîie-n grîu —
Las' că-i pui eu mîna-n brîu:
Cînd o prind pe punte-odată,
O iau sus şi-o dau în rîu!

NUȘA

—„Nușa, dormi? N-auzi cum bat?
Vino și-mi deschide ușa!“
— „Cine ești?“ întreabă Nușa.
— „Vladu sînt: al tău bărbat.“
— „Nu ești Vladu. Știu eu bine.
Vladu pînă-n zori nu vine!“

— „Nu sînt Vladu? Nușa, taci!
Nu-mi cunoști tu vorba, dragă?“
— „Vorba-i a lui Vladu-ntreagă;
Ei, dar poți să ți-o prefaci.
Tu mă crezi că sînt ca toate;
Să mă-nșeli! Dar nu să poate!“

— „Vrei să-ți jur că nu mințesc?
Uite, nu-mi ajute Sfîntul.“
— „Ce-mi ajută jurămîntul?
Juri și furi, și eu plătesc.
Spune-mi semne, să știu bine,
Vladu ești ori altul cine!“

— „Nușa, fă! Ce semn voiești?
Colo-n colț pe-o masă frîntă
Ai în chip pe Maica sfîntă.“
— „Am! Dar Vladu tot nu ești!
Toți cari vin la noi în casă
Știu pe Maica de pe masă!“

— „În dulap ai, draga mea,
Zece ruble-ntr-o cutie.“
— „Am! Dar și cumătra știe;
Și tu știi că-ți spuse ea!
Nu ești Vladu; mergi în pace,
Ești șiret, nu te preface!“

— „Nu vii, Nușa? Tot nu vii?
Ai un semn sub țîța dreaptă.“
— „Vladule, tu ești! Așteaptă!
Asta numai tu o știi!“
Ea acum deschide ușa —
Cîte-or fi rîzînd de Nușa!

DE PE DEAL

E capul ei, şi pieptul ei —
O văd acum întreagă,
O strig pe nume şi-i vorbesc,
Dar ea să mă-nţeleagă?

Cu pieptul plin şi des bătînd,
Cu faţa-mbujorată,
A răsărit dintr-un tufiş
Şi rîde-acum mirată.

— „Tu eşti pe-aici? Eu te-am crezut
Cu oile prin vale!
De-aş fi ştiut că eşti în deal,
Mergeam pe altă cale!"

Subţire-n trup şi blîndă-n grai,
Şi-n port aşa isteaţă,
Pe urma ei în fapt de-amurg
Dau zori de dimineaţă.

De-aş fi ştiut că n-a venit
Anume pentru mine,
Eu n-aş mai fi vorbit cu ea!
Dar ştiu şi-aceasta bine

Că m-a cătat de mult prin văi
Pierdută-aşa cu gîndul;
Şi dacă nu m-ar fi găsit,
Umblat-ar fi de-a rîndul

Întreaga zi din deal în deal
Ca cerbul după apă —
Cu greu te scapi de-un lucru drag,
Şi prost e cine-l scapă!

EL-ZORAB

La paşa vine un arab,
Cu ochii stinşi, cu graiul slab.
— „Sînt, paşă, neam de beduin,
Şi de la Bab-el-Manteb vin
Să vînd pe El-Zorab.

Arabii toţi răsar din cort,
Să-mi vadă roibul, cînd îl port
Şi-l joc în frîu şi-l las în trap!
Mi-e drag ca ochii mei din cap
Şi nu l-aş da nici mort.

Dar trei copii de foame-mi mor!
Uscat e cerul gurii lor;
Şi de amar îndelungat,
Nevestei mele i-a secat
Al laptelui izvor!

Ai mei pierduţi sînt, paşă, toţi:
O, mîntuie-i, de vrei, că poţi!
Dă-mi bani pe cal! Că sînt sărac!
Dă-mi bani! Dacă-l găseşti pe plac,
Dă-mi numai cît socoţi!"

El poartă calul, dînd ocol,
În trap grăbit, în pas domol,
Şi ochii paşei mari s-aprind;
Cărunta-i barbă netezind
Stă mut, de suflet gol.

— „O mie de țechini primești?“
— „O, pașă, cît de darnic ești!
Mai mult decît în visul meu!
Să-ți răsplătească Dumnezeu,
Așa cum îmi plătești!“

Arabul ia, cu ochii plini
De zîmbet, miia de țechini —
De-acum, de-acum ei sînt scăpați,
De-acum vor fi și ei bogați,
N-or cere la străini!

Nu vor trăi sub cort în fum,
Nu-i vor cerși copiii-n drum,
Nevasta lui se va-ntrăma;
Și vor avea și ei ce da
Săracilor de-acum! —

El strînge banii mai cu foc,
Și pleacă, beat de mult noroc,
Și-aleargă dus d-un singur gînd,
Deodată însă, tremurînd,
Se-ntoarce, stă pe loc.

Se uită lung la bani, și pal
Se clatină, ca dus de-un val,
Apoi la cal privește drept;
Cu pașii rari, cu fruntea-n piept,
S-apropie de cal.

Cuprinde gîtul lui plîngînd
Și-n aspra-i coamă îngropînd
Obrajii palizi: — „Pui de leu,
Suspină trist. Odorul meu,
Tu știi că eu te vînd!

Copiii mei nu s-or juca
Mai mult cu frunze-n coama ta,
Nu te-or petrece la izvor;
De-acum smochini, din mîna lor,
Ei n-or avea cui da!

Ei nu vor mai ieşi cu drag
Să-ntindă mînile din prag,
Să-i iau cu mine-n şea pe rînd!
Ei nu vor mai ieşi rîzînd
În calea mea şirag!

Copiii mei cum să-i îmbun?
Nevestei mele ce să-i spun,
Cînd va-ntreba de El-Zorab?
Va rîde-ntregul neam arab
De bietul Ben-Ardun!

Raira, tu, nevasta mea,
Pe El-Zorab nu-l vei vedea
De-acum, urmîndu-te la pas,
Nici în genunchi la al tău glas
El nu va mai cădea!

Pe-Ardun al tău, pe Ben-Ardun,
N-ai să-l mai vezi în zbor nebun
Pe urma unui şoim uşor
Ca să-ţi împuşte şoimu-n zbor;
Nu-i vei pofti: Drum bun!

Nu vei zîmbi, cum saltă-n vînt
Ardun al tău în alb vestmînt;
Şi ca să simţi sosirea lui
Mai mult de-acum tu n-o să pui
Urechea la pămînt!

O, calul meu! Tu, fala mea,
De-acum eu nu te voi vedea
Cum ţii tu nările-n pămînt
Şi coada ta fuior în vînt,
În zbor de rîndunea!

Cum mesteci spuma albă-n frîu,
Cum joci al coamei galben rîu,
Cum iei pămîntul în galop
Şi cum te-aşterni ca un potop
De trăsnete-n pustiu!

Ştia pustiul de noi doi
Şi zarea se-ngrozea de noi —
Şi tu de-acum al cui vei fi?
Şi cine te va mai scuti
De vînturi şi de ploi?

Nu vor grăi cu tine blînd,
Te-or înjura cu toţi pe rînd
Şi te vor bate,-odorul meu,
Şi te-or purta şi mult, şi greu;
Lăsa-te-vor flămînd!

Şi te vor duce la război,
Să mori tu, cel crescut de noi!...
Ia-ţi banii, paşă! Sînt sărac,
Dar fără cal eu ce să fac;
Dă-mi calul înapoi!"

Se-ncruntă paşa: — „Eşti nebun?
Voieşti pe ieniceri să-i pun
Să te dea cînilor? Aşa!
E calul meu, şi n-aştepta
De două ori să-ţi spun!"

— „Al tău? Acel care-l crescu
Iubindu-l, cine-i: eu ori tu?
De dreapta cui ascultă el,
Din leu turbat făcîndu-l miel?
Al tău? O, paşă, nu!

Al meu e! Pentru calul meu
Mă prind de piept cu Dumnezeu —
Ai inimă! Tu poţi să ai
Mai vrednici şi mai mîndri cai,
Dar eu, stăpîne, eu?

Întreagă mila ta o cer!
Alah e drept şi-Alah din cer
Va judeca ce-i între noi,
Că mă răpeşti şi mă despoi,
M-arunci pe drum să pier.

Şi lumea te va blăstema,
Că-i blăstem făptuirea ta!
Voi merge, paşă, să cerşesc,
Dar mila voastră n-o primesc —
Ce bine-mi poţi tu da?"

Dă paşa semn. — „Să-l dezbrăcaţi
Şi binele în vergi i-l daţi!"
Sar eunucii, vin, îl prind —
Să-ntoarce-arabul răsărind
Cu ochii îngheţaţi.

El scoate grabnic un pumnal,
Şi-un val de sînge, roşu val
De sînge cald a izvorît
Din nobil-încomatul gît,
Şi cade mortul cal.

Stă paşa beat, cu ochi topiţi,
Se trag spahiii-ncremeniţi.
Şi-arabul, în genunchi plecat,
Sărută sîngele-nchegat
Pe ochii-nţepeniţi.

Să-ntoarce-apoi cu ochi păgîni
Şi-aruncă ferul crunt din mîni:
— „Te-or răzbuna copiii mei!
Şi-acum mă taie, dacă vrei,
Şi-aruncă-mă la cîni!"

„TOŢI SFINŢII"

(după o tradiţiune)

La Neamţu-n sfînta mînăstire
Stau rînd toţi fraţii în Christos;
Au gîndul drept şi cuvios
Şi cîntă versuri din Psaltire.
E praznic astăzi, sînt „Toţi sfinţii",
Şi din bătrîni e obicei
În cinstea sfinţilor să bei —
Iar legea n-o ştirbesc părinţii.

Al legii trup în două-l frînge
Paisie, stariţul, apoi
Desfundă dintr-un vechi butoi
Al legii celei nouă sînge.
Diaconul citeşte-n carte,
Iar fraţii beau şi cinste fac
În sănătatea cea de veac
A fiecărui sfînt în parte.

— „Să-l aibă Domnu-n sfînta-i pază
Pe Sit" — şi gîl-gîl-gîl! — „Pe-Adam"
Şi iarăşi gîl! Şi sfinţi de hram
Şi mucenici şi cîţi urmează!
Şi pentru cel născut în staul,
Pentru Christos închină ei,
Şi pentru fiul Timotei,
Şi pentru Luca, Petru, Paul.

Şi pentru alte feţe sfinte
Din Capadokia şi-Anadol —
Şi cît ce-aveau păharul gol
Le mai venea un sfînt în minte.
Ca să nu facă supărare,
Ei beau de suflet, beau cuminţi:
Nici un păhar pentru doi sfinţi,
Nici pentr-un sfînt două păhare.

Sfîrşind toţi sfinţii de pe lume,
Aduc pomelnicul grecesc;
Vrun nume sfînt de-aici citesc
Şi beau şi mai citesc un nume.
Scad sfinţii-ncet, şi vinul scade!
Dar vin mai e, sfinţi nu mai sînt!
Să nu poţi bea, căci n-ai un sfînt,
Şi-n gol să bei nu se prea cade!

În timp ce capul şi-l frămîntă,
Paisie geme scurt şi-apoi
El cade mort lîngă butoi —
Toţi fraţii sar şi se-nspăimîntă.
— „Staţi, fraţilor! ia Chir cuvîntul,
Cătăm un sfînt şi sfîntu-i el!
Bem cel din urmă păhărel
În cinstea lui Paisie sfîntul!“

SUPȚIRICA DIN VECINI

Ea mergea căpșuni s-adune,
    Fragi s-adune —
Eu ședeam pe prag la noi.
Ea, ca șarpele prin foi,
Vine-ncet, pe ochi îmi pune
Mînile ei mici și moi,
În ureche-o vorbă-mi spune,
Rîde lung și fuge-apoi.

Pieptul plin cu mîna-l ține,
    Strîns îl ține,
Că-i piept tînăr și mereu
Ar sălta, și-n salt e greu.
Stă pe loc și-i pare bine,
Bate-n palme: — „Te știu eu:
Nu mai viu! De viu la tine,
Mă săruți și nu mai vreu!"

Eu o chem și-i spui de toate,
    Multe toate,
Multe bune și-n zadar.
— „Nu-mi faci capul călindar!
Nu te cred și nu să poate!"
Eu mă-ntorc: — „Ei du-te dar!"
Capul mi-l proptesc pe coate,
Stau pe prag, pe gînduri iar.

Stînd așa, un braț ridică,
Blînd ridică,
Părul meu, pe frunte dat.
Cînd mă-nalț rămîn mirat.
— „Te-ai întors?“ Și, supțirică,
Ea pe piept mi s-a lăsat
Și zîmbea c-un fel de frică:
— „Răule, te-ai supărat?“

NUMAI UNA!

Pe umeri pletele-i curg rîu —
Mlădie, ca un spic de grîu,
Cu șorțul negru prins în brîu,
O pierd din ochi de dragă.
Şi cînd o văd, îngălbinesc;
Şi cînd n-o văd, mă-mbolnăvesc,
Iar cînd merg alții de-o pețesc,
Vin popi de mă dezleagă.

La vorbă-n drum, trei ceasuri trec —
Ea pleacă, eu mă fac că plec,
Dar stau acolo și-o petrec
Cu ochii cît e zarea.
Așa cum e săracă ea,
Aș vrea s-o știu nevasta mea,
Dar oameni răi din lume rea
Îmi tot închid cărarea.

Şi cîte vorbe-mi aud eu!
Toți frații mă vorbesc de rău,
Şi tata-i supărat mereu,
Iar mama, la icoane,
Mătanii bate, ține post;
Mă blăstemă: „De n-ai fi fost!
Ești un netot! Ți-e capul prost
Şi-ți faci de cap, Ioane!“

Îmi fac de cap? Dar las' să-mi fac!
Cu traiul eu am să mă-mpac
Şi eu am să trăiesc sărac,
    Muncind bătut de rele!
La fraţi eu nu cer ajutor,
Că n-am ajuns la mila lor —
Şi fac ce vreau! Şi n-am să mor
    De grija sorţii mele!

Mă-ngroapă fraţii mei de viu!
Legat de dînsa, eu să ştiu
Că am urîtei drag să-i fiu?
    Să pot ce nu să poate?
Dar cu pămîntul ce să faci?
Şi ce folos de boi şi vaci?
Nevasta dacă nu ţi-o placi,
    Le dai în trăsnet toate!

Ori este om, de sila cui
Să-mi placă tot ce-i place lui!
Aşa om nici vlădica nu-i
    Şi nu-i nici împăratul!
Să-mi cînte lumea cîte vrea,
Mi-e dragă una şi-i a mea:
Decît să mă dezbar de ea,
    Mai bine-aprind tot satul!

REGINA OSTROGOȚILOR

Jalnic vîjie prin noapte glasul codrilor de brad,
Ploaia cade-n repezi picuri, repezi fulgerele cad.

În castelul de pe stîncă, la fereastra solitară,
Stă pe gînduri o femeie și privește-n noapte-afară.

Al ei suflet e furtună, noaptea e gîndirea ei —
Astăzi ea e pusă-n rîndul celor mai de jos femei!

E regina ostrogotă! Dar în turn aici e roabă;
Lacrămile-n ochii palizi îi sînt singura podoabă.

În tăcerea din odaie-i intră cruntul Teodat,
Ea se-ntoarce tristă, blîndă: — „Tu-mi ești rege și bărbat.

M-ai privit întotdeauna ca pe-o pedică din cale,
Pentru ce-mi ascunzi de-a pururi taina gîndurilor tale?

M-ai închis aici în lanțuri; am răbdat în chip păgîn,
Și mi-am zis: El are dreptul! Mi-e bărbat și mi-e stăpîn.

Mi-ai ucis pe-ntîiul sfetnic și rîdeai că lumea plînge
Cînd de barba lui căruntă spada ți-o ștergeai de sînge.

Și-am tăcut, zicîndu-mi iarăși: El a fost supusul tău,
De-a făcut vrun rău, tu, rege, trebuie să curmi ce-i rău.

Mi-ai luat apoi copilul să-l ucizi! Și-am zis: e bine!
Tu-i ești tată și ai dreptul peste fiul meu ca mine.

Dar el nu era al nostru, el era al țării-ntregi,
N-ai ucis în el un rege, ai ucis un șir de regi.

Vii, acum trimis de alții, vii să scapi și de regina,
Teodat, îți temi domnia ! O s-o perzi, a cui e vina?

Am putut să fac revoltă, ori pe-ascuns să te omor,
N-am făcut-o, că-mi e milă ! Nu de tine, de popor !

Tu erai un om de luptă, fără rang și fără nume,
Eu ți-am dat coroana țării, să te fac stăpîn pe-o lume.

Și-acum asta-i răsplătirea ce mi-o dai?... E tot atît !
Dacă moartea mea ți-ajută, vino, strînge-mă de gît.

Pe femeia pusă-n lanțuri n-o ucizi, că-i mișelie!
Pe regina ai tot dreptul s-o ucizi, că-ți e soție!"

Nobilă, cu ochi de flacări, ea privește-n față-i drept
Și, zicînd, desface haina de pe tînărul ei piept.

Iar mișelul stă, se uită, dă apoi; și grabnic unda
Sîngelui țîșni din rană; și-a căzut Amalasunda.

Și plecat peste cadavru, el cu ochi de idiot
A-nvîrtit pumnalu-n carne să se scurgă viul tot.

A deschis apoi fereastra, și pe colțuroasa stîncă
Hohotind a-mpins cadavrul în prăpastia adîncă.

Surd vuia prin codri vîntul, brazii se-ndoiau de vînt,
Urletul suna sinistru ca un urlet de mormînt.

Parcă negrele blesteme și le-amestecau haotic
Mii de glasuri, țara toată, tot poporul ostrogotic.

Teodat, tu rîzi ! Dar moarta cea lipsită de sicriu
Își va răscula poporul, să te sfîșie de viu !

BRÎUL COSINZENII

Avea Ileana ochi de soare
Şi galben păr, un lan de grîu;
Vestmînt avea ţesut în floare
Şi-un brîu purta pe-ncingătoare,
Cum n-a mai fost pe lume brîu.

Era de aur pe tot locul,
Un fulger pe-al ei trup încins.
El noaptea da lumini ca focul,
Şi-n brîu sta fetei prins norocul
Precum e-n talismane prins.

Vrăjit era că, de-l va pierde,
Norocul ei să piară-n veci,
Nici flori mai mult să n-o desmerde,
Să n-afle umbră-n codrul verde
Şi verile să-i fie reci.

Dar sfîntul Soare ziua-ntreagă
Pîndeşte brîul — l-ar fura.
Că lui de mult i-e fata dragă,
Iar fata nu vrea să-nţeleagă,
Şi el acum şi-ar răzbuna!

Ea trece-n dulce nepăsare
Prin lunci cu flori şi doarme-n văi,
Iar păzitor pe vînt îl are —
Întreaga viaţă vis îi pare
Şi joc îşi bate de flăcăi.

Dar Făt-Frumos zîmbind s-arată,
Şi-n drumul lui umblînd de-atunci
Simţea de-ajuns frumoasa fată
Că viaţa noastră nu ni-e dată
De dragul unor flori din lunci.

Din ochi albaştri de cicoare
Pe sînu-i alb de ghiocel
Curg lacrimi calde acum! O doare,
Ei inima de drag îi moare,
Iar Făt-Frumos, vai, cum e el!

— „Atîta dragoste nebună!
Eu nu o simt, tu n-o-nţelegi —
Visarea ta la ce ţi-e bună?
Vrei s-o visăm noi împreună?
Atunci tu brîul să-l dezlegi!"

Ea tremură zîmbind şi geme:
— „Norocul meu întreg îl vrei!"
Ea numai pentru brîu se teme,
Că vor afla duşmanii vreme
Să-i fure-ntr-asta brîul ei.

— „De ce te temi? Ne vom ascunde
În noaptea codrului umbros
Sub brazii fără grai, pe unde
Nici ochi de om nu pot pătrunde,
Nici flori cu tăinuit miros."

El zice-aşa, să zică iară,
Să-i facă gîndul ei uşor,
Iar gîndu-i se topea de pară —
Şi-n codru des, în zi de vară,
S-ascunde fată şi fecior.

Au fost ascunşi încît nici floare,
Nici ochi de om nu i-au zărit.
Dar printre crengi adormitoare
Din cer un singur ochi de soare
Căzu pe brîu şi l-a răpit.

Atunci Ileana și simțește
Că-i arde plînsul în priviri;
Ea după brîu în jur privește
Ș-aprinsa-i față îngălbinește
Că nu e brîul nicăiri.

Și cum ea varsă desperată
Un plîns amar, un cald șiroi,
Curgea din cer ploaie curată,
Iar dintre ploi lucind s-arată
Frumosul brîu stropit de ploi.

Și-n ceruri călătorul Soare
Rîdea cu hohot repetat
Și prin văzduhuri plutitoare
Izbea săgeți răzbunătoare
De-a lungul brîului furat.

— „Vai, brîul meu! gemea copila.
Atît de mult eu l-am temut,
Dar Făt-Frumos descinsu-mi-l-a!"
Și-apoi plîngea, mai mare mila,
Și-n nopți apoi ea s-a pierdut.

De-atunci totuna este firea,
Dar multe nu-s din cîte-au fost
Azi nu-i Ileana nicăirea,
De-abia trăiește-n pomenirea
Poveștilor cu dulce rost.

Iar Soarele-n văzduhuri pline
De zîmbetu-i cel cald de foc,
Ileano, a uitat de tine!
Dar brîul cînd în minte-i vine
Își bate și-azi de tine joc.

Dac-ai murit, frumoasă fată,
Furatul brîu e viu mereu:
Cînd plouă, vara, cîteodată
Un brîu de foc pe cer s-arată,
Iar noi îi zicem curcubeu.

DUŞMANCELE

Las' ochii, mamă, las' să plîngă!
Tu-n leagăn tot cu mîna stîngă
Mi-ai dat să sug, de-aceea sînt
Nătîngă!
Dar n-am pus doară jurămînt,
Să merg neplînsă în mormînt!

Nu plîng că mi-e de Leana teamă;
De ciudă plîng eu numai, mamă.
Cuvintele ei nu le ieu
În samă,
Dar mi-e ruşine şi mi-e greu,
Că scoală satu-n capul meu.

Ea duce sfat din casă-n casă
Că n-am broboade de mătasă,
N-am şorţ cu flori — şi dacă n-am
Ce-i pasă?
N-am mers să-i cer, aveam-n-aveam,
Şi n-o să-mi meargă neam de neam.

Stă-n drum de vorbă cu vecine
Şi bate-n pumni: — „Să mor îmi vine,
Auzi tu! Să se prindă ea
Cu mine!
Ştii, ieri, la moară, ce spunea?
Că-s proastă foc şi gură rea!

Şi-auzi! Îi umblă-n cap, tu, soră,
S-ajungă ea Lucsandei noră!
O, meargă-i numele! N-o vezi
La horă?
Ce şorţ! Nu-ţi vine nici să crezi;
Fă cruce, fa, să nu-l visezi.

Nu l-aş purta nici de poruncă!
Ce poartă ea, alt om aruncă.
C-un rînd de haine-o văd mergînd
La muncă,
La joc şi hori acelaşi rînd,
Îl poartă-ntruna, şi de cînd!

Lucsanda-i doară preuteasă,
Ea-şi cată noră mai aleasă,
S-o ducă-n bunuri şi-n duium
Acasă.
Ea n-a ajuns, oricum şi cum,
Să-şi strîngă nora de pe drum.

Să-şi ieie noră pe-o satană?
Că e săracă şi golană;
De ce nu vine ca să-i dau
Pomană?
Nu-i casa lor în care stau
Şi-n casă nici cenuşă n-au!"

Auzi tu, mamă, cîte-mi spune?
Şi aleargă-n sat să mai adune
Şi cîte porecliri pe ascuns
Îmi pune.
De-aş sta să-i dau şi eu răspuns,
La cîte legi am fi ajuns!

Ea-mi sare-n drum, că doară-doară
M-apuc să-i spui o vorbă-n poară;
Şi dacă tac, îi vin călduri
Să moară.
Să vezi tu, mamă,-njurături!
Că ea cu mă-sa-s zece guri.

Cu gura, mă-sa bate-o gloată,
Şi-i de otravă Leana toată —
Mi-ar pune capul sub picior,
Să poată.
Dar lor pe plac eu n-am să mor,
Că n-am ajuns la mila lor.

De foame nu dau popii ortul!
Eu iarna singură-mi ţes tortul
Şi umblu şi eu cum socot
Că-i portul.
De n-am mătăsuri, am ce pot,
Nici bun prea-prea, nici rău de tot.

Mă prind cu ea? Cel sfînt s-o bată!
Dar cum mă prind? Ea e bogată,
Ce haine mi-am făcut ca ea
Vrodată?
La joc mă poţi oricînd vedea
Cu fetele de sama mea!

Ori am vorbit cu dînsa glume?
O fac de rîs şi-i scot eu nume?
Ori ies, gătită-n ciuda ei,
În lume?
Îi ştiu eu focul — ochii mei!
Lisandru e, că alta ce-i?

Dar ce? Îl ţiu legat de mine?
Îl trag de mînecă? Ba bine!
El vine-aşa, de dragul lui,
Cînd vine.
Eu nu pot uşa să i-o-ncui,
De stă prea mult, eu cum să-i spui?

Sînt eu la urmă vinovată,
Că Leana umblă ca turbată
Să-l vadă-n casa lor intrînd
O dată?
Şi dacă lui nu-i dă prin gînd,
Ea blesteamă de nu-şi dă rînd!

Coşbuc, absolvent al gimnaziului din Năsăud

G. Bogdan-Duică, cel dintîi critic al lui Coşbuc, 1888

Dar poate da ea bobi cu sîta!
O fierbe ciuda pe urîta,
Că-s mai frumoasă decît ea,
Și-atîta!
Să aibă Leana-n frunte stea,
Nu-i partea ei ce-i partea mea.

Că boii-s buni, bine-i bogată;
Dar dacă pui flăcăi odată
S-aleagă dînșii cum socot
O fată:
Bogata-și pupă boii-n bot,
Îmbătrînind cu boi cu tot!

COSTEA

Vine Costea din război,
Şi cu el vin alţii doi.

Faţa arsă, trupul supt,
Straiul colbuit şi rupt.

Dar de multă voie bună
Sună codrii şi răsună.

Cel mai tînăr chiotea:
— „Alelei, puicuţa mea!

De m-aş mai vedea acasă,
Mire eu şi tu mireasă!“

Cel mai vîrstnic dintre ei:
— „Dragi bujori, copiii mei!

Ştiu că-mi ies mereu în drum,
Doar mă văd acum-acum!“

Doi cîntau, cel mal vuia;
Costea, el tăcea, tăcea.

— „Alelei, tu, Costeo, frate,
Spune-ne, ce gînd te bate?“

— „Măi fărtaţi, nu-mi aflu rost;
Vesel eu ca voi am fost.

Mă gîndeam la maica, biata,
Eu în foc, sub cruce tata —

Şi deodat' aşa din drum
M-a prins jalea nu ştiu cum!

Voie rea să nu vă facă:
Mi-a venit, dar o să-mi treacă!“

Cei doi cîntă, codru sună,
Şi tustrei merg împreună.

Cînd ajung la moara nouă
Calea lor se face-n două.

Doi pe rîu în jos s-au dus,
Costea, el pe rîu în sus.

Singur şi pustiu ce-i malul!
Şi-ndemna cu vorbe calul:

— „Zboară, murgule, cu mine!
Zboară, că să zbor îmi vine!

Tînăr eşti de patru ierni,
Cîmp ai larg să mi te-aşterni!

Nu te-opri, fărtate drag,
Pînă la măicuţa-n prag!“

Şi cu murgul el vorbea,
Murgul treaz înţelegea.

Gîndul fulgeră cu zborul,
Dar mai fulger zboară dorul.

Zboară calul rîndunel —
Costea tot cu jalea-n el.

Cînd a fost pe la răstoace,
Ochiul stîng a prins să-i joace.

În sat Costea cînd intra,
Cucuvaia-n turn cînta.

Iar cînd a bătut la poartă,
Mă-sa-n casă caldă-moartă!

Cît a plîns cu ochi merei
Aşteptînd copilul ei!

Şi n-a fost nici mîngăiată
De-a-l vedea măcar o dată! —

Şi prin noapte-n capul gol,
Costea-n mijloc de ocol.

Să-şi mai stingă-n vînt afară
Capul foc şi gîndul pară.

El sub tunetul de tun
S-a bătut ca un nebun.

Parcă, de-şi iuţea el paşii,
Mai curînd pereau vrăjmaşii.

Şi-l mîna un singur gînd,
Să se-ntoarcă mai curînd.

Şi la ce? Pustiu şi gheaţă!
Mă-sa-l mai ţinea-n viaţă.

Cînd era sub plumbi şi fum,
Numai ea! Şi-acum — acum?

De-ar începe iarăşi toiul,
Ah, de-acum de-ar fi războiul!

SOMNUL CODRILOR

La poalele pădurii, Arnulf pe lîngă foc
Stă singur. E-ntunerec şi plin de spaime locul,
Arnulf e însă tare, şi vesel arde focul.
El şi-a-ncercat departe prin alte ţări norocul
Cu regii, cari porniră război la Sfîntul-loc.
Aşa dorea Hatursa: bărbatul ei să fie
Un braţ vestit în taberi şi mare-n vitejie.
Şi-Arnulf de dragul fetei, cînd fata i-a jurat,
Vîndutu-şi-a palatul şi-n taberi a plecat —
Sărac acum se-ntoarce, ci-n fapte mari bogat.
E frînt de multe drumuri, dar somnul azi îi piere;
Şi focul arde vesel, e noapte şi tăcere.

Dar galbenele flacări prin codru străbătînd
Ajung pe la culcuşul de iederă uscată
Al negrei Nopţi. Şi Noaptea de zare deşteptată
Încet ridică ochii, se uită-nspăimîntată,
S-apropie de flacări şi-aproape-n urmă stînd
Viteazului în faţă, ea lung la el priveşte,
Domol, apoi cu glasul abia-nţeles, vorbeşte:
— „Tu cine eşti, străine? De tulburi somnul meu?
Cu gîndul morţii-n suflet, s-alergi murind mereu,
Să n-ai de gînduri pace, cum n-am de tine eu!"
Arnulf aude glasul; voinică-i este firea
Şi rîde, rîde-n hohot, s-alunge nălucirea.

Atunci bătrînul Codru, de hohot deşteptat,
Încet deschide ochii, ca două săbii crunte,
Iar pletele-i cu freamăt îi tremură pe frunte

Şi-i tremură-n mînie sprîncenile cărunte;
El mii de braţe goale le-ntinde tremurat.
Cu glas adînc de preot din zilele bătrîne
Vorbeşte rar: — „N-am pace de rîsul tău, păgîne?
Tu somnul veşniciei sub mine să-l petreci!
Sub brazi la rădăcină tu fruntea să ţi-o pleci,
Să dorm şi eu de-a pururi, să dormi şi tu de veci!"
N-a rîs acum viteazul; sta codrului în faţă
Cu ochii mari şi tulburi, cu sufletul de gheaţă.

Şi cînd clăteşte Codru pletosul cap al său,
Năvalnic din plete-i vuind răsare Vîntul:
El vîjie din aripi şi-şi flutură vestmîntul
Şi cîntă, dar sălbatic şi fără şir e cîntul:
— „Ce gînd nebun te mînă, de tulburi somnul meu?
Furtună-ţi fie gîndul, şi moartea o furtună;
Sărac, pe căi să-ţi mîntui visarea ta nebună!"
Arnulf aude, sare pe cal, înfiorat
Dă frîu, cuprinde gîtul fugarului spumat
Şi-aleargă-n vînt şi-n noapte năuc, şi sugrumat
De gînduri troienite — şi nu mai sînt în cale
Nici pietre, nici izvoare; el fulgeră la vale.

Şi-n zori la poartă bate, dar poarta n-a răspuns,
Hatursa-i măritată. Pe cine caţi, străine?
Arnulf ridică pumnii, s-omoare, dar pe cine?
Arnulf ar vrea să plîngă, dar sînge-n ochi-i vine,
Arnulf ar vrea să ţipe şi n-are glas de-ajuns.
El calul şi-l întoarce şi drumul i-l arată,
Acelaşi drum spre codru, o goană desperată!...
Cu gîndul morţii-n suflet, cu nopţile de veci
În suflet, ca o umbră pe apă tu să treci,
Sub brazi la rădăcină bolnavul cap să-l pleci!
Sărac, pe căi să-ţi mîntui visarea ta nebună —
Furtună-i viaţa toată, e moartea tot furtună?

RECRUTUL

Eu o las în sama ta —
Am să plec! Şi parcă-mi moare
Inima, se rupe-n mine!
Nu de voi, tu ştii de cine!
Şi mă doare,
De-aş ţipa.

Omul fără de noroc
Tot cu răul se-ntîlneşte —
Tu-mi eşti frate dintr-o mamă,
Mă iubeşti! Ţi-o las în samă,
Mi-o păzeşte
Ca de foc!

Vei vedea-o pe la hori.
Să n-o laşi la vino-ncoace —
Stăi cu ea, ce ştii tu-i spune,
Dar cu capul mi te pune
Să n-o joace
Alţi feciori.

Tu s-o joci, dar mai aşa!
Liniştit, cum joci pe-o soră,
Să n-o strîngi prea mult la tine,
Că ea, biata, de ruşine
Mai mult horă
N-ar juca.

Tu o vezi şi n-o-nţelegi:
De-o cuprinzi, ea ştie una:
Moartă-n braţe ţi se lasă,
Dar de ciudă plînge-acasă,
Plînge-ntruna
Zile-ntregi.

Calea ei să n-o colinzi —
De-i vedea-o la fîntînă,
Treci şi las-o-n bună pace,
Nu glumi, că ei nu-i place.
Nici de mînă
Să n-o prinzi!

Ea va zice tot ce vrei;
O desmierzi şi nu te vede,
O săruţi şi-i pare bine.
Ah, dar crede-mă pe mine
Şi nu-i crede
Vorba ei!

Ce folos ai tu c-o strîngi?
Simţi tu că pe ea o doare?
Vezi! nici eu n-o strîng de frică:
Ea-i atît de subţirică,
Ca pe-o floare
Poţi s-o frîngi.

Dac-o fi pe drum, tu treci;
Zi că eşti grăbit, şi-o lasă,
Să n-asculţi orice să-ţi spuie,
Şi-un gînd rău să nu te puie
Pîn-acasă
S-o petreci.

Nu ştii cît îi faci de rău!
Mă-sa-i rea şi nu o crede
Şi-o primeşte de pe-afară
Cu bătăi şi cu ocară,
Cît ce-o vede
C-un flăcău!

Dar te uită să ştii ce-i
Pe la casa lor! De iese,
Ori de intră oarecine!
Tu să ştii pe cel ce vine
Mai adese
Pe la ei!

Ea, cu părul gălbior,
Naltă, zugrăvită-ntreagă,
Cînd îşi mlădie trupşorul!
A ursit-o-n faşe dorul
De-a fi dragă
Tuturor!

De-i vedea pe cineva
Pe la ei, în fapt de seară,
Prinde-l într-adins, ca-n glumă:
Frînge-i gîtul şi-l sugrumă,
Ca pe-o fiară
Nu-l cruţa!

Şi-apoi, las' să fie-al meu,
De-i păcat! La judecată
Eu voi merge pentru tine!
Eu dau sama! Şi pe mine
Să mă bată
Dumnezeu!

Poartă-i grija! Tot a mea
S-o găsesc, tot dor să-mi poarte!
Dar de nu-i păzi-o bine,
Ţi-ai găsit duşman în mine,
Căci fac moarte
Pentru ea!

CAROL IX

La Saint-Germain de mult s-a dat
Signal, că s-a deschis de-acum mormîntul,
În sînge Noaptea şi-a scăldat vestmîntul,
Să-l puie giulgi pe morţi. Şi, spinticat
De plumbi, gemea Parisul, cum în sînge
Un laş rănit se-ntinde şi se strînge
Cu răcnet zvîrcolind mişelu-i trup,
Cînd dinţii lui cei plini de spumă rup
Din putreda lui rană.

Şi-n vreme ce Parisul, plin
De fum, murea, nepregătit să moară,
Carol din Toullerii cînta-n vioară
Încet şi plîngător, un cald suspin
Ca ruga unei mame la mormîntul
Copiilor. Simfonic sună cîntul;
Iar ochii lui zîmbesc de-un cald fior,
Dar tot mai mult îşi pierd seninul lor
Strîngînd în ei furtuna.

Sarcastic coardele vibrînd
Sub mîna cea cu joc 'ndemînatic
Gemeau acum scîrbos, urlau sălbatic,
Şi-artistul lor urla şi el, rîzînd.
— „S-aduci pe Enric! strigă el şi lasă
Vioara lîngă el pe-un colţ de masă.
Pe Enric, mai curînd! Nu pot cînta!"
Plimbîndu-se grăbit, el aştepta.
Şi-n urmă vine Enric.

— „Ce-i asta, sir! Aud de-un ceas
Trosniri de puşti şi răcnete nebune;
Eu simt miros de sînge. Rege, spune!
Şi eu stau prins de ce?“ Atunci a tras
Perdelele şi, deschizînd fereastra,
Carol a hohotit: — „Mă-ntrebi ce-i asta?
Sînt cîni ce mor pe drum, sînt hughenoţi;
Eu vreau să scap de ei, să piară toţi,
Pricepi ce-i asta, Enric?“

Cu paşii largi şi tremurînd
Ca omul beat de-o clipă bestială,
Carol trecea înviforat prin sală,
Şi-n urmă pept la pept cu Enric stînd
L-a prins de braţ: — „Şi tu, de care lege?
Eşti hughenot şi tu, aşa-i?“ — „Eu, rege?
Eu ţin să cred aşa cum au crezut
Părinţii mei: sînt hughenot născut
Şi n-am să mor catolic!“

— „Tu crezi ce vrei! Şi-atunci el supt
De furie: Ce-i cîne azi să moară.“
Izbi cu pumnu-n masă spre vioară,
Şi-n marmur carnea pumnului a rupt;
Cald sîngele-a ţîşnit din lovitură —
El, de dureri, urlînd a dus la gură
Zdrobitul pumn şi-apoi, înnebunit,
S-a tras doi paşi năvalnici şi-a ţintit
În Enric carabina.

Făcînd vioara scut, din cot
Alt scut făcînd: — „Ei, dă! Ai fi zdrobit-o
Cu pumnul; tot atît: De-am mîntuit-o,
Zdrobeşte-o dar acum cu piept cu tot!“
Carol a tresărit. — „Nu, nu pe tine!
Dar dă-mi un om, un om, pe orişicine,
Vreau carne, sînge, moarte; vreau s-omor!“
Şi plumb a tras în primul trecător
Pe drum, de pe fereastră.

Mînia-i sîngerase-n nări,
Aprinșii ochi și-au dezlegat furtuna
Sălbaticei porniri, și cum e luna
Cînd ziua cîteodată iese-n zări,
Așa era. O viperă flămîndă;
Și cînd s-a-ntors, cu arma fumegîndă
Bătu-n pămînt și, ca un scos din minți,
Cu ochii-nchiși, el a scrîșnit în dinți:
— „Vai, du-te, Enric, du-te!“

FRAGMENT

Ea nu-i închide ușa, nu-l prinde de vestmînt,
Nu-l roagă și nu-i cade cu hohot la picioare
Să-i zică: — „Stăi, iubite!“ Nu cată plîngătoare
În ochii lui —
Năvalnic afară bate vînt,
De-al fulgerelor vuiet văzduhurile tună,
Dar dînsul vrea să iasă prin noapte și furtună,
S-alerge fără țintă, nebun, un om pribag,
Să fugă, să se știe departe de-acest prag
Al casei locuite de cea mai rea femeie!
Nu-și ia nici ziua bună, nu-i vrednic să-i deie
Nici mîna, căci perirea e-nchisă-n mîna ei;
Nu vrea să-i vadă ochii sălbateci și mișei!
Femeie e și dînsa! Gîndirea-i e infamă,
Înșală, și-i soție, ea minte, și e mamă!
A fost un mizerabil, efemeiat poet
Cel ce-a creat legenda lui Crist din Nazaret —
Pe-un Dumnezeu să-l nască satan! E blasfemie
Să crezi în întruparea lui Crist dintr-o Marie!
Și dacă e să credem poeții pe cuvînt,
O dat-a fost ea numai Marie pe pămînt,
Dar ea de milioane de ori e Magdalenă!
Vampir, cînd te iubește, și-n ura ei, hienă —
Un demon!
El năvalnic a pus picioru-n prag.
Atunci din ochii veștezi de dornicul lui drag
Tăcînd a șters femeia o lacrimă cu iia.
Și el, el a văzut-o! Și-n pieptul lui mînia

O clipă şovăieşte, rămîne-ncremenit —
Şi cum deştepţi din leşin pe om, cînd l-ai izbit
Puternic d-un părete, aşa era! Colosul
De gînduri, la privirea femeii, s-a topit!
Şi galben la picioare-i s-aşterne furiosul.

L-a pironit acolo un strop, un singur strop
Cînd n-a putut tot cerul cu-ntregul potop!

POPASUL ȚIGANILOR

(după Geibel)

În noapte, sub poale de codru-nverzit,
E freamăt de glasuri, un tainic șoptit;
Ard galbene flacări și-n zare de foc
Vezi chipuri sinistre grămadă-ntr-un loc.

Țiganii, drumeții cei vecinici ei sînt!
Cu ochii de fulger, cu pletele-n vînt;
La Nilul cel galben departe născuți,
Ei arși sînt de soare, de vînturi bătuți.

Aproape de flăcări, pe pajiște stau
Bărbații sălbateci și chiote dau,
Femeile-aleargă mîncare făcînd
Și umplu păharul și-l poartă pe rînd.

Ei cîntece cîntă și basmuri își spun
Din vremuri mai bune c-un alt cer mai bun;
Bătrîna țigancă, acolo sub brazi,
Descîntece-nvață pe negri nomazi.

Și oacheșe fete se-nșiră la joc
În cercul cel magic al zării de foc,
Răsună ghitara ferbinte și-ntins
Și jocul se-ncinge sălbatic și-aprins.

În urmă să culcă, odihnă cătînd;
Le freamătă brazii s-adoarmă curînd.
În vis, exilații pămîntului lor
Văd Sudul, o țară, și ei un popor.

Dar zorile roşii să varsă pe cer,
Frumoasele visuri fantastice pier.
Greu scîrţie carul, ei pleacă la pas —
Dar unde? O viaţă de drum şi popas!

LORDUL JOHN

Se zvonise prin ziare
Că-n Irlanda e-ntr-un sat
Un bărbat grozav de tare.
Lordul John, prinzînd de veste
Cine e şi de-unde este,
Pleacă-n grabă ca să vadă
Dacă e adevărat.

Ca mulţi lorzi de viţă veche
Din întunecatul Nord,
Lordul John e-ntr-o ureche:
Fluieră pe drum şi cîntă
Şi e cel dintîi la trîntă.
Şi-i voinic fără pereche
Şi e cel mai tare lord.

A găsit în urmă satul;
Pe ţăran el l-a găsit
Ocupat cu măturatul
Curţii. Şi, ochindu-l bine,
Lordul drept spre dînsul vine
Şi descalică degrabă
Făr-a zice „bun sosit“.

Ş-apoi gata de luptare!
— „Tu eşti Willy Spucker?“ — „Eu.“
— „Spun că eşti grozav de tare
De ţi-a mers cuvînt prin lume,
Eu din Londra vin anume,

Să ne punem la-ncercare.
Trîntă deci cu tine vreau!"

Willy Spucker se crucește,
Simte palmele că-i ard,
Leneș tîrnul și-l proptește;
Scuipă-n palme și se-ntinde
Și pe lord de brîu îl prinde,
Sus o dată-l răsucește
Și-l azvîrlă peste gard.

— „O să stau acum cu tine
Să mă lupt... Mai vrei ceva?
Auzi tu, cu ce gînd vine!"
Lordul John privind cu jale
Și ținîndu-se de șale:
— „Să-mi azvîrli, te rog, creștine,
Și cel cal, să pot pleca!"

MOARTEA LUI FULGER

În goana roibului un sol,
Cu frîu-n dinți și-n capul gol,
Răsare, crește-n zări venind,
Și zările de-abia-l cuprind,
Și-n urmă-i corbii croncănind
Aleargă stol.

El duce regelui răspuns
Din tabără. Și ține-ascuns
Sub straiul picurînd de ploi
Pe cel mai bun dintre eroi —
Atîta semn de la război,
Și-a fost de-ajuns!

Pe Fulger mort! Pe-un mal străin
L-a fulgerat un braț hain!
De-argint e alb frumosu-i port,
Dar roș de sînge e albul tort,
Și pieptul gol al celui mort
De lănci e plin.

Sărmanul crai! Cînd l-a văzut
Și, cînd de-abia l-a cunoscut,
Cu vuiet s-a izbit un pas
De spaimă-n lături și-a rămas
Cu pumnii strînși, fără de glas,
Ca un pierdut.

Să-i moară Fulger? Poţi sfărîma
Şi pe-un voinic ce cuteza
Să-nalţe dreapta lui de fer
Să prindă fulgerul din cer?
Cum pier mişeii dacă pier
Cei buni aşa?

Dar mîne va mai fi pămînt?
Mai fi-vor toate cîte sînt?
Cînd n-ai de-acum să mai priveşti
Pe cel frumos, cum însuţi eşti,
De dragul cui să mai trăieşti,
Tu soare sfînt?

Dar doamna! Suflet pustiit!
Cu părul alb şi despletit
Prin largi iatacuri alerga,
Cu hohot lung ea blăstema,
Şi tot palatul plin era
De plîns cumplit.

La stat şi umblet slabă ce-i!
Topiţi sînt ochii viorei
De-atîta vaiet nentrerupt,
Şi graiul stins şi-obrazul supt
Şi tot vestmîntul doamnei rupt
De mîna ei!

— „De dorul cui şi de-al cui drag,
Să-mi plîngă sufletul pribeag,
Întreagă noaptea nedormind,
Ca s-aud roibii tropotind,
Să sar din pat, s-alerg în prag,
Să te cuprind!

Nu-l dau din braţe nimănui!
Închideţi-mă-n groapa lui —
Mă laşi tu, Fulgere, să mor?
Îţi laşi părinţii-n plîns şi dor?
O, du-i cu tine, drag odor,
O, du-i, o, du-i!“

Ah, mamă, tu! Ce slabă ești!
N-ai glas de vifor, să jelești;
N-ai mîni de fer, ca fer să frîngi;
N-ai mări de lacrămi, mări să plîngi,
Nu ești de foc, la piept să-l strîngi,
Să-l încălzești!

Și tu, cel spre bătăi aprins,
Acum ești potolit și stins!
N-auzi nici trîmbițile-n văi,
Nu vezi cum sar grăbiți ai tăi —
Rîdeai de moarte prin bătăi,
Dar ea te-a-nvins.

Pe piept, colac de grîu de-un an,
Și-n loc de galben buzdugan,
Făclii de ceară ți-au făcut
În dreapta cea fără temut,
Și-n mîna care poartă scut
Ți-au pus un ban.

Cu făclioara, pe-unde treci,
Dai zare negrilor poteci
În noaptea negrului pustiu,
Iar banu-i vamă peste rîu.
Merinde ai colac de grîu
Pe-un drum de veci.

Și-ntr-un coșciug de-argint te-au pus
Deplin armat, ca-n ceruri sus
Să fii [î]ntreg ce-ai fost mereu,
Să tremure sub pasu-ți greu
Albastrul cer, la Dumnezeu
Cînd vei fi dus.

Mirați și de răsuflet goi,
Văzîndu-ți chipul de război,
Să steie îngerii-nlemnit;
Și, orb de-al armelor sclipit,
S-alerge soarele-napoi
Spre răsărit!...

Iar cînd a fost la-nmormîntat,
Toţi morţii parcă s-au sculat
Să-şi plîngă pe ortacul lor,
Aşa era de mult popor
Venit să plîngă pe-un fecior
De împărat!

Şi popi, şirag, cădelniţînd
Ceteau ectenii de comînd —
Şi clopote, şi plîns, şi vai,
Ş-oştenii-n şir, şi pas de cai,
Şi sfetnici, şi feciori de crai,
Şi nat de rînd.

Şi mă-sa biata! Cum gemea
Şi blăstema şi se izbea
Să sară-n groapă: — „L-au închis
Pe veci! Mi-a fost şi mie scris
Să mă deştept plîngînd din vis,
Din lumea mea!

Ce urmă lasă şoimii-n zbor?
Ce urmă, peştii-n apa lor?
Să fii cît munţii de voinic,
Ori cît un pumn să fii de mic,
Cărarea mea şi-a tuturor
E tot nimic!

Că tot ce eşti şi tot ce poţi,
Părere-i tot dacă socoţi —
De mori tîrziu ori mori curînd,
De mori sătul, ori mori flămînd,
Totuna e! Şi rînd pe rînd
Ne ducem toţi!

Eu vreau cu Fulger să rămîn!
Ah, Dumnezeu, nedrept stăpîn,
M-a duşmănit trăind mereu
Şi-a pizmuit norocul meu!
E un păgîn şi Dumnezeu,
E un păgîn.

De ce să cred în el de-acum?
În fața lui au toți un drum,
Ori buni, ori răi, tot un mormînt!
Nu-i nimeni drac și nimeni sfînt!
Credința-i val, iubirea vînt
Și viața fum!“

Și-a fost minune ce spunea!
Grăbit poporul cruci făcea
De mila ei, și sta-ngrozit. —
Și-atunci un sfetnic a venit
Și-n fața doamnei s-a oprit,
Privind la ea.

Un sfînt de-al cărui chip te temi
Abia te-aude cînd îl chemi:
Bătrîn ca vremea, stîlp rămas,
Născut cu lumea într-un ceas,
El parcă-i viul parastas
Al altor vremi.

Și sprijin pe toiag cătînd
Și-ncet cu mîna ridicînd
Sprîncenele, din rostu-i rar,
Duios cuvintele răsar:
— „Nepoată dragă! De-n zadar
Te văd plîngînd.

De cum te zbuciumi, tu te stingi
Și inima din noi o frîngi —
Ne doare c-a fost scris așa,
Ne dori mai rău cu jalea ta:
De-aceea, doamnă, te-am ruga
Să nu mai plîngi.

Pe cer cînd soarele-i apus,
De ce să plîngi privind în sus?
Mai bine ochii-n jos să-i pleci,
Să vezi pămîntul pe-unde treci!
El nu e mort! Trăiește-n veci,
E numai dus.

N-am cap şi chip pe toţi să-i spui,
Şi-aş spune tot ce ştiu, dar cui?
Că de copil eu m-am luptat
În rînd cu Volbură-mpărat
Şi ştiu pe Crivăţ cel turbat
Ca ţara lui.

Ce oameni! Ce sînt cei de-acum!
Şi toţi s-au dus pe-acelaşi drum.
Ei şi-au plinit chemarea lor
Şi i-am văzut murind uşor;
N-a fost nici unul plîngător,
Că viaţa-i fum.

Zici fum? O, nu-i adevărat.
Război e, de viteji purtat!
Viaţa-i datorie grea
Şi laşii se-ngrozesc de ea —
Să aibă tot cei laşi ar vrea
Pe neluptat.

De ce să-ntrebi viaţa ce-i?
Aşa se-ntreabă cei mişei.
Cei buni n-au vreme de gîndit
La moarte şi la tînguit,
Căci plînsu-i de nebuni scornit
Şi de femei!

Trăieşte-ţi, doamnă, viaţa ta!
Şi-a morţii lege n-o căta!
Sînt crai ce schimb-a lumii sorţi,
Dar dacă mor, ce grijă porţi?
Mai simte-n urmă cineva
Că ei sînt morţi?

Dar ştiu un lucru mai pe sus
De toate cîte ţi le-am spus:
Credinţa-n zilele de-apoi
E singura tărie-n noi,
Că multe-s tari cum credem noi
Şi mîne nu-s!

Şi-oricît de amărîţi să fim
Nu-i bine să ne dezlipim
De cel ce vieţile le-a dat! —
O fi viaţa chin răbdat,
Dar una ştiu: ea ni s-a dat
Ca s-o trăim!“

Ea n-a mai plîns, pierdut privea
La sfetnic, lung, dar nu-l vedea
Şi n-a mai înţeles ce-a zis
Şi nu vedea cum au închis
Sicriul alb — era un vis
Şi ea-l trăia.

Senini de plînset ochii ei,
Vedea bărbaţi, vedea femei,
Cu spaimă mută-n jur privea.
Din mult nimic nu-nţelegea;
Şi să muncea să ştie ce-i.
Şi nu putea.

I-a fulgerat deodată-n gînd
Să rîdă, căci vedea plîngînd
O lume-ntreagă-n rugăciuni. —
„În faţa unei gropi s-aduni
Atîta lume de nebuni!
Să mori rîzînd...“

Şi clopotele-n limba lor
Plîngeau cu glas tînguitor;
Şi-adînc, din bubuitul frînt
Al bulgărilor de pămînt,
Vorbea un glas, un cîntec sfînt
Şi nălţător:

„Nu cerceta aceste legi,
Că eşti nebun cînd le-nţelegi!
Din codru rupi o rămurea,
Ce-i pasă codrului de ea!
Ce-i pasă unei lumi întregi
De moartea mea!“

UN CÎNTEC BARBAR

Voi laşi dătători de porunci,
Mai rîdeţi! Nevolnică turmă,
Mai rîdeţi, că-i rîsul din urmă!
S-apropie ziua! Şi-atunci
Vedea-veţi, sălbateci barbari,
Cîmpiile voastre-necate
De vuietul multor armate,
Ca vuietul apelor mari —
Veni-vom ca-n ziua de-apoi;
Va plînge cu hohote zarea
De cară, de cai, de strigarea
Mulţimei pornite spre voi!

Ieşi-vor, din negru pămînt,
În zale de-argint cavalerii,
Puternici ca grindina verii,
Şi roibii cu nările-n vînt
Vor trece-n sălbatec galop
Spre Roma! Şi miei vor fi leii,
Fugi-vor de spaimă mişeii
Cuprinşi de pornitul potop
Spre Roma! Călcînd pe cohorţi
Răzbi-ţi-vom colosul de-aproape
Şi nu va fi cine să-ngroape
Mulţimea cea mare de morţi!

Din Istru vom face pîrîu,
Să-l umpli, romane, cu sînge,

Cu lacrimi pe care le-or plînge
Nevestele neamului tău!
Şi nu vei putea să mai pui
În şiruri înfrînta-ţi armată,
Şi-om face să fie odată
Toţi corbii şi lupii sătui!
Căci vultur să fii, un colos,
Cu aripi de repezi furtune
Şi cuibul în cer de l-ai pune:
De-acolo noi da-te-vom jos!

Ce-i viu sfîşia-vom în dinţi;
Aprinde-vom templele tale;
Vom naşte pustiul în cale;
Vom face pe-ai voştri părinţi
S-ascundă trufaşul lor chip
În togă, plîngînd de ruşine,
I-om trece sub furci caudine,
I-om pune cu fruntea-n nisip.
Şi fără de milă, călăi,
În faşe strivi-vom poporul,
Şi mîndri vom pune piciorul
Pe gîtu-mpăraţilor tăi!

Vom face cît cerul de nalt
Mormanul cadavrelor crunte
Şi munte vom pune pe munte
Şi cerului da-vom asalt.
Pe-al vostru Zamolxe-pigmeu
L-om prinde de barbă-nhăţîndu-l,
Cu tronu-i cu tot răsturnîndu-l
Din cer, căci acel Dumnezeu
Ce lasă pe-al vostru pămînt
Să crească atîta urgie,
Acela nu poate să fie
Nici mare, nici tare, nici sfînt.

Ah, dac-am putea măsura
Pe cît ni-e de plină măsura,
Vedea-vei ce multă ni-e ura,
În ziua din urmă a ta!

Că dacă voi toţi aţi muri
De spaimele morţii nainte
De-al nostru sosit, din morminte
V-am scoate de-oriunde veţi fi!
Şi răzbunătoarelor sorţi
Le-am face cu palma dreptate,
Căci feţele voastre le-am bate,
Scuipîndu-ţi pe fiii tăi morţi!

GAZEL

Picurii cu strop de strop
Fac al mărilor potop —

Zilnic cîte-un spic adună
Şi-n curînd tu ai un snop.

Mergi încet şi las' s-alerge
Alţii cît or vrea-n galop.

Fii stejar, să creşti în laturi,
Nu înalt şi slab, un plop.

Nu uita trăind de corbul
Şi de vulpea lui Esop.

Dacă eşti cinstit, n-ai teamă
De duşman, de-ar fi ciclop.

Fă cît poţi, şi las' să rîdă
Cei ce sar viaţa-n hop.

Iar de n-are scop viaţa,
Fă să aibă clipa scop.

PĂSTORIȚA

Umbre mari răsar pe cale,
Ziua moare după culmi;
De pe coastă, pe sub ulmi,
Se scoboară mieii-n vale.
Obosit și blînd popor!
Și cîntînd, pășește-agale
O copilă-n urma lor.

— „Noapte bună, soare sfînt,
Pînă mîne! Noapte bună!
Mîne iar vom fi-mpreună,
Tu să rîzi și eu să cînt.
Mîne pînă-n zori te scoală,
Adă flori de-argint în poală
Și le-așterne pe pămînt!“

Și, murind, întinerește
Soarele de dragul ei,
Și-o cunună de scîntei
El prin păr i le-mpletește:
— „Mîne dacă n-oi veni,
Păru-n apă ți-l privește,
Dor de mine de-ți va fi!“

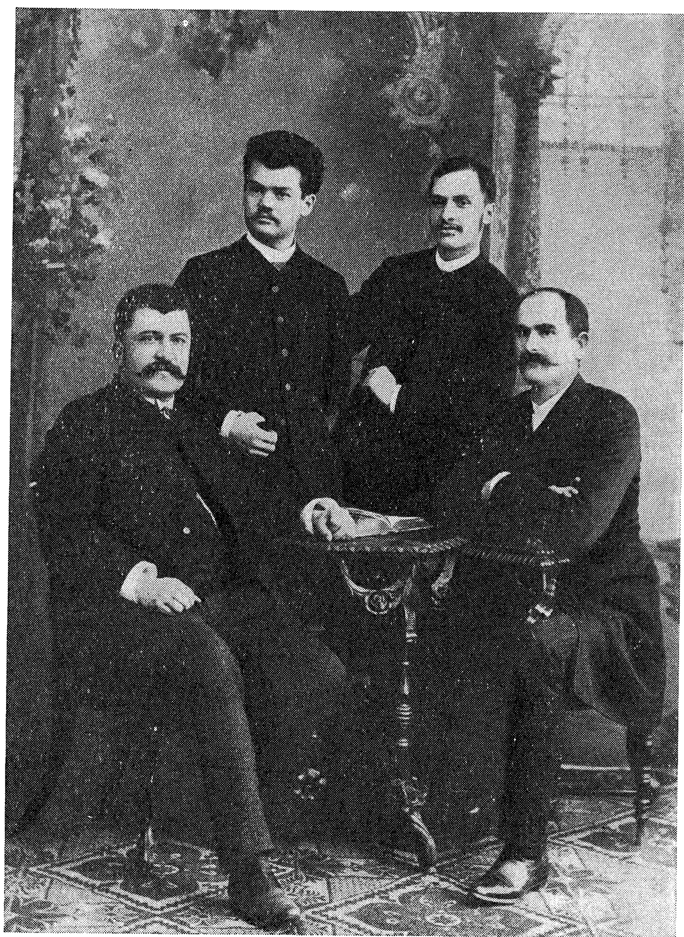
Și-i va fi de soare dor!
Mîne blonda păstoriță,
Despletind a ei cosiță

Toată ziua la izvor,
Va privi cu drag la plete
Pline de-aur ce i-l dete
Soarele ascuns sub nor.

JERTFELE ÎMPĂCĂRII

I

În negura pădurii castelul îngrădit
Cu şanţuri uriaşe sta trist, mucigăit,
Şi numai cîteodată în jurul său revine
Mişcarea vieţii calde, cînd paveze quirine
Răsar de după ziduri — de două ori pe an.
Atunci legionarii colosului roman
Ies grabnici ca furtuna şi tari ca răzbunarea,
Dar nu le simţi nici pasul, nici nu le-auzi strigarea,
Se-mprăştie deodată şi iar s-adună des
Şi pier în crîng. Se joacă? Dar iată-i! Dînşii ies
Mai mulţi! Erau o sută şi-acum ei sînt o miie,
Mai iuţi şi mai năvalnici, mai plini de vijelie.
S-amestecă, s-aruncă popor peste popor!
Ies fulgere din suliţi, dar suliţele mor
Zdrobite de pieptarul puternicelor zale;
Ajung acum la piepturi, cu pumnii-şi fac ei cale
Prin şiruri teutone: nici ţipete de guri,
Nici tropot nu s-aude! Vezi numai izbituri
De pumn, mişcare mută de braţ şi de secure.
Şi-n muta zvîrcolire, ei intră în pădure
Aşa-ncleştaţi: şi codrii iau flacără acum.
Şi ei se luptă-n flacări, s-azvîrl, se-neacă-n fum,
Iar brazii cad pe dînşii aprinşi, se prăbuşeşte
În capul lor tot codru, dar nimeni nu gîndeşte
La fugă — două neamuri aprinse de un gînd:
Din doi protivnici unul să piară mai curînd.

G. Coşbuc, S. Albini, G. Bogdan-Duică, M. Pîrvu în 1889

LUMEA ILUSTRATA

BINE AȚI VENIT

Din alte țări, de unde plâne,
Pe unde-ați fost și voi străine
Veniți, dragi păseri, înapoi —
Veniți cu bine!
De frunze și de cântec goi,
Plâng codrii noștri fără de voi.

*

În [illegible] de vânt albastru
Nu v'a prins dragostea sihastră?
De ce-ați lăsat? Nu v'a fost dor
De țara voastră?
N'ați plâns, vezând cum trece'n
[illegible]
Spre Miazănoapte nor de nor?

Voi ați cântat cu glas ferbinte
Naturii calde imnuri sfinte,
Ori doine dragi, când v'ați adus
De noi aminte,
Străinilor, cântând le-ați spus,
Că doine ca a noastre nu-s.

*

Și-acum veniți cu drag la noi!
Voi revedeți câmpia iară
Și cuiburile rămase 'n crâng —
E vară, vară!
Aș vrea în suflet să vă strâng,
Să râd de fericit, să plâng!

Cu voi vin florile 'n câmpie
Și nopțile cu poezie
Și vânturi line, calde ploi,
Și senine —
Voi toate le luați cu voi
Și iar le-aduceți înapoi!

George Coșbuc

Varianta din *Lumea ilustrată*, I, nr. 9, 1892, p. 257, a poeziei *Vestitorii primăverii*

II

De mult, de cînd e *Tibull* prefect peste cohorţi,
E linişte. Stau moarte zăvoarele pe porţi
Şi nu mai sar oştenii desculţi din aşternuturi
Să prindă-n miezul nopţii puternicele scuturi.
Păreau şi teutonii de lupte-acum sătui,
Căci Aripert trimese de mult solia lui
La Tibull pentru pace. Şi toate-au fost de bine;
De-atunci trăiesc frăţeşte oştirile vecine.

III

— „Cînd stai în pragul casei, e soarele în prag!
Cînd treci visînd prin noaptea pădurilor de fag,
Reverşi lumina-n noaptea dumbrăvilor ca luna;
Oh, cît eşti de frumoasă, tu nu pricepi, Hiltruna!
Cînd treci în zori pe colnic în albul tău vesmînt,
Cu ochii mari şi-albaştri, cu părul dat în vînt,
Tu-n iernile vieţei eşti zi de primăvară!
Sălbatico! Mă doare, cînd ştiu că eşti barbară —
Iubeşti pădurea numai; cu ochii tăi frumoşi
Tu vreai să-mbeţi, copilă, bărbaţii-ntunecoşi
Cu plete lungi pe umeri, cu bărbi ce te-nspăimîntă,
Puternici ca mînia pe care ei o cîntă
Cu glasuri răguşite, cînd pleacă la război!
De ce zîmbeşti? Aruncă cununile de foi
Şi pune diademă pe frunta ta senină!
Ce-ţi pasă dac-ai noştri la alte legi se-nchină!
O, de-ai vedea tu Roma cu turnurile ei,
Cu lume şi lumină, cu roiuri de femei
Frumoase; şi-ntre ele ca draga mea nici una,
Ca fata cea frumoasă din codru, ca Hiltruna!"
Ca un copil ce-ascultă poveşti cu sori apuşi,
Aşa-l ascultă fata cu ochii mari şi duşi.
Ea tremură şi-n ochii lui Tibull lung priveşte;
Ar vrea să zic-o vorbă, n-o zice şi roşeşte,
Ea simte că-i străină şi neamul ei barbar!
Ah, ce frumoase vorbe din rostul lui răsar;

El e roman, e nobil, deprins la vitejie!
Nici un bărbat din neamul lui Aripert nu știe
Să-i spună ei cuvinte așa de dragi ca el.
În urmă ea zîmbește: — „Ah, nu, că e mișel
Un suflet cînd își uită pe-ai săi! Și mă-nfioară
De fulger să m-apropiu, căci fulgerul omoară!
O, lasă-mă!“ și fuge prin desetul de fagi,
Dar parcă-i vin alături cuvintele lui dragi.

IV

În zori de zi străjerul vestește pe-un străin.
E Aripert, e domnul pădurilor. — „Eu vin
Să te poftesc, romane, la zilele serbării;
Noi mîne-aprindem focul sub jertfele-mpăcării!“
Și-a stat pe gînduri Tibull și n-a fost învoit.
— „Te rog pentru Hiltruna. Ea singur-a dorit!“
Hiltruna cea frumoasă din codri! Visătoarea!
— „Așteaptă-mă, Ariperte! Gătește-ți sărbătoarea!“

V

— „Nimic nu-i mai puternic în om ca slăbiciunea!
Și slab ce ești tu, Tibull, s-asculți de rugăciunea
Femeilor! Barbarii au rele gînduri, cred!“
Dar nu-l ascultă Tibull; și-a doua zi purced
Din zori centurionii spre silhele barbare,
Ei și-au ascuns cuțite sub albele pieptare
De za — puternici marturi ai apărării lor,
De-ar vrea să-i năvălească sălbaticul popor —
Și-n codri ei lăsat-au, de-ar fi vro mișelie,
Cu opt centurii Quintus pe-aproape să se ție.

VI

Acolo fete blonde cu ochii de azur
Cîntau sinistre cînturi de luptă, și-mprejur
Flăcăi înalți, sălbateci, jucau cu vuiet mare
Războinicele jocuri a ginților barbare.

Pe lavițe-așternute cu albe piei de ied
Bărbații stau în șiruri, iar cupele cu mied
Oprite lung la gură trec vesele și-ntr-una,
Din om în om. Iar astăzi paharnic e Hiltruna,
Copila cea frumoasă, că-i vechiul obicei
Al neamului, paharul la zile mari să-l bei
Turnat de cea mai dragă fecioară ce e-n casă.
Tibull în fruntea mesei, și-ai săi pe lîngă masă,
Cu Aripert, aleargă cu ochii însoțind
Mișcările de fulger a celor ce să prind
Mereu mai mulți la horă — sălbatic este jocul
Și tot mai mult Hiltruna cu mied hrănește focul.

VII

— „E cald aici, romane; afară-i cer senin" —
Afară miedul curge mai vesel și mai plin
În cupele făcute din coarne-ncăpătoare
De bou; aici sub codru, pe pajiștea cu soare,
Să prind la joc neveste: de ochii lor frumoși
De două ori să-mbată bărbații-ntunecoși
Ai codrilor. E vuiet, e chiot și strigare.
Și hora lor se-ntinde sălbatică și mare.

VIII

Deodată cîntul tace. Ca scoase din pămînt
Răsar pumnale-n mîna barbarilor. Un vînt
Cînd trece prin frunzișul tomnatic al pădurii
Asemeni e suflării sălbatice a gurii
Acestui mult amestec de oameni, cari grăbiți
Se apără și-atacă, de jocuri obosiți
Și beți de vin — mulțime de vulturi la o pradă
Puțină — se-ncleștează și zece cad grămadă
Pe-un singur om al Romei, se sfîșie mușcînd
Cu dinții, se sugrumă, și-n sîngele curgînd
Șiroaie mari înoată zburați dintr-o izbire
Și ochi și dinți și crieri. —

La-ntîia lor pornire
Spre Tibull vin o sută. Hiltruna vine drept
Spre el şi îl cuprinde puternic peste piept
Cu braţele-amîndouă. — „Iubite, nu te teme,
Te apără Hiltruna!“ Şi strîns de fată geme
Puternicul, s-azvîrle, căci e ţinut pe loc
Şi mînile-i sînt prinse de fată. — „Ai noroc
Să mori la mine-n braţe! Vezi, fruntea-mi e senină,
Ce-ţi pasă dac-ai noştri la alte legi se-nchină?“
El vrea să se desprindă şi urlă, e turbat.
— „Ah, pînă cînd toporul nu-l văd adînc intrat
În pieptul tău de fiară, eu nu te las, romane!“
Lovit se simte Tibull de multe buzdugane
Şi sîngele-i ţîşneşte din calde tăieturi:
Atunci cu nebunia supremei izbituri
Se scutură, de fată abia se mîntuieşte;
El prinde pe Hiltruna de mijloc şi-o izbeşte
De-un brad — ea cade moartă cu blondul cap zdrobit,
Şi cade-apoi şi dînsul de rane-acoperit,
Nedînd măcar cu pumnul un semn de apărare,
Dar a putut să geamă din ultima suflare
Un semn ştiut de bucium.

IX

Şi semnul a intrat
Prin codri ca un ţipăt, şi codrii s-au mişcat.
Atunci cu pas de vifor din negura pădurii
Năvalnic iese Quintus cu cele opt centurii.

X

A fost o luptă scurtă; tot pumnul un omor.
Dar gloatele barbare cu Aripert al lor
Primeau puteri întruna din gloate sositoare.
Atît de slabă-n număr, puterea oştitoare
A Romei în clipita dintîi a atacat,
Şi ea mergea nainte; izbit-apoi a stat,

Pe loc strîngîndu-și șirul. În urmă șovăiește,
Se apără, se-ndeasă, dar ferul o rărește,
Și-n zid, format din piepturi, puterea-și face porți,
Încet-încet, romanii, ducînd pe-ai lor cei morți
În mijloc, intră-n codri și iau acum cărarea
Spre șanțuri. Și din urmă, din față răzbunarea
Barbarilor izbește pe cei puțini, mai des,
Mai tare. Și din codrii barbarilor cînd ies,
Să văd o mînă mică romanii, plini de rane,
Să tîrîie pe șesul castelelor romane,
Goniți mereu. O sută, optzeci au mai rămas
Și mai rămîn dintr-înșii la fiecare pas
Pe cîmpi oșteni de-ai Romei. Cîmpia geme cruntă,
Ei se retrag întruna, și viforul înfruntă,
Și morți de jumătate, ciuntiți îngrozitor,
Ajung în faptul serii în șanțurile lor.

PRAHOVA

Din pămînt, din locuinţa
Mamei tale, ieşi zîmbind,
Prahova! Şi stai mirată
Şi te tremură dorinţa
Să vezi lumea cu lumină!
Inima de plîns ţi-e plină;
Ochii tăi spre soare cată
Şi-ai tăi ochi mai vii s-aprind.

În pămînt cît e de rece
Şi-n pămînt nu vezi nimic —
Nu te mai întoarce-acasă!
Eu pe drum te voi petrece
Cu poveşti şi cu poveţe,
Voi cînta a ta frumseţe!
Lasă lumea ta, o lasă,
Tu frumoasă, eu voinic!

Vino-ncet pe-aici, iubită!
Adă mîna, să nu cazi
Peste pietrele din cale!
Tu tresari de fericită
Şi-mbătată de viaţă;
Soarele-ţi răsare-n faţă —
Haid', acum fugînd la vale
Printre şoptitorii brazi.

Ce frumos să-mbracă dealul
Cu flori roşii pe-unde treci!

Îți întîmpină sosirea
Munții ce despart Ardealul,
Codrii vechi și plini de noapte,
Luncile cu mii de șoapte.
Rîzi cu hohot la privirea
Neguroșilor Buceci?

Uite-acum cît ești de mare,
Uite ce frumoasă ești!
Tu, sălbatico-ntre fete,
Iată sate-acum în zare,
Prahova, să fii cuminte!
Ține cumpăt la cuvinte,
Stăi și pune-ți flori în plete,
Mai frumos să te gătești.

Potrivește-ți părul bine;
Strînge mijlocelul tău,
Pieptul plin ca să-ți răsară!
S-or uita flăcăi la tine
Și copile tinerele:
Să vorbești frumos cu ele,
Să nu-ți scoată vorbă-n țară
Că tu ești crescută rău!

Iată satul! E Azuga.
Tu auzi acum întîi
Dulce vuiet de vioară —
Haid', iubito, haid' cu fuga,
Să jucăm și noi chindia!
Cum te-aprinde veselia
Și cum joci tu de ușoară,
Și-ai voi să tot rămîi!

Dar te mînă-n lume dorul
Să vezi lumea! Și tu fugi
Și te pierzi visînd cu gîndul.
Veselă-ți mlădii trupșorul
Și la brîu pui flori de viță,
Flori de crîng pui în cosiță

Şi pe-alesul tău visîndu-l
Treci prin văi, cu blînde rugi.

Dar auzi! E plin pămîntul
De răsunete! Pe loc
Un balaur cît un munte
Vine-nviforat ca vîntul
Cu o sută de picioare —
Cu mugiri şuierătoare,
Şi-i c-un ochi de foc în frunte
Şi pe nări el varsă foc!

Prahova năvalnic sare,
Neştiind aceasta ce-i.
Pletele-i rămîn răzleţe,
Ochii plini de spaimă-i are
Şi cu pieptul gol s-aruncă
Peste liniştita luncă —
Părul ei sînt valuri creţe,
Spuma albă-i pieptul ei!

Te-ai speriat, frumoasă fată,
Galbenă ce te-ai făcut!
A fost tren, n-a fost balaur!
Plîngi acum şi, ruşinată,
Pieptul plin, vădita taină,
Ţi-l ascunzi sub larga haină
Şi dai părului de aur
Tot repaosul pierdut.

Dar tu uiţi curînd! Şi iară
Salţi pe netedele lunci,
Şi cu rîsuri repetate,
Veselă din cale-afară,
Iai cîmpiile de-a latul,
Şi cînd vezi deoparte satul
Baţi în palme şi pe spate
Capul gingaş ţi-l arunci.

Iat-o! Pe sub rîpi înalte,
Ea cu hohote adînci

Fuge, parcă-i urmărită;
Strînge pieptul să nu-i salte
Şi pe după stînci dispare —
Şi tîrziu, departe-n zare,
Leneşă şi obosită,
Iese iar de după stînci.

Cîteodată, mînioasă,
Spumegînd la cotituri,
Te azvîrli vuind la vale —
Dar aşa eşti mai frumoasă!
Ochii negri ţi-i întuneci;
Şi sălbatică aluneci:
De-al tău vuiet gem în cale
Liniştitele păduri.

Stai! Tu simţi un tremur rece!
Caraimanul, pînă-n nori,
Stă pîndind în cap să-ţi cadă
Pe sub el dacă vei trece!
Uite, parcă-l mişcă vîntul!
Să ne-ajute Domnul sfîntul!
Iute-acum, să nu ne vadă —
Am scăpat! dar ce fiori!

Dar de ce-ţi astîmperi pasul?
Prahova, de ce te miri?
De ce vezi, îţi moare mintea
Şi-ţi întinereşte glasul —
Iată, vilele răzleţe
Cu ciudate turnuleţe!
Tu te-nchini pe dinaintea
Învechitei mînăstiri.

Vezi castelul în lumină;
Brazi trăsniţi pe dînsul cad.
Şi sub codru, visătoare,
Trece-n gînduri o regină
Palidă — e Carmen Sylva!

Al ei nume pomeni-l-va
Codru-n veci, c-a fost sub soare
Doamna codrilor de brad.

Să plecăm, frumoasă fată,
Să plecăm, că zăbovim!
Iată, Prahovița-n vale,
Ca și tine-o alintată,
Pribegînd cu doru-i volnic!
Iată, Cîmpina pe colnic,
Și Doftana-ți iese-n cale —
Și noi tot călătorim.

Și-acum trenul cînd mai vine
Nu te temi! Cu el în pas
Fugi alături, salți nebună,
Rîzi de el, și el de tine!
El ușor și tu ușoară —
Dar el zboară, zboară, zboară,
Și prin văi departe sună
Batjocoritoru-i glas.

Dar ce ai, frumoasă fată,
De ce-ți bate pieptul des?
Prahova, după movilă
Pentru ce te-oprești mirată
Și pleci ochii? Colo-n zare
Un flăcău frumos răsare,
E Teleajenul, copilă,
Simți că este-al tău ales.

Semne el cu mîna-ți face;
Tu roșești rîzînd mereu,
Și rîzînd te-neacă plînsul.
Prahova, te las în pace!
Nu mai ceri a mea-nsoțire,
Te-am adus pînă la mire:
Mînă-n mînă tu cu dînsul
Să plecați cu Dumnezeu!

LA PÎRÎU

Venea pe deal, voios cîntînd,
Flăcăul;
Pe-un umăr coasa legănînd,
Venea fără de nici un gînd
Flăcăul.
Dar iată-n drum îl află răul,
În drum, în drum, dar ce-i în drum?
Părăul —
Aşa de lat şi chiar acum!

Dincolo cîmp şi lan şi flori
Ei cată!
Şi doine şi secerători;
Părîu-i lat, şi să nu mori?
Ei cată!
Şi-n grîu, ei bată-mi-l să-l bată!
În grîu, în grîu? Dar ce-i în grîu?
O fată —
Înoată-n spice pînă-n brîu.

— „Să n-ai, Catrino, zi de rău!"
Ea tace.
— „Ei, iacă naiba de părău,
Mi-l puse focu-n drumul tău!"
Ea tace.
Deloc o vorbă! Să preface.
Deloc, deloc, de ce deloc?
Că-i place
Şi vrea de el să-şi bată joc.

— „Ai, fă, copii acasă mulţi?
Ei, iacă!
Nu vii, urîto, nu m-asculţi?
De dragul tău să mă desculţi?
Ei, iacă!
Mai bine plec!“ Şi dînsul pleacă.
Dar ea? Dar ea? Ce-şi zice ea?
Să treacă!
Să facă-n urmă cum o vrea!

Văzîndu-l, însă, c-a plecat,
Ea-şi pune
Deoparte snopul: — „M-ai chemat?“
El mîna peste ochi mirat
Şi-o pune.
— „Să-ţi spun ceva! Cuvinte bune!“
— „Să spui, să spui! Dar ce să spui?
Ei spune!
Dar iute, vezi, că vreme nu-i!“

— „Dar eşti departe, dragă, hai!“
— „Ba bine,
Atunci rămîi pe unde stai!“
— „Ce rea mai eşti! Ce suflet ai!“
Ba bine,
Ca să n-o creadă rea, ea vine.
— „Te temi, te temi! parcă te temi
De mine.“
— „Ba nu! Dar pentru ce mă chemi?“

— „Haid', treci părăul! Ce te-ntreci,
Catrino!“
— „Nu vreau, auzi! De ce nu pleci?“
— „Dar nu-i cît Oltul, poţi să-l treci,
Catrino!“
— „Vecine, nu!“ — „Ba da, vecino!
Nu vreai? Nu vreai? De ce nu vreai?
Haid', vino!
De-atunci şi peste mări treceai.“

— „Ei iacă, viu! Dar de nu-mi spui
Vro veste,
Zi bună între noi de-azi nu-i!“
Ştia doar fata felul lui!
Vro veste,
De unde-o iei, dacă nu este?
Apoi, apoi? Ce-a fost apoi?
Poveste —
Tot eu să spun? Ghiciţi şi voi.

FRESCO-RITORNELE

(improvizări)

1

Viața mea de mult s-a stins și-am îngropat-o.
Sînt beat de cad în gropi, și-a cui e vina?
A obrăjorilor cei cu gropiți, șireato!

2

Ea sta, cu sînul plin de pere, la fîntînă —
Și ea mi-a dat s-aleg pe plac din sîn o pară.
Și m-am trezit că-mi dă deodată peste mînă!

3

Pe punte-am prins și-am sărutat mai ieri o fată,
Și-acum au dat sătenii jalbă la prefectul,
Că fetele stau cîrd pe punte ziua toată!

4

Psaltirea popii o sărut, dar aș lăsa-o,
Sărut și mîna preotesei, și-aș lăsa-o,
Pe fata popii n-o sărut, și-aș săruta-o!

5

Cu ochi frumoși, cu piept rotund, așa zglobie,
Tu, Doamne, ai făcut-o numai ca să mintă
Și numai ca să-mi faci necazuri mie!

6

Pentru drăguțe ne-am certat vro trei la coasă, —
Din ceartă m-am ales cu părul smuls și mîna ruptă,
Da-ncalte a rămas că-a mea e mai frumoasă!

7

Cu șorțu-n brîu, cu mîna-n șold, ea, cea șireată,
Stă-n drum, anume ca s-o văd, să-mi facă-n ciudă —
De-ar fi ce-ar fi, tu azi nu-mi scapi nesărutată!

8

Îi plac poveștile, încet și la ureche,
Și ce-i spui nou! Dac-o sărut fără poveste,
E veșnic nouă pentru noi povestea veche.

9

Ei, vezi cum ești! În prag la noi te-am prins de mînă,
Și-am vrut să te cuprind, și pentru-atîta lucru
Ai plîns și n-ai venit la noi o săptămînă!

10

De cînd eram noi mici, mi-ai fost ca soră,
Și prietenă mi-ai fost de cînd ești fată mare,
Iar mama vrea d-acum să-i fii, drăguțo, noră!

11

Eu am de mult scriptura mea și-mi țin scriptura:
Gurița fetelor cu sărutări s-astupă,
Băieților eu le-astup cu pumnul gura!

12

Vorbim răstit şi ne-ngînăm răspunsul,
Şi-n sat cred toţi că asta-i vrajbă veche,
Iar seara noi ne sărutăm p-ascunsul!

13

Uşor te nalţi, cînd te-ai deprins să birui greul —
Cei răi mă-njură! Nu ştiu ei ce ştiu copiii?
Pe cît smînceşti, pe-atît de sus se nalţă zmeul!

14

Ea rîde-n plînsul meu! Dar ea atîta ştie!
Eu ştiu: Mi-e dragă, şi n-aş vrea să-mi fie dragă,
Dar dragă dacă nu mi-ar fi, aş vrea să-mi fie!

15

Ieri ne-am certat! Şi mi-e necaz că uit prea iute —
Azi, după ce m-a sărutat, mi-am dat de seamă
Că ieri jurai să nu-l mai las să mă sărute!

16

E galben soarele supt nor, şi-i galben lanul
Prin care treci tu, cea cu galbene cosiţe —
Ştii tu de ce-am îngălbenit şi eu sărmanul?

17

Mai sfîntă-i dragostea decît orice psaltire —
Cînd ai drăguţă, eşti cu ea mai sfînt în cîrcimă
Decît fără de ea pe prag de mînăstire!

18

Eu om cu minte n-am văzut, să nu sfîrşească
Nebun, cînd a iubit, dar drept e şi aceea
Că om cu minte n-am văzut să nu iubească!

19

Eu am drăguţe multe-n sat, dar nici o fată
N-a zis că-i bine s-o sărut şi să-i ţin drumul,
Dar nici că-i bine cînd o las nesărutată.

VARA

Priveam fără de țintă-n sus —
Într-o sălbatică splendoare
Vedeam Ceahlăul la apus,
Departe-n zări albastre dus,
Un uriaș cu fruntea-n soare,
De pază țării noastre pus.
Și ca o taină călătoare,
Un nor cu muntele vecin
Plutea-ntr-acest imens senin
Și n-avea aripi să mai zboare!
Și tot văzduhul era plin
De cîntece ciripitoare.

Privirile de farmec bete
Mi le-am întors către pămînt —
Iar spicele jucau în vînt,
Ca-n horă dup-un vesel cînt
Copilele cu blonde plete,
Cînd saltă largul lor vestmînt.
În lan erau feciori și fete,
Și ei cîntau o doină-n cor.
Juca viața-n ochii lor
Și vîntul le juca prin plete.
Miei albi fugeau cătră izvor
Și grauri suri zburau în cete.

Cît de frumoasă te-ai gătit,
Naturo, tu! Ca o virgină
Cu umblet drag, cu chip iubit!

Aş vrea să plîng de fericit,
Că simt suflarea ta divină,
Că pot să văd ce-ai plăsmuit!
    Mi-e inima de lacrimi plină,
Că-n ea s-au îngropat mereu
Ai mei, şi-o să mă-ngrop şi eu!
O mare e, dar mare lină —
Natură, în mormîntul meu,
E totul cald, că e lumină!

NEDUMERIRE

(după Strodtmann)

Cît de rău ești, Doamne, Doamne!
Tu mă-ntrebi grăbit și-aprins
Dacă te-am iubit vrodată?
Ce-i cu tine? Ce te-a prins?
Dac-aș ști, eu ți-aș răspunde;
Cum să știu, că n-am de unde!
Eu la asta niciodată
N-am gîndit cu dinadins.

Tu mă știi. Eu rîd într-una,
Numai de glumit mă țiu —
Ei, dar cînd mă-ntrebi de-acestea
Parc-aș vrea să nu mai fiu!
Lumea de dureri e plină:
Calea vieții mi-e străină;
Tot așa-mi vorbește mama,
Iar eu, biata, ce să știu?

Eu cu drag te văd la horă.
Ochii tăi și toate-mi plac!
Orice-mi zici tu, nu mă supăr,
Și cu orice faci mă-mpac.
Dar să stăm tîrziu în noapte
Tăinuind iubirea-n șoapte
Și să te sărut — ei, asta!
N-am putere să o fac!

Nu mi-am dat anume seamă
Niciodată viața ce-i!
De-mi zici „dragă“, rîd cu hohot,
Ascunzînd obrajii mei.
Tu te superi dintr-o dată,
Mă faci proastă și-ngîmfată,
M-ameninți c-o rupi cu mine —
Rău ce ești! și multe vrei!

O, de m-ai lăsa vrodată,
De-ai fugi și m-ai lăsa,
Din grădina maicii tale
Eu o floare mi-aș fura
Și-aș purta-o-n sîn, o cruce!
Cînd s-ar veteji, m-aș duce
Să te fur apoi pe tine;
Nimănui nu te-aș mai da!

Mai așteaptă! Cui dai biruri,
Dac-aștepți ce ți-e iubit?
Să zic da, nu-mi vine bine
Pînă cînd nu m-am gîndit;
Să zic nu? Aș zice toate,
Numai asta nu se poate:
Parc-aș plînge viața toată
Dac-aș ști că te-am mîhnit.

Ei, acum ghicește singur
De te am eu drag ori nu?
Să mi-o spui de altă dată,
C-aș roși să-mi spui acu—
Cumpănește bine toate,
Pînă mîne te socoate:
Și de vei ghici, tu-mi spune,
Și voi zice cum zici tu!

POLITICĂ

Tremuri şi vorbind te-neci —
Parcă stai de silă!
Vrei să pleci! De ce să pleci?
Cît eşti de copilă!
Dacă ai ceva să-mi spui,
Spune-o verde, fată,
Asta e, ori asta nu-i,
Ca să ştiu odată.

Că ai tată cu opt boi,
Că te joci cu banii,
Că vro cîţiva-n sat la noi
Te peţesc cu anii,
Că purtată-n sîn te vezi
De mătuşi de toate:
Spune-mi, pentru asta crezi,
Pentru asta poate?

Ori îţi par eu prea sărac,
Să mă prind cu tine,
Ori nu-ţi sînt de-ajuns pe plac?
Bine, fată, bine!
Cînd mă vezi pe drum, tu pleci,
Nu mă laşi în casă —
Tot atît cît douăzeci
Altele mă lasă!

Crezi de dor că nu mai pot
        Şi mi-e teamă tare
Că mă laşi cu dor cu tot?
        Prea te-ncrezi, îmi pare.
Spune-mi tu, cînd te-am rugat
        Să-mpărţim cununa?
Sînt destule fete-n sat
        Şi-mi găsesc eu una!

Plîngi? Dar am vorbit glumind.
        Tu de-o lună-ntreagă
Te-ai ferit să te cuprind —
        Mori de asta, dragă?
Cum zîmbeşti de drăgălaş!
        Cînd oi vrea de-acuma
Să te strîng, să nu mă laşi,
        Dar pricepe-mi gluma!

UN BASM

„Va veni să vă cuprindă
Un flăcău cu negre plete
Şi frumos cum nimeni nu-i:
Voi fugiţi să nu vă prindă!
Uşa s-o-ncuiaţi la tindă,
Că, de vă sărută, fete,
Veţi muri de dragul lui!"

Şi-a venit flăcăul, cică,
Un voinic cum altul nu e!
Şi trei fete de-mpărat
Grabnic s-au ascuns de frică,
Numai fata cea mai mică
N-a putut grăbit să-ncuie,
Şi-a rămas la sărutat.

De-a murit, eu nu ţiu minte.
Acest basm mi-l spuse mama
Adormindu-mă, demult!
Şi-i mult basm, de-aci-nainte,
Şi-am uitat a lui cuvinte!
Ah, de-aţi şti să-mi daţi voi seama,
Cum aş vrea să-l mai ascult!

Vreau să ştiu, să ştiu sfîrşitul!
A murit copila? Vine
Iar flăcăul de-a plecat?
Ah, eu nu-nţeleg iubitul, —
Spuneţi cum e isprăvitul?
Că s-a repetat cu mine
Basmul fetei de-mpărat!

SPINUL

Stetea frumoasa pe-un răzor;
Voinicul lîngă ea devale,
Să-i scoată spinul din picior.
Şi ea plîngea: — „Un spin în cale!
De ce tot rîzi? Ah, cum mă dor
Aceste rîsete-ale tale!“

Ea are flori de crîng la sîn,
Şi-n păr un trandafir sălbatic,
Şi părul ei de rouă-i plin.

— „Ei, las' să rîd! Tu ai cules
Trei fragi, venind peste coline,
Şi vezi cu ce mi te-ai ales!“
— „Trei fragi? Şi-atît e doară bine!
Căci n-am putut în deal să ies;
Trei fragi de-ar fi, sînt pentru tine!“

Cu ochii-nchişi şi strînşi de tot,
Ea de dureri izbea piciorul:
— „Ah, lasă-mă, că nu mai pot!“

— „Fricoasă eşti!“ — „Da! Te-aş vedea!
Fricoasă, eu? Aşa e frica?
N-ai milă de durerea mea!
Nu-ţi pasă!“ — „Da! Ca de nimica!
Ba-mi pasă mult, că eu n-aş vrea
Să-mi fie schioapă nevestica!“

Ea-şi potriveşte floarea-n păr,
Şi-i înfloresc zîmbind obrajii
Cei albi ca florile de măr.

— „Să fiu chiar schioapă, ce-i apoi?
Că ce ţi-e drag, tot drag rămîne!“
— „Eu nu zic ba! Dar uite, joi
Ni-e nunta, dragă, e ca mîne —
Tu cum să joci? Sărac de noi!
Să stai la masă-ntre bătrîne.“

Ea-şi ţine braţul stîng pe piept
Şi-ncetişor desmiardă fruntea
Flăcăului cu braţul drept.

— „Eu ţie vreau să-ţi fiu pe plac;
Şi n-o să joc, şi ce-i cu asta?“
— „Aşa-i! Dar eu? Eu ce mă fac?
La nuntă-mi, bată-o năpasta,
Să nu joc eu? De-aş şti că zac,
La nuntă vreau să-mi joc nevasta!“

Ea rîde-acum! — „Nebun ce eşti!“
Flăcăul grabnic să ridică:
— „Ei, iacă spinul! Ce-mi plăteşti?“

— „Vrei plată? Uite, ai trei fragi,
Şi din cosiţă-ţi dau bujorii...“
— „Şi toată frunza de pe fagi!
De dor de fragi să plîng feciorii?
De flori dă-mi ochii tăi cei dragi
Şi pentru fragi dă-mi obrăjorii!“

Şi ea-l loveşte-ncetişor,
Zîmbind, cu palma peste gură.
— „Eu ştiu! Să ceri aşa-i uşor!

Dar las' acum! E joi aici
Şi nimeni, aşteptînd, nu moare!“
— „Mă porţi ca pe copiii mici! —
Dar joi, să ştii! Trei fragi şi-o floare!
Şi joi tu n-ai ce să mai zici,
Că pentru multe-mi eşti datoare!“

I

Bea cîmpia ploi vărsate,
Pomii sucuri beau din ea,
Marea bea din rîuri late,
Soarele din mare bea.

Luna bea raze de soare,
Totu-n fire bea mereu —
Numai eu să nu beu oare?
Taci şi lasă-mă să beu!

II

Ce bogată-i marea cu adîncuri mari!
Plin e fundul mării de mărgăritari.

Vechile coroane prețuri au mai mari:
Pline sînt cu totul de mărgăritari.

Dar cînd rîde Rada, mărgăritărei
Sînt pe lume oare scumpi ca dinții ei?

Ce bogat e cîmpul înrouat în zori!
Rouă-n mărgărele picură din flori!

Ochii plini de lacrimi preț mai mare au:
Scumpe mărgărele în acei ochi stau.

Dar ce preț mai are vinul, dragii mei,
Cînd aruncă-n spumă mărgărităreі!

III

Goi sînt umerii rotunzi,
Pieptul gol — aşa-mbrăcată
Treci pe cîmp, frumoasă fată!
Cînd mă vezi, ascunzi deodată
Peptul tot. De ce-l ascunzi?

De sub văl nevrînd îţi ies
Umerii scăldaţi de soare,
Cînd te pleci să rupi o floare.
Pentru ce zîmbeşti tu oare
Şi te pleci atît de des?

IV

Pe sînul alb al fetei, cînd iese-n ziuă-n prag,
O salbă de mărgeanuri se leagănă cu drag.

Cînd unor pietre moarte le dai atîta drept,
Atunci, eu viu şi tînăr, eu ce-aş avea s-aştept?

Tu pui pe sîn mărgeanul, te-mbeţi de dragul lui —
Dar cît ai fi de beată pe mine să mă pui!

V

Schiop! Dar şi eu am să mor:
De ce să mă supăr oare,
Dacă n-am două picioare?
Pot muri şi c-un picior.

Locul meu e hotărît:
Iadul! nu-mi ajută ruga —
Iar spre iad ori mergi cu fuga,
Ori mergi schiop, e tot atît!

Şi-ntre schiopi găseşti eroi:
Cînd e vorba de băute,
Mergeţi voi oricît de iute,
Schiopul merge-n pas cu voi!

VI

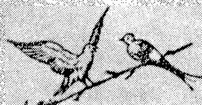
— „Stai, iubito, la fîntînă,
Rece-așa, cu flori în mînă —
Lasă-n pacoste gînditul,
Căci e primăvară-n lunci!“

El îi spune multe-multe,
Ei-i place să-l asculte —
Și copila cea frumoasă
Crîngul l-a-ndrăgit de-atunci.

BALADE ȘI IDILE

de

George Coșbuc

BUCUREȘTI
EDITURA LIBRĂRIEI SOCECŬ & Comp.
21, Calea Victorieĭ, 21
1893.

Coperta volumului *Balade și idile*, 1893

Declaraţiune

Hordou, 1 Iunie 1895

Sebastian Coşbuc

Maria Coşbuc

Facsimil după declaraţia prin care părinţii poetului consimt căsătoria sa cu Elena Sfetea, arhiva Coşbuc de la Biblioteca Academiei, Bucureşti

VII

— „Să n-am zi de veselie,
Să n-am flori de pus în plete
Şi să fiu de rîs la fete
Dacă te mai las să pui
Mîna ta de-acum pe mine!
Între noi, să ştii tu bine,
Dragoste de astăzi nu-i!“

Astfel jură ea-n mînie,
Pleac-apoi pe şes uşoară —
Dar, cu ochi de căprioară,
Ea privind pe cel rămas
Nencetat în ochi îl ţine:
Şi, văzînd că-n urmă-i vine,
Tot mai mult slăbeşte-n pas.

VIII

Ieri pe-un trandafir de cîmp
Am văzut un bobocel;
M-am oprit în drum şi-am stat
De poveşti cu el.

Multe dînsul mi-a răspuns,
Dar mai multe mă-ntreba —
Dragă, ştii de ce-am vorbit?
De guriţa ta!

IX

Cu noaptea-n cap, din casa lor
Pe viscol am plecat,
Şi-n deal m-am răzimat plîngînd
De-un paltin fulgerat.

Şi Oltul ca un leu rănit
Gemea la cotituri
Şi trist vuiau de-al toamnei vînt
Întinsele păduri.

Părea că-mi plînge-n jur cu drag
Un glas de turturea —
Şi mă durea un singur gînd:
Că lumea nu-i a mea.

Ca pe-un pahar eu jos s-o pun,
Jos sub piciorul meu,
Şi s-o sfărîm şi să mă prind
De piept cu Dumnezeu.

X

Voi sălcii triste-n cimitir,
V-aud şoptind duios în noapte,
Voi despre ce vorbiţi plîngînd?
Ce taine spuneţi voi prin şoapte?

„Vorbim de morţii care dorm
Sub noi, vorbim de dusul bine —
O, las', că nu va trece mult,
Şi vom vorbi şi despre tine!“

XI

Ah, cît ești de frumoasă, doamnă,
Cînd stăm de vorbă amîndoi,
Dar mai ales cînd spui blazată
Că viața asta e noroi.

Mi-arăți briliantata mînă
Și obositul cap ți-l pleci —
Ești întruparea frumuseții
Visată de poeții greci.

Tu mă omori cu ochii nobili!
Răceala ta m-a fermecat,
La foșnetul cel cald al rochii,
Dintr-un copil mă simt bărbat.

Și-atunci cînd rîzi aristocratic
Cu vecinicul tău *mon-ami*,
Ah, nu-nțelegi, sublimă doamnă,
Cu ce *plaisir* te-aș pălmui!

XII

Eu am plecat în urmă-i şi-am prins-o de vestmînt —
Ea sta pe loc ca moartă, cu ochii la pămînt.
„O, nu fi supărată! Zi-mi numai un cuvînt!“

Ea a glumit cu mine, iar eu — ce fiară sînt!
Ea a-nceput să plîngă de asprul meu cuvînt —
Şi-acum ea stă ca moartă cu ochii la pămînt.

„O, nu fi supărată! Zi-mi numai un cuvînt!“
Eu aş fi vrut mai bine să intru în pămînt
Decît s-ajung şi ceasul durerii ce vi-o cînt!

XIII

De-aici culege fata fragi —
De-o zi nu te-a văzut, copile,
Şi-o zi e lungă cît trei zile
Cînd nu să văd doi oameni dragi,
De-atîta vreme dragi.

De-aici adună fata flori —
De dragul cui le mai adună?
La ce ţi-ar fi o floare bună,
Cînd plîngi mereu şi-ai vrea să mori!
Ai vrea-n curînd să mori!

Ea rumpe crini de pus la sîn,
Dar desfoindu-i, umple vîntul —
Ah, dacă ţi-ar orna mormîntul
Măcar aceste flori de crin,
Flori veştede de crin!

XIV

Eu o văd ades pe stradă,
Palidă, cu pași grăbiți —
Rătăcită-i e privirea
Și obrajii desfloriți.

Uneori un rîs ironic
Înflorește-obrajii ei,
Cine știe ce-i durerea
Astei palide femei!

Mi-au spus mulți că e nebună
Și rîdeau. Eu n-am crezut,
Și-am voit s-o-ntreb odată,
Dar am stat în față-i mut

Și-am plecat fără de vorbă
Și cu ochii la pămînt,
Parcă eu m-apropiasem,
Un profan de-un lucru sfînt!

XV

Mîna el domol o pune
Peste pieptul mîndrei fete
Şi-o desmeardă, ca s-o-mbune.
Dar ea mîna i-o aruncă
Îndărăt, ca să-i arete
Că-i mînie-ntre ei doi,
Murmurînd se-ntoarce-apoi
Spre părete.

Plînge, ca s-o lase-n pace,
Şi se zbate prefăcută —
Şi la urmă dînsul tace.
— „Doarme?“ zice ea cu şopot
Şi mult timp rămîne mută,
Ridicată-ncetinel,
Ea s-apleacă peste el
Şi-l sărută.

XVI

De ce te-ntrebi tu, Xinte, oare
Că dacă mori mai vezi vrun soare,
Mai poţi iubi, auzi vrun cînt?
Le ai aceste pe pămînt —
Ce vrei cu viaţa viitoare?
Cu orice om o lume moare.

Zici nu? Dincolo de morminte
Trăim tot noi ca mai nainte,
Continuă ceea ce-a fost?
Ei bine dar, tu eşti un prost
Şi-n viaţa ceialaltă, Xinte,
Cum poţi să crezi că-i fi cuminte?

XVII

Pierdut privesc în urma ta,
Cînd tu îmi treci pe dinainte,
Ca Hamlet palid urmărind
Fantoma mortului părinte.

Frumoas-ai fost şi cum te-ai stins
De-atîte ori mi-o zic cu jale —
Azi te urăsc, şi totuşi stau
Privindu-te cu drag în cale.

Tu-mi eşti un jalnic suvenir,
Un nor cînd a trecut furtuna;
Tu treci prin sufletul meu trist
Ca-n nopţile de toamnă luna.

XVIII

Mamă, sînt silită eu
Să-i tot văd în vis mereu
Ochii de jăratic?
Sar prin somn, mi-e somnul greu,
Visul mi-e sălbatic.

Ca să uit ce-am învățat,
Tu mi-ai așternut în pat
Troscot și sulfine —
Dar în zori m-am deșteptat
Tot cu focu-n mine.

Mamă, de-n zădar aștept!
Azi așterne-mi pe sub piept
Flori de mătrăgună;
Mamă, vreau să mă deștept
Mîne-n zori nebună.

XIX

Pomule cu multe plete şi cu alb vestmînt de flori,
Dacă-mi vei vedea iubitul, spune-i c-am ieşit din zori
Să mă plimb pe lunci! Să vie, că-l aştept aici afară:
Primăvară-i lunca toată, sînu-mi altă primăvară.

XX

Zeii beu nectaruri; sînt nebuni că beu?
Evoe, dă-mi cupa! Ce fac ei fac eu!

Cei săraci duc greul: dar îl duc de plac?
Evoe, dă-mi cupa! Şi eu sînt sărac!

Anii trec întruna: rupi tu cursul lor?
Evoe, dă-mi cupa! Mîne pot să mor!

Beţi sîntem de grijă: toţi trăim plîngînd!
Evoe, dă-mi cupa! Beat să mor cîntînd!

XXI

Unde-i apa mai adîncă,
Nu ridică haina lor —
Nu-i frumos ca să-şi arate
Pulpa golului picior,
Şi-apoi sînt şi plopi pe maluri,
Şi ei văd şi spun uşor.
Îndemnate de ruşine,
Ele lasă mult mai bine
Să se ude haina lor.

Unde-i mai puţină apă,
Îşi ridică haina sus —
Ah, şi sînt flăcăi pe maluri!
Sînt, dar cine i-a adus?
Să privească-ntr-altă parte!
Şi de văd, ce-au ei de spus?
Decît hainele-nmuiate,
Tot mai bine e s-arate
Gol piciorul cît de sus.

XXII

Cînd arhangelul, sunînd,
Va veni să mă dezgroape,
Eu, cu silă deschizînd
Amorţitele pleoape,
Somnuros în loc de rugă
Grabnic îl voi întreba:
„Ştii vrun birt pe undeva?“
Şi vrun birt de-o fi pe-aproape,
Am s-o rup la fugă!

XXIII

O, vezi-l tu cum e! Odată
M-am prefăcut că-s supărată
Şi-am zis: „O, du-te!“ Şi s-a dus.

Cît e de rău! El doară ştie
Că lui nu-i pot ţinea mînie,
Şi-atunci, atunci de ce s-a dus?

Şi de i-am fost vrodată dragă,
N-avea el cap să mă-nţeleagă
Că rea doar într-atîta nu-s!

O, spune-mi tu, ce mă voi face?
Un om am şi eu care-mi place
Şi vrajba-ntre noi doi s-a pus.

XXIV

Un cuvînt aş vrea să fiu!
Căci atunci eu m-aş ascunde
Chiar în versul care-l scriu.
Tu citind, pierdută-n gînduri,
Stihul meu de nouă rînduri,
N-ai şti cît eşti de-amăgită!
Tu-ţi prea temi guriţa ta,
Dar eu tot te-aş săruta
Dintr-al treilea vers, iubită.

XXV

Ei veseli repetau cîntarea,
Ciocnind paharele în cor —
Eu mi-am lăsat pe mînă capul
Şi n-auzeam cîntarea lor.

Departe-n văi e o căscioară
Cu prispă netedă de lut,
Şi mama coase, şi-a ei lacrimi
Stau umede pe ce-a cusut.

XXVI

Mă temeam că ea va plînge. Vorbele ce le-am ales
Mi-au vădit prea mult gîndirea cea atît de vinovată —
Grabnic ea, plecîndu-și ochii, roșie s-a făcut deodată,
Dar grăbit nălțîndu-i iarăși, mă privea ca supărată
Și zîmbea-ntr-aceeași vreme, ca să cred că n-a-nțeles!

XXVII

Sărută soarele cu drag pămîntul
Şi flori de prin cîmpii sărută vîntul,

Izvoarele sărută roşii flori
Şi roua lunci şi văi sărută-n zori.

Azi-mîne poţi să fii de moarte sărutată,
De ce te temi de sărutări, tu, fată?

Nu vezi cum să sărută nor cu nor —
Răsare foc ceresc pe buza lor!

Sînt fulgere, puteri răzbunătoare:
Tot omul sărutat de ele moare!

Dar niciodată-n lumea asta nu s-a dat
Să vezi amor de fulger sărutat.

Au fulgerile scop! Nu cad pierdute,
Cad tot în cei ce nu vreau să sărute!

XXVIII

Arde moartea-n foc ca bradul!
Numai trejii-n gheară-i cad:
Ea pe beţi nu-i duce-n iad,
Ca să nu-i revolte iadul —
Şi-acum ciuda ei pe mine,
Că-s tot beat, cînd dînsa vine!

Dar mi-a spus cu mult necaz
Că pîndeşte-nfricoşată
Pînă voi fi treaz o dată!
Ce? Mă duci cînd voi fi treaz?
De-i aşa, fă-ţi, moarte, cruce,
Că-n curînd nu mă vei duce!

XXIX

Ieri ca azi și azi ca mîne —
Pitpalacii cîntă-n grîne,
Crinul a-nflorit în văi!
Uite cum să prind de brîne
Fete-n horă cu flăcăi!

Luncile sînt toate-o floare —
Azi e zi de sărbătoare
Și pe lunci aleargă toți!
Fată, cînd ai lunci și soare
Ce mai stai să te socoți?

XXX

Cei osîndiți, mergînd pe cale,
Deodată liberi se vedeau,
În calea lor de-i întîlneau
Copilele vestale.

Cît de frumoasă-i poesia
Acestei mîntuiri în drum —
La noi, cu proza-ne de-acum,
S-a-ntors filosofia.

Azi fetele se pun la pîndă,
Cu foi de zestre-n cale-ți ies,
Și tu din liber te-ai ales
Cu vecinica osîndă!

XXXI

Mama zice din Scriptură:
— „Dacă doi prieteni ai,
Vrînd să dai a ta avere
Unuia, cărui s-o dai?
Unul tace, altul cere;
Cest din urmă-i prefăcut —
Dă-o dar cui n-a cerut!“

Eu explic cuvîntul mamii:
„Mamă, eu te-am priceput!
Tu-mi ești dragă, tu și-o fată:
Tu-mi tot ceri să te sărut,
Ea nu-mi cere niciodată.
Și, după scriptura ta,
Ghici, pe cine-aș săruta?“

XXXII

Unii vreu să aibă multe,
Alții vreu să aibă tot —
Două lucruri cer eu numai,
Două, ah! și nu să pot!

Eu aș vrea să fiu un fulger,
Să scobor tunînd din cer,
Să orbesc o lume-ntreagă
O clipită și să pier!

Și-n mormînt, culcat pe spate,
Eu să simt că nu mai port
Greul vieții, să am vecinic
Conștiința că sînt mort!

XXXIII

La pămînt cu talpa goală!
Vinul vechi să-l bem din oală!
Și-obosiți, cînd încetăm,
Capul să ni-l răzimăm
La vro frumușică-n poală —
La pămînt cu talpa goală;
Haid', copii, să ne-mbătăm.

XXXIV

Era în noaptea Învierii,
Îngenuncheatului popor
I se cînta legenda sfîntă
A marelui Mîntuitor.

Nepăsător eu stam de-alături
Privind modernii cărturari —
O copiliță-ngenuncheată
Mă tot privea cu ochii mari.

Văzînd că singur în picioare
Așa nepăsător rămîn,
Mi-a zis naiv și cu mustrare:
„Da ce? matale ești păgîn?"

A fost un fulger mititica
Și în genunchi eu am căzut
Ca un fricos în fața morții;
Și-n clipa asta—am crezut!

XXXV

Ţie ne-nchinăm, stăpîne!
Dă-ne apă, cînd ni-e sete;
Cînd ni-e foame, dă-ne pîne!
Dar tu schimbă apa-n vin;
Pînea pune-o pe la fete
Şi pe la neveste-n sîn,
Şi-apoi las', părinte mare,
Să şi-o caute fiecare
Ca un drept şi bun creştin!

XXXVI

Pe Caraiman ai pus o cruce,
Creştin şi tu, ca toţi ai tăi —
Dar vîntul a venit cu vuiet
Şi-a smuls-o aruncînd-o-n văi!

Acolo-n creştetul de munte
Tu dovedeai că-n Domnul crezi,
Că dînsul e stăpîn şi-acolo!
El rîde însă de dovezi.

E blasfemie să pui cruce
În cerul lui, într-acel loc
În care Dumnezeu e totul —
El arde crucea ta cu foc!

Nu-n vîrf de munţi să pune crucea,
Şi dac-o pui eşti un nebun!
Cruci pui pe pept de om nemernic
Şi prin biserici cruci se pun!

XXXVII

Cînd vii, la pălărie port
    Şi eu o floare;
Cînd îmi zîmbeşti, în peptu-mi mort
    Răsare soare;
Neliniştit cînd te aştept,
    Ah, cum mă doare;
Şi cînd nu vii, simţesc în piept
    Că viaţa-mi moare!

XXXVIII

Inima dacă ți-ar fi
Mănăstire,
Tu, frumoaso și supțire,
Mîne m-aș călugări!

Nimeni legea de creștin
Să n-o strice —
Te-aș ținea la pept și-aș zice
Că țin legea pe deplin.

Noi am fi ascunși prin văi!
Sărutarea
Știi ce-ar fi? Cuminecarea.
Iar Psaltire — ochii tăi.

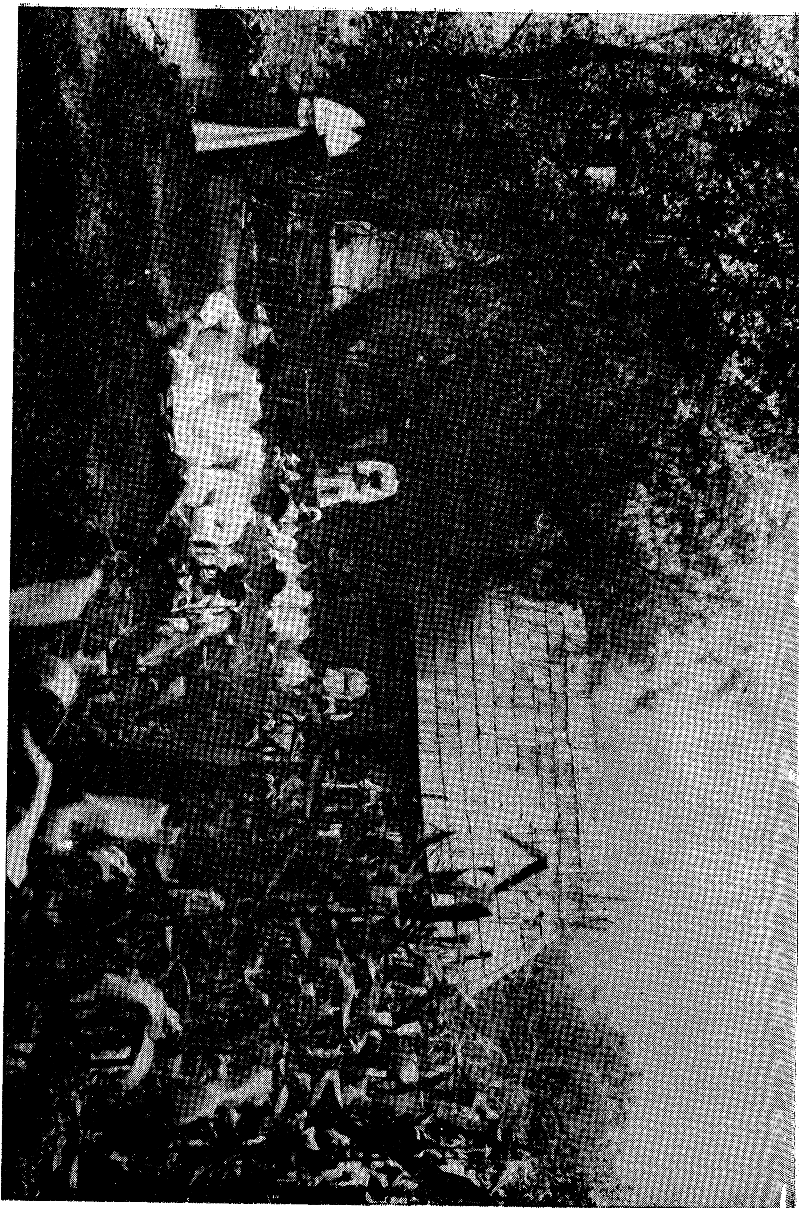
Să tot cînt, să cînt mereu
La prohimeni!
Cîntăreț să n-am pe nimeni,
Cîntăreț de-ajuns sînt eu!

Dar cu asta nu mă-mpac
Cu nimica!
Eu aș cere la vlădica
Slujbă de trei popi să fac.

Ei, dar uite cum aș vrea,
Frumușică:
Mănăstire-atît de mică,
Numai eu să-ncap în ea!

G. Coşbuc cu soţia, Bistriţa, 1909

Moara coşbucenilor

XXXIX

Traiul cînd ţi să ureşte
Lasă-ţi totul şi iubeşte.

De te doare-o grijă grea,
Nu te plînge! Taci şi bea!

Iar vrun dor de te frămîntă,
Ca să te mîngîi, tu cîntă.

Trei aceste leacuri sînt
Sufletului pe pămînt.

Tu să-ncerci cu toate trele,
Dar cînd n-afli leac în ele,

Mori şi nu trăi nebun,
Mori, că numai mort eşti bun!

XL

La noi sînt forme, forme toate!
Sîntem creştini, ferească Domnul.
Noi nu mai cugetăm nimic,
Şi-un cap deştept, care socoate,
Infam e, căci ne strică somnul,
E proclet eretic.

O, Crist, tu osîndit de soarte!
De te-ar renaşte noaptea gropii
Şi de-ai veni şi-ai explica,
Te-ar condamna la moarte popii,
Ca pe-un nebun te-ar da la moarte
Că-ţi tulburi legea ta.

XLI

Dacă versurile mele
Ar fi salbă de mărgele,
Fetele m-ar cumpăra!

De-ar fi cărţi de joc, hai hura!
Numai cu literatura
Doamnele s-ar ocupa!

Iar de-ar fi pahare pline,
Eu m-aş îndrăgi de mine
Şi mereu m-aş recita!

XLII

Pe Bistriţa, cîntînd
O tînără fecioară,
În vînt avînd vestmîntul
Şi-n păr vuindu-i vîntul,
Cu pluta ei uşoară
Trecea-n amurgul zilei —
Pe Bistriţa cîntînd.

Închise între stînci,
Sălbaticele ape
Gemeau ca-n agonie,
Albastre de mînie,
Izbindu-se să scape
Cu vuiet şi cu vaiet —
Închise între stînci.

La cîrma plutei sta
Copila zîmbitoare:
Mireasă-i astă fată
Cu moartea cununată,
Şi-n stingerea de soare
Părea un chip din basmuri —
La cîrma plutei sta!

Privind în urma ei,
Vedeam cum dînsa trece
Rîzînd pe lîngă stîncă —
De nu venea adîncă
Din ceruri noaptea rece,
Şi-acum aş fi acolo
Privind în urma ei!

XLIII

Umed îi răsare peptul alb și plin de sub veșmînt,
Răzimat de șold adoarme brațul drăgălașei fete,
Înclinat ea ține capul cel îngreunat de plete
Și lipită de picioare-i, rochia saltă-ncet de vînt.
Ea stă-n drum. Și-i supțirică și puțin ea stă plecată
Și-și acopere cu-o mînă obrăjorii ei frumoși,
Îndrăzneți purtîndu-și ochii cei atît de rușinoși
Printre degetele palmei, zîmbitoare și șireată.
Spune, dragă, ai tu gîndul să încurci pe trecători,
Ori ai anumit pe unul și vrei astăzi să-l omori?

XLIV

Tu, ulciorule de lut,
Am avut aceeaşi soarte
Amîndoi dintru-nceput —
Eu din tine m-am născut
Şi de-a pururi după moarte
Iar vom fi acelaşi lut!
Astăzi plîng şi te sărut,
Că-mi eşti singurul meu bine
Şi eşti lut şi tu ca mine.
Din etern am fost un lut,
Dar o soartă-ntîmplătoare
Te-a făcut ulcior pe tine:
Om pe mine m-a făcut;
Ah, întors era mai bine!

XLV

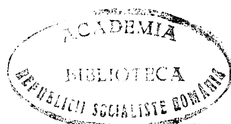
Toamna tîrziu,
În noaptea cu lună,
Cum vîjăie codru
Şi geme, şi sună!
Din nordul cu neguri
Un vuiet răsare,
Şi vine, şi creşte
Mai iute, mai tare:
Iar codrul aude,
Puternicul rege
Aude prin noapte
Şi bine-nţelege
Al oştilor vuiet
Din norduri pornite —
El vrea să răscoale
Puteri obosite
Şi-njură şi urlă,
Că-şi simte perirea.
Şi galben se face,
Nu poate s-adoarmă,
Nu-şi află nici pace,
Şi tremură codru
Cu inima ruptă
De spaimă, se zbate,
Cu vîntul se luptă,
Pocneşte şi sună
Şi-şi urlă durerea,
Căci vîntul îl prinde
Şi-l strînge de mijloc,

Topindu-i puterea!
Şi codrul se-ndoaie;
Şi-l biruie vîntul,
Rîzînd, îl sugrumă
Şi-i rupe vestmîntul,
Şi părul i-l smulge
Şi-n văi îl aruncă.
Un ţipăt răsare
Pe deal şi pe luncă:
Grăbitele păsări
Cu vuiet aleargă
Şi norii vin stoluri
Pe-ntinderea largă,
De spaimă s-ascunde
Pîrîul sub gheaţă —
Şi regele codru,
Din ultima viaţă,
Suspină văzîndu-şi
Pustiul, şi geme,
Şi cade pe spate,
Şi moare cu fruntea
Pe pieptul naturii,
Şi moare natura
De jalea pădurii
În toamnă tîrziu!

NOTE ȘI VARIANTE

BALADE ȘI IDILE

Prima ediție, *Balade și idile*, de George Coșbuc, București, Editura librăriei Socec & comp., Calea Victoriei 21, 1893, 256 p., a avut următorul cuprins: *Noapte de vară*, *Mînioasă*, *Nu te-ai priceput*, *Fatma*, *Nunta Zamfirei*, *Cîntecul fusului*, *Baladă albaneză*, *Armingenii*, *Rea de plată*, *Fata morarului*, *Crăiasa zînelor*, *Puntea lui Rumi*, *Gazel* [*Oamenii mă-nvinuiesc*], *Rugămintea din urmă*, *Logică*, *Romanță*, *Cîntec oriental*, *Poet și critic*, *Vîntul*, *Vestitorii primăverii*, *Zobàil*, *Pe lîngă boi*, *Rada*, *Trei, Doamne, și toți trei*, *La oglindă*, *Calul dracului*, *Nușa*, *El-Zorab*, *„Toți sfinții"*, *Supțirica din vecini*, *Numai una!*, *Regina ostrogoților*, *Brîul Cosinzenii*, *Dușmancele*, *Costea*, *Somnul codrilor*, *Recrutul*, *Carol IX*, *Fragment* [*Ea nu-i închide ușa, nu-l prinde de veștmînt*], *Popasul țiganilor*, *Moartea lui Fulger*, *Un cîntec barbar*, *Gazel* [*Picurii cu strop de strop*], *Păstorița*, *Jertfele împăcării*, *Prahova*, *La părău*, *Fresco-ritornele (improvizări)*, *Vara*, *Nedumerire*, *Politică*, *Un basm*, *Spinul*, *Cîntece: I* [*Bea cîmpia ploi vărsate*], *II* [*Ce bogată-i marea cu adîncuri mari!*], *III* [*Goi sînt umerii rotunzi*], *IV* [*Pe sînul alb al fetei, cînd iese-n ziuă-n prag*], *V* [*Schiop! Dar și eu am să mor*], *VI* [*„Stai, iubito, la fîntînă"*], *VII* [*„Să n-am zi de veselie"*], *VIII* [*Ieri pe-un trandafir de cîmp*], *IX* [*Cu noaptea-n cap, din casa lor*], *X* [*Voi sălcii triste-n cimitir*], *XI* [*Ah, cît ești de frumoasă, doamnă*], *XII* [*Eu am plecat în urmă-i și-am prins-o de veștmînt*], *XIII* [*De-aici culege fata fragi*], *XIV* [*Eu o văd ades pe stradă*], *XV* [*Mîna el domol o pune*], *XVI* [*De ce te-ntrebi tu, Xinte, oare*], *XVII* [*Pierdut privesc în urma ta*], *XVIII* [*Mamă, sînt silită eu*], *XIX* [*Pomule cu multe plete și cu alb veștmînt de flori*], *XX* [*Zeii beu nectaruri; sînt nebuni, că beu*], *XXI* [*Unde-i apa mai adîncă*], *XXII* [*Cînd arhangelul, sunînd*], *XXIII* [*O, vezi-l tu cum e! Odată*], *XXIV* [*Un cuvînt aș vrea să fiu*], *XXV* [*Ei veseli repetau cîntarea*], *XXVI* [*Mă temeam că ea va plînge. Vorbele ce le-am ales*], *XXVII* [*Sărută soarele cu drag pămîntul*], *XXVIII* [*Arde moartea-n foc ca bradul!*], *XXIX* [*Ieri ca azi și azi ca mîne*], *XXX* [*Cei osîndiți, mergînd pe cale*], *XXXI* [*Mama zice din Scriptură*], *XXXII* [*Unii vreu să aibă multe*], *XXXIII* [*La pămînt cu talpa goală!*], *XXXIV* [*Era în noaptea

Învierii], XXXV [*Ţie ne-nchinăm, stăpîne!*], XXXVI [*Pe Caraiman ai pus o cruce*], XXXVII [*Cînd vii, la pălărie port*], XXXVIII [*Inima dacă ţi-ar fi*], XXXIX [*Traiul cînd ţi se ureşte*], XL [*La noi sînt forme, forme toate!*], XLI [*Dacă versurile mele*], XLII [*Pe Bistriţa, cîntînd*], XLIII [*Umed îi răsare pieptul alb şi plin de sub veşmînt*], XLIV [*Tu, ulciorule de lut*], XLV [*Toamna tîrziu*].

A doua ediţie, din 1897, conţine în plus următoarele poezii: *Legendă, Cîntec* [*Zice vodă: „Iar la greu!*] *Oştirile lui Alah, De pe deal, Lordul John.* Coşbuc elimină poeziile *Nuşa, Cîntec oriental, Politică,* precum şi 41 din cele 45 de *Cîntece,* păstrînd doar următoarele patru: al XVIII-lea [*Mamă, sînt silită eu*], al XXXIX-lea [*Traiul cînd ţi se ureşte*], al XLII-lea [*Pe Bistriţa, cîntînd*], al XLV-lea [*Toamna tîrziu*], din ediţia princeps.

Suprimarea poeziilor de mai sus se explică, presupunem, prin acuzaţiile de plagiat care i-au fost aduse lui Coşbuc, după cum vom vedea, din partea zeloşilor săi detractori. Considerînd că acuzaţiile nu sînt întru totul întemeiate şi avînd în vedere şi faptul că unele din piesele incriminate au fost păstrate în ediţiile următoare, reproducem, în ediţia noastră, textele cuprinse în ediţia din 1893, cu adaosul de poezii din ediţiile ulterioare.

Ediţiile III (1902), IV (1907), V (1911—1912), VI(1914), VII (1916), VIII (1918) reproduc pe cea de a doua ediţie, cu observaţia că, în cea din 1914, poezia *Legendă* primeşte titlul *Ex ossibus ultor!*.

*

Într-o scrisoare adresată lui Titu Maiorescu, în 1893, George Coşbuc, înainte de a-l ruga pe critic să-şi dea părerea în legătură cu *Antologia sanscrită* („ca să vezi de ce preţ e"), îl anunţă că-şi va edita poeziile: „M-am înţeles cu domnul Socec să-mi editeze poeziile într-un volum. Au să apară prin noiemvrie" (I.E. Torouţiu, *Studii şi documente literare*, vol. V, Bucureşti, p. 116). *Minerva* din Bistriţa, II, nr. 5, 1/13 martie, 1892, p. 51, la rubrica „Diverse" anunţă pregătirea pentru tipar a poeziilor „tînărului şi talentatului" poet. Înseamnă că scrisoarea adresată lui Titu Maiorescu este de prin ianuarie-februarie 1893; mai înseamnă că, la data respectivă, între critic şi poetul pe care-l invitase la Bucureşti se statorniciseră relaţii bune, de vreme ce Coşbuc i se adresează, cerîndu-i sfaturi.

Volumul pe care-l anunţă poetul şi periodicul bistriţean (unde Coşbuc, mai mult ca sigur, avea nu numai admiratori, dar şi vreun prieten căruia-i scrisese) apare mai repede decît luna noiembrie (indicată în scrisoarea către Maiorescu), fiindcă încă în vară apar recenzii (iunie 1893: Iuliu Tuducescu, în *Românul literar;* august: Ovid Densusianu, în

Revista critică și literară), iar același periodic bistrițean, la aceeași rubrică „Diverse" din nr. 12, 15/27 iunie, anunță elogios apariția volumului *Balade și idile*. În acea vreme, la Bistrița, își făcea serviciul militar Aurel Coșbuc, fratele poetului, căruia îi scrie următoarele: „...zilele acestea o să-mi apară un volum de poezii. O să ți le trimit și ție — vro două volume — și să le citești cu ortacii tăi prin cazarmă... O să-ți însemn pe volumul meu poeziile care s-ar putea recita — poți recomanda atunci de acolo pentru declamatori" (George Monahu [Grigore Găzdac], *Din corespondența lui Coșbuc cu familia. Pe margini de vreme* în *Tribuna Ardealului*, II, nr. 172, 19 aprilie 1941, p. 13). S-ar putea ca tocmai Aurel să fi fost acela care să fi anunțat pe cineva din redacția *Minervei*. Tot în 23 iunie *Moftul român* al lui Caragiale anunță entuziast apariția volumului lui Coșbuc.

Apariția culegerii de *Balade și idile* a grupat în tabere diferite pe literații vremii. În jurul volumului s-au purtat discuții aprinse, contradictorii, care au degenerat, pe alocuri, în scandal.

În articolul-necrolog din 14 mai 1918, publicat în *Lumina*, II, nr. 251, 1918, Liviu Rebreanu caracterizează excelent funcția pe care a avut-o, în redresarea poeziei românești din ultimul deceniu al veacului trecut, apariția *Baladelor și idilelor* și, în general, apariția lui George Coșbuc în România:

„A răsărit deodată, fără să-l știe nimeni, fără să facă ucenicia cafenelelor și bisericuțelor bucureștene. Și a biruit împotriva tuturor celor scufundați în imitații și neputințe.

A adus lumină, sănătate, voioșie. A deschis larg perdelele odăiții în care zăcea bolnavul, și aerul proaspăt, românesc, a năvălit înlăuntru, ucigînd microbii, înzdrăvenind pe cei ce mai aveau putere de viață: *Balade și idile*...

Bolnavii și schilozii s-au revoltat, au protestat, au huiduit cu glasuri stridente pe doctorul zîmbitor și simplu care le tulburase somnolența. L-au făcut barbar și opincar, l-au învinuit că nu știe regulile bunei-cuviințe și ale prozodiei, au țipat că sistemul noului-venit nu e delicat și chiar că nu e al lui. Dar curînd-curînd, gălăgia s-a potolit, boala s-a vindecat, oamenii au început o viață nouă, doctorul a dobîndit stima tuturor, dragostea multora."

Am citat aceste frumoase cuvinte ale lui Liviu Rebreanu pentru motivul că ele cuprind întregul calvar și deplina biruință la care a ajuns Coșbuc, cu înțelepciunea și stăpînirea de sine care l-au caracterizat toată viața.

Înainte de a urmări destinul celei dintîi culegeri de poezii a lui George Coșbuc, credem că e bine să ne întoarcem la anii cei mai

frumoşi şi cei mai rodnici ai vieţii sale, la anii de la Sibiu, pentru a cunoaşte începutul orientării poetului spre acel gen oarecum nou de lirică: idila, completată în cel mai fericit chip cu balada; să explicăm prin însăşi mărturisirea lui Coşbuc, chiar dacă indirectă, cuprinsul volumului şi simplitatea, bogată în conţinut, a titlului.

În legătură cu aceasta avem cîteva însemnări deosebit de preţioase ale celui dintîi critic serios al poeziei coşbuciene, G. Bogdan-Duică. Acesta, într-un articol intitulat *Cu George Coşbuc*, în *Luceafărul*, Sibiu, XIV, nr. 5, 1919, p. 93, ne relatează următoarele:

„Plecasem de la Braşov la Budapesta; şi mă abătusem pe la Sibiu, ca să cunosc pe Coşbuc, despre care scrisesem nişte foiletoane în *Gazeta Transilvaniei*.

Ce deosebire între energicul ce-mi închipuisem şi ce găsii! Era plecat modest pe masa sa din redacţia *Tribunei*, scriind «varietăţi», serioase şi glumeţe! S-a înroşit cînd mi-a auzit numele; îl lăudasem «prea mult», mi-a explicat el mai apoi; şi se roşea şi acum.

— Mai stai?

— Nu! Haide îndată...

— Încotro?

— Oriunde...

Am trecut două ulicioare dosnice şi ne-am oprit la o cofetărie unde G. Bariţiu venea să-şi ia cafeaua. Bătrînul era de astă dată acolo. Pînă atunci nu-l văzusem. Lui Coşbuc îi plăcea moşul, care tremura filigeanul pînă la gură: «Buni au fost bătrînii ăştia, Duică dragă. Dar aici la Sibiu sînt puţini. Se vede că de-aceea îmi place mie atît de mult Bariţiu»... Şi-l încălzea pe bătrîn cu privirile-i gînditoare.

Acolo şi din acest incident am discutat cu el, întîia oară, ce vom avea noi, tinerii, de făcut.

Ce va face el încă nu ştia hotărît; literatura critică nu-l încălzise; înainta instinctiv; despre Ioan Slavici, care-l chemase la *Tribuna*, îmi spunea că nu se amestecă în scrisul său şi că-l lasă să facă ce vrea.

— Şi totuşi, tu ai o direcţie; ai baladă, ai note idilice; le-ai luat din sat, numai din sat, n-ai auzit de idilişti?...

— Cum nu?! Să vezi cum am început eu a visa idile româneşti. N-ai crede. Îmi căzuse odată în mînă Salis-Seewis. Îl cetii întreg; şi la sfîrşit îmi zisei: De-astea am să scriu şi eu, dar mai bine. Acum încerc.

Salis-Seewis este inferior lui Coşbuc; un model nu putea fi; dar *îndemn* a fost. Şi aşa Coşbuc începu idila sa."

Cea dintîi prezentare elogioasă a volumului de *Balade şi idile* o citim în *Moftul român*, I, nr. 39, 23 iunie 1893; nesemnată, aparţinînd

lui I. L. Caragiale, unul dintre cei mai statornici admiratori ai lui Coșbuc:

„Pe cîmpul vast al publicisticii române, pe care crește atîta spanac des și abundent, a apărut în sfîrșit zilele acestea și un copac, și e așa de mîndru și așa de puternic, că mii și mii de recolte de buruieni se vor perinda, și el va sta tot mereu în picioare, tot mai sănătos și mai trainic, înfruntînd gustul actual și vremea cu schimbările ei capricioase și făcînd din ce în ce mai mult fala limbii noastre românești — un volum de *Balade și idile* de George Coșbuc, Editura librăriei Socec și comp.

Pînă să ne facem datoria pe deplin în privința acestei apariţiuni de cel mai mare preț, credem de ajuns, spre a atrage asupră-i atenția cititorilor noștri inteligenți, a reproduce cîteva bucăți din această încîntătoare carte. Fără multă vorbă, să începem." Și, în continuare, se reproduc poeziile *Unde-i apa mai adîncă*, *Oamenii mă-nvinuiesc*, *Popa Toader*, *din scripturi*, *Ah, cît ești de frumoasă, doamnă*, *Schiop! Dar și eu am să mor*, *Ei veseli repetau cîntarea* (adică mai ales din ciclul de cîntece asupra cărora va tăbărî, nu peste mult, denigrarea. Selecția aceasta nu trebuie să ne surprindă: fiind vorba de o revistă umoristică, s-au căutat cîteva piese vesele, ca cele de mai sus).

Lunga cronică literară a lui Iuliu Tuducescu, publicată în două numere consecutive din *Românul literar*, I, seria a II-a, nr. 19, 13 iunie 1893, p. 596—604, și nr. 20, 20 iunie, p. 627—634, se distinge prin rapiditatea cu care a reușit să răspundă unei onorabile comenzi sociale, apreciind pozitiv culegerea de debut a lui Coșbuc. Din partea introductivă a acestei cronici reținem: „Bunul nume de care se bucură tînărul poet în literatura noastră nu mai are nevoie de vreo altă recomandație sau laudă. Dacă și noi încercăm să vorbim de dînsul, e numai poezia care ne-a făcut, cînd cu bucurie am salutat apariția într-un volum a poeziilor scrise și publicate pînă acum de poet. De la început nădăjduim că poeziile lui vor străbate în toate părțile unde se vorbește graiul românesc și că pretutindenea vor fi bine primite."

În continuare, Tuducescu ia pe rînd un număr mare de poezii, face cîteva considerații banale și reproduce copios. Cronica lui Tuducescu a avut meritul de a atrage atenția asupra volumului de *Balade și idile* poate tocmai prin numărul mare de pagini pe care i le-a consacrat. Concluzia recenzentului este, și ea, la același nivel ca întreaga prezentare: „Cetind pînă la sfîrșit volumul de poezii, ne convingem că avem a face cu un puternic talent poetic și cu un maestru al formei poeziei și al versului".

Al doilea condei care a recenzat volumul a fost Ovid Densusianu, în *Revista critică și literară*, I, nr. 8—9, august-septembrie, 1893, p. 400—415. Din considerațiile generale ale lui Densusianu, din partea introductivă a articolului, cităm cîteva fragmente:

„D. Coșbuc cunoaște bine poporul român, cunoaște traiul țăranului nostru și chipul în care simte și gîndește acest din urmă în adîncul sufletului său. D-sa a trăit în mijlocul vieței de la țară, atîta de frumoasă prin simplitatea și farmecul pe care-l revarsă în sufletul nostru ori de cîte ori venim în atingere cu această lume nouă și cu totul deosebită de aceea pe care o vedem zilnic înlăuntrul zidurilor din orașe și în viața societăței noastre, peste care s-a suprapus o spoială de pretinsă cultură și civilizație apuseană. D-l Coșbuc mai cunoaște poeziile și poveștile noastre populare, obiceiurile și credințele de la țară, strîns unite cu ideile și sentimentele de care este frămîntată mintea și inima țăranului român. Lucrul acesta se vede în mai toate poeziile sale, și atît din alegerea subiectelor, cît și din forma în care sînt îmbrăcate creațiunile din opera sa fiecare din cetitori poate vedea care a fost lumea în care a trăit poetul și gradul pînă la care ea a influențat asupra sensibilităţii lui. Cea mai mare parte din poeziile sale au ca temă scene din viața de la țară; și cu deosebire acolo unde poetul vine în intimitate cu țăranul român, acolo el se simte în adevăratul său element și acolo versurile sale primesc un farmec deosebit prin noutatea sentimentelor pe care ni le sugerează. D-l Coșbuc nu numai că cunoaște viața de la țară, dar în același timp simte o deosebită iubire și atragere pentru ea. Această calitate se resfrînge în toate descrierile sale, descrieri în care vibrează acea seninătate și liniște pe care o găsim numai în atmosfera limpede a vieței de la țară.

Meritul principal al d-lui Coșbuc, prin urmare, rezidă în împregiurarea că fondul asupra căruia d-sa și-a ezercitat talentul său este luat din însuși sînul poporului român și dintr-o lume prin care puțin s-a avîntat pînă acum muza poeților români. Lucrarea d-lui Coșbuc pune în evidență o idee la care cu toții trebuie să ne gîndim și dă, într-un mod tacit, un fel de sfat celor ce voiesc să-și încerce norocul în greaua carieră a luptei cu rimele. Viața și istoria poporului nostru cuprinde în sine o bogată vînă de inspirațiune poetică, pe baza căreia se pot crea opere de o valoare artistică nemăsurată. Și numai cînd noi vom cunoaște mai bine ceea ce pînă acum a rămas ascuns; numai cînd va dispărea și se va șterge acel *hiatus* adînc dintre noi și creațiunile poporului nostru, numai atunci vom putea avea o adevărată literatură națională, și numai atunci vom avea dreptul să ne punem alături cu alte popoare mai înaintate. Acesta este idealul către

care trebuie să-şi îndrepte privirea toţi scriitorii noştri şi în special poeţii; căci numai în chipul acesta va putea dispărea perioada de copilărie a imitaţiunilor palide şi a băjbăielilor oarbe prin întunerec."

În legătură cu lirica erotică a lui Coşbuc, Ovid Densusianu, înainte de a detaşa, în analiză, cîteva din cele mai reprezentative din poeziile volumului, arată care sînt trăsăturile proprii ale acestui gen de poezie: „Sentimentul cel mai des cîntat de d-l Coşbuc este sentimentul de iubire. Aici însă n-avem de a face cu iubirea plîngătoare şi de jelanie a pesimiştilor, nici nu se cîntă de poet numai iubirea sa proprie, ci ni se descrie iubirea dintre cei trăiţi la sat, iubirea dintre flăcăi şi fete în simplitatea ei sinceră şi naturală; iubirea glumeaţă şi plină de farmecul idilic al vieţii de la sat. Poetul ne prezintă pe fete aşa cum sunt ele: glumeţe, pline de viaţă, cînd îndrăzneţe, cînd ruşinoase, harnice, neastîmpărate, şirete, zburdalnice şi drăcoase. Şi toate acestea sunt descrise numai prin cîteva trăsături, fără paradă de vorbe şi fără multă îngrămădire de termeni adjectivali... Şi din chipul în care poetul caracterizează acest sentiment se vede o cunoaştere adîncă a simţimintelor ţăranului nostru şi o fină pătrundere psihologică."

În ordinea publicării, urmează broşura pe care o scoate un fost coleg de birou de la tribunalul din Botoşani al lui Mihai Eminescu, Grigori N. Lazu, *Adevărul asupra poeziilor d-lui Gh. Coşbuc. Răspuns „Românului literar"*, Tipografia Petru C. Popovici, în 1893. E o broşură de 44 de pagini, scrisă cu multă pasiune şi destul de repede — în luna august 1893, la Piatra-Neamţ, unde îşi avea domiciliul şi unde-şi desfăşura activitatea literară gloriosul denigrator.

Grigori N. Lazu dispune de o ură care nu o dată lasă loc injuriei la adresa inofensivului Coşbuc. În broşura lui Lazu, pe lîngă unele trimiteri în literatura universală neargumentate, se fac şi cîteva observaţii întemeiate, mai ales în legătură cu unele influenţe pe care le-a resimţit poezia lui Coşbuc. Lazu nu-şi făcuse apariţia, ca literat, înainte de 1894 (publicase, în 1884, la Piatra, o prelucrare pe 104 pagini: *Francmasoneria. Alcătuirea, activitatea şi scopul activităţii sale. Prelucrată pentru publicul român după E. J. Beil* de Grigori N. Lazu). Abia în anul 1894, Grigori N. Lazu publică *451 traduceri libere şi imitaţiuni de poezii antice şi moderne din Orient şi Occident*, cu o prefaţă de A. D. Xenopol, vol. I-II, Iaşi, Editura librăriei şcoalelor Fraţii Şaraga. Această voluminoasă culegere de traduceri e dedicată lui A.D. Xenopol; din dedicaţie aflăm că traducerile sînt o parte din munca lui literară de treizeci de ani şi că preocuparea lui de căpetenie a fost să îmbrace tălmăcirile „în forma, în caracteristica limbei româneşti". Nu e cazul să analizăm această formă: mai multă glorie şi-a

asigurat Lazu cu *broşurica* îndreptată împotriva lui G. Coşbuc, deşi în 1897 tipăreşte şi un volum de poezii originale: *Ultime raze*, *Poezii*, Bucureşti, Editura revistei *România muzicală*, 277 p.

Grigori N. Lazu era destul de bine orientat în lirica universală, după cum se poate deduce din răsfoirea volumelor sale de tălmăciri şi din filipica anticoşbuciană. Cum broşura sa se găseşte destul de greu, vom cita ceva mai mult din ea. În fruntea ei, vajnicul critic pune un citat din Scherr Hammer: „Allein die osmanische Poesie bewährte sich nur gross in der Nachahmung. Ihr Grundcharakter ist knechtische Nachahmung. Ihre Haupteigenschaft ist ein riesenhafter kompilatorischer Fleiss", cu traducerea: „Însă poezia osmană s-a adeverit mare numai în imitaţiune. Caracterul ei fundamental este o imitaţiune servilă. Însuşirea sa de căpetenie este o colosală aplicaţiune compilatorie." Acest moto îşi are tîlcul lui. În direcţia acestuia se dezvoltă conţinutul broşurii lui Lazu, încercînd să conteste aproape orice originalitate poeziei lui Coşbuc, punînd mai totul sub semnul furtului literar.

„Faţă cu înrîurirea ce trebuie să aibă poeziile d-lui Coşbuc asupra publicului nostru — începe Lazu — cu atît mai mult că sunt scrise cu mult talent; faţă cu darea de seamă ce faceţi despre aceste poezii în revista d-voastră, nr. 19 şi 20, *Românul literar*, prin care, printre altele, spuneţi că «partea cea mai mare a poeziilor sale sunt luate din viaţa poporului român»; dator mă cred să întîmpin următoarele din fuga condeiului, fără a mă preocupa mult de corectitudinea stilului întîmpinării mele. Mai întîi de toate, să fac ceea ce cred că sunt dator să fac...

Idila, propriu-zis, nu este poezie populară; ea este mult mai pretenţioasă şi mai artistică. Între idilă şi poezie populară există o linie de demarcaţie bine determinată. Idila, de obicei, se scrie în stil literar, şi rare, foarte rareori, în stilul poeziei populare. Ei bine, ceea ce d-l Coşbuc ne oferă sub anonimul de idile sunt, în realitate, unele din Extremul Orient, altele germane, iar absoluta lor majoritate au forma, stilul, ideile, spiritul şi caracterul poeziilor populare slave şi mai cu seamă ruteneşti, românizate, cu deosebit talent şi o perfectă cunoştinţă şi a limbagiului poporului nostru."

În continuare, Grigori N. Lazu (care se vede că avea o cultură de formaţie mai ales germană şi care mai mult ca sigur că şi-a realizat traducerile şi imitaţiunile tot după izvoare germane) începe exemplificarea cu texte germane din Walther von der Vogelweide (două strofe din *Gemeinsamme Minne)*.

Lazu încearcă să dovedească, prin argumente formale (cum ar fi frecvenţa cuvintelor *jăluire*, *pagubă* — deci a cuvintelor de origine

slavă), mai ales influenţa slavă, cu deosebire ruteană în poezia lui Coşbuc.

Urmează apoi o înşirare de vreo douăzeci de cîntece ruteneşti, numite *Kolomeiki* (şi *Dumi, Dumki* şi *Szunki)*, din care nici cel mai bun prieten şi admirator al lui Lazu nu va putea, oricît de nobilă bunăvoinţă ar avea, să găsească argumentele pe care le promite marele specialist în literatură ruteană, care, triumfător, întreabă, la capătul pomelnicului: „Ei bine, d-le redactor, cum stăm cu inspiraţiile d-lui Coşbuc, sau cîntece populare slave, românizate?".

În cea de a doua parte a criticii sale, Lazu îl acuză pe Coşbuc pentru poeziile anacreontice, care nu sînt în natura şi obiceiurile românului (criticul se referă la conţinutul erotic şi bahic al cîntecelor incriminate).

Cea de a treia parte a criticii se ocupă „de plagiaturile de-a dreptul":

Poeziile pe care Lazu le aduce în discuţie ca plagiate sînt *Romanţă*, *Nuşa* şi cîteva cîntece; la toate acestea vom reveni la locurile respectivelor note rezervate pieselor amintite şi vom vedea în ce măsură are sau nu Lazu dreptate. După ce discută, la modul propriu, cîteva poezii, legîndu-le de diferite literaturi străine, Grigori N. Lazu îşi termină lunga diatribă în felul următor:

„Mi-i grabă să sfîrşesc: deci până a nu ajunge la concluziune, voi spune că următoarele poezii ale d-lui Coşbuc, *dacă sunt originale* — şi o doresc din suflet — fac onoare literaturei noastre. Iată-le:

Noapte de vară, Fatma, Nunta Zamfirei (mai ales), *Baladă albaneză, Fata morarului, Crăiasa zînelor, Rugămintea din urmă, Poet şi critic, Vestitorii primăverii, Trei, Doamne, şi toţi trei, Calul dracului, El-Zorab, Brîul Cosinzenei, Moartea lui Fulger* (deşi nu simpatizez cu aseminea poezii, nu ştiu cum, un amestec de basm, de fenomenele naturii, reminiscenţi mitologice şi cu colivă creştinească); *Prahova* (foarte frumoasă!); *Un basm;* din *Cîntece:* no. IX,X,XIII,XIV,XV, XXVII,XXX,XXXII,XXXIV,XLI,XLV. Şi sunt şi altele, dar mă voi pronunţa nu asupra frumuseţii lor, căci sunt frumoase cele mai multe, dar asupra provenienţei lor, adecă dacă sunt sau nu originale.

Concluziunea?

Foarte scurtă şi lămurită: De cînd există poezia, poet de la poet a învăţat, fiecare aspiră aceleaşi idei şi sentimente să le exprime şi mai bine: unul pe altul imită, precum pasere pe pasere stîrneşte să cînte; aşa că — putem spune — din veac în veac şi pînă astăzi există ca o singură şi mare şi sfîntă poezie compusă din atîte şi atîte poezii înrudite. Dar o asemenea imitaţiune şi emulaţiune are o limită. Dincolo

de ea dai bîca în ponoarele escamotagiului şi a plagiărei literare; te duci de-a tăvălucul, şi ce păţeşti cu nimene nu-mparţi!

Forma, feliul, spiritul şi caracteristica poeziei populare străine nu pot fi primite de popor ca idile, ci ca o înstrăinare a propriului său caracter naţional; o adevărată crimă de leznaţiune!

Idila este un gen artistic deosebit poeziei populare.

Plagiarea directă, făţişă este o păcătoşie, dar mai puţin periculoasă ca cea indirectă; cu atîta mai mult că întăia n-are, pe cînd a doua are mijloace şi arme de apărare."

De la această mascaradă critică a lui Grigori N. Lazu a început un proces literar Coşbuc, care, cu mici intermitenţe, a durat mai bine de zece ani. Vor intra în polemică Anton Bacalbaşa, Al.Vlahuţă, Al. Macedonski, C. Stere, C. Dobrogeanu-Gherea, Nicolae Iorga, Gh. Bogdan-Duică, D. Evolceanu, I. Rusu-Abrudeanu, celebrul Caion şi alţi modeşti critici ascunşi în dosul unor iniţiale redacţionale. Pînă şi tînărul debutant Ion Theo (Tudor Arghezi) va apărea pe scena luptelor cu o inofensivă epigramă.

De altfel, procesul literar Coşbuc, determinat mai ales de chestiunea mult discutată a plagiatelor, a continuat şi după moartea poetului.

Broşura lui Lazu a stîrnit un întreg scandal. În numărul din 15 noiembrie 1893, în *Adevărul*, pe p.1, sub titlul *Încă un plagiator*, pornind de la descoperirea plagiatelor şi punerea pe două coloane a textelor, se spune:

„Mai deunăzi — vă aduceţi aminte — a fost pus pe două coloane d-l Vîrgolici, un inspector al învăţămîntului.

Precum se vede, boala plagiatului nu cruţă pe nimeni, ea nu face deosebire nici de clasă, nici de salariu.

Căci dacă d-l Vîrgolici este mai mult sau mai puţin *un învingător*, d-l Coşbuc e un biet proletar d-ai noştri! Şi cu toate astea, d-l Lazu l-a strîns rău cu uşa atît în broşura d-sale, *Adevărul asupra poeziilor d-lui Coşbuc*, cît şi în *Arhiva* de la Iaşi. (E vorba despre *O scrisoare adresată redacţiei revistei „Arhiva Societăţii ştiinţifice şi literare din Iaşi" cu privire la „plagiatele" poetului G. Coşbuc.* În *Arhiva Societăţii ştiinţifice şi literare*, IV, nr. 9—10, septembrie-octombrie 1893, p. 567—569, Lazu revine asupra plagiatelor lui Coşbuc şi arată că poezia [*Bea cîmpia ploi vărsate*] este tradusă după Anacreon, n.n.) Fără îndoială, d-l Lazu are unele afirmări *hazardate;* dar poezia *Nuşa* şi mai ales cea după Anacreon sînt luate de bardul nostru pe de-a-ntregul, respectînd chiar punctuaţia, singurul lucru pe care l-a respectat (sic!).

Nu-i aşa că sîntem în faţa unei colosale şi primejdioase epidemii?" se întreabă autorul notiţei din *Adevărul*, *Inot* [Anton Bacalbaşa].

Tot în *Adevărul*, VI, nr. 1.704, 22 nov. 1893, p. 1, același *Inot*, sub titlul *L-a prins*, prelucrează materialul unei scrisori pe care o trimisese Lazu; în scrisoare se demonstrează, prin texte paralele, cum Coșbuc a plagiat poeziile *Romanță* (după Chamisso) și din *Fresco-ritornele* după Rückert. Lazu trimisese materialele simțindu-se acuzat, la rîndul lui, că nu-și sprijină acuzele cu texte originale. Articolașul din *Adevărul* se încheie cu următoarele:

„D. Lazu s-a supărat pentru că eu am spus că are unele afirmări *hazardate* (e vorba de nota *Încă un plagiator*, n.n.). Se înșeală acest Cristofor Columb al plagiatorilor. Dac-am zis că sînt unele afirmații *hazardate*, cauza e că d-l Lazu nu prea publică *textele originare* după care d-l Coșbuc plagiază, ci dă aceste texte în traducere. Asta face pe mulți să se îndoiască de exactitatea plagiărilor.

De astă dată, d-sa a remediat acest rău și-i sîntem recunoscători. Coloanele *Adevărului* îi stau la dispoziție și am vedea cu plăcere nouăle d-sale explorări asupra terenului Coșbuc.

Căci s-o spunem verde. Cînd d-nu Coșbuc a fost prins cu zece mîțe în traistă, noi nu putem jura că și restul volumului d-sale nu-i șterpelit după diferiți autori.

Dacă d-l Coșbuc ar fi un X oarecare, un june care să fi publicat cîteva rînduri într-o foaie necunoscută, l-am trece cu vederea.

Dar nu-i așa. D-l Coșbuc și-a cîștigat un loc în literatura țărei noastre. Auzim pretutindeni vorbindu-se de d-sa, și nu se cuvine să lăsăm să se urce așa niște reputații nemeritate.

Oricît talent ar avea plagiatorul, plagiatul nu-i mai puțin plagiat. Însă și nota de originalitate i-o contestăm: ea e produsul textelor sîrbești, grecești și așa mai încolo.

Pe de altă parte, d-l Coșbuc n-a scris nici un rînd ca să se apere. Cum vine treaba asta?

Fiat lux... pe de-a-ntregul."

În nr. 209 din 16 octombrie 1893 al *Evenimentului*, în articolul *Coșbuc original?*, un anonim *L* ia apărarea lui Coșbuc, cerîndu-i lui Lazu să dea publicității textele originare ale poeziilor rutene și germane, pe care pretinde că le-a plagiat Coșbuc, și „traducerea românească *ad litteram* a acelor texte pentru a ne putea astfel mai ușor convinge". L. obiectează că Lazu a publicat traducerile sale pentru a dovedi că-s „mai bune decît prefacerile d-lui Coșbuc".

Intră în discuții Al. Vlahuță cu articolul *Procesul Lazu-Coșbuc* (în *Viața*, I, nr. 2, 5 dec. 1893, p. 1), din care reproducem (Vlahuță definește chiar din titlu procesul literar Coșbuc și acuză indiferența gazetelor și a revistelor față de culegerea de poezii a lui Coșbuc):

„...nimeni n-a salutat splendida şi neaşteptata răsărire a acestui poet. Nici o gazetă, nici o revistă n-a băgat de seamă că apariţiunea acestui inspirat cîntăreţ al cîmpiilor şi poporului românesc era un eveniment însemnat, o adevărată sărbătoare pentru literatura noastră. Ba mă-nşel, Caragiale a scris atunci în *Moftul român* cîteva rînduri, pline de o sinceră admiraţie, ş-a doua zi o mulţime de cunoscuţi m-au întrebat: «Dar bine, ce are Caragiale cu bietul Coşbuc?... ai văzut cum îşi bate joc?»... Şi nu s-a mai scris nimic nici de poezii, nici de poet... Nimic, nici chiar în *Convorbiri literare!* Tăcere pe toată linia. Ce revoltătoare nepăsare!... Cînd iată că apare o broşură în care d-l Lazu arată că d-sa a găsit, în volumul lui Coşbuc, cîteva poezii cari nu sunt originale. Imediat toată presa se pune în mişcare. Gazetari cari habar n-aveau, ori se prefăceau că n-au, despre existenţa unui poet Coşbuc îşi freacă mîinile de bucurie, iau pana şi s-aştern pe lucru! «L-au prins!» A, ce fericire! Cu cîtă rea voluptate se răped toţi să dea lovitura... micului pătimaş, în gloria acestui poet, al cărui talent strica liniştea atîtor mediocrităţi!... «Apoi aşa ştim şi noi!»

Ce zice Coşbuc? «Eu eram în străinătate: un prieten, la care îmi lăsasem cărţile şi manuscrisele, a scos volumul în lipsa mea; îmi pare rău că el, neştiind, a pus între poeziile mele cîteva bucăţi traduse, pe cari n-am avut niciodată gîndul să mi le însuşesc»...

Noi rugăm pe poet s-arate publicului cari sunt acele bucăţi, pentru ca să nu mai planeze nici o îndoială asupra poeziilor cari-n adevăr îi aparţin. Şi credem că d-sa se va grăbi să facă această lumină.

Morala fabulii: poate Coşbuc să fie un geniu, poate scri el cele mai mari şi mai originale opere — aceasta nu ne atinge! nici nu vrem să-l băgăm în seamă. L-a prins însă d-l Lazu cu «mîţa-n sac»... a, atunci da, poetul Coşbuc devine foarte interesant: «Pe el, copii! daţi-i la cap, tăvăliţi-l fără nici o milă!... Auzi d-ta, să ne ia partea noastră de glorie!»...

Eterna sete de scandal!..."

Credem că Vlahuţă, cu cea mai nobilă intenţie, apostrofa indiferenţa cu care revistele şi ziarele au întîmpinat *Baladele şi idilele* lui Coşbuc; presupunem că a avut cunoştinţă de recenziile apărute înainte de intervenţia insolită a lui Lazu. Afirmaţia lui Coşbuc nu corespunde adevărului, întrucît el însuşi a pregătit materialul culegerii din 1893 (am văzut, ceva mai înainte, explicaţiile poetului în legătură cu pregătirea editării *Baladelor şi idilelor)*. În orice caz, intervenţia lui Vlahuţă pare a fi pornită din sentimente de preţuire sinceră şi din dorinţa opririi scandalului pe care-l stîrnise Lazu.

Într-un articol de fond din *Adevărul*, VI, nr. 1.718, 6 decembrie 1893, p.1, Anton Bacalbaşa, pornind de la constatarea că ziarele nu acordă atenţia necesară producţiei literare (articolul se intitulează *Ziarele şi arta)*, arată că acestea se interesează de literatură numai în măsura în care aceasta poate furniza material de scandal:

„N-aţi văzut ce-a păţit Coşbuc?

De şase luni de cînd a apărut volumul lui, nimeni n-a găsit să puie într-o gazetă o vorbă bună de dînsul, şi, slavă Domnului, are bucăţi care ar putea figura cu glorie în orice literatură.

Îndată însă ce d-l Lazu a aruncat vorba că Coşbuc a plagiat, gazetele, care desigur că n-au citit cărticica d-lui Lazu, au repetat în cor acuzaţia adusă poetului."

Bacalbaşa îi cere lui Coşbuc să „afirme *cîte* din poeziile lui sînt traduse, pentru ca să nu mai asistăm zilnic la spectacolul sfîşietor al sfîşierii unui poet!"

Anton Bacalbaşa se apropie oarecum de Vlahuţă, pe care de bună seamă l-a citit. Bacalbaşa, după cum am văzut (ascuns sub pseudonimul *Inot)*, îl atacase pe Coşbuc, ţinînd isonul lui Lazu. În articolul *Ziarele şi arta* îşi face *sua culpa*, pentru a se acoperi în faţa eventualelor atacuri ale apărătorilor lui Coşbuc. În esenţă, Anton Bacalbaşa se situează acum pe aceeaşi poziţie neutră ca şi Vlahuţă.

Nu ştim cine o fi *Em.*, care semnează articolul *În chestia Coşbuc*, la rubrica „Notiţe literare" a *Evenimentului*, I, nr. 252, 9 decembrie 1893. Se pare că autorul s-a simţit atins de rîndurile lui Vlahuţă referitoare la incompetenţa şi indiferenţa gazetarilor. Răspunzîndu-i lui Vlahuţă, Em. vrea să spulbere acuzaţia şi aduce o nouă dovadă de plagiere din partea lui Coşbuc. Em. spune următoarele:

„Între oamenii de litere şi amatori de literatură frămîntarea continuă în ce priveşte originalitatea poeziilor d-lui Coşbuc.

Sfîrşitul săptămînelor trecute ne-a adus o sumă de păreri, de reflexii, de apărări şi acuzări *asupra*, *pentru* şi *contra* volumului de *Balade şi idile* de George Coşbuc.

D-l Vlahuţă, în *Viaţa*, îşi revarsă un fel de amărăciune prin următoarele rînduri: «gazetari cari habar n-aveau, ori se prefăceau că n-au, despre existenţa unui poet Coşbuc, îşi freacă *mîinile de bucurie*, *iau pana şi s-aştern pe lucru!*... „L-au prins!" A, ce fericire! Cu cîtă rea voluptate se răped toţi să dea lovitura...».

Satira aceasta a d-lui Vlahuţă mi se pare de o amărăciune exagerată, căci cei ce s-au ocupat de chestia Coşbuc, slavă Domnului, au dovedit că numai profani nu sunt, şi d-l Vlahuţă ştie că s-a rătăcit mai pe la toate gazetele şi cîte unul din acei tineri care pot simţi şi

gusta literatura şi care nu-şi freacă atît de iezuitic mînele cînd e vorba de un scandal.

Mai amară satiră am putea face noi întrebînd de ce literaţii ca Vlahuţă şi alţii *n-au* vorbit ei, *înaintea apariţiei broşurei d-lui Lazu*, de *colegul lor*, de «*inspiratul* cîntăreţ al cîmpielor poporului românesc». D-stră, care eraţi în curent cu cele ce publica Coşbuc în *Convorbirile literare*, şi în alte reviste; de ce d-stră n-aţi luat pana în mînă ca să ne relevaţi splendida şi neaşteptata răsărire a acestui poet? De ce astăzi îl apăraţi cu atîta zel pe Coşbuc, satirizînd pe bieţii *profani* de odinioară — n-aveţi o vorbă pentru colegul d-stră? Dar s-o lăsăm baltă: aşa e lumea azi; faci satiră oricînd şi oriunde, şi e destul s-o iscăleşti, pentru ca o samă de păcătoşi să roşească.

După articolul d-lui Vlahuţă din *Viaţa* şi acel al inimosului şi iubitului nostru literat, d-l Bacalbaşa, din *Adevărul literar*, chestia Coşbuc se pare că s-ar fi rezolvit deja cu totul în favoarea acestui din urmă.

D-l Coşbuc a invocat o scuză: că un prieten i-a scos, în absenţă, versurile şi n-a ştiut care-s a d-lui Coşbuc şi care nu-s. Nu pot admite această scuză, căci prea e... copilărească. Cum? În caietul de versuri nu erau indicate izvoarele d-lui Coşbuc şi nici o corectură n-a primit d-sa? Inadmisibil!

Am văzut cu surprindere că d-l Bacalbaşa s-a prea pripit a reveni şi a anunţa, ca bună, scuza d-lui Coşbuc. Se vede că principalul motiv a fost că d-sa nu prea vrea să se amestece într-un... scandal literar.

Scandal literar? «Eterna sete de scandal», mi se va spune.

Ei bine, ne vedem siliţi a face astăzi o nouă revelaţiune în chestia Coşbuc.

E curios că *Evenimentul* a fost cea dintîi gazetă care a atins chestia aceasta; s-ar părea că am dori să fim cioclii lui Coşbuc. Ei bine, nu, cu toţii cetim *Baladele şi idilele*, gustînd dulceaţa lor, dar nu putem lăsa să se treacă cu vederea cînd tocmai gingaşele subiecte le vedem împrumutate de aiurea."

În continuare se arată cum Coşbuc a localizat *Rugămintea din urmă* după o versiune germană a poeziei lui Lermontov, *Testament*. Vom vedea, la locul respectiv, că această acuză este întemeiată şi o va recunoaşte chiar Coşbuc.

Em. a avut dreptate nu numai în depistarea izvorului *Rugăminţii din urmă*, ci şi în criticarea atitudinii pasive a acelora care ar fi trebuit să-şi spună înainte de toate cuvîntul în legătură cu volumul de *Balade şi idile*, şi care s-au mulţumit să tacă. Chiar şi Caragiale, după ce promisese o revenire în *Moftul român*, n-a mai scris nimic.

Vlahuţă, e adevărat că, de îndată ce a avut propriul său organ literar, a intrat în mijlocul procesului literar.

Într-un articolaş *Iar Coşbuc...*, publicat în *Viaţa*, I, nr. 3, 12 decembrie 1893, p. 3, este ceva mai potolit decît în prima sa intervenţie:

„*Evenimentul* de la 9 decembrie, într-un excelent articol literar, aruncă o lumină hotărîtoare asupra originei uneia dintre cele mai frumoase poezii ale lui Coşbuc: *Rugămintea de pe urmă*. E din Lermontov. Lucrul e vădit, şi-mi plec capul, cu durere, sub cuvintele aspre pe care mi le adresează, şi mie personal, confratele de la Iaşi. Le merit şi n-am dreptul să mă plîng. Dar îmi pare foarte rău că d-l Coşbuc stă la o parte şi priveşte c-o neiertată nepăsare la osteneala pe care şi-o dau cîţiva prieteni cinstiţi ca să-i apere originalitatea talentului său, originalitate din ce în ce mai şubredă şi mai cu dreptate atacată. Tăcerea dumisale începe să ne dea o impresie dezastruoasă. Poate că niciodată nu s-a petrecut în literatura vreunei ţări o asemenea mistificare. Şi poetul tace. Fericită natură!"

A doua zi după acest răspuns al lui Vlahuţă, în *Adevărul*, I, nr. 1.724, 13 decembrie 1893, sub titlul *Iar „L-a prins" !*, *Inot* reintră în scenă la o temperatură mai ridicată decît în primele intervenţii. Iată ce spune:

„Se complică rău de tot afacerea Coşbuc. Nici vorbă nu se mai încape azi că noul poet şi-a însuşit bucăţi din autorii străini cu o seninătate poetică.

La ce să mai umblăm cu diplomaţii? *Ritornella* şi *Rada*, trimise nouă de d-l Lazu, precum şi *Nuşa* şi altele, publicate de d-l Lazu în broşura domniei-sale, sînt luate de-a binelea din alte literaturi.

Acum *Evenimentul* din Iaşi a mai descoperit şi *Rugămintea din urmă*, împrumutată de la marele poet rus Lermontov. *Evenimentul* spune că acest *împrumut* e făcut după traducerea nemţească a lui Bodenstedt. Ziarul ieşean citează bucăţi întregi, asupra cărora nu se mai încape discuţie, dar pe care lipsa de spaţiu ne opreşte de a le da şi noi."

În acelaşi număr al *Adevărului* se publică, sub titlul *Plagiatorul Coşbuc*, o lungă scrisoare a lui Lazu, în care acesta se războieşte donchijoteşte cu trei ziare deodată: *Adevărul literar*, *Curierul de luni*, din Iaşi, şi *Viaţa* lui Vlahuţă, operînd cu raţionamente obtuze, în acelaşi limbaj lipsit de ţinută; reţinem de aici partea finală:

„În fine, ajung la culminaţiunea acestei drame critico-literare. La scuza d-lui Coşbuc! Am cetit o dată şi de două ori şi de zece ori, şi tot nu-mi vine a crede că poate un om să se omoare singur în aşa mod! Auzi? *Adevărul literar* spune că Coşbuc n-a plagiat, dar că în lipsa acestuia

editorul n-a menționat *care anume poezii* sunt traduse, care imitate și care originale.

Deci d-ta, d-le Coşbuc, nu obicinuieşti să însemni *însuşi în momentul* cînd scrii poezia dacă este tradusă, imitată şi de unde anume? Dar dacă d-ta, autorul, nu faci aceasta, de unde şi cum vrei s-o facă, cine? un editor? Enorm!

Sau, pentru a vorbi de versiunea d-lui Vlahuţă, dacă d-ta omiţi, ceea ce nu te-aş crede că faci, ceea ce nu ai voie, ceea ce nu se poate să omiți, de unde vrei ca prietenul d-tale să fi știut care sînt originale și care nu? Și spui singur că acel prieten, *neștiind*, a pus *cîteva bucățele* traduse între poeziile d-tale, dar că nu ai avut gîndul să ți le însușești.

Ei bine, nu este adevărat. Mai întîi, avem mica poezie a lui Anacreon, care în *Cîntecele* d-lui Coșbuc poartă nr.1, pag. 207, care nu este o *bucățică* tradusă, ci un *întreg*, şi despre a cărei plagiare m-a deşteptat însuşi d-l Steuerman (de la Iași), dacă nu mă înşel, redactor la *Curierul de luni*.

Avem, tot între *Cîntece*, pag. 228—229, nr. XXII şi XXIII, nu două *bucățele* traduse, ci două plagiări, prin transcripţiunea, una, a primei strofe din poezia lui Hafiz din *Divan*, nr. 12, şi a doua, o introducere artistică a unei poezii din *Cîntecele* lui Amaru, operaţiune pe care desigur nici editorul, nici prietenul nu a comis-o.

Avem *Romanță* compusă din trei originale: sîrbă, ilirică şi neogreacă, şi o traducere a lui Chamisso, şi, dacă este adevărat — şi de ce n-ar fi, precum pretinde *Curierul de luni* — că în *Lumea ilustrată* s-ar [fi] arătat nu ştiu cînd sorgintea acestei poezii (care din patru?), atunci o asemenea arătare trebuie să fi existat şi pe manuscris. Cum se face deci de n-a băgat-o de seamă nici prietenul, nici editorul, ba nici zeţarul?

Avem acum pe *Nușa*, compusă din o poezie populară ungară și din *Mașa* lui Ulianov. Aceasta iarăşi nu este o *bucățică* tradusă, ci o plagiare mai mult decît bătătoare la ochi. În fine, și aici ajungem la culminaţiune, *avem, d-le Coşbuc, no. 10 din «Ritornellele» lui Rückert, care în «Fresco-ritornelele» d-tale poartă un alt număr — no. 1 — și este pusă foarte la locul ei, pusă în corpul unui complex de strofe, prin care aceeași idee poetică trece ca un fir roșu. Căci după ce în no. 1 te asigură că obrajii drăguței nu se vor pîrli de soare; apoi inedita în no. 2 a fresco-plagiărei «te îmbeți de cazi în gropi» de frumuseța obrăjorilor!*"

Cu această scrisoare a lui Lazu se încheie capitolul 1893 al procesului literar Coşbuc; anul următor, 1894, va aduce noi materiale și noi autori la rampă, acuzatori sau apărători ai lui Coşbuc, nume mai modeste sau personalităţi ale culturii şi literaturii româneşti. Toate vor

încerca să clarifice, într-un fel sau altul, discuţia pasionantă în jurul plagiatelor Coşbuc. E interesant că poetul acuzat va continua să tacă. În *Dreptatea*, Timişoara, I, nr. 1 şi 2, ianuarie 1894, I. Rusu-Abrudeanu, în articolul *George Coşbuc şi criticii săi*, ia apărarea poetului.

„Coşbuc e un poet original şi — după cum am mai spus — cel mai bun *poet-ţăran*... Că Coşbuc a citit mult din literaturile străine şi că din capitalul său bogat de cunoştinţe străine — ca să zic aşa — s-o fi strecurat ceva şi în poeziile sale, acesta e un fapt pe cît de necontestabil, pe atît şi de neînlăturabil şi de firesc, dar care nu atinge întru nimic fondul originalităţii sale.

În tot cazul, de aci şi pînă la a fura sau *şterpeli* — vorba d-lui Lazu — e o mare distanţă...

Orice om cu niţele cunoştinţe literare, care citeşte volumul de poezii al d-lui Coşbuc, poate vedea că unele din poezii — cîteva romanţe şi cîntece — sunt parte imitate, parte traduse direct din autori străini, ca Anacreon, Strodtmann, Geibel, Salis-Seewis şi alţii.

Acest lucru îl spune clar chiar autorul în tabla de materii.

Dar prin o neglijenţă scuzabilă — dată fiind firea nepăsătoare şi melancolică a poetului —, dînsul sau editorul au uitat a introduce izvorul la toate poeziile cele imitate sau traduse. Aşa, nu se spune izvorul *Nuşei*, care e imitată după un poet rus.

În tot cazul, însă, e departe de autor ideea d-a ascunde adevărul sau de a se făli cu penele altuia.

Cel dintîi care s-a arătat nemulţumit de chipul cum se prezintă volumul de poezii a fost însuşi autorul lor. Şi aceasta numai din cauza neglijenţei cu care s-a tipărit."

Convorbirile literare se simt obligate să-şi spună şi ele părerea, mai ales că George Coşbuc fusese popularizat, înainte de toate, în paginile lor, după cum bine observa şi Vlahuţă. D. Evolceanu scrie două mari articole: *Baladele şi idilele d-lui George Coşbuc*, XXVII, nr. 10, 1 februarie 1893—1894, p. 817—838, şi nr. 11, 1 martie, p. 936—962, şi un al doilea *„Evolceaniada" d-lui Grigore N. Lazu*, nr. 12, 1 aprilie, p. 1.086—1.101. Aşadar, un spaţiu grafic foarte întins şi girul moral al celei mai cunoscute şi de prestigiu reviste literare româneşti.

După cronica lui Ovid Densusianu, aceea a lui D. Evolceanu este a doua masivă şi substanţială recenzare a volumului de *Balade şi idile* al lui George Coşbuc. D.Evolceanu a găsit suficiente argumente pentru a-l combate pe Lazu:

„Nu e de discutat tonul de care s-a servit criticul în aprecierea unui poet de valoarea d-lui Coşbuc; noi, românii, sîntem un popor destul de deprins cu acest ton atît în politică, cît şi în discuţii literare şi şti-

ințifice, în ziare, ca și în reviste, încît faptul în sine nu mai surprinde pe nimene...

Însă acest ton numai prin sine însuși n-are nici un drept la atenția altora, și prin urmare broșura ar putea fi trecută cu vederea. Dar, din nenorocire, d-l Lazu are un răsunet ce nu i s-ar fi cuvenit; setea de scandal, cum zice d-l Vlahuță, și-a găsit cu această ocazie un mijloc ușor de satisfacție; fiecare nevoiaș de ziarist se poate mîngîia cu descoperirea unei asemănări între vreo poezie a d-lui Coșbuc și una străină...

Faptul principal pe care se încearcă a-l dovedi d-l Lazu și ceilalți după el e că producția poetului nostru e în parte o imitațiune servilă, e «nu numai o plagiare, ci, mai rău, o escamotare, o introducere frauduloasă pentru viitor de elemente străine în sacrosantul poeziei noastre populare» (p. 9).

În goana sa după plagiate, d-l Lazu «a descoperit că și Eminescu nu era așa de sfînt pe cît îl cred oamenii și se pricepea și el din cînd în cînd la plagiat și introduceri frauduloase. Probă e visul sultanului din satira III-a, imitat după Ovid: după cum sultanul visează că-i crește un arbore din piept, tot așa și Rhea Silvia la Ovid — numai ea visează că-i cresc doi arbori, nu numai unul!» (Este afirmația pe care o face Lazu, n.a.)

Cît privește pe d-l Coșbuc, ni se arată că aceeași poezie a sa poate fi în același timp tradusă după un original și plagiată după un altul; așa, d.e., o poezie nereprodusă în volum și publicată în *Lumea ilustrată* sub titlul *Iubita scrie* și dată de însuși autorul ca traducere după un oarecare Schrottenholz ar fi, după Lazu, nu numai traducere din nemțește, ci și «escamotare frauduloasă» după un cîntec rutenesc al unei servitoare din Cernăuți, Husaruvna cu numele. Cum se poate asemenea minune, și de ce merită numele de plagiator al unei rutence, cînd și-a tradus poezia din Schrottenholz, nu ne lămurește d-l Lazu. Ei! ei! dacă citatul ar fi de ajuns omului! Și tot acest chin pe capul d-lui Coșbuc, venit, se vede, ca zidarul din poveste, sau ca d-l Lazu din realitate, să rătăcească din literatură în literatură și din malurile Gangelui pînă la coastele Adriaticei, provine, după cum criticul său dă desigur cu socoteala, din lipsa de imaginație..."

În legătură cu *Iubita scrie* e necesar să precizăm că poezia, publicată în *Lumea ilustrată*, este o prelucrare după J. Schrottenholz, iar autorul versiunii românești este un oarecare Endymion. Poezia *Iubita scrie* (în nr. 21, 1891, p. 583 a revistei) este însoțită de o ilustrație care încadrează toată pagina. Traducătorul nu poate fi Coșbuc. Acest Endymion publică tălmăciri și adaptări după Heine *(Sunt în preajma ta mereu* și *Doi frați)*, Schiller *(Călătorul)*, Petöfi *(Hoție)*, tot în *Lu-*

mea ilustrată în anii 1891—1893; maniera de a traduce, limba nu sînt ale lui Coşbuc; de altfel, nici una din poeziile publicate de Endymion nu figurează între cele publicate de Coşbuc şi nu se păstrează nici în manuscrisele poetului.

În continuare, D. Evolceanu surprinde şi alte contradicţii în broşura lui Lazu. Una din deprinderile lui Lazu este confecţionarea de traduceri din germană într-o manieră foarte apropiată de Coşbuc, pentru a dovedi că poetul a furat; încercările lui Lazu sînt greu de controlat, fiindcă dă numai versiunea sa, nu şi textul originar.

În partea a doua a studiului său, din nr. 11 al *Convorbirilor literare*, D. Evolceanu părăseşte tonul polemic şi se ocupă de conţinutul volumului de *Balade şi idile*. Iată, de pildă, ce spune despre idilă:

„Nici unul din defectele de care va fi suferit cîndva genul idilic nu atinge poeziile d-lui Coşbuc. Cel mai natural, mai nesilit ton cîmpenesc trădează că poetul a trăit în copilăria sa la ţară; o naivitate de sentiment şi de expresie fără pereche în literatura noastră, imprimată cu gingăşie neaşteptată de la asemenea producţii, naturală însă şi caracteristică naraţiunii noastre — şi toate redate într-o limbă compusă din imagini, locuţii şi întorsături de frază din graiul popular, cuvînt după cuvînt! În limba noastră cel puţin nu s-a scris nimic care ar semăna măcar de departe cu asemenea flori de cîmp ale poetului nostru."

Iritat, beneficiind de ospitalitatea *Adevărului*, VIII, nr. 1.788, 21 februarie 1894, p. 2—3, Grigori N. Lazu răspunde, la scurtă vreme, observaţiilor lui D. Evolceanu. Răspunsul lui Lazu se intitulează *Evolceaniada* şi este scris în acelaşi ton şi atitudine ostile lui Coşbuc. Consideră că articolul lui Evolceanu „se bucură de toate calităţile cele rele: întunecime de stil şi de înţeles, denaturarea adevărului, rea-credinţă şi neştiinţă.

Mai întîi de toate, voi spune că a fi plagiator nu implică cît de puţin prezumţiunea neonestităţii; a fi însă apărătorul plagiatorului şi mai cu seamă a plagiarei, o! pentru aceasta se cere un capital însemnat de... curaj, pentru a nu zice altfel. Plagiatorul de multe ori este un maniac; avocatul său este totdeauna un om de rea-credinţă, despre care ne ocupăm, este foarte inofensiv, şi sperăm că glasul lui va fi pentru marele public un glas pierdut în pustietatea şi întunecimea stilului său."

În continuare, Lazu ia în zeflemea cultura literară franceză a criticului convorbirist, revine la unele acuze de plagiat aduse lui Coşbuc în intervenţiile sale anterioare, punînd sub semn de întrebare şi *Nunta Zamfirei*, şi *Moartea lui Fulger:*

„Sfîrşind, dator mă cred să dobor legenda ce s-a format în jurul poeziilor lui Coşbuc *Nunta Zamfirei* şi *Moartea lui Fulger*, atît în ce

privește conținutul lor, cît și forma. Aceste două povești alegorice nu se găsesc între poeziile noastre populare, cred însă că în curînd voi da de urma lor între poeziile populare sîrbești. Ele par a fi o reminiscență a poeziei indiane, păreche cu multe altele aduse de slavi, cei mai din urmă din popoarele asiatice care au invadat în Europa. Curînd deci voi dovedi că și cu aceste două poezii suntem în fața unei plagieri. Dar însuși dacă admitem pentru un moment numai că ele sunt neplagiate, meritul, și negreșit un foarte mare merit al poetului, este că a versificat limba, expresiunile, tropele și metaforele, care nu sunt ale sale, ci luate de-a gata, de-a dreptul și de-a-ntregul din popor. Și eu am versificat, și tot în forma poeziei *Nunta Zamfirei* din *Între vis și viață* a d-lui Delavrancea, lucrarea intitulată *O poveste*, dar niciodată nu mi-ar veni în gînd să mă fălesc cu limba populară culeasă din Delavrancea, colecțiunile Bogdan, Sevastos, Stăncescu și scrierile lui Creangă, în totul peste 192 de locuțiuni, expresiuni, descrieri, proverbe, fraze și metafore; plus cît mai știu și eu.

În ce privește forma, de dorit ar fi să nu ne trezim vorbind. Mai întîi de toate, forma acestor două poezii e pur și simplu forma noastră populară, însă *revăzută* și *regulamentată*. Și să nu vorbim în zadar, căci ne vor rîde străinii; căci, cu mici variante, această formă s-a întrebuințat de unii de azi în literaturile străine; deci d-l Coșbuc nu este născătorul acestei forme, iar introducătorul ei în literatura noastră este întrucîtva Eminescu."

Și apoi, victorios, Lazu, după ce dă cîteva exemple din franceză și germană din care s-ar fi inspirat Eminescu, spune:

„Limba d-lui Coșbuc? Frumoasă, dar trasă de păr, sau cum zice *Era nouă*, lăudînd pe literatul... Sfetea, o limbă *răstogolită*."

În articolul *„Evolceaniada" d-lui Grigore N. Lazu*, publicat în *Convorbiri literare*, XXVII, nr. 12, 1 aprilie 1894, p. 1.086—1.101, d-l Evolceanu revine asupra chestiunii pretinselor plagiate ale lui Coșbuc, dovedind că, în ciuda unor coincidențe tematice cu poezia ruteană și orientală, acuzația de plagiat nu se justifică, forma poetică a lui Coșbuc fiind profund originală.

Lazu renunță la polemică. (Disputa nu se încheie însă: la apariția celei de a doua culegeri de versuri a lui Coșbuc, *Fire de tort*, Evolceanu îl va ataca din nou pe bătăiosul critic de la Piatra-Neamț.)

La scurtă vreme, intervine în polemică tînărul Nicolae Iorga. E semnificativ faptul că tardiva cronică a lui Iorga, *Poeziile d-lui Coșbuc*, apare într-o revistă transilvăneană de prestigiu deosebit, *Familia* lui Iosif Vulcan, în care, de altminteri, debutase și Coșbuc.

Din acest articol al lui Iorga, vom reţine acum doar chestiunile referitoare la problema generală şi atît de dezbătută a plagiatelor şi imitaţiilor coşbuciene:

„Luaţi cele 7 bucăţi împrumutate, scrie Iorga. Pentru trei, cele luate din Hafiz, Anacreon şi Rückert, e numai o bună traducere; aiurea însă e mai mult decît o prelucrare chiar, e o topire nouă a fondului, turnat apoi în alte forme, superioare adesea; cu adaosuri, ca (în *Romanţa)*:

Şi ele rîdeau scuturînd
Flori albe din negrele plete,

care dovedesc o originalitate. Pentru *Rugămintea din urmă*, superioritatea imitaţiei asupra lucrului imitat e atît de decisivă, încît, *mutatis mutandis*, ai putea asemăna lucrul cu adaptările — pe o vreme cînd erau mai permise decît astăzi — cu adaptările lui Pierre Corneille din teatrul spaniol. Şi ce bine i-ar fi stat poetului să arate izvorul, cît de îndepărtat, într-o mică notă, care ne-ar fi dat alte idei de onestitatea sa!... Nu pot să trec la o altă ordine de idei fără a-mi arăta adînca părere de rău pentru această mistificaţie, întemeiată desigur pe slaba cunoaştere la noi a literaturilor străine, afară de cea franceză. E cu atît mai regretabilă această mistificaţie cu cît descoperirile de felul celei a d-lui Lazu se fac foarte greu, şi întîmplarea pură le aduce. Cît citeşte fiecare din oamenii cu o cultură literară mai întinsă şi cît de cu greu i se întipăreşte în minte o bucată lirică mai ales! D-l Lazu a tradus unele din originalele care au servit d-lui Coşbuc şi le-a recunoscut îndată. Mi s-a întîmplat acelaşi lucru cu *Popasul ţiganilor* lui Geibel (bucată a căreia provenienţă se indică numai în tablă) fiindcă cetisem de curînd poeziile acestui din urmă. Dar dacă d-l Lazu nu făcea traducerile d-sale, dacă d-l Coşbuc uita pe Geibel, pe care l-aş fi citit altădată, în tablă? Am fi făcut cu toţii serioase şi naive articole asupra naturii de spirit, concepţiei vieţii, idealelor d-lui Coşbuc, bazîndu-ne pe nişte poezii care au văzut lumina în cele patru colţuri ale lumii!

Naivitatea aceasta n-o mai pot avea... nici pentru restul volumului. Şi, cu toate acestea, sînt unele care arată atîta de româneşte, care exclud aşa de complet ideea unei împrumutări, *Prahova*, de pildă, sau cîntecul XXXIV, dintre cele mai frumoase, prin urmare!"

În legătură cu traducerile Iorga consideră că trebuie să ţinem seamă de valoarea artistică a acestora:

„A traduce bine o bucată e a o crea din nou, într-o altă limbă, şi personalitatea traducătorului se întipăreşte neapărat pe bucata pe care a reprodus-o. Homer a fost tradus, între alţii, de trei oameni, de Pope, de Voos şi de Leconte de Lisle. Comparaţi: veţi avea un Homer,

poet corect, elegant, de curte, un altul, sec, rece, precis; un al treilea, cu energia originală cunoscută din limba energică a autorului *Poemelor barbare*. Aceştia sînt traducătorii artişti, cari lasă din ei în lucrul tradus: luaţi apoi versiunea lui Bitaube, şi veţi vedea că nu toată suflarea de poet cu talent poate traduce aşa cum traduce d-l Coşbuc." Şi, după ce citează versuri din *Armingenii* şi din *Vara*, Iorga subliniază în chip magistral forţa talentului lui Coşbuc: „...Asemenea versuri (chiar de ar fi traducere, n.a.) arată pe cel chemat, pe acel în pieptul căruia se coboară zeul cînd scrie. Cînd traduce!", pentru a prevedea culmea la care se va urca George Coşbuc, atunci cînd îl pune printre „acei cari sînt chemaţi a sta o dată în fruntea" literaturii noastre.

Înainte de a trece la alţi comentatori ai volumului *Balade şi idile*, mai detaşăm din articolul lui Iorga un singur citat: „Forma, cum am zis, e aceeaşi, foarte românească şi foarte plastică. Lăsaţi la o parte cîteva transilvănisme imposibile şi neexistente poate (pal, suleget ş.a.), cîteva greşeli de accent (în anumite metre), cîteva concesii de sens făcute rimei, şi veţi avea bucăţi de marmură pură în volumul de o egalitate care nu se prea întîlneşte la poeţii tineri" *(Familia*, XXX, nr. 23, 5/17 iunie 1894, p. 272—274).

În aceeaşi lună, C. Şărcăleanu [C. Stere], într-un articol intitulat *Omul perfect*, publicat în *Evenimentul literar* din Iaşi, I, nr. 27, 20 iunie 1894, îşi exprimă satisfacţia faţă de farmecul lecturii *Baladelor şi idilelor* lui George Coşbuc:

„De-abia am sfîrşit — Dumnezeu ştie a cîtea oară — *Balade şi idile* de Coşbuc.

Totdeauna cînd simt nevoia de a respira măcar cîteva momente un aer mai curat, cînd nu mai pot şi nu mai ştiu unde să fug de toate acele nimicuri şi grozăvenii, ce umplu viaţa oricărui «om ca oamenii» în zilele noastre, de bucătăriţa care iar a furat şi iar s-a îmbătat, de anarhism şi de noul preşedinte francez, de Mărunţelu, Spanachidi, *Viaţa*, criza agricolă, împuşcarea ţăranilor etc., etc., atunci mă apuc să cetesc pe Coşbuc...

Şi de la cele dintîi versuri:

Zările de farmec pline...

nu mai pot lăsa volumaşul din mîini pînă ce nu sfîrşesc:

Şi regele codru...

Şi moare natura
De jalea pădurii
În toamnă tîrziu!

„Ți-o dau și ție, de mi-ești
Să te sărut, stăpână!" 21

Ea 'n viața ei n'a sărutat
Pe nimeni, poate flori și fluturi,
Dar' azi și-o sută de săruturi
În schimbul salbei ar fi dat.
~~[illegible] era [illegible]~~
~~Așa fac doi copii, când vrerea~~
~~Copilului n-a priceput~~ [illegible]
Dar și de-atunci i s'a părut [illegible]
Că i-a pierit puterea.

A treia zi, privind în lac
Cu zâmbet Ana ca 'n oglindă,
Cerca pe trup un brâu să-și prindă
Și nu-l prindea nicicum pe plac.
Era și scurt! Și-a 'ncins Crăiasa;
Pe-al ei trup stă ca zugrăvit,
Și cât de strâns i s'a lipit
De caldul trup mătasa.

Și ochii-i otrăviți de dulci
Din cât sunt beți mai mult se 'mbată:
„Ți-l dau, și 'n schimb numai odată
Cu tine-alăturea să mă culci —"
„Dar, Ano, am atât de multe
Poți alta, ori ce-ai vrea, să-mi ceri."
„Nu vreau!" De-a fost capriciul ei
De ce să n'o asculte?

Crăiasa zînelor, ms. *3286 a*, f. 21, B. A. R.

Iată când alaiul s'a oprit 5
Şi Paltin-craiu a stărostit,
A prins să ~~sune~~ vesel viu
De treasc şi trâmbiţi şi de ~~[illegible]~~
~~Şi [illegible] ce-a fost, ori cum se vrea~~
Or cum să fie nemplinit.

Ş-atunci, de peste larg pridvor,
Dintr'un iatac ~~de~~ foişor,
Zamfira iese'n mers isteţ,
Uşoară ca un gând răzleţ,
Cu trupul nalt, cu părul creţ,
Cu pas uşor.

Şi hainele ce bine-o prind!
Şi cade velul alb foşnind
Pe-un marmur cald de umăr gol,
Ca haina sfântă p'un pristol;
Şi-obrajii ei, sub plâns domol,
Ardeau zâmbind.

Piciorul alb în alb condur
Şi strâns subţirele 'mprejur

Nunta Zamfirei, ms. *3286*, f. 5, B. A. R.

Şi mi se pare că sînt transportat, ca prin minune, pe un cîmp întins şi plin de flori, că miros aroma fînului abia cosit, că aud cum în vale «Murmură între sălcii rîul»..."

Omul perfect pe care-l anunţă titlul articolului este ţăranul român ardelean.

Din lista de articole despre Coşbuc apărute în 1894, mai cităm cîteva rînduri scrise de Tradem, uitatul autor al romanţei *Călugărul din vechiul schit;* într-un articolaş, *George Coşbuc*, în *Evenimentul literar*, I, nr. 10, 21 februarie 1894, p. 1, Traian Demetrescu încheie scurtul său profil literar cu următoarele:

„Tot simţul său estetic constă într-un fel de cult pentru frumos. E un poet avînd ceva din natura inspiraţilor necunoscuţi ai literaturii populare. De aceea ignorează aproape cu desăvîrşire o parte însemnată din cultura modernă. Poeziile lui au numai farmec; într-însele nu se găseşte nici una din concepţiile puternice ale marilor poeţi filozofi sau sociali. Adeseori spune prietenilor săi că se va întoarce în satul lui pentru a se însura cu o ţărancă frumoasă — un vis idilic al lui.

Acest fermecător artist e prietenul apelor, văilor şi crîngurilor — ce a căutat la oraş?"

În discutarea poeziei lui George Coşbuc, a volumului de *Balade şi idile* şi a chestiunii plagierilor şi împrumuturilor, anul 1895 este un an de armistiţiu. Ceea ce mai rămăsese sub semne de întrebare (chestiunea izvoarelor străine în poezia lui Coşbuc) primeşte o anumită amînare; procesul literar Coşbuc pare stins pentru totdeauna. În acest interval liniştit, Coşbuc adună materialul pentru cel de al doilea volum al său de poezii, pe care-l va publica în anul următor, 1896. Din focurile procesului literar mai pîlpîie o slabă flamă în *Lumea nouă*, nr. 9, 7 august 1895, prin publicarea, sub titlul *Plagiatul Coşbuc (Mädchenrache)* şi *(Fatma)* a celor două poezii, fără comentariu.

În prima lună a anului 1896 se revine, în pagini puţine, la chestiunea plagiatelor Coşbuc: Hassan [H. Sanielevici], într-un articol *Pretinsul plagiat Coşbuc*, publicat în *Adevărul literar*, VIII, nr. 2.425, 15 ianuarie 1896, p. 3, pornind de la o acuză apărută în *Convorbiri literare*, scrie următoarele:

„În ultimul număr al *Convorbirilor literare* găsim un articol prin care se dovedeşte că o poezie a d-lui Coşbuc, publicată în revista *Carmen Sylva*, este plagiată după o poezie germană de Marie von Ebner Eschenbach. Că poezia e plagiată nu rămîne îndoială, dar că Coşbuc a plagiat, iată ce contestăm, şi vom dovedi îndată că este o simplă neînţelegere la mijloc...

D-l Coşbuc a stat la o gazdă şi mutîndu-se a lăsat sau a uitat acolo nişte poezii neiscălite, pe cari i le va fi adus probabil vreun începător să le corecteze. Unul din tinerii cari au scos *Carmen Sylva*, profanînd numele bietei regine cu nişte poezii dinamitarde — mutîndu-se în locul marelui poet şi găsind poeziile — le-a publicat sub iscălitura d-lui Coşbuc, fără autorizaţia acestuia.

D-l Coşbuc a protestat că se face un astfel de abuz de numele d-sale şi a ameninţat chiar pe unul din redactorii în chestiune că va protesta în gazete; din delicateţă de sentiment, însă, a rămas la ameninţare. Aceste amănunte le am chiar de la unul din colaboratorii revistei *Carmen Sylva*.

Şi acum iată că *Convorbirile* declară cu patos că pînă acuma l-a apărat în contra acuzării de plagiator, dar că acuma se pleacă înaintea evidenţei, şi-l sfătuieşte pe poetul idilelor să arate mai multă *cinste*.

Şi d-l Coşbuc, blînd, senin şi de o caragialiană nepăsare pentru opinia publică, nu-şi dă nici măcar osteneala de a publica o dezminţire în vreo gazetă. De ce atîta dispreţ pentru publicul cititor?"

(E vorba despre *Un cîntec mic*, traducere despre care vom vorbi în nota rezervată acestei poezii.)

De fapt, cu acest articol am depăşit sfera de discuţii suscitate de apariţia culegerii de *Balade şi idile:* avem aici doar un ecou marginal la discuţiile amintite.

Procesul literar Coşbuc va cunoaşte însă o redeschidere de dosar după 1900, completîndu-se cu piese incriminatorii noi. Deşi nu sînt legate de *Balade şi idile* sau de *Fire de tort*, amintim în treacăt capetele de acuză şi pe acuzatori. Locul lui Lazu (care murise) îl ia, în această vreme, Caion, celebru mai ales prin procesul Caragiale.

Poetul nu se angajase în mai vechea campanie pornită împotriva sa, nu ripostase în scris decît în cunoscutele *Note* de la sfîrşitul volumului *Fire de tort* din 1896. După 1900, Coşbuc avea şi o platformă morală solidă, se bucura de mare prestigiu, fusese premiat de Academia Română; nu mai era tînărul debutant din 1893 — se scurseseră aproape zece ani de la publicarea *Baladelor şi idilelor*. În vremea redeschiderii procesului literar, Coşbuc devine membru corespondent al Academiei Române.

În *Forţa morală*, I, nr. 7, 9 decembrie 1901, p. 4—6, Al. Macedonski, sub semnătura Luciliu, publică articolul *Caion, Caragiale şi alţii*, în care Coşbuc este acuzat că ar fi plagiat lucrările sale despre războiul de independenţă după o lucrare cu aceeaşi temă a lui St. Georgescu-Sergent. Nu ne interesează, deocamdată, această parte a operei lui George Coşbuc. Luciliu se vede că era foarte bine informat asupra în-

tregului dosar al procesului Lazu-Coşbuc, fiindcă face trimitere la acesta:

„Pe cine n-a furat acest versificator? Repauzatul Lazu, în o serie de articole apărute în *Adevărul*, l-a dat de gol, crezînd că-i va pricinui vreun rău... Ce-are a face? De atunci, mai cu seamă, acest inteligent băiat a fost urcat la cer.

Îndată ce s-a ştiut că e hoţ, că n-are nici o idee proprie în capul lui, a fost adoptat şi de regim, şi de public. Acelaşi serviciu îl aduce azi d-l Caion, prin *Revista literară*, neîntrecutului şi marelui Caragiale, iar dumnealui, care scrie sub pseudonimul de Caion, i se va zice că e ungur şi trădător de neam.

Revista literară a mai dat în cap, acum doi ani, pe acelaşi d-l Coşbuc, ale cărui urechi n-a izbutit să i le roşească repauzatul Lazu, dar această dare în cap a fost urmată de aceeaşi lipsă de succes, cu toate că, alb ca ziua, a făcut să răsară că acest scrib fură pînă şi proza pe care o scrie. Ca dovadă, acea revistă a pus faţă în faţă *Coroana de oţel*, ce s-a plătit pseudoautorului ei cu douăsprezece mii lei, şi o scriere anterioară a d-lui Georgescu-Sergent, soldat viteaz, cu pieptul sfărîmat de gloanţe sub Plevna şi scriitor de valoare. I-a păsat însă ceva Coşbucului? A fost mai puţin lăudat şi coronat cu lauri? Beut-a mai puţină bere? Tăiatu-i-s-a vreuna din numeroasele pomeni oficiale? Afle d-l Caion că s-a întîmplat cu totul altceva. Niciodată *Coşbucul* n-a fost mai mare decît atunci. Tot aşa va fi şi cu d-l Caragiale."

În acelaşi periodic al său, în acelaşi an, în nr. 8, 16 decembrie, p. 2, Luciliu publică articolul *Plagiatul Caragiale şi plagiatul Coşbuc;* amintindu-se din nou plagiatul Caragiale din autorul maghiar (imaginar, după cum ştim) István Kemény (e vorba despre acuzaţia ilustrului Caion [C. A. Ionescu] în legătură cu *Năpasta)*, se pun pe două coloane texte din Georgescu-Sergent şi *Povestea unei coroane de oţel.*

Semnînd, de astă dată cu propriul său nume, Alexandru Macedonski publică, în aceeaşi revistă, articolaşul *Coşbucul şi domnii români (Forţa morală*, II, nr. 11, 13 ianuarie 1902, p. 1; pagina apare cu un titlu de la o margine la alta, *Noul plagiat Caragiale-Kemény)*. Coşbuc este acuzat de denaturare a istoriei familiei Ghica şi, în consecinţă, de insultă la adresa acestei familii „respectate". În ce ne priveşte, trebuie să constatăm o schimbare a tonului spre injurie.

Cel de al patrulea articol este semnat din nou cu pseudonimul Luciliu, fiind intitulat: *Coşbucul, poet simbolist.* Şi acest articol al lui Macedonski apare tot în *Forţa morală*, II, nr. 12, 20 ianuarie 1902, p. 1—2. În acest articol al său, Macedonski răspunde, de fapt, lui Coşbuc, care, în articolul-pamflet *Poetul de la Bîrlad*, publicat

în *Universul literar*, XX, nr. 2, 14 ianuarie 1902, își bate joc de poeţii care doresc cu orice preţ să devină mari şi care mîzgălesc paginile revistelor, fără talent; aluziile la Macedonski erau evidente. Acesta, simţindu-se vizat, răspunde în *Coşbucul, poet simbolist.* Este, de fapt, ultimul articol virulent anticoşbucian al lui Macedonski: „Coşbucul e şi de spirit. Prin *Universul literar* de duminică, după ce a dat tava pe întreaga familie a Ghiculeştilor în persoana unuia din străbunii ei, vrea să se arete că ştie să cînte şi la clavir şi că pricepe simbolismul. Aşadar, ca să arete Coşbucul aceste, spune că nota *sol* este iahnie şi rasol; silaba *mu* este de altă parte — zice Coşbucul — mugirea patimilor, cînd în realitate *mu* nu este decît mugetul vitelor pe cari le-a păscut la Năsăud. Tot aşa cu *sol:* sol, în realitate, nu face parte decît din strachina cu fasole de care şi-a adus aminte că o mînca sub formă de *făsui*, lucru ce-l face să se fasolească azi şi să fasolească şi pe muza sa, Lena. Cît despre rime, Coşbucul are dreptate cînd spune că n-au toate cuvintele româneşti rime. De aceea, ca să poată rima, e şi nevoit Coşbucul să născocească alte cuvinte. Bunăoară:

Parcă-i mort de veacuri satul,
Şi trudit de-atîta *clint*,
Doarme-adînc întunecatul.

Şi ştiţi de ce doarme satul ăsta aşa trudit de... clint? Iacă: doarme, întunecatul, numai ca să rimeze cu *argint*."

Macedonski pune articolului său un post-scriptum din care reţinem:

„Simbolismul Coşbucului despre care a fost vorba la începutul acestui articol a apărut în *Universul literar* de luni, 14 ianuarie, sub titlul *Poetul de la Bîrlad:* o parte întreagă din această *iahnie* n-are însă nici cel puţin meritul să fie a Coşbucului, deşi a cutezat s-o semneze. O vom pune în curînd pe două coloane. Este *ad-litteram*, tradusă din un scriitor francez. Se vede că acest Coşbuc e de o neruşinare fără margini sau cu totul inconştient.

Această punere pe două coloane o vom trimite Academiei Române şi întregei prese."

Macedonski n-a mai pus însă pe două coloane *Poetul de la Bîrlad* pentru simplul motiv că nu avea ce să confrunte.

Forţa morală a lui Macedonski mai publică două mici acuze de plagiat, semnate amîndouă de Caion: *Monstruozităţi istorico-coşbuciste în broşura „Din ţara Basarabilor"* şi *Monstruozităţi poligloto-coşbuciste*

în traducția „Infernului“ de Dante; aceste două articolaşe apar în nr. 14, 3 februarie 1902, p. 2—3, și respectiv nr. 15, 17 februarie 1902, p. 3.

Cu acestea se încheie procesul literar Coşbuc; Macedonski mai face unele aluzii, destul de transparente, la adresa lui Coşbuc, fără a-i consacra articole întregi *(Literatura română și transilvănenii,* în *Românul,* Bucureşti, XLVII, nr. 136, 9 octombrie 1903, p. 230—231 ş.a.). Ultimul ecou, răspuns invectivelor lui Macedonski la adresa literatorilor transilvăneni, îl găsim în *Viața literară,* care apare în 1906 sub direcția lui G. Coșbuc şi I. Gorun [Al. Hodoş], secretar de redacție fiind Ilarie Chendi. În nr. 51 (penultimul număr de apariție al revistei) din 17 decembrie 1906, p. 8, sub inițialele A.C. [Al. Cazaban?] apare o notă: *„Polemică măruntă. Glasul cafenelelor,* în care Macedonski este satirizat pentru adversitatea sa față de literatura transilvănenilor.“

Cu toate acestea, Coșbuc a apreciat talentul deosebit al lui Macedonski. Într-un articol publicat în *Vremea,* X, nr. 507, 3 octombrie 1937, p. 9 (asupra căruia ne-a atras atenția Adrian Marino), vorbind despre *Destinul lui Macedonski,* Karnabat relatează următoarele despre o convorbire cu George Coşbuc:

„Într-o noapte întîrziasem cu Coşbuc într-o bodegă din strada Academiei. Era cîteva luni înaintea morții lui, care a avut în ea ceva misterios, năprasnic.

— Îl mai vezi pe Macedonski? mă întrebă Coşbuc, nu știu de ce, ca o mocnire din firea lui mohorîtă şi taciturnă.

— Da, deseori.

— Mă, Macedonski are talent, talent mare. Are mai mare talent ca mine. Nu are însă caracter.

Cuvintele acestea în gura lui Coşbuc m-au surprins. Mărturisesc că în noaptea aceea tîrzie le-am luat ca o glumă exagerată la un pahar, sau chiar mai multe, cu vin generos.

A doua zi l-am întîlnit pe Coşbuc pe nepusă masă.

— Ți-aduci aminte ce ți-am spus astă-noapte? Îți repet şi acum: Macedonski are talent, mare talent, mai mare ca mine. Nu are însă caracter“...

În discuțiile despre plagiatele Coşbuc au mai apărut articole în *Dreptatea* din Timişoara, în *Unirea* de la Blaj. Abia mai tîrziu, după moartea poetului, se vor publica articole şi studii mai consistente în problema originalității lui Coşbuc.

Încheiem considerațiile despre procesul literar Coşbuc cu citarea unor amintiri ale lui Liviu Rebreanu (dintr-o conferință pe care a ținut-o în sala Bibliotecii centrale universitare din Bucureşti în 1931 şi pe care a publicat-o în vol. *Amalgam,* Bucureşti, Editura Socec, 1943, p. 77—102):

„Îmi amintesc totuşi la fel de clar că, puţină vreme după ce ne-a parvenit volumul lui Coşbuc, tata a primit nişte răvaşe care l-au cam nemulţumit. Nu le-a mai citit în faţa mea, ci numai mamei şi în taină. Fireşte, eu mi-am închipuit că trebuie să fie vorba de ceva neplăcut în jurul poetului nostru. Şi, într-adevăr, aşa era. Avusese prea mare succes cu *Balade şi idile*, scosese revista *Vatra*, împreună cu Slavici şi Caragiale, dobîndise oarecare glorie, cu toate că de-abia împlinea treizeci de ani, dar, în acelaşi timp, stîrnise şi multe, foarte multe invidii, care, fireşte, s-au pus în mişcare să înlăture sau măcar să tempereze puţin psihoza coşbuciană, ce se propaga vertiginos, ameninţînd să turbure liniştea atîtor mici gloriole de cafenea. Din fericire pentru Coşbuc, pe vremea aceea polemiştii literari încă nu ajunseseră la gradul de perfecţiune în insulte pe care l-au atins polemiştii contemporani. Cei mai violenţi s-au năpustit să-l facă boanghină, dezertor, plagiator şi atît...

Durerea tatii a fost, cred, mai mare decît chiar a lui Coşbuc. Aci se amăra, aci se indigna: cum se poate să fie aşa de netrebnici nişte cărturari luminaţi faţă de un poet cum nici n-a mai avut încă neamul românesc?... Abia peste cîteva luni s-a mai potolit, cînd a citit undeva că Coşbuc pregăteşte al doilea volum de versuri."

Păstrăm şi o amintire, de prin 1954, a lui Ion Agîrbiceanu:

„Apăruse întîiul volum al lui G. Coşbuc, *Balade şi idile*, şi elevii din ultimele clase de liceu ne întreceam care să ştie mai multe poezii pe dinafară. Ne copleşise farmecul nou al versurilor, ne umplea cu dulceaţă şi armonie sufletul.

Seninătate, soare, însufleţire, optimism coborîseră parcă o dată cu poetul din munţii limpezi ai voinicilor grăniceri şi ai femeilor celor frumoase." (*Amintiri despre G. Coşbuc*, citat după ms.)

Nu putem încheia aceste rînduri introductive la *Balade şi idile* fără a ne opri puţin la încă trei cronici literare consacrate acestei culegeri de poezii ale lui Coşbuc abia în 1897—1898.

În *Arhiva Societăţii ştiinţifice şi literare* din Iaşi, VIII, nr. 1 şi 2, ianuarie-februarie 1897, p. 1—67, D.A. Teodoru scrie *Ceva despre poeziile lui Coşbuc;* de fapt, autorul cronicii vorbeşte tot despre poeziile din *Balade şi idile*, cu toate că între timp apăruse *Fire de tort*, fără a polemiza cu cineva sau a se angaja în amintitul proces literar, deşi face aluzii la acesta.

În *Convorbiri literare*, nr. 5, 1898, p. 469—480, Mihail Dragomirescu publică un lung articol polemic: *Replice. II. D-lui Il. Chendi, asupra valorii literaţilor noştri actuali.* Dragomirescu porneşte de la un ar-

ticol al lui Ilarie Chendi, publicat în *Familia*, din 3/15 mai 1898, în care tînărul critic ardelean își expune părerile în legătură cu studiul lui Titu Maiorescu consacrat poetului Victor Vlad Delamarina. În intervenția sa, printre altele, M. Dragomirescu se referă și la procesul literar Coșbuc:

„Se va fi stricat Coşbuc venind în ţara românească, cum s-a stricat poetul ţăran Bürns în societatea cea cultă scoţiană. Influenţa acestui mediu n-a mers însă pînă a-l face să-şi renege şi să-şi strice vechile lui *Balade şi idile*. Şi baladele şi idilele au lucrat foarte puternic şi continuă să lucreze asupra poporului ardelean, şi d-l Chendi trebuie să ştie mai bine decît noi că Coşbuc în Ardeal are chiar o şcoală din care face parte şi o poetă de talent, Maria Cunţan.

Ba cîtăva vreme opera lui Coşbuc a stîrnit oarecare discuţii, care puţin a lipsit să nu se ridice pînă la înălţimea unei adevărate lupte literare. Opinia publică, la noi, pînă la intervenirea *Convorbirilor*, a fost, mai în toate revistele şi gazetele literare, agitată de acuzaţia de plagiat ce se aducea noului poet, acuzaţie care ameninţa să întunece marile lui merite reale. Şi e explicabil de ce această discuţie s-a întîmplat aci, şi nu s-a întîmplat acolo. Aci Coşbuc nu era singurul poet; el cădea în mijlocul unei activităţi literare destul de dezvoltate, dar destul de inferioare; şi a trebuit să stîrnească dacă nu zguduirea din temelie a vreunei temelii estetico-literare, cel puţin gelozia unora şi altora, care îşi vedeau ameninţată reputaţia stabilită. Acest fapt, care e un semn destul de trist al stării reale în care se afla literatura din ţară, a făcut să se exagereze şi să se agraveze acuzaţiile de mică importanţă ce i s-ar fi putut aduce. În acelaşi timp însă, în Transilvania, unde de atîta vreme nu se auzise glasul unui puternic poet, Coşbuc era un soare, în care nimeni n-avea nici putinţa, nici curajul de a găsi pete. Entuziasmul pentru poetul care întrupase atîta de bine simţirile româneşti se împreuna cu adînca preocupare pentru chestiunea naţională, şi nu mai lăsa loc criticii. Acest entuziasm general, care domneşte şi astăzi (dările de seamă despre seratele literare din Ardeal ne-o dovedesc îndeajuns), este semnul cel mai vădit al unei renaşteri şi al unei mişcări literare cu rădăcini locale şi nu se poate tăgădui."

Ultima cronică contemporană apariţiei *Baladelor şi idilelor* se tipăreşte în *Tribuna* sibiană, XV, nr. 129, 14/26 iunie 1898, nr. 130, 16/28 iunie, şi nr. 131, 17/29 iunie. Articolul *Impresiuni din Coşbuc; Balade şi idile*, semnat de George E. Pătăceanu, nu excelează în analiza şi înţelegerea poeziei lui Coşbuc.

George Coşbuc a tăcut multă vreme, fără să dea nici cea mai mică atenţie în scris vacarmului polemic ce se stîrnise în jurul *Baladelor*

și idilelor. Abia în *Notele* de la sfîrșitul celei de a doua culegeri *Fire de tort*, din 1896, după ce dă unele explicații în legătură cu unele poezii care fuseseră acuzate de plagiat, scrie:

„Pentru celelalte, cari s-au găsit traduse, «copiate», n-am nici un cuvînt de apărare. Sînt traduceri; la o viitoare ediție au să dispară; am tradus toate poeziile lui Anacreon — multe dintre ele sînt publicate în *Tribuna* —, am tradus poeziile lui Catul: aceste sînt mai toate publicate într-o revistă *Amicul familiei* din Ardeal; am tradus metamorfozele lui Ovidiu; eclogele lui Virgil — cea dintîi publicată în *Antologia* d-lui Manliu; am tradus comedii din Plaut, Terențiu și Aristofan, pe cari o să-ncep să le public îndată după apariția acestui volum; am tradus din poeții germani foarte mult și, de multe ori, nu pentru mine! Apoi am și eu un păcat: îmi țiu într-o grozavă neregulă hîrtiile și sînt nepăsător, scriu și public ori scriu și rup, totuna mi-e. Iar *Baladele și idilele* s-au publicat așa cam fără rînd, fără interesarea mea directă, și s-a făcut o confuziune. Au țipat atîția și m-au înjurat cum le-a venit în gură; refrenul era «necinstea». Ce motiv m-ar fi împins la necinste? N-aveam destul material ca să fac un volum? Aveam, cum am spus, și pentru patru. N-aveam eu poezii originale bune, și trebuia să-mi caut ajutor în traduceri, ca să-mi sprijinesc pe ale mele? Dar cum s-a făcut că toate traducerile din volum sînt poezii slabe, toate mai slabe decît poeziile originale ale mele? Ș-apoi ar trebui să fiu idiot ca să pun în volum niște traduceri slabe și să nu pun poezii de ale mele, pe care le aveam tipărite gata în *Tribuna*, și poezii pe care le public numai acum! Cine să creadă că eu am dat afară *Flacări potolite* sau *Ideal* ca să pun în locul lor pe *Nușa?* Ș-apoi și alta: dacă cei ce au țipat că sînt necinstit ar fi cunoscut *Tribuna*, n-ar fi avut nevoie s-alerge pe la iliri și hotentoți ca să descopere un cîntec din volumul meu, o traducere din Anacreon. Nu. În *Tribuna* ar fi găsit, scris negru pe alb, că acest cîntec e tradus din Anacreon. Și ce zor aveam eu să tac în volum ceea ce am spus odată în publicitate?

Dar în urmă, greșala s-a făcut. Mi s-au scos destul ochii pentru ea. Am tăcut, căci, de o parte, puțin îmi păsa de învinuiri, cîtă vreme nu mă știam vinovat tocmai într-atîta; pe de altă parte, pentru că cei ce făceau mai mare gălăgie nu erau oameni cu cari să-mi prind eu mintea, căci știam că nebunul n-asudă nici la deal, nici la vale. Își făceau și reclamă cu mine; apoi mă și înveseleau adîncile lor cunoștințe în cestiuni de artă.

Le-am spus acestea, pentru că dator — nu! era gata să întrebuințez banala frază a unui critic al meu, care tot a doua propoziție o începe cu «dator mă simt», — dator mă simt a lovi pe acest plagiator,

dator mă simt să-l înjur etc. la toate dator se simte, numai a fi cu minte nu se simte dator — le-am spus acestea ca să întărît pe critici, nu pe cei serioşi, ci pe jandarmii rurali ai literaturii. Mi-am pierdut vremea cu ei, adevărat, dar în schimb îmi fac şi ei un bine: au să-mi cetească volumul cu multă furie, cu atîta atenţiune încît au să le rămîie în cap fraze de-ale mele, vorbe de-ale mele — fie chiar şi vorbe pe cari nu le înţeleg şi le întrebuinţează anapoda, cum a păţit unul cu «întrulp», cuvînt care nu există în limbă şi e creat de mine — şi astfel sînt sigur şi eu de cîţiva cetitori, şi — mai ştii?! — pînă la capăt le devin măestru. Aşa să converteşte lumea.

Lor le dedic acest volum. Plagieri n-au să mai găsească; dar parcă de dragul plagierilor m-au iubit ei atîta!" *(Op. cit.*, p. 171—172.)

Întreaga dezbatere din jurul *Baladelor şi idilelor*, cu transformarea, pe alocuri, în polemică neacademică, a contribuit înainte de toate la popularizarea numelui şi poeziei lui George Coşbuc, la crearea unei glorii literare destul de rapide. În ciuda vehemenţei unor detractori, condeiele prestigioase care au scris despre valoarea internă a operei lui Coşbuc au reuşit să impună judecăţi în bună parte valabile şi astăzi. E suficient să reamintim numele lui Caragiale, Vlahuţă, Nicolae Iorga, Gherea, Ovid Densusianu. Dar cel mai bun apărător a fost însăşi poezia lui Coşbuc.

N-am comentat, în această notă introductivă, diferitele acuzaţii de plagiat; o vom face, pentru fiecare piesă incriminată, la nota respectivă. Deşi sîntem de părere că circulaţia de idei şi motive în planurile largi ale literaturii universale nu trebuie să formeze obiectul unei cercetări savante care să contribuie la reducerea valorică a meritelor unui scriitor (o asemenea cercetare trebuie să urmărească ceva mai mult), va trebui, aşa cum am afirmat, să descifrăm diferitele opinii critice la adresa scrisului lui Coşbuc şi să elucidăm, în limitele posibile, acele semne de întrebare ridicate. Vom vedea în ce măsură unele obiecţii strecurate în procesul literar Coşbuc sînt întemeiate, care sînt adevăratele izvoare de inspiraţie şi în ce constă meritul poetului — cum a cules şi prelucrat diferitele surse străine, cu sublinierea liniilor artistice noi, originale.

p. 3 NOAPTE DE VARĂ

Publicată pentru prima oară în revista *Lumea ilustrată*, Bucureşti, I, nr. 7, 1892, p. 208, într-o variantă mult deosebită de aceea din *Balade şi idile*.

Reprodusă, în prima ei formă sau în varianta din volum, în *Minerva*, Bistriţa, II, nr. 14, 15/27 iulie 1892, p. 133; *Familia*, Oradea, XXX, nr. 25, 20 iunie/2 iulie 1893, p. 291—292; *Amicul poporului*, calendar, Sibiu, XXXIV, 1894, p. 87—88; *Călindarul din Arad*, XVI, 1895, p. 104; *Tribuna poporului*, Arad, VII, nr. 85, 10/23 mai 1903, p. 3; *Calendarul poporului român*, Budapesta, II, 1904, p. 7.

Inclusă în *Balade şi idile*, Bucureşti, 1893 (şi în toate ediţiile antume); *Carte de citire pentru divizia a III-a rurală*, Craiova-Bucureşti, 1908. *Idem.*, cl. a IV-a primară şi urbană, ed. a II-a, Ploieşti, 1909; ed. a III-a, 1910.

V a r i a n t e :

Întrucît textul publicat în *Lumea ilustrată* se deosebeşte aproape integral de varianta definitivă, reproducem prima formă, din 1892:

Zările de farmec pline
Strălucesc în luminiş;
S-ascund mierlele-n tufiş
Şi din codri noaptea vine
Pe furiş.

Caru-mpovorat de muncă
Trece-ncet şi scîrţîind,
S-aud turmele mugind,
Iar flăcăii vin pe luncă
Dăulind.

Vin neveste de la rîu;
Şi cu spice blonde-n plete
Şi cu flori de cîmp la brîu,
Vin cîntînd *un stol de* fete
De la grîu.

De la gîrlă în pîlcuri dese
Zgomotoşi copiii vin;
Satul e de *chiot* plin;
Şi ca norii fumul iese
Din cămin.

Dar din ce în ce s-alină
Toate zgomotele-n sat,
Şi-ntunerec s-a lăsat,
Muncitorii *după cină*
S-au culcat.

Focul e-nvălit pe vatră,
Iar opaiţele-au *perit*,
Şi prin satul *liniştit*
Doar vreun cîne *de mai latră*
Răguşit.

Şi-acum plină, de pe munte,
Iese luna din brădet
Şi se înalţă încet-încet
Luminoasă, ca o frunte
De poet.

Ca un glas domol de clopot
Cîntă silhele de brad,
Ritmic valurile cad,
Cum să zbate-n dulce ropot
Apa-n vad.

Cea de a 9-a strofă n-a suferit nici o modificare, iar a 10-a:

Numai dorul mai colindă,
Că-i dor tînăr şi prib*eag*,
Acu-i vremea, cînd în prag
Iese-ncet să se cuprindă
Drag cu drag.

Gavril Istrate, în *Probleme de limbă în variantele unor poezii ale lui Coşbuc*, în *Analele ştiinţifice ale Universităţii „Al. I. Cuza“ din Iaşi* (serie nouă), sec. III (ştiinţe sociale), tom. IV, 1958, comentează unele variante ale poeziei *Noapte de vară*. De pildă: *s-ascund — zboară; dăulind — hăulind; luminoasă — gînditoare; silhele — codrii; cîntă — sună; pribeag — pribag* etc., subliniind creşterea valorică a variantelor din volum faţă de cele din revistă. G. Istrate stăruie asupra valorii semantice şi stilistice a formelor discutate, punîndu-le, cînd e cazul, în contextul vorbirii populare. Aşa procedează în comentarea cuvîntului *pribag*, pentru care citează exemple din poeziile: *Minioasă*, *Fragment*, *Moartea lui Fulger*, *Ideal* şi din *Sacontala*, motivînd frecvenţa acestei forme la Coşbuc prin aceea că „atît în nordul Transilvaniei, cît şi prin Maramureş cuvîntul nostru sună, pînă în momentul de faţă, *pribag*, *pripag*, cum l-am auzit eu însumi de foarte multe ori“.

Cei mai de seamă critici şi istorici literari consideră poezia *Noapte de vară* drept una din cele mai izbutite şi mai reprezentative pasteluri ale literaturii române; opiniile se completează în chip armonios, concludent.

C. Dobrogeanu-Gherea este primul care analizează acest pastel în cunoscutul său studiu *Poetul ţărănimii:*

„Nu ştiu dacă înadins sau din întîmplare, Coşbuc a pus în capul volumului *Balade şi idile* poezia *Noapte de vară*. E sigur însă că locul

ales e cît se poate de nimerit; această primă poezie slujeşte de introducere la volumul întreg, ba întrucîtva e caracteristică întregii creaţii poetice a lui Coşbuc."

După ce compară *Noapte de vară* cu *Sara pe deal* a lui Eminescu, continuă:

„Coşbuc însă nu zugrăveşte viaţa satului dintr-un sentiment străin acestuia, ci e însăşi această viaţă care îl atrage, care îl farmecă, şi de aceea el o cîntă. El n-a venit doar la sat pentru o întîlnire amoroasă. Satul zugrăvit de Coşbuc e satul lui. Acolo s-a născut el; codrii, dealurile, văile, apele murmurînde îi sînt tot atîtea rude; e viaţa atît de aproape şi atît de scumpă lui şi de aceea o va reda aşa de sincer şi natural; şi mai ales va zugrăvi «dorul tînăr şi pribeag» ce

Tainic să-ntîlneşte-n prag,
Dor cu dor să se cuprindă,
Drag cu drag.

Gama toată a iubirii — de la prima trezire de-abia simţită a dorului zglobiu pînă la disperarea ibovnicei înşelate, de la glumele nevinovate ale copiilor care nu ştiu încă bine ce-i dragostea pînă la pasiunea adîncă — toate sînt zugrăvite de Coşbuc." *(Poetul ţărănimii*, în *Studii critice*, 1956, II, p. 189—191.)

În monumentala sa *Istorie a literaturii române de la origini pînă în prezent*, Bucureşti, 1941, George Călinescu apreciază, de asemenea, *Noaptea de vară* drept una din cele mai ilustrative pentru darul descriptiv al lui Coşbuc, ale cărui descrieri de natură „nu sînt din acele contemplaţii ale singurătăţii totale, geologice, în care omul devine un simplu detaliu somnolent. Natura... e grupată pe îndeletniciri omeneşti, e socială, e calendaristică... Tonul e al unui Virgiliu minuţios, făcînd programul zilei... Strofele nu trebuie analizate cu de-amănuntul. Se vor găsi banalităţi: zări «pline de farmec», lună «ca o frunte de poet» şi, în genere, o mare sărăcie de culoare. Dar durata evenimentului astronomic este împlinită printr-un mare număr exact de strofe, sugerînd prin diversitatea sonului învîrtirea limbilor pe cadran." *(Op. cit.*, p. 520—521.)

Dumitru Micu *(Studiu introductiv* la ediţia Coşbuc, *Versuri*, Editura pentru Literatură, 1961, p. LVII-LX) califică *Noaptea de vară* un „pastel excelent" şi observă că „farmecul poeziei vine tocmai din însumare. Fără să ne oprim asupra fiecărui detaliu al amplei imagini ce se înfăptuieşte pe măsura desfăşurării descrierii, ansamblul ne încîntă prin capacitatea lui de a ne deştepta nostalgii adormite

în cine știe ce crîmpei de amintire ascunsă în straturi subconștiente. Tabloului plin de mișcare al întoarcerii de la cîmp i se alătură acela al satului adormit. Aici consemnările sînt și mai banale: în sat, zgomotele «s-alină», «muncitorii s-au culcat» și «liniștea-i acum deplină» nu-i nici un licăr de lumină, întrucît

Focul e-nvelit pe vatră,
Iar opaițele-au murit;

nici un zgomot; doar, din timp în timp, se aude un lătrat răgușit de cîine; din brădet iese luna

Și se nalță-ncet-încet,
Gînditoare ca o *(imagine nefericită!)* frunte
De poet.

Stînd să examinăm structura fiecărei propoziții, cum face Ibrăileanu cînd analizează *Vara*, ne va fi, fără îndoială, imposibil să receptăm emoția ce pulsează, asemeni sîngelui, în întreaga bucată. Numai renunțînd la despicarea didactică, lăsîndu-ne furați de imaginea liniștii, ce se făurește prin asocierea tuturor amănuntelor, prozaice în sine, în sufletul nostru va vibra starea psihică din care a luat ființă *Noaptea de vară*. O poezie (cînd nu se naște moartă) e un organism viu. O strofă luminează pe alta, și toate concurează la reliefarea ideii lirice. În *Noapte de vară* șapte strofe de înregistrări de ajuns de cuminți pregătesc starea de sublimă înfiorare din ultimele trei, dobîndind prin aceasta ele însele un spor de emotivitate. Satul doarme. În tăcerea adîncă se aud, ca venite din altă lume, vaierul pădurii de brad, cîntecul apelor:

Ca un glas domol de clopot
Sună codrii mari de brad;
Ritmic valurile cad,
Cum se zbate-n dulce ropot
Apa-n vad.

Sunetelor de afară le răspund unduiri sufletești. Înecînd în apele-i negre lumea văzută, întunericul a ridicat din străfunduri o altă lume, nu mai puțin reală. O lume făcută din liniști, susur de vînt printre brazi, căderi muzicale de valuri, tresăriri și așteptări, dulci temeri și doruri timide. Sîntem oare într-o împărăție de basm? Orice este cu putință într-un ceas de seară, cînd

Dintr-un timp și vîntul tace;
Satul doarme ca-n mormînt —
Totu-i plin de duhul sfînt:
Liniște-n văzduh și pace
Pe pămînt.

Realitatea acestui ceas e vraja. Sub stăpînirea ei, încep tainice ritualuri, hotărîte de zeiţa iubirii în scopul necontenitei înnoiri a existenţei:

Numai dorul mai colindă,
Dorul tînăr şi pribag,
Tainic se-ntîlneşte-n prag,
Dor cu dor să se cuprindă,
Drag cu drag."

p. 5 MÎNIOASĂ

Publicată pentru prima oară în *Tribuna*, Sibiu, VI, nr. 69, 25 martie/6 aprilie 1889, p. 273.
Inclusă în toate ediţiile antume ale culegerii *Balade şi idile*.

Variante:

1 Am să merg *de către* seară (Tribuna): Am să merg *mai înspre* seară (1893 şi urm.).
13 *Eu* vorbesc, *ea* nu-mi răspunde (Tribuna): *Îi* vorbesc, *şi* nu-mi răspunde (1893 şi urm.).
17 Vreau *să rump de-aici* o floare (Tribuna): Vreau *de-aici să rump* o floare! (1893 şi urm.).
18 Ochii unui *diavol* scump (Tribuna): Ochii unui *înger* scump (1893 şi urm.).
19 *Vineţi sînt ca o* cicoare (Tribuna): *Au albastrul din* cicoare (1893, 1897), *Au albastrul de* cicoare (1902 şi urm.).
24 *I-am dat fragi*, ea mi-a zis: „Na-le! (Tribuna): *Fragi i-am dat*, ea mi-a zis: Na-le!" (1893 şi urm.).
25 *Dar ţi-am zis eu să-mi dai* fragi? (Tribuna): *Ţi-am cerut eu ţie* fragi? (1893 şi urm.).
26 *Şi-aprinşi ochii ei cei* dragi (Tribuna): *Ochii ei frumoşi şi* dragi (1893 şi urm.).
29 *Eu* vedeam că-i umblă ochii (Tribuna): *Şi* vedeam că-i umblă ochii (1893 şi urm.).

Varianta din *Tribuna* avea o strofă în plus, la sfîrşitul poeziei, pe care Coşbuc a eliminat-o din textul publicat în *Balade şi idile:*

Doamne! Că-n pămînt mă bagă,
Cînd eu nu-mi ştiu vina mea!
O, de n-aş avea-o dragă,
Nici nu mi-ar păsa de ea —

Dar mi-e dragă numai ea!
Şi de ce-i azi supărată?
M-a văzut cu altă fată,
Am vorbit-o rău vreodată?
Alt ficior poate-i stă-n drum?
Să n-am rai, de nu-l sugrum!
Lina, numai ea frumoasă,
Numai eu să-i fi plăcut,
Şi azi Lina-i mănioasă!
Mănioasă,
Ea chiar azi e mănioasă —
Şi mă mir ce i-am făcut!

Vorbind despre *Cei mai rodnici ani ai vieţii lui George Coşbuc. Poetul la Sibiu* (Ed. şi tip. Dacia Traiană, 1938, publicaţiile grupării intelectuale „Thesis"), la p. 27, Al. Dima spune următoarele: „Înlăturări de strofe prin concentrare artistică spre a evita repetarea motivului dominant întîlnim în *Mînioasa,* a cărei ultimă strofă din gazetă e suprimată".

p. 7 NU TE-AI PRICEPUT

Publicată pentru prima oară în *Tribuna*, Sibiu, VI, nr. 178, 5/17 august 1889, p. 709.

Inclusă în toate ediţiile antume ale volumului *Balade şi idile*, începînd cu prima ediţie din 1893.

Variante:

2 *Numai* tu nu mi-ai plăcut (Tribuna): *Singur* tu nu mi-ai plăcut (1893 şi urm.).

8 *Ca să vezi că sînt zăludă* (Tribuna): *Ca să poţi să-mi spui odată* (1893 şi urm.).

9 *Simţeam ciuda cum m-asudă* (Tribuna): *Să mă-ntrebi: „Mă vrei tu, fată?"* (1893 şi urm.).

10 *Şi-mi venea să plîng de ciudă* (Tribuna): *Şi plîngeam de supărată* (1893 şi urm.).

13 *Eu prea doamnă m-am ţinut* (Tribuna): *Zici că-s mîndră şi n-am vrut* (1893 şi urm.).

14 *N-ascultam* vorbele tale (Tribuna): *Cu s-ascult* vorbele tale? (1893 şi urm.).

15 *Dar ce om ţi-a spus?* În cale (Tribuna): *Dar de unde ştii?* În cale (1893 şi urm.).

17 *Ori*şiunde te-am ştiut (Tribuna): *Şi-ori*şiunde te-am ştiut (1893 şi urm.).

18 Zile-*ntregi* mi le-am p*ie*rdut (Tribuna): Zile *lungi* mi le-am perdut (1893, 1897, 1902); Zile *lungi* mi le-am p*ie*rdut (1907, 1911, 1914, 1916).

19 *Doar mă fac prieten* cu tine (Tribuna): Să mă-mprieti*ne*sc cu tine (1893, 1897): Să mă-mpriet*e*nesc cu tine (1902 şi urm.).

20 *Tu m-ai tot ferit*, Sorine (Tribuna): *Tu-mi umblai sfiios*, Sorine (1893 şi urm.).

30 *Cătam chip* cu viclenie (Tribuna): *Chip cătam* cu viclenie (1893 şi urm.).

37 N-aş fi vrut să merg? *O*, lasă! (Tribuna): N-aş fi vrut să merg? *E*, lasă! (1893 şi urm.).

41—44 în *Tribuna:*

Dar aşa! Viaţa-ntreagă
N-are ce să mi s-aleagă
Din cît ştiu: ori nu-ţi sînt dragă,
Ori îţi sînt, dar tu eşti mut!

în *Balade şi idile* (1893 şi urm.):

Tu să fi-nceput iubitul,
Că-i făceam eu isprăvitul —
Tu cu pîinea şi cuţitul
Mori flămînd, nepriceput!

Constatînd îmbunătăţirile aduse textului poeziei *Nu te-ai priceput*, publicat în volum, Nicolae Drăganu spune: „Cu toată uşurinţa de a versifica a poetului, poezia lui Coşbuc este deci o poezie studiată şi muncită în vederea efectului estetic. Mulţi dintre actualii versificatori ar putea să înveţe din pilda dată de Coşbuc cum se produc adevăratele opere de artă. «*Nonum prematur in annum*», spunea bătrînul poet latin, şi aşa făcea şi poetul nostru.“ *(George Coşbuc la liceul din Năsăud şi raporturile lui cu grănicerii*, în *Anuarul liceului grăniceresc „Gh. Coşbuc“ din Năsăud*, anul şcolar 1925/1926, p. 76.)

C. Dobrogeanu-Gherea, în studiul său despre Coşbuc, scrie următoarele în legătură cu poezia *Nu te-ai priceput:*

„...Fata se plînge împotriva naivităţii şi nepriceperii iubitului său, care n-a înţeles că-l iubeşte, cu toate că ea a făcut tot ce i-a stat în putinţă ca să-l facă să înţeleagă:

Nu te-ai priceput!...
Zici că de m-ai fi cerut
Mamei tale noră-n casă,
N-aş fi vrut să merg? E, lasă!

Aceste versuri sînt atît de simple la prima vedere şi atît de frumoase în fond! E atît de duioasă aici evocarea mamei flăcăului: fata n-ar fi vrut numai să-i fie nevastă, dar ar vrea să ajungă nora mamei lui. Şi apoi e atîta discreţie şi delicateţă în exprimarea sentimentului: fecioară, ei îi vine greu şi ruşine să vorbească de măritat, de «nevastă», şi ea spune acelaşi lucru indirect, parcă întreaga ei preocupare ar fi să ajungă noră la soacră-sa. Dar aici e şi un adevăr economic-social. La ţară se însoară de obicei flăcăul nu atît pentru că el are nevoie de nevastă, ci pentru că părinţii au nevoie de noră, de încă o forţă muncitoare. În familia ţărănească, categoria economică de *noră*, dacă ne putem exprima astfel, e mai importantă decît categoria sentimentală de amantă, nevastă." *(Studii critice*, II, 1956, p. 200.)

Vladimir Streinu găseşte, pentru idilismul coşbucian, o bună exemplificare în *Nu te-ai priceput:*

„Iar dacă idilism înseamnează de asemenea orice deformare a naturii omului în sensul inocenţei, atunci excursia cea mai încîntătoare, propusă de poet, o vom face în peisajul moral. Cu acest înţeles, idilic, este instinctul sexual, a cărui liberă manifestare în om nu trezeşte nici o semnificaţie intelectuală; sîntem idilici în iubire cîtă vreme nu-i pricepem rostul final. Întregul erotism coşbucian, ca un just complement al peisajului în care se desfăşoară, are acest farmec de elementaritate. Astfel, în *Nu te-ai priceput*, Sorin se află sufleteşte în desăvîrşit idilism, cînd — nedînd curs normal iubirii — i se lămureşte neînţelegerea de sine." *(Clasicii noştri*, cap. *George Coşbuc*, Bucureşti, Ed. Casei şcoalelor, 1943, p. 249.)

p. 9 FATMA

Publicată pentru prima oară în revista *Lumea ilustrată*, Bucureşti, I, nr.1, noiembrie 1891, p. 9, cu o frumoasă ilustraţie şi avînd ca subtitlu *Baladă orientală*, la care poetul renunţă atunci cînd o publică în volum.

Reprodusă în *Calendar*, Arad, 1894, p. 84; *Lumea nouă ştiinţifică şi literară*, Bucureşti, I, nr. 9, 7 august 1895, p. 6.

Inclusă în *Parnasul român, culegere de poezii*, Braşov, 1892, p. 259, şi în *Balade şi idile*, 1893 şi în toate ediţiile antume ale acestei culegeri.

V a r i a n t e:

8 La gura de balaur ce-*aruncă* apa-n sus (Lumea ilustrată): La gura de balaur ce-*azvîrle* apa-n sus (1893 şi urm.).

14 „El are fes *albastru* și haina zdrănțuită!“(Lumea ilustrată, 1893, 1897): „El are fes *ca-n Yemen* și haina zdrănțuită!“ (1902 și urm.).
19 Să-l tîr*î*ie d-a lungul *orașului*, legat (Lumea ilustrată): Să-l tîr*ă*ie d-a lungul *Bagdadului*, legat (1893, 1897, 1902, 1907, 1911): Să-l tîr*î*ie d-a lungul *Bagdadului*, legat (1914, 1916).
23 Nin-Musa *î*ntră palid, cu ochii *în* pămînt (Lumea ilustrată): Nin-Musa *î*ntră palid, cu ochii *la* pămînt (1893, 1897, 1902, 1907): Nin-Musa *i*ntră palid, cu ochii *la* pămînt (1912, 1914, 1916).
24 El are fes *albastru* și-o zdr*ea*nță de ve*st*mînt (Lumea ilustrată): El are fes *ca-n Yemen* și-o zdr*a*nță de ve*s*mînt (1893 și urm.).
28 E t*î*năr! *Și ca palmul crescut* e de frumos (Lumea ilustrată): E t*i*năr *și e palid și atît* e de frumos! (1893): E t*î*năr *și e palid și-așa* e de frumos! (1897 și urm.).
29 S-aruncă furtunatic spre *el* atunci sultanul (Lumea ilustrată): S-aruncă furtunatic spre *rob* atunci sultanul (1893 și urm.).

În legătură cu izvoarele acestei poezii exotice, Coșbuc, după cum am văzut la capitolul rezervat prezentării generale a volumului de *Balade și idile*, a fost acuzat de plagiat. Revista *Lumea nouă*, în suplimentul său literar nr. 9, din 7 august 1895, fără a comenta faptele, reproduce poezia *Fatma* a lui Coșbuc și *Mädchenrache (Plagiatul Coșbuc. <„Mädchenrache“ și „Fatma“>)*. Vina ce i se aduce lui Coșbuc este aceea de a fi luat poezia sa din revista ilustrată germană *Fliegende Blätter* (1887). În legătură cu aceasta, Coșbuc spune următoarele în acele *Note* pe care le adaugă volumului *Fire de tort* (1896): „Povestea cu *Fatma*, e adevărat, am cetit-o în poezie — dar nu scrisă în limba germană, cum au găsit-o amicii mei, ci în limba italiană. Am văzut după aceea același subiect tratat în poezie de un ungur, sub titlul: *Haidé;* am văzut după aceea tratat subiectul în poezie de doi germani. Asta era pe la 1885 — 1886. Eu am crezut că dacă același subiect e tratat de patru poeți în felurite forme, am și eu dreptul să-l tratez într-a cincea formă, cu totul deosebită de-a celorlalți. În urmă s-a descoperit și a șasea formă, a unui neamț iarăși, în *Fliegende Blätter*. Și mi-aș pune capul că poezia există și în limba rusească, și-n cea franțuzească etc.“ (p. 169—170).

Leca Morariu scrie pe această temă două articole: *„Fatma“ lui Coșbuc, și ea numai o traducere* (în *Flacăra*, VII, 1921—1922, p. 220—221), în care discută numai izvorul maghiar al traducerii, considerat însă prin sursa germană care i-a fost accesibilă; un al doilea articol, *Originalul poeziei „Fatma“ de Coșbuc* (în *Revista Moldovei*, II, nr. 6, 1922, p. 17—21), se îmbogățește cu textul maghiar (în traducere românească), alături de textele german și român. În cel dintîi articol Leca

Morariu spune, printre altele: „*Fatmă* lui Coşbuc e şi ea numai o traducere din ungureşte, după Sándor Endrödi! Meritul de a se fi descoperit acest fapt îi revine d-lui profesor universitar dr. Constantin Berariu (apreciatul autor al feeriei *Făt-Frumos în grădina Sf. Vineri*, Suceava, 1903), care mi-a pus la dispoziţie traducerea în nemţeşte de Ladislaus Neugebauer a poeziei *Haidé* de Sándor Endrödi. Iat-o deci aşa cum o găsim în Demetrius Schakutz, *Declamatorium für Haus und Welt* (Leipzig, Max Hesses Verlag), p. 95:

HAIDÉ

Haidé, die schöne Sultanstochter,
Im Palmenhaine sich ergeht,
Wo Wasser plätschern, Wipfel rauschen,
Und träumend still der Lotos steht.

In einer Laube lausch'gem Dunkel
Das Moos sie sich zur Rast ersieht —
Da rauscht's im Laub, es neigt sich jemand
Rasch über sie. Küsst sie und flieht...

«Ha, Elender! Zerlumpter Sklave!
Ihm nach... Fasst ihn! — Sein Fez ist blau...»
Sie Spahis fliegen, sie durchstöbern
Den Hain und des Palastes Bau.

Der Sultan sitzt auf goldnem Throne,
Geschewellt die Stirn von Zorneswut:
«Schleppt ihn herbei! Er soll mir büssen
Erbarmungslos den Frevelmut!»

Haidé lehnt an des Throns Pilaster,
Als man den Täter bringt herein:
Sein Fez ist blau, — sein Auge aber
Das flammt wie düstrer Feuerschein;

Sein Fez ist blau, sein Mund ist aber
So süss...so bleich sein Angesicht —
«Ist das der Frevler, meine Tochter?»
Und Haidé spricht: «Der ist es nicht!!»

Întrucît textul maghiar dat de Leca Morariu este fără indicaţia bibliografică necesară, am luat poezia lui Endrödi Sándor din: *Osszegyüjtött költeményei*, 1867—1897. În volumul al III-lea al acestei ediţii, care cuprinde *Történetek — emlékek (Istorisiri — amintiri)*, Budapesta, 1898, am găsit poezia *Haidé*, pe care o reproducem în continuare:

Haidé, a szultán szép leánya,
Sétál a kerti fák alatt;
Hallgatja: mit zokog a szellő
És mit cseveg a csacska hab?

A lombos, árnyas fordulónál,
Ahogy egy kissé megpihen —
Valaki gyorsan megcsókolja
És tova tünik kirtelen...

«Ha! vakmerő, szennyes rabszolga!
Fogjátok el! — kaftánja kék...»
A hajsza fölveri a kertet
És a palota belsejét.

Maga a szultán, trónján ülve,
Iszonyatos haragra gyúl:
«Elő, elő a nyomorultat,
Meglakol irgalmatlanúl!»

Mellette áll leánya, Haidé,
Mikor behozzák a rabot:
Kaftánja kék — de szeme párja
Lobogó, mély tüzben ragyog.

Kaftánja kék, de ajka kedves
És arca olyan halavány...
— Ez volt a vakmerő, leányom?
— Nem ez! Csak ennyit mond a lány.

Comparînd originalul unguresc cu *Fatma* lui Coşbuc şi cu varianta germană, Leca Morariu ajunge, în articolul publicat în *Revista Moldovei*, la următoarele concluzii:

„1. Traducerea germană copiază, cu destulă exactitate, în formă şi fond, originalul unguresc, dîndu-ne, ca şi acesta, 6 strofe cu aceeaşi repartizare a fondului şi introducînd doar mici inovaţiuni de amănunt, ca: «*Haidé lehnt an des Throns Pilaster*» (Haidé se razimă de pilastrul tronului) sau «*Sein Fez ist blau*» (Fesul i-i albastru — în loc de caftanul i-i albastru)!

2. Coşbuc a utilizat, evident, nu originalul unguresc, ci traducerea lui Neugebauer, traducere din care, cum ar zice d-l Lovinescu *(Critice*, vol. III), Coşbuc n-a pregetat de a împrumuta «amănunte destul de umile», ca d.p.: «*Fatma stă răzimată de-al tronului pilastru*» şi: «*El are fes albastru!*»

3. În locul celor 6 strofe de cîte 4 versuri ale lui Endrödi şi ale lui Neugebauer, Coşbuc ne dă 4 strofe de cîte 8 versuri, adecă un plus de 2 strofe a 4 versuri, vădind şi în cazul acesta aceeaşi retorică epică şi aceeaşi mai copioasă desfăşurare a verbului, pe care o constatăm şi în celelalte traduceri ale lui Coşbuc."

Considerăm că traducerea sau, mai corect spus, prelucrarea lui Coşbuc s-a făcut după amintirea modelului german; spunem amintirea fiindcă poezia lui Coşbuc este îndepărtată de poezia germană

prin unele elemente de conținut (nume de persoane: Ben-Omar, Bagdad, Yemen, Musa-Nin, deci o oarecare localizare), și mai ales prin interpretarea la un nivel superior a conflictului; la Coșbuc avem cu mult mai multă poezie, mai multă finețe a gîndului și o formă poetică superioară. În cele două variante amintite se spune doar că Haidé este frumoasă, că cineva o sărută și dispare subit. Coșbuc a îmbogățit un conținut destul de telegrafic comunicat de unul din cele două izvoare. Diferențierile sînt calitative, încît putem vorbi de o creație originală la Coșbuc. De altfel, putem afirma că și Endrödi Sándor a folosit, la rîndul lui, o sursă străină. Nu e cazul să facem proces de intenție atunci cînd circulația de teme și motive pe planurile literaturii universale este atît de bogată și de fecundă. O analiză mai amănunțită a poeziei *Fatma* paralel cu izvorul detectat cu atîta „grijă" ar scoate la lumină incontestabila superioritate a textului coșbucian.

Despre modelul străin al poeziei *Fatma* au mai scris și doi critici maghiari: Keresztury Sándor *(Coșbuc és Endrödi Sándor*, *Napkelet*, III, nr. 7, 17 aprilie 1922, p. 429), care-și însușește opinia lui Leca Morariu, și Bitay Árpád *(Endrödi Sándor egyik költeménye Coșbucnál*, *Erdélyi irodalmi szemle*, 1924, p. 335), arătînd că *Fatma* este un reflex al poeziei *Haidé*, a lui Endrödi Sándor, pe care Coșbuc a putut-o cunoaște prin mijlocirea traducerii germane a lui Neugebauer.

Am văzut că poetul presupunea că poezia există și în limba rusă, și în cea franceză. Cercetări mai noi au confirmat ipoteza lui Coșbuc. Onofrei Vințeler și Ala Vințeler de la Universitatea din Cluj au găsit motivul din *Fatma* lui Coșbuc, ce e drept destul de îndepărtat, în poemul lirico-epic *Fatima* al poetului osetin Kosta Hetagurov (1859—1906), care a scris în două limbi: osetină și rusă (fiind considerat drept cel mai mare poet, dramaturg, publicist și pictor al poporului osetin, foarte bun cunoscător al literaturii orientale). Bineînțeles, între *Fatima* lui Hetagurov și *Fatma* lui G. Coșbuc există foarte serioase deosebiri, dar elemente comune se găsesc în cele două creații: izolarea fetei frumoase, dragostea unui băiat sărac. Dar poemul lui Hetagurov se dezvoltă pe linie epică într-o acțiune mai complicată, depășind ceea ce relatează succint Coșbuc.

p. 11 NUNTA ZAMFIREI

Publicată pentru prima oară în *Tribuna*, Sibiu, VI, nr. 108, 12/24 mai, 1889, p. 429—430.

Reprodusă în *Convorbiri literare*, București, XXIII (1889/1890), nr. 12, 1 martie 1890, p. 1.009—1.014 (într-o formă mai concentrată

decît aceea din *Tribuna*, apropiată, după cum vom vedea, de forma din volum); *Constituţionalul*, Bucureşti, I, nr. 211, 9/21 martie, 1890; *Călindarul poporului*, Sibiu, VI, 1891, p. 79—85; *Călindarul poporului*, Sibiu, XIII, 1898, p. 42—48; *Scena*, Bucureşti, II, nr. 129, 12 mai 1918.

Inclusă în toate ediţiile antume ale culegerii *Balade şi idile* şi în: *Balade*, Bucureşti, 1913; *Carte de citire pentru şcolile secundare şi profesionale*, de A. Vlahuţă şi G. Coşbuc, Bucureşti, 1902.

Variante:

Varianta publicată în *Tribuna* este mai lungă cu două strofe decît varianta publicată în *Convorbiri literare* şi în ediţiile de *Balade şi idile*. Coşbuc a suprimat strofa 1 din versiunea sibiană:

A fost ce-a fost, de n-ar fi fost
Nu şi-ar avea povestea rost,
Şi ce-ar fi drept din cîte-ascult?
A fost o nuntă mai demult
Şi-a fost o vatră de tumult
Întregul Ost.

Poetul a renunţat şi la strofa a 18-a din *Tribuna:*

În haină de mireasă ea
Ca Maica lui Hristos părea,
Cum plînşi îi erau ochii doi,
Cum alb de preste umeri goi
Curgea sovon de fire moi
Ca văl de nea.

Această strofă suprimată de poet sau de altcineva (din redacţia *Convorbirilor literare*, unde o trimisese pentru publicare) apare şi într-o variantă pe care Coşbuc a scris-o ulterior; ea se păstrează în manuscrisul integral al *Nunţii Zamfirei* de la Biblioteca Academiei sub cota 3.286, f. 1—9:

Şi hainele ce bine-o prind!
Îi cade vălul alb foşnind
Pe-un marmur cald de umăr gol,
Ca haina sfîntă p-un pristol;
Şi-obrajii ei, sub plîns domol,
Ardeau zîmbind.

Am putea bănui că poetul a încercat — după cum vedem, fără să reuşească — o înlocuire a strofei a 18-a din *Tribuna*, pe care o suprimase.

Variantele de versuri în tiparul de 28 de strofe sînt următoarele (dăm mai întîi formele din *Tribuna*, apoi din manuscrisul autograf, după cum am văzut, aproape identic cu textul, din *Convorbiri literare* şi din ediţiile antume ale culegerii de *Balade şi idile):*

16 Şi fata s-a-ndrăgit *în* el (Tribuna): Şi fata s-a-ndrăgit *de* el (ms., 1893 şi urm.).

22 Cînd a pornit *să-şi deie zor* (Tribuna, ms., 1893, 1897): Cînd a pornit *s-alerge-n zbor* (1902 şi urm.).

37 *Şi* cînd a fost, *cînd a venit* (Tribuna, ms.): *Iar* cînd a fost *de s-a-mplinit* (1893 şi urm.).

39 Din munţi *cu nea*, de *preste* mări (Tribuna): Din munţi, *din văi*, de *peste* mări (ms.): Din munţi *şi văi*, de *peste* mări (1893 şi urm.).

40 Din larg *azur* de multe zări (Tribuna, ms.): Din larg *cuprins* de multe zări (1893 şi urm.).

43 *De cum se făptuiră* zori (Tribuna, ms.): *De cum a dat în fapt de* zori (1893 şi urm.).

55 Sosit era-*mpăratul* Grui (Tribuna, ms.): Sosit era *bătrînul* Grui (1893 şi urm.).

57 Şi *Ţinteş-împărat din Ost* (Tribuna): Şi *Stîlpeş, domn cu trainic rost* (ms.): Şi *Ţinteş, cel cu trainic rost* (1893 şi urm.).

63 *Şi fetele! Ce dragi comori* (Tribuna, ms.): *Ce fete dragi! Dar ce comori* (1893 şi urm.).

64 Pe *rochia lor ţesută*-n flori (Tribuna, ms.): Pe *rochii lungi ţesute*-n flori (1893 şi urm.).

65 *Şi* hainele de pe f*i*ciori (Tribuna, ms.): *Iar* hainele de pe f*e*ciori (1893 şi urm.).

67 *Superbii* cai *jucau* în salt (Tribuna): *Şi mîndrii* cai *jucau* în salt (ms.): *Voinicii* cai *spumau* în salt (1893 şi urm.).

73 *Şi* mai spre-amiazi, din depărtări (Tribuna, ms.): *Iar* mai spre-amiazi, din depărtări (1893 şi urm.).

74 *Ivitu-s-a* crescînd în zări (Tribuna, ms.): *Văzutu-s-a* crescînd în zări (1893 şi urm.).

77 *Şi* nouăzeci de f*i*cioraşi (Tribuna, ms.): *Iar* nouăzeci de f*e*cioraşi (1893): *Şi* nouăzeci de f*e*cioraşi (1897 şi urm.).

79 Şi ca la *nunţile* de crai (Tribuna, ms.): Şi ca la *mîndre nunţi* de crai (1893 şi urm.).

80 Ieşit-a-n *drum* ales alai (Tribuna, ms.): Ieşit-a-n *cale*-ales alai (1893 şi urm.).

82 Cu *patru bănzi în* fruntea lor (Tribuna, ms.): Cu *muzici multe-n* fruntea lor (1893 şi urm.).

83 *Şi-au aşternut pe drum* covor (Tribuna): *Şi drumul tot era* covor (ms., 1893 şi urm.).

89 *Şi vivat tot mai bidiviu* (Tribuna): în ms. 3.286 versul a fost: *Să scriu ce-a fost? Oricum să scriu;* cineva, probabil din redacţia *Convorbirilor literare*, a şters versul şi l-a înlocuit cu următorul,

Orcum să spun, orcum să scriu; modificarea nu-i aparține lui Coșbuc, scrisul e străin; dar nu numai grafia mărturisește intervenția străină — versul a apărut în *Convorbiri literare* după modificarea redacțională, cu care Coșbuc n-a fost de acord; în ediția din 1893 și în următoarele, revine la formularea sa din ms., pe care o modifică puțin: *Dar ce scriu eu? Oricum să scriu.*

90 *Mai neoprit* (Tribuna): *E nemplinit* (ms., 1893 și urm.).

92 *Din dalb* iatac de foișor (Tribuna, 1893 și urm.): *Dintr-un* iatac de foișor (ms.).

93 *Șoptind între suspini înceți* (Tribuna): *Zamfira iese-n mers isteț* (ms.): *Ieși Zamfira-n mers* isteț (1893 și urm.).

94 *Ieși Zamfira-n mers isteț* (Tribuna): *Ușoară ca un gînd răzleț* (ms.): *Frumoasă* ca un gînd răzleț (1893 și urm.). Aici urmează strofa suprimată din *Tribuna* și în redacția *Convorbirilor literare* (pe care am detașat-o mai sus, înainte de a urmări variantele pe versuri).

97 *Piciorul alb în alb condur* (Tribuna, ms.): *Un trandafir în văi părea* (1893 și urm.).

99 *Cu* brîu *d*-argint, dar toată-n tot (Tribuna, ms.): *Un* brîu *de*-argint, dar toată-n tot (1893 și urm.).

102 *De pot să jur* (Tribuna): *Și pot să jur* (ms.): *De-ar fi să jur* (ms. corectat de mînă străină și publicat așa în *Convorbiri literare*) *Cu mintea mea* (1893 și urm.).

108 *Și-ncetinel* (Tribuna): *ncetinel* (ms., 1893 și urm.).

109 Și-n *timpul* cît s-au nunat (Tribuna, ms.): Și-n *vremea* cît s-au cununat (1893 și ur .).

110 *A prins* poporul adunat (Tribuna, ms., 1893): *S-a-ntins* poporul adunat (1897 și urm.).

116 Și alți trei pași *în* dreapta lor (Tribuna): Și alți trei pași *la* dreapta lor (ms., 1893 și urm.).

124 Tot crai *și-mpărătese* mari (Tribuna, ms.): Tot crai și *tot crăiese* mari (1893 și urm.).

127 *De cînd răsare soare-n Ost* (Tribuna): *Și*-a fost atîta chiu și cînt (ms.): A fost atîta chiu și cînt (1893 și urm.).

128 *Atîtea jocuri n-au mai fost* (Tribuna): *Cum nu s-a pomenit cuvînt!* (ms., 1893 și urm.).

129 *Ca-n plaiul lui Săgeată-crai* (Tribuna): *Și soarele mirat sta-n loc* (ms., 1893 și urm.).

130 *Și-atîta veselie-n plai* (Tribuna): *Că l-a ajuns și-acest noroc* (ms., 1893 și urm.).

131 *N-a fost de cîn-e raiul rai* (Tribuna): *Să vadă el atîta joc* (ms., 1893 și urm.).

132 *Şi rostul rost!* (Tribuna): *P-acest pămînt!* (ms., 1893 şi urm.).
135 *Aşa frumoase* şi întrulpi (Tribuna, ms.): *Frumoase toate* şi întrulpi (1893 şi urm.).
136 *Cu rochii scurte pînă-n pulpi* (Tribuna, ms.): *Cu ochi şireţi ca cei de vulpi* (1893 şi urm.).
137 *Cu ochi vicleni ca ochi de vulpi* (Tribuna): *Cu ochi şireţi ca ochi de vulpi* (ms., versul acesta este scris cu altă caligrafie decît a lui Coşbuc; în această formă a apărut şi în *Convorbiri literare;* faţă de varianta din *Tribuna* s-a schimbat cuvîntul *vicleni* prin *şireţi): Cu rochii scurte pînă-n pulpi* (1893 şi urm.) — exceptînd micile modificări de cuvinte, avem aici mai degrabă o nouă aşezare a versurilor 136, 137, 138.
138 *Cu păr buclat* (Tribuna, 1893 şi urm.): *Păn-a-noptat* (ms., şi acest vers este adăugat de altcineva, ca şi în cazul versului 137; în această formă a apărut şi în *Convorbiri literare).*
139 Şi *principi nobili* şi-ndrăzneţi (Tribuna): Şi *prinţi războinici* şi-ndrăzneţi (ms.): Şi *principi falnici* şi-ndrăzneţi (1893 şi urm.)
145 *Ba Cetină, domn bun şi treaz* (Tribuna, ms.): *Ba Peneş-împărat, văzînd* (1893 şi urm.).
146 *Văzîndu-l stînd într-un prilaz* (Tribuna, ms.): *Pe Barbă-Cot, piticul, stînd* (1893 şi urm.).
147 *Pe Statu-Palmă-Barbă-Cot* (Tribuna, ms.): *Pe-un gard de-alături privitor* (1893 şi urm.).
148 L-a *prins* la joc *şi, mic de tot* (Tribuna, ms.): L-a *pus* la joc! *Şi-ntre popor* (1893 şi urm.).
149 *Juca piticul ca pe drot* (Tribuna, ms.): *Sărea piticu-ntr-un picior* (1893 şi urm.).
150 *Şi făcea haz!* (Tribuna, ms.): *De nu-şi da rînd!* (1893 şi urm.).
152 *Iar* de-i porneşti, sînt grei de-oprit (Tribuna, ms.; în ms.: *d-oprit): Dar* de-i porneşti, sînt grei de-oprit! (1893 şi urm.).
159 Şi, cu *păhar de vin* în mîni (Tribuna, ms.): Şi, cu *păharul plin* în mîni (1893 şi urm.).
161 La orice *mese* de români (Tribuna, ms.): La orice *chef între* români (1893 şi urm.).
165 *La anul un Viorel mic* (Tribuna, ms.): *Şi-un prinţ la anul! blînd şi* mic (1893 şi urm.).
167 *Şi* noi să mai jucăm un pic (Tribuna, ms.): *Iar* noi să mai jucăm un pic (1893 şi urm.).
168 *Pe* la botez! (Tribuna, ms.): *Şi* la botez! (1893 şi urm.).

Sesizînd grija poetului pentru o formă artistică superioară, Al. Dima, în studiul consacrat celor mai rodnici ani ai vieţii lui Coşbuc, scrie: „Strălucitoarea *Nuntă a Zamfirei*, care aduna sintetic toate marile calităţi ale basmului coşbucian şi pe care poetul o îmbrăcase în straiele celui mai cristalin grai popular, avea în paginile *Tribunei* unele asperităţi de străină origine, pe care scriitorul a ştiut să le înlăture. Strofa I a basmului, publicată în gazetă, lipseşte în întregime din volum...

Era desigur o introducere inutilă o dată ce încerca să rezume foarte vag, anticipat, basmul, dar mai supărător părea sfîrşitul acel nemţesc «*Ost*». O adevărată goană de exterminare a acestei vocabule întreprindea de altfel Coşbuc. În aceeaşi baladă, mai apărea de încă două ori «*ostul*»...

Un alt nemţism pe care Coşbuc îl va înlocui va apărea în una din strofele finale ale baladei, avînd totuşi acolo un rost umoristic vădit pentru localnicii care foloseau acest cuvînt.

Văzîndu-l stînd într-un prilaz
Pe Statu-Palmă-Barbă-Cot,
L-a prins la joc şi mic de tot
Juca piticul *ca pe drot*
Şi făcea haz.

«Drotul» acesta era aci de toată frumuseţea hazliu cum nu se mai putea. Purificarea limbii i-a provocat însă eliminarea, şi versurile au devenit mai puţin umoristice...

Altă dată poetul elimina din aceeaşi baladă un latinism. În loc de: «Superbii cai jucau în salt», din gazetă, va modifica în volum: «Voinicii cai spumau în salt», vers mai bogat în imagini.

O altă îndreptare dovedea apoi consacrarea expresiei autentice. În locul formei verbale: «De cum se făptuiră zori», refăcea formula românească: «De cum a dat în fapt de zori».“ *(Op. cit.*, p. 27—28.)

În intenţia lui Coşbuc, *Nunta Zamfirei* trebuia să fie o piesă componentă a unei epopei a poporului român: „De cînd am început să scriu, m-a tot frămîntat ideea să scriu un ciclu de poeme cu subiectele luate din poveştile poporului şi să le leg astfel ca să le dau unitate şi extensiune de epopee. ***Ideal*** e un episod din această epopee, ca şi ***Nunta Zamfirii***, ***Moartea lui Fulger***, ***Fulger***, *Tulnic şi* ***Lioara***, ***Craiul din cetini***, ***Laur balaur***, ***Patru portărei*** — aceste cinci din urmă publicate toate

în *Tribuna*, 1887—1888 — şi altele vro cîteva nepublicate. Am părăsit ideea însă, parte din pricină că am făcut greşala să încep a scrie poemele în două feluri de metre — unele în versuri de 14 silabe, altele în versuri de 8 silabe —, parte că de cînd am venit în România am fost silit să mă ocup cu alte lucruri, nu cu poezia, şi de multe ori eram nevoit de mizerie să scriu ode în loc de poeme.

La 1893, cînd am publicat *Balade şi idile*, eram cunoscut în ţara românească numai după *Nunta Zamfirii*, publicată în *Convorbiri literare*." *(Note*, la sfîrşitul culegerii *Fire de tort*, 1896, p. 167—168.)

Scrisă, după cum am putut deduce din amintirile localnicilor, în primăvara anului 1889, la Gura-Rîului, un frumos sat de margine sibian, pe o parte de hotar numită Piatra Gurguiată (în acest sat Coşbuc a petrecut clipe de plăcută destindere în casa preotului Manta, cf. Al. Dima, *op. cit.)*, *Nunta Zamfirei* păstra încă numeroase forme lexicale de prin părţile Năsăudului; de altfel, Coşbuc afirmă, în *Notele* din 1896, că „poemul *Nunta Zamfirii* l-am scris la 1884 şi l-am publicat la 1888, iar *Convorbirile literare* după trei ani l-au reprodus numai, din *Tribuna*" *(op. cit.*, p. 168); publicarea în *Tribuna*, după cum am văzut, s-a înfăptuit în 1889, iar în *Convorbiri literare*, în 1890. Mai observăm că reproducerea în revista junimistă a avut la bază un manuscris dat de Coşbuc, acesta aflîndu-se atunci, la Bucureşti, în relaţii bune cu Maiorescu.

Unii detractori ai lui Coşbuc puneau sub semn de întrebare originalitatea *Nunţii Zamfirei*. Izvoare străine, oricît au căutat, n-au găsit şi nu puteau să găsească. Mai tîrziu, Ion M. Gane a detectat cîteva ecouri din *Arghir şi Elena (Reminiscenţe din „Arghir şi Elena" în „Nunta Zamfirii" de Coşbuc.* În *Convorbiri literare*, LXXIV, nr. 11—12, 1941, p. 1.403—1.405). Autorul articolului, după ce afirmă că în Transilvania s-au tipărit îndeosebi cărţile populare şi că scriitorii români le-au cunoscut, scrie în continuare: „Este cazul lui Coşbuc, care, plecat de la ţară şi rămas toată viaţa cu sufletul alături de ţăran, trebuie să fi citit, în adolescenţă, cărţi populare. O dovadă: el reproduce, în traducerea lui Zanne, *Parabola celor trei prieteni*, din romanul *Varlaam şi Ioasaf*, în cartea sa de citire pentru clasa a IV-a urbană. (E vorba de *Carte de citire, clasa a IV-a primară urbană*, de G. Coşbuc, G. N. Costescu, G.A. Dima şi G. Stoinescu, ed. I, Ploieşti, Progresul, 1908, n. n.)

O carte ca *Istoria preafrumosului Arghir*, care stîrnise admiraţia unui Eliade, nu putea să nu intereseze pe cel care alcătuia, pe atunci, basme versificate. Cred că a cetit şi a recetit această carte înainte de 1889." (Într-adevăr, printre cele 452 de volume cîte avea biblioteca

Societății „Virtus romana rediviva", după evidența din anul școlar 1883—1884, se găsește și *Istoria preafrumosului Arghir și a preafrumoasei Elena*, și Coșbuc o citise, dacă dăm crezare cuvintelor unui coleg de școală, care afirmă că „Nu a fost carte din biblioteca societății de lectură care să nu fi fost citită de Coșbuc". Vezi dr. Leon Scridon, *Notițe biografice, amintiri din viața de elev a lui George Coșbuc*, în *Gazeta Bistriții*, VI, nr. 12, 15 iunie 1920, p. 7, n.n.)

Apropierile dintre cele două opere puse în discuție de Ion M. Gane sînt: banul pus în mîna mortului, compararea Elenei și a Zamfirei cu trandafirii, modalitatea artistică (superlativul) de zugrăvire a frumuseții mireselor, îmbrăcămintea acestora, jocul nuntașilor, ospățul cu lume multă, durata nunții. Deși nu avem convingerea că Barac l-ar fi influențat pe Coșbuc în *Nunta Zamfirei* (ambii descriu o nuntă țărănească și similitudinile trebuie explicate în direcția izvorului prim), stabilirea unor puncte comune între cei doi scriitori este interesantă.

Nunta Zamfirei, cu mici excepții care nu merită a fi citate, a fost primită cu entuziasm de către critica literară. Acest lung și luminos poem, care trebuia să fie unul din elementele centrale ale proiectatei epopei coșbuciene, i-a creat autorului o faimă imediată, l-a scos din circuitul provincial transilvan, impunîndu-l deodată atenției celor mai competenți literați ai vremii.

Titu Maiorescu — care-l remarcase pe Coșbuc înainte de a fi apărut *Nunta Zamfirei*, citind poema aceasta a nunții în *Tribuna* își consolidase părerea că este vorba despre un talent autentic — va sublinia „magistrala stăpînire a limbei" și „minunata notă distinctivă a veseliei" în *Nunta Zamfirei (Critice*, III, 1928, p. 202).

Această poemă, putem afirma cu certitudine, a influențat în mod fericit însuși destinul lui Coșbuc: îi oferă pașaportul moral, spiritual pentru plecarea la București, unde-l chemase Maiorescu; la acest drum Coșbuc se gîndea încă din 1888, după cum aflăm dintr-o scrisoare adresată tatălui său la 1 iulie 1888, din Sibiu: „Cu plecatul la București stau gata oricînd să plec, dar numai ca să mă înțeleg cu ministru Maiorescu și cu regina, și apoi plec la Viena, căci acolo au ei de gînd să mă trimiță. Metropolitul Vancea încă s-ar afla aplecat să-mi deie bani, ca să studiez în Germania" (preot George Coșbuc, *Din scrisorile unchiului meu*, în *Arhiva someșană*, 1926, nr. 5, p. 39).

Printre cei care au scris despre *Nunta Zamfirei* amintim pe Iuliu Tuducescu, D. Evolceanu, C. Dobrogeanu-Gherea, N. Iorga, Liviu Rebreanu (dintre contemporanii lui Coșbuc).

Iuliu Tuducescu, într-o bogată cronică literară (*„Balade și idile" de George Coșbuc*, în *Romånul literar*, I, seria a II-a, nr. 19, 13 iunie

1893, p. 596—604, şi nr. 20, 20 iunie, p. 627—634), vorbeşte şi despre măiestria de care a dat dovadă Coşbuc în *Nunta Zamfirei* „în felul de a descrie atît o acţiune întreagă de lucruri, cît şi nuanţele de mişcări singuratice, ca jocul şi coloritul în care îmbracă imaginaţia poetică" şi „puterea imaginară cu care e înzestrat poetul".

Una din primele interpretări mai bogate şi mai interesante a *Nunţii Zamfirei* aparţine lui D. Evolceanu (*„Baladele şi idilele" d-lui George Coşbuc*, în *Convorbiri literare*, XXVII, nr. 11, 1 martie, 1894, p. 938—947).

D. Evolceanu este primul care afirmă că *Nunta Zamfirei* „e una din cele mai popular simţite şi scrise produceri ce posedă literatura noastră. Ne întîlnim la această nuntă cu vechi cunoscuţi, cari ne amintesc poveştile din copilărie, sau cu persoane foarte înrudite cu cele cunoscute din poveste: bătrînul Grui cu nevasta şi fata sa, Ţinteş cu Lia, Mugur-împărat şi mai ales Bardeş... minunată colecţie de oameni cu nume poetice, unire încîntătoare de realităţi cu poveste, persoane legendare luînd parte la o acţiune foarte reală, lipsită de orice element miraculos. Aceste nume nu sînt numai poetice, ci şi foarte potrivite cu tonul vesel al poeziei."

D. Evolceanu aminteşte şi pe *Călin* al lui Eminescu, sesizînd deosebirile dintre cele două poeme.

De la Evolceanu preia Gherea substanţa comentariului referitor la strofa devenită celebră pentru armonia imitativă:

Voinicii cai spumau în salt;
Şi-n creasta coifului înalt
Prin vulturi vîntul viu vuia,
Vrun prinţ mai tînăr cînd trecea
C-un braţ în şold şi pe prăsea
Cu celălalt.

C. Dobrogeanu-Gherea, în comentariul său la *Nunta Zamfirei*, este tributar lui D. Evolceanu; reţinem consideraţia generală despre poema nunţii:

„Aici e o adevărată nuntă ţărănească, numai proporţiile îi sînt mărite — mărite pînă la dimensiuni epice — prefăcînd-o astfel într-o epopee a nunţii ţărăneşti. În balada lui Coşbuc, pentru moment s-ar părea că *Nunta Zamfirei* se face centrul preocupării lumii întregi, cînd bătrîni, tineri, neveste, fete, feciori, împăraţi, crai, prinţi, prinţese încep să pornească la nuntă din cele patru colţuri ale lumii. Şi acest popor imens chioteşte, bea, cîntă, joacă în jurul meselor ce cuprind un *hotar întreg*."

Un loc deosebit în cadrul acestui comentariu trebuie să-i acordăm lui Nicolae Iorga. În *Partea românilor din Ardeal și Ungaria în cultura românească. Influențe și conflicte* (Vălenii-de-Munte, Tipografia „Neamul românesc", 1911, p. 31), Iorga atrage atenția asupra valorii permanente a *Nunții Zamfirei:* „Dar cine va scrie istoria literară a acestor ani nu se va opri atît asupra acestei părți din opera lui Coșbuc. El va vorbi însă cu deosebită atenție de acea *Nuntă a Zamfirei* care izbutea în chip fericit să amestece motivele vieții românești de astăzi cu icoanele înviate ale străvechilor basme. Va căuta și mai departe în acea întrețesere de cuvinte, venite din multe părți și lăsate să se piardă în voie, curentul de originalitate ardeleană." Tot Iorga, într-o culegere de articole din *Semănătorul, O luptă literară* (Vălenii-de-Munte, 1916, vol. II), la p. 125, scrie următoarele: „Acum cincisprezece ani, cînd nici nu mai putea să fie vorba de o influență a lui Vasile Alecsandri, și cînd aceia cari pretindeau că sînt în curentul poetic al lui Eminescu nu dădeau alta decît o sarbădă, din ce în ce mai sarbădă repetiție a cîntărilor durerosului maestru, se află deodată în România noastră, unde și cei mai mititei din poeți și poețoi ajungeau răpede la o oarecare reputație cu ajutorul manufacturilor de gazete, se află deci că există în Ardeal un om cu numele George Coșbuc, care face poezii fără tiparuri. Adecă el făcea de mult, din o mare nevoie intimă a sufletului său, care nu învățase poezia la nimeni, dar nu fusese încă descoperit. Ardealul acela era pe atunci foarte departe, cam de zece ori cît pînă la Paris. Ce se cînta acolo nu ajungea aici. Și oare nu știa toată lumea cultă că în Ardeal se vorbește altă *limbă?* Prin nu știu ce întîmplare, *Convorbirile literare* dădură de urma lui Coșbuc, sau el dădu de urma lor. *Nunta Zamfirei* apăru, și nuntașii de-acolo aduseră la o mare petrecere a minții pe tot publicul înțelegător de literatură. Mai aveam un adevărat poet, și, ceea ce e și mai însemnat, mai aveam o adevărată poezie."

Dar Nicolae Iorga sublinia valoarea *Nunții Zamfirei* încă mai devreme. Într-un articol, *Poeziile d-lui Coșbuc*, publicat în *Familia*, XXX, nr. 23, 5/17 iunie, 1894, p. 272, citim următoarele:

„Poezia era frumoasă, mai frumoasă decît a unui începător — poetul publicase mult, se zicea, în Ardeal — dar nesigură încă și plină de șchiopătări. Basmul nu fusese întrebuințat cu acel meșteșug neimitabil pe care-l poseda autorul lui *Călin;* bucata mirosea a untdelemn, a muscă sălbatecă, a rime căutate, a provincialisme nenaturalizabile. Dar cine ar fi putut să nu recunoască pe *cineva* în cel ce se exprimă astfel:

Voinicii cai spumau în salt...

Îmi aduc aminte încă de cei care se abordau cu invariabilul: «Ai cetit *Nunta Zamfirii?*» Fără explicaţii; mai erau de nevoie? ! Cîte datorii i se impuneau poetului de singură această primire caldă, pe care el a avut-o de la început, ca un soare bun, trezitor de vegetaţie nouă, şi pe care alţii o aşteaptă, muncind şi cu inima frîntă, pînă-i înghite pămîntul."

Într-o conferinţă pe care o rosteşte în anul 1931, în sala de conferinţe a actualei Biblioteci centrale universitare din Bucureşti, publicată în volumul *Amalgam*, smulgînd din amintirile copilăriei şi adolescenţei sale cîteva note, Liviu Rebreanu spune, printre altele:

„Tata cunoştea *Nunta Zamfirei* de cînd apăruse întîi în *Tribuna*. În forma ei definitivă a citit-o într-un exemplar al *Convorbirilor*, trimis de însuşi Coşbuc, împreună cu o scrisoare în care poetul povestea cum s-a aşezat în Bucureşti, cum l-a numit Maiorescu funcţionar la Ministerul Cultelor şi cît de puţin îi place lui meseria de slujbaş de birou, dar mai cu seamă cît i-e de dor de valea Someşului..." (*op. cit.*, p. 90—91).

Despre optimismul acestei poezii vorbeşte şi Mihail Dragomirescu (*Teoria poeziei*, ed. a II-a, 1927, p. 126): „... În *Nunta Zamfirii* întîlnim o vioiciune concentrată a construcţiei. Şi astfel, în loc să zică «E lung şi lat pămîntul», el zice:

E lung pămîntul, ba e lat,

şi ne dă astfel nu numai ideea de întindere a pămîntului, în toate părţile, dar şi de acţiunea pe care ar trebui s-o facem ca să ne convingem de ea."

George Călinescu comentează împreună *Nunta Zamfirei* cu *Moartea lui Fulger*, în *Istoria literaturii române*, 1941, p. 523:

„Celebrele balade *Nunta Zamfirei* şi *Moartea lui Fulger* sînt numai superficial epice. Ele corespund, cu o tehnică nouă, poemelor *Călin* şi *Strigoii* ale lui Eminescu, sînt adică reprezentări ale nunţii şi înmormîntării, a două ceremonii capitale din societatea umană. Coşbuc are «filozofia» lui, exprimată şi într-o *poveste veselă*, şi care este absenţa oricărei filozofii dialectice, supunerea împreună cu poporul la datinele ce simbolizează impenetrabilitatea misterului. Este o gîndire sănătoasă în orice caz, pe care poetul are tactul de a n-o desfăşura discursiv, ci de a o înscena în ritualul celor două evenimente. Şi într-o baladă, şi într-alta atmosfera este fabuloasă, ca şi la Eminescu, ca spre a sugera universalitatea fenomenelor, dar ţinuta grupurilor, vorbirea lor e ţărănească. În legănarea mulţimilor, în trecerea mecanică de la o atitudine la alta, de la deznădejdea cu bocete la plînsul înfundat şi

plata resemnare, în toată această demonstrație de ceasornic arhaic care merge, exterior și interior, inexorabil stă vraja acestor poeme al căror sens ultim liric este: inutilitatea reacțiunilor personale în fața rotației lumii. Strofele ingenioase, frazele apăsate și sentențioase slujesc de minune scopului:

Și-n vremea cît s-au cununat..."

Dumitru Micu, după ce amintește tangențial relația dintre momentele capitale ale existenței umane, ca și Călinescu, și stăruie asupra bogăției și feeriei nunții, asupra plasticității și dinamismului horei, conchide:

„Tot ce urmează e strălucit. Asistăm la un ospăț homeric. Mesele înconjurate de «oaspeți rari»: crai, crăiese, «ghinărari de neam străin», se întind pînă în zare. Curg rîuri de vin. Proporțiile veseliei depășesc sfera terestră:

A fost atîta chiu și cînt
Cum nu s-a pomenit cuvînt!
Și soarele mirat sta-n loc,
Că l-a ajuns și-acest noroc,
Să vadă el atîta joc
P-acest pămînt!

Descripția petrecerii reliefează natura frenetică și, în același timp, de o desăvîrșită decență a acestei manifestări. Nuntașii beau vîrtos și se avîntă în joc. Tineri și bătrîni sar, cuprinși de frenezie. Chiar în asemenea situații, păstrează însă măsura. În toate amănuntele, inclusiv beția, nunta urmează un program strict, neformulat de nimeni niciodată, dar statornicit prin datini milenare. Citind poemul, urmărim un spectacol desfășurat sub supravegherea unui regizor invizibil. Nuntașii sînt niște actori care, jucîndu-și rolul, îl trăiesc, implicit, din plin." *(Op. cit.*, p. LXIII-LXIV.)

p. 16 CÎNTECUL FUSULUI

Publicată pentru prima oară în *Tribuna*, Sibiu, X, nr. 46, 28 februarie/12 martie, 1893, p. 181.

Inclusă în *Balade și idile*, 1893, în toate edițiile antume și în: *Cîntece și versuri din cei mai buni scriitori români*, București, 1911 (cu litere chirilice); *Drumul iubirii*, București, 1916.

Variante:

49 *Ah*, fusul e de vină (Tribuna, 1893): *Dar* fusul e de vină (1897 și urm.).

54 Cînd n-ai *în ea* noroc (Tribuna): Cînd n-ai *nici* un noroc (1893 și urm.).

Gherea arată că în această „minunată poezie" „e redată durerea cumplită din cauza dragostei stinse, e zugrăvită dragostea moartă:

Eu mi-am făcut un cîntec

....

Și nu știu, biata, cum?

Biata fată, ea nu știe ce e cîntecul acesta, ea nu știe că milioane l-au cîntat și milioane îl vor cînta. E un cîntec vechi, foarte vechi. Într-un ceas rău, împreună cu dragostea s-a născut și el, și de atunci așteaptă numai acel moment dureros cînd doi oameni făcuți să se iubească se rup unul de altul, ca să se strecoare în inima celor suferinzi și, furișat acolo, să înceapă să lovească cu putere coardele dureroase ale inimii; atunci îl cînți, trebuie să-l cînți vrînd-nevrînd, vechiul și durerosul cîntec al dragostei nefericite.

Cîntecul e vechi, e același, dar inimile, bietele instrumente suferinde în care el lovește, sînt altele, de aceea și exprimarea acestui cîntec e alta, veșnic alta. Și sînt anume maeștri, așa de rari, cari știu să prindă acest cîntec dureros și să-l aștearnă pe hîrtie — acești maeștri se numesc poeți.

Într-un sat depărtat, de la o biată fată de țăran a prins acest cîntec maestrul Coșbuc și l-a așternut pe hîrtie, și iată ce frumos și dureros e:

Și-am mers pe malul apei,

....

Se miră că eu plîng.

Da, acesta e un adevărat plîns, încît versurile înseși par a plînge. Printr-o simpatie fierbinte pentru biata fată, poetul însuflețește natura întreagă și o face să cînte și să plîngă împreună cu fata nenorocită.

Și cu măiestrie face aceasta Coșbuc! La dînsul nu numai că plopii cîntă, dar e mai-nainte un plop care începe să cînte, iar ceilalți îl urmează, ceea ce e de un efect admirabil, căci aproape preface plopii în ființe vii." (*Studii critice*, 1956, II, p. 195—197.)

Dumitru Micu, subliniind „coșbucianismul" din *Cîntecul fusului* și *Fata morarului*, după ce presupune eventualele pricini ale trădării în dragoste, spune: „Oricum ar fi, *Cîntecul fusului* și *Fata morarului* introduc un sunet nou în concertul de cîntece idilice. După socotința mea, acestea sînt cele mai vibrante, mai lirice dintre poeziile lui Coșbuc. Prezența lor dezminte o anumită prejudecată curentă altădată, anume, că autorul *Nunții Zamfirei* ar fi un interpret exclusiv al senti-

mentelor limpezi, diferenţiate, fără nuanţe, cîntăreţ pe o singură coardă, virtuos fără subtilităţi, răscolitor doar al regiunilor sufleteşti vizibile, distincte, fără acces în străfundurile tăinuite, învăluite în ceţuri, printre care văpăile pasiunii răzbat transfigurate, stranii." *(Op. cit.*, p. LXXVI.)

p. 19 BALADĂ ALBANEZĂ

Publicată pentru prima oară în *Tribuna*, Sibiu, VI, nr. 214, 20 septembrie/2 octombrie, 1889, p. 853.

Reprodusă în *Telegraful român*, Sibiu, XLI, nr. 112, 12/24 octombrie, 1893, p. 446 (reproducerea s-a făcut, credem, după volumul de *Balade şi idile)*.

Inclusă în toate ediţiile scoase de Coşbuc ale culegerii *Balade şi idile*, începînd cu anul 1893.

V a r i a n t e:

9 *Un crin alb de la piept* scoate (Tribuna): *De la pept o floare* scoate (1893 şi urm.).

11 *Pe rîu pînă* la Despina (Tribuna): *Pînă-n vale* la Despina (1893 şi urm.).

12 *Dar în munte*, *George* strînge (Tribuna): *George-n munte pumnii-şi* strînge (1893 şi urm.).

13 *Pumnii*, *buza*-n dinţi o muşcă (Tribuna): *Buza cruntă*-n dinţi o muşcă (1893 şi urm.).

14 Şi *d-albastră* ciudă plînge (Tribuna, 1893): Şi *de multă* ciudă plînge (1897 şi urm.).

16 *Ca de-mbrăţişat* întinde (Tribuna): *Vesel braţele-şi* întinde (1893 şi urm.).

17 *Braţele zîmbind*, *că*-i prinde (Tribuna): *Cînd se pleacă-ncet şi*-i prinde (1893 şi urm.).

19 Ce? La piept *ea pune* floare? (Tribuna): Ce, la pept *a pus ea* floare? (1893 şi urm.).

20 Dar *în* munte George pune (Tribuna): Dar *şi-n* munte George pune (1893 şi urm.).

28 *Aşezat* pe pieptul Iaşei (Tribuna): *Pus* pe peptul *alb al* Iaşei (1893): *Pus* pe *albul* pept *al* Iaşei (1897 şi urm.).

31 Bate-n cal *rîndar* cu frîul (Tribuna): Bate-n cal *nebun* cu frîul (1893 şi urm.).

Publicată pentru prima oară în *Tribuna*, Sibiu, IV, nr. 161, 18/30 iulie, 1887, p. 641.

Reprodusă în *Calendar*, Arad, XXII, 1901, p. 113—114; *Sfătuitorul*, Huedin, I, nr. 11—12, 1 iulie 1911, p. 2; *Albina*, XVII, nr. 32, 4 mai 1914, p. 1.249—1.251; *Călindarul poporului*, Sibiu, XXXII, 1917, p. 79—80.

Inclusă în volumul *Balade și idile*, 1893 și urm.

Variante:

1 *Şi cum* umbla Christos prin ţară (Tribuna): *Pre cînd* umbla Hristos prin ţară (1893): *Pe cînd* umbla Hristos prin ţară (1897 şi urm.).

2 *Cu-apostoli, predicînd* frumos (Tribuna): *Lăţind cuvîntul său* frumos (1893 şi urm.).

3 *Mulţi duşmani îl pîndeau să peară* (Tribuna): *Ovreii toţi i-au scos ocară* (1893): *Şi cărturari de-ai lor cercară* (1897 şi urm.).

4 Şi cărturari *mereu* cercară (Tribuna): Şi cărturarii *lor* cercară (1893): Şi cărturari *de-ai lor* cercară (1897 şi urm.).

7 Cînd *marele* Mîntuitor (Tribuna): Cînd *vecinicul* Mîntuitor (1893 şi urm.).

9 *Făcut-au sfat jidovii*-ndată (Tribuna): *Găsitu-l-au ovreii*-ndată (1893 şi urm.).

10 Şi *plan* făcut-au de omor (Tribuna): Şi *sfat* făcut-au de omor (1893 şi urm.).

11 *Pe miez de noapte*-aveau să vie (Tribuna): *La meazănoapte*-aveau să vie (1893, 1897): *La miezul nopţii* aveau să vie (1902 şi urm.).

12 La casa unde *Christ* durmea (Tribuna): La casa unde *el* dormea (1893 şi urm.).

13 Şi, *pentru ca siguri să fie* (Tribuna): Şi, *casa pentru ca s-o ştie* (1893 şi urm.).

14 *Au împlîntat, ca* mărturie (Tribuna): *Au pus ca semn şi* mărturie (1893 şi urm.).

15 *Şi semn la casă* o nuia (Tribuna): *În faţa casei* o nuia (1893 şi urm.).

16 Dar Dumnezeu, *care* scoboară (Tribuna): Dar Dumnezeu, *cel ce* scoboară (1893 şi urm.).

17 Şi-n gîndul cel mai *învălit* (Tribuna): Şi-n gîndul cel mai *nevădit* (1893 şi urm.).

20 Şi *ceasul* morţii n-a *venit* (Tribuna): Şi *vremea* morţii n-a *sosit* (1893 şi urm.).

21 *Pe-atîta el orbeşte* firea (Tribuna): *Şi Dumnezeu orbit-a* firea (1893 şi urm.).
22 *Iudeilor* împinşi la rău (Tribuna): *Ovreilor* împinşi la rău (1893 şi urm.).
23 Încît *ei n-află* nicăirea (Tribuna): Încît *să n-aibă* nicăirea (1893 şi urm.).
24 Vrun *mod* de-a *împlini* perirea (Tribuna): Vrun *chip* de-a *făptui* perirea (1893 şi urm.).
26 *Şi cînd al nopţii miez se lasă* (Tribuna): *La mezul nopţii-n gloată mare* (1893 şi urm.).
27 *Fanatici jidovii* pornesc (Tribuna): *Ovreii pe furiş* pornesc (1893 şi urm.).
28 *Dar ce mirare grea-i apasă* (Tribuna): *Şi-ovreii urlă de mirare* (1893): *Sînt muţi ovreii de mirare* (1897 şi urm.).
29 *Cînd ei la fiecare casă* (Tribuna): *Că ei la casa fiecare* (1893 şi urm.).
31 *Tot vom afla la capăt* prada (Tribuna): *„Dac-am pierdut şi astăzi* prada (1893 şi urm.).
32 *Răcnesc amar, „cuminţi să fim!“* (Tribuna): *Cu greu putea-vom s-o găsim“* (1893 şi urm.).
33 Porneşte-apoi *urlînd* grămada (Tribuna): Porneşte-apoi *răgnind* grămada (1893 şi urm.).

Urmează aici o strofă în varianta din *Tribuna*, pe care Coşbuc a suprimat-o în volum:

În fruntea cetelor turbate
Păşeşte stol de-arhierei,
Şi stolul poftitor s-abate
Prin orice colţuri de cetate,
Ca stol de tot atîţia lei.

36 Dar neputînd să *nimerească* (Tribuna): Dar neputînd să *mai găsească* (1893 şi urm.).
37 *La casa, unde-i Christ în* somn (Tribuna): *Pe Christ ca să-l omoare-n* somn (1893 şi urm.).
41 Şi *din aceea* zi-nainte (Tribuna, 1893): Şi *dintr-aceea* zi-nainte (1897): Şi *dintr-acea* zi-nainte (1902 şi urm.).
42 Rămas-a *datină,* şi spun (Tribuna): Rămas-a *obicei,* şi spun (1893 şi urm.).

Într-un articol, *Armindenul*, publicat la rubrica „Datinile noastre“, a revistei *Albina*, XVII, nr. 32, 4 mai 1914, p. 1.249—1.251, Artur Gorovei explicînd acest obicei citează pe Coşbuc şi pe N. Beldiceanu şi reproduce poezia acestuia, *Armindenul.*

În acelaşi an, tot în *Albina*, XVII, nr. 35, 25 mai 1914, p. 1.376 şi urm., V. Ursăcescu publică un studiu bine informat despre arminden. Fiind bogat în informaţii şi subliniind obiceiul sub aspectul lui laic, articolul lui Ursăcescu este deosebit de interesant. Tocmai de aceea reproducem din el fragmente mai lungi:

„Ziua de 1 mai îi cunoscută sub numele de arminden. Cuvîntul acesta ne aduce aminte, ori de cîte ori îl pronunţăm, de o zi aşteptată cu bucurie şi care-i destinată pentru petreceri vesele, sub cerul liber.

Deşi azi cuvîntul îi în strînsă legătură cu petrecerile cîmpeneşti, origina lor însă îi cu totul deosebită căci *armindenu* îi cuvînt slavon format din *Ermin* > *Erimia* şi *den* > *ziua*, adică *ziua proorocului Ieremia*, a cărui prăznuire de biserica ortodoxă cade în această zi, şi din cuvîntul *erminden* prin vorbirea zilnică a ieşit *armindenu* nostru de azi; iar petrecerea la cîmp sau în pădure, pe iarbă verde, îi de origină romană.

Romanii serbau în chip deosebit ziua întîi a fiecărei luni în cinstea larilor familiei, adică a zeilor protectori gospodăriei fiecărui cetăţean, dar mai ales ziua întîia a lunei mai. Se vede că această atenţiune deosebită dată acestei zile a fost şi atunci, ca şi acuma, favorizată de însuşi timpul frumos şi de natura înconjurătoare reînviată.

Cum că romanii petreceau în această zi, ne-o spune cuprinsul unei inscripţii din acea vreme rămasă de la unul din *colegiile* din Dacia Traiană...

S-ar putea zice că practica am împrumutat-o o dată cu numele de la ruşi..."

Şi între postumele lui Eminescu, este amintit armindenul la începutul unui madrigal, al cărui titlu este chiar primul vers:

Azi e zi întîi de mai,
Azi e ziua de armindeni;
Eu te cat, drăguţa mea,
Eu te caut pretutindeni.

p. 23 REA DE PLATĂ

Publicată pentru întîia oară în *Convorbiri literare*, Bucureşti, XXV, nr. 9, 1 decembrie 1891, p. 794.

Reprodusă în *Tribuna*, Sibiu, VIII, nr. 278, 15/27 decembrie 1891, p. 1.109; *Deşteptarea*, Cernăuţi, I, nr. 4, 1907, p. 62.

Inclusă în sumarul tuturor ediţiilor antume ale culegerii *Balade şi idile*.

Variante:

3 *Punînd un sac, în urmă* (Convorbiri literare, 1893, 1897, 1902, 1907, 1911): *Punîndu-și sacul, iacă* (1914, 1916).

6 *Și ce* cuminte fată (Convorbiri literare): *Și ea*, cuminte fată (1893): *Iar ea*, cuminte fată (1897 și urm.).

7 *Noi ne-nvoim îndată* (Convorbiri literare): *Să și-nvoiește-ndată* (1893, 1897, 1902, 1907, 1911): *Se și-nvoiește-ndată* (1914, 1916).

8 *Că nu-mi prea* zice ba! (Convorbiri literare): *Și nu prea* zice ba (1893): *De ce-ar și* zice ba? (1897 și urm.).

9 *I-l duc pe sărutate* (Convorbiri literare): *Eu plec cu sacu-n spate* (1893 și urm.).

18 *Și* unul mi-l plătește (Convorbiri literare, 1893, 1897, 1902, 1907, 1911): *Iar* unul mi-l plătește (1914, 1916).

19 Cu-*al doilea* să-mi rămîie (Convorbiri literare): Cu *altul* să-mi rămîie (1893 și urm.).

21 *Păi, iată-mă, săracul* (Convorbiri literare): *Dar n-am să-l văd cît veacul* (1893 și urm.).

22 *Că n-am să-l văd cît veacul* (Convorbiri literare): *Și iată-mă, săracul* (1893 și urm.).

23 *Și cum să-i duc eu* sacul (Convorbiri literare): *Să-i duc o poștie* sacul (1893 și urm.).

p. 24 FATA MORARULUI

Publicată pentru prima oară în *Tribuna*, Sibiu, VI, nr. 86, 16/28 aprilie 1889, p. 341.

Reprodusă în *Universul literar*, București, XIV, nr. 21, 20 mai/2 iunie 1896, p. 2.

Inclusă în sumarul tuturor edițiilor antume ale culegerii *Balade și idile*.

Variante:

1 Sub *duzii* rari apele sună (Tribuna): Sub *plopii* rari apele sună (1893 și urm.).

2 Și *duzii* rari vîjîie-n vînt (Tribuna): Și *plopii* rari vîjîe-n vînt (1893 și urm.).

3 *Și* roata se-nvîrte nebună! (Tribuna, 1893): *Iar* roata se-nvîrte nebună! (1897 și urm.).

5 *Eu stau la covată și* cînt (Tribuna): *Și singură nu știu ce* cînt (1893): *Dar singură nu știu ce* cînt (1897 și urm.).

În varianta din *Tribuna* urmează următoarea strofă-refren (după fiecare din strofele rămase în varianta definitivă), pe care Coşbuc a suprimat-o publicîndu-şi poezia în volum:

O noapte, numai o noapte,
Şi cît e de scurtă o noapte!
O, lasă-mă numai o noapte,
Iubita mea,-n casă la voi!

În toate ediţiile, strofa a II-a e formată din 5 versuri: în ed. I, versul 4 e: *Şi tremur şi n-aş vrea să-l cînt,* iar în ediţiile următoare: *Şi-aşa mi-e de silă să-l cînt,* le-am păstrat pe amîndouă refăcînd strofa ca în *Tribuna.*

15 Dar brîul *larg* astăzi mă strînge (Tribuna): Dar brîul *meu* astăzi mă strînge (1893 şi urm.).

17 *La copcii* cu greu îl ajung (Tribuna): *Atît de* cu greu îl ajung (1893): *Aşa de* cu greu îl ajung (1897 şi urm.).

22 *Ţi-a spus ce mă doare mai rău* (Tribuna): *E martur păcatului meu* (1893 şi urm.).

23 *Ţi-a spus ce mă doare mai rău* (Tribuna): *E martur amarului meu* (1893 şi urm.).

24 *Dar* n-ai băgat încă de seamă (Tribuna): *Tu* n-ai băgat încă de seamă! (1893 şi urm.).

25 *Sub duzii* rari apele sună (Tribuna): *Supt plopii* rari apele sună (1893): *Sub plopii* rari apele sună (1897 şi urm.).

26 Şi *duzii rari* vîjie-n vînt (Tribuna): Şi *plopii* rari vîjie-n vînt (1893 şi urm.).

27 *Ei parcă dau hohot* să-mi spună (Tribuna, 1893): *Scot hohote parcă* să-mi spună (1897 şi urm.).

29 *Ei rîd* ce nemernică sînt (Tribuna): *Ce rea,* ce nemernică sînt (1893 şi urm.).

30 *Şi* apele-mi strigă: „Nebună!" (Tribuna, 1893): *Iar* apele-mi strigă: „Nebună!" (1897 şi urm.).

31 *Hei,* macină grîul mai bine (Tribuna): *O,* macină grîul mai bine (1893 şi urm.).

34 *Dar lasă, că ştiu eu* ce vreu (Tribuna): *Şi vreu, şi eu nu ştiu* ce vreu! (1893 şi urm.).

35 *Şi vreu şi eu nu ştiu* ce vreu (Tribuna): *Ba lasă, că ştiu eu* ce vreu (1893 şi urm.).

Refrenul din *Tribuna,* pe care poetul l-a suprimat la publicarea în volum, avea, după ultima strofă, forma:

O noapte, numai o noapte,
Şi cît e de scurtă o noapte!
Îndură-te numai o noapte
Şi lasă-mă-n casă la voi!

Al. Dima a observat bine că refrenul suprimat suna „cu totul banal, cu iz de slabă rezonanță lăutărească“ (v. *Anii cei mai roditori...*, p. 27).

Gherea, în considerațiile sale asupra acestei poezii, spunea că „În *Fata morarului* fata de asemenea își cîntă durerea, dar se simte vinovată, ea a mers mai departe în dragoste decît permite morala omenească, și nu numai durere, ci și remușcare, simțimîntul vinei îi sfîșie sufletul, și de aceea plopii nu-i cîntă duios, ci «plopii rari vîjie-n vînt», își bat joc, rîd cu hohot și apele-i strigă: «nebună».“ (*Studii critice*, II, 1956, p. 197—198.)

Dumitru Micu subliniază următoarele valori ale poeziei *Fata morarului*:

„S-a spus (în trecut) că tot ce e remarcabil în *Fata morarului* este organizarea impecabilă a sonurilor, combinația excepțională de trohei, dactili, iambi și amfibrahi, altfel totul fiind exprimat direct «ca-n proză». Într-adevăr, Coșbuc nu răsucește vorbele într-un chip neașteptat, nu caută cuvinte rare. Dar creează poezie. În vers și îndărătul lui se simte o pulsație fără termen de comparație, o îndurerare imensă, prevestind dezlegări înfricoșătoare.“ (*Op. cit.*, p. LXXVIII.)

p. 26 CRĂIASA ZÎNELOR

Publicată pentru întîia oară în *Tribuna*, Sibiu, V, nr. 229, 9/21 octombrie 1888, p. 913—914.

Reprodusă în *Constituționalul*, București, I, nr. 224, 25 martie/6 aprilie 1890.

Inclusă în sumarul tuturor edițiilor antume ale culegerii *Balade și idile*.

Variante:

Din *Crăiasa zînelor* se păstrează la Biblioteca Academiei două variante manuscrise, 3.286, p. 10—16, una din variante — care poartă la sfîrșit data: „București, martie 1890“ (data nu este scrisă de Coșbuc), și p. 17—22, o variantă anterioară, mult diferită nu numai de cealaltă manuscrisă, dar și de textele tipărite; din această variantă, strofe întregi sînt total deosebite de celelalte variante; s-ar putea să fie anterioară textului publicat în *Tribuna*, deși grafia indică aceeași perioadă (și hîrtia) cu varianta manuscrisă de la p. 10—16. Din cauza deosebirilor prea mari, vom

reproduce integral strofe din varianta a doua manuscrisă. Pentru deosebirea celor două variante manuscrise le vom nota: *3.286 a* varianta de la p. 17—22 şi *3.286 b* varianta de la p. 10—16. Vom prezenta variantele în următoarea ordine: *Tribuna*, *3.286 a*, *3.286 b*, ediţii.

2 *Şi-n reverii se pierde* (Tribuna): *Şi-n gînduri de iubit se perde* (ms. 3.286 *a*): *Şi-n gînduri dulci se perde* (ms. 3.286 *b*): *Şi-n gînduri dulci să pierde* (1893 şi urm.).

3 *Cînd zînele, cu pieptul gol* (Tribuna, 1893, 1897, 1902): *Cînd zînele pe lunca verde* (ms. 3.286 *a*): *Cînd zînele, cu peptul gol* (ms. 3.286 *b*): *Cînd zînele cu pieptul gol* (1907, 1911, 1914, 1916).

4 *Răsar pe lunca verde* (Tribuna, ms. 3.286 *b*, 1893 şi urm.): *Răsar la joc, cu peptul gol* (ms. 3.286 *a*).

În *Tribuna* citim următorul catren, suprimat atît în variantele manuscrise, cît şi în ediţii:

Frumoase, ca speranţe vii,
Cu trup ca nea de faur,
Cu părul blond, cu ochi căprii,
Cu haine prinse-n aur.

5 *Uşoare, ca de neguri, fug* (Tribuna, ms. 3.286 *b*, 1893 şi urm.): *Rîzînd prin liniştea adîncă* (ms. 3.286 *a*).

6 *Prin liniştea adîncă* (Tribuna, ms. 3.286 *b*, 1893 şi urm.): *Uşoare, ca de neguri, fug* (ms. 3.286 *a*).

7 Obrajii *roşi* ca flori de rug (Tribuna): Obrajii *lor*, ca flori de rug (ms. 3.286 *b*, 1893 şi urm.); în ms. 3.286 *a*: *roşi* a fost şters de o mînă străină.

9 *Nu vezi tu zid d-argint, cu porţi* (Tribuna): *Vezi tu departe peste mări* (ms. 3.286 *a*): *Vezi tu departe-n Răsărit* (ms. 3.286 *b*, 1893 şi urm.).

10 *Cioplite-n roş* ca focul (Tribuna): *Lucind mai roş* ca focul (ms. 3.286 *b*): *Aprins lucind* ca focul (1893 şi urm.).
Versurile *10—14* din ms. *3.286 a*:

Strălucitoarele palaturi
Cu patru porţi spre patru laturi
A cerului? Acolo-n zări
Etern nevăduve de soare
Stau zînele şi-n veci nu mor.

11 *Ca sufletele celor morţi* (Tribuna): *Palatul lor? Şi-mprejmuit* (ms. 3.286 *b*): *Palatul lor ? Împrejmuit* (1893 şi urm.).

12 *Atît de viu e focul* (Tribuna): *Cu zid d-argint e locul* (ms. 3.286 *b*, 1893 şi urm.).

15 Şi ele-şi au crăiasa lor (Tribuna, ms., 1893): *Iar* ele-şi au crăiasa lor (1897 şi urm.).

17 La ţara lor nici zmei n-ajung (Tribuna, ms. 3.286 *b*, 1893 şi urm.): *Nici zmei pe-acolo nu s-abat* (ms. 3.286 *a*).
Pentru *18—23* dăm toate versurile din ms. *3.286 a* în continuare:

Dar într-o zi bătu la poartă,
Plîngînd de foame şi mai moartă,
De drum, o fată de-mpărat,
Cerînd un adăpost sărmana;
Scălda în lacrimi mîndru-i chip
Plecîndu-şi-l pînă-n nisip.

19 Veni, de drum atît de lung (Tribuna): ***Bătu de drum atît de*** lung (ms. 3.286 *b*): ***Bătu, de drumul greu şi*** lung (1893 şi urm.).

20 Zdrobită şi mai moartă (Tribuna, ms. 3.286 *b*): *Slăbită* şi mai moartă (1893 şi urm.).

22 Un adăpost sărmana (Tribuna, ms. 3.286 *b*, 1893): *Un loc de mas*, sărmana (1897 şi urm.).

23 Şi se ruga milos *şi* blînd (Tribuna, ms. 3.286 *b*): Şi se ruga milos *de* blînd (1893 şi urm.).

26 Acest drept al meu nu e (Tribuna, ms. 3.286 *b*, 1893 şi urm.): ***Că dreptul meu acesta*** nu e (ms. 3.286 *a*).

27 Crăiesei însă am să-i spui (Tribuna): ***Crăiasei însă am să-i spui*** (ms. 3.286 *b*): ***Crăiasa, numai ea descuie*** (ms. 3.286 *a*): ***Crăiasei noastre am să-i spui*** (1893 şi urm.).

28 Să vină să-ţi descuie (Tribuna): ***Şi-ncuie poarta; merg să-i spui*** (ms. 3.286 *a*): ***Să vie să-ţi descuie*** (ms. 3.286 *b*, 1893 şi urm.).
Pentru *29—32* din varianta *3.286 a* dăm toate versurile în continuare:

Şi-n car d-argint crăiasa pleacă —
Pe-ai dînsei umeri viu s-aprind
Cei doi luceferi, şi zîmbind
Pe cap soarele-i joacă.

29 Pe-un nor de purpur lunecînd (Tribuna): ***Pe-un nor de aur*** lunecînd (ms. 3.286 *b*, 1893): ***P-un nor de aur*** lunecînd (1897 şi urm.).

30 Ea, nobila crăiasă (Tribuna): ***A zînelor*** crăiasă (ms. 3.286 *b*, 1893 şi urm.).

32 Fuior blond de mătasă (Tribuna, ms. 3.286 *b*): ***Rîu galben*** de mătasă (1893 şi urm.).

Catrenul următor, publicat în varianta din *Tribuna*, a fost suprimat în volum:

Obrajii ei — un alb de fulgi
Şi-un roş de curcubeie,
Pe cap un văl de gingaş giulgi
Fantastic i se-ncheie.

Pentru varianta ms. *3.286 a* dăm întreagă strofa următoare, corespunzînd versurilor 33—40:

De-abia ascunsă sub vestmînt,
În ochi cu nopţi senine,
Cu zorile-n obraz ea vine,
Cu galbine cosiţe-n vînt.
La zid stă ea lung timp plecată,
Şi Ana plînge pe sub zid.
— „De nu eşti fată, nu-ţi deschid."
— „Deschide-mi, doar sînt fată."

33 *Şi trupul sub un fin* smarald (Tribuna): *Crăiasa-n purpur şi-n* smarald (1893 şi urm.); lipseşte în ms. 3.286 *b*.

34 *S-ascunde, nu s-ascunde* (Tribuna, 1893 şi urm.); lipseşte în ms. 3.286 *b*.

35 *Străvezi prin haină* viul cald (Tribuna): *Străbaţi cu ochii* viul cald (1893 şi urm.); lipseşte în ms. 3.286 *b*.

36 *Al formelor rotunde* (Tribuna, 1893 şi urm.); lipseşte în ms. 3.286 *b*.

37 *Ce vii sînt* ochii ei crăieşti (Tribuna): *Ce viu ard* ochii ei crăieşti (ms. 3.286 *b*): *De foc sînt* ochii ei crăieşti (1893, 1897, 1902, 1907, 1911): *Ard flacări* ochii ei crăieşti (1914, 1916).

38 *La zid ea stă* plecată (Tribuna, ms. 3.286 *b*, 1893, 1897, 1902, 1912): *Cum stă la zid* plecată (1914, 1916).

39 *„Deschid*, dar eu mă tem că eşti (Tribuna, ms. 3.286 *b*): *„Descui.* Dar eu mă tem că eşti (1893 şi urm.).

40 *Fecior?"* *„Nu*, nu, sînt fată (Tribuna): *Fecior!"* *„Nu*, nu, sînt fată" (altcineva a scris peste primul *nu* — *ba*, ms. 3.286 *b*): *Fecior!"* *„Ba* nu; sînt fată!" (1893 şi urm.).

41 *Şi dîndu-i zînele-adăpost* (Tribuna, ms. 3.286 *b*, 1893 şi urm.): *Trăind cu zînele-ntr-un loc* (ms. 3.286 *a*).

42 *Trăia cu ele* soră (Tribuna, ms. 3.286 *b*, 1893 şi urm.): *Era cu ele Ana* soră (ms. 3.286 *a*).

43 *De-atunci cu ele-n rînd a fost* (Tribuna): *Dar într-o zi a fost ce-a fost* (ms. 3.286 *b*, 1893 şi urm.): *De-atunci s-a prins şi ea la horă* (ms. 3.286 *a*).

44 *La jocuri şi la horă* (Tribuna): *Dar într-o zi n-a mers la joc* (ms. 3.286 *a*): *Că ea n-a mers la horă* (ms. 3.286 *b*, 1893): *Ea nu s-a dus la horă* (1897, 1902, 1907, 1911): *Că nu s-a dus la horă* (1914, 1916).

45 *Dar într-o zi crăiasa, ea* (Tribuna): *Sta singură, departe-n vale* (ms. 3.286 *a*): *Avînd inel, ea se juca* (ms. 3.286 *b*, 1893, 1897, 1902, 1907, 1912): *Şi-avînd inel, ea se juca* (1914, 1916).

46 *De Ana dă cu ochii* (Tribuna): *Și c-un inel ea se juca* (ms. 3.286 *a): Stînd singură-ntr-o vale* (ms. 3.286 *b*, 1893 și urm.).

47 *Inel avînd, Ana-și făcea* (Tribuna): *Pe-acolo, doamna se plimba* (ms., 3.286 *a*, 1893 și urm.): *P-acolo doamna se plimba* (ms. 3.286 *b).*

48 *De joc în poala rochii* (Tribuna): *Și-a dat de Ana-n cale* (ms., 1893 și urm.).

49 *„Ce ai tu, Ano?“ „Jucărei!“* (Tribuna, ms.): *„Ce ai tu, Ano?“ „Uite ce-i!“* (1893 și urm.).

50 *Crăiasa* schimbă fețe (Tribuna, ms. 3.286 *b*, 1893 și urm.): *Mirată zîna* schimbă fețe (ms. 3.286 *a).*

51 Căci n-a văzut *în viața ei* (Tribuna): *Că* n-a văzut *așa mîndrețe* (ms. 3.286 *a): Că* n-a văzut *în viața ei* (ms. 3.286 *b*, 1893 și urm.:) *În toată vecinicia ei* (ms. 3.286 *a).*

53 *Din peatra tronului din rai* (Tribuna): *Inel cioplit în flori măestre* (ms. 3.286 *a): Din piatra tronului din rai* (1893 și urm.).

54 *Cioplit în flori măestre* (Tribuna, ms. 3.286 *b): Cioplit în flori maestre* (1893 și urm.): *Din piatra tronului din rai* (ms. 3.286 *a).*

57 „Și cum îi zic?“ *„Îi zic inel“* (Tribuna, ms.): „Și cum îi z*ici?*“ *„Inel îi zic!“* (1893 și urm.).

58 *Pe degetul suleget* (Tribuna, ms. 3.286 *b*, 1893 și urm.): *Și-atunci pe degetu-i suleget* (ms. 3.286 *a).*

59 *Al zînei sta lovit, cît el* (Tribuna): *L-a pus crăiasa, și pe deget* (ms. 3.286 *a): Al zînei, sta (lovit* e șters de poet) *cît parcă el* (ms. 3.286 *b) : Al zînei pus, pe cel mai mic* (1893 și urm.).

60 *Crescut părea pe deget* (Tribuna, 1893 și urm.): *Părea crescut și nu altfel* (ms. 3.286 *a): Crescut a fost pe deget* (ms. 3.286 *b).*

61 „O, dă-mi-l mie!“ *Drăgălaș* (Tribuna, ms. 3.286 *b*, 1893 și urm.): „O, dă-mi-l mie!“ *Și-mbătată* (ms. 3.286 *a).*

62 *Se roagă ea-mbătată* (Tribuna, ms. 3.286 *b*, 1907, 1911, 1914, 1916): *Zîmbea cu ochii plini de grai* (ms. 3.286 *a). Să* roagă ea-mbătată (1893, 1897, 1902).

63 *„Ți-l dau eu, doamnă, de mă lași* (Tribuna, ms. 3.286 *b): „Și ce mi-ai cere, să mi-l dai?“* (ms. 3.286 *a): „Ți-l dau, stăpîno, de mă lași* (1893 și urm.).

65 *Într-un extaz atît de mut* (Tribuna): *Crăiasa-n veselia ei* (ms. 3.286 *b*, 1893 și urm.).

Pentru varianta ms. *3.286 a* dăm toate versurile 65—80, fiind prea mari deosebirile faţă de celelalte variante:

S-ar fi lăsat, cu mintea ei,
Cuprinsă nu d-un braţ, de-o sută,
Chiar necerut, d-apoi cerută.
S-o strîngă-n braţ! Şi-atîta ce-i!
Cînd poate cere lumea-ntreagă
Ş-un tron etern, s-alege ea
Cu-mbrăţişări? Dar Ana vrea
Cu atîta să s-aleagă.

Şi-atunci încet, în chip nătîng,
Cu dreptul ea-i cuprinse peptul
Şi-a strîns-o, cît s-o doară dreptul,
Şi-a pus apoi şi braţul stîng.
Iar de-i plăcea crăiesii jocul,
Ea n-a-nţeles de ce-i plăcea
Şi pentru ce de-atunci cu ea
S-a duşmănit norocul.

66 A stat crăiasa gata (Tribuna): *A fost deauna* (în ms. 3.286 *b* cineva a înlocuit pe *deauna* cu *îndată) gata: Dodată să-nvoieşte* (1 93): *Cu grabă să-nvoieşte* (1897, 1902): *Cu grabă se-nvoieşte* (1907, 1911, 1914, 1916).

67 S-o strîngă-n braţ chiar necerut (Tribuna): *S-o strîngă-n* (o mînă străină a scris peste aceste cuvinte: *Mă strîngi în) braţ, ş-atîta ce-i?* (ms. 3.286 *b): „Mă strîngi la pept, şi-atîta ce-i?“* (1893, 1 97, 1902, 1907, 1911, 1914): „Mă strîngi la piept şi-atîta ce-i?“ (1916).

68 Viclean a zîmbit fata (Tribuna, ms. 3.286 *b): Şi peptul Anei creşte* (1893 şi urm.).

69 Şi ea, cu ochi înviораţi (Tribuna): *Şi-ncet, cu ochi înviораţi* (ms. 3.286 *b): Şi cum întinde braţul drept* (1893 şi urm.).

70 Cu drag întinse dreptul (Tribuna): *Atunci întinse dreptul* (ms. 3.286 *b): Mai viu îi bate peptul* (1893 şi urm.).

71 Şi *strînse pe crăiasa-n braţ* (Tribuna): Şi *prinse pe crăiasa-n braţ* (ms. 3.286 *b):* Şi *tremură, strîngînd la pept* (1893 şi urm.).

72 De piept lipindu-i pieptul (Tribuna): *De pept lipindu-i peptul* (ms. 3.286 *b): Pe doamnă-sa cu dreptul* (1893 şi urm.).

73—76 Lipsesc din Tribuna, ms. 3.286 *b*, iar în ms. 3.286 *a*, după cum s-a putut vedea mai sus, versurile respective sînt foarte departe de varianta publicată în volum.

77 Aşa *se joacă şi doi prunci* (Tribuna): Aşa *se joacă doi copii* (ms. 3.286 *b):* Aşa *fac şi copiii-n joc* (1893 şi urm.).

78 Cînd nu-şi înţeleg *jocul* (Tribuna): Cînd nu-şi înţeleg *vrerea* (ms. 3.286 *b*, 1893 şi urm.).

80 Că i-a *perit norocul* (Tribuna): Că i-a *perit puterea* (ms. 3.286 *b)*: Că i-a *slăbit puterea* (1893 şi urm.).

81 A doua zi, sub *umbre rari* (Tribuna, ms. 3.286 *b*, 1893 şi urm.): A doua zi, sub *larg umbrar* (ms. 3.286 *a)*.

82 *Într-un tufiş de nalbă* (Tribuna, ms. 3.286 *b;* în acest manuscris cineva a modificat: *De pomi*, iar poetul a adăugat: *cu floare*, a şters pe *n* de la *nalbă* şi, astfel, versul a devenit, prin această colaborare: *De pomi cu floare albă): De vechi cireşi cu floare albă* (ms. 3.286 *a): De pom cu floarea albă* (1893 şi urm.).

83 *Jucînd în pălmi mărgăritari* (Tribuna): *Nu vezi pe Ana? Are salbă* (ms. 3.286 *a): Îşi înşira mărgăritari* (ms. 3.286 *b): Copil-avînd mărgăritari* (1893, 1897, 1902, 1907, 1911): *Făcea, avînd mărgăritari* (1914, 1916).

84 *Avea-n mîni Ana* salbă (Tribuna): *Şi-şi face joc. Şi vine iar* (ms. 3.286 *a): Rîzînd Ana pe-o* salbă (ms. 3.286 *b): Dintr-înşii Ana* salbă (1914, 1916).

85 Crăiasa *vine iar. Zărind* (Tribuna, ms. 3.286 *b*, 1893 şi urm.): Crăiasa *parcă vine-anume* (ms. 3.286 *a)*.

86 *Frumoasa jucărie* (Tribuna, ms. 3.286 *b*, 1893, şi urm.): *Stă-n loc la salbă lung privind* (ms. 3.286 *a)*.

87 *Sălbatici ochii ei s-aprind* (Tribuna, ms. 3.286 *b): Şi-aprinşii ochi în dînşii prind* (ms. 3.286 *a): Aprinşii-i ochi mai mult s-aprind* (1893 şi urm.).

88 *De poftă, să i-o deie* (Tribuna): *Tot focul cît e-n lume* (ms. 3.286 *a): De dorul să i-o deie* (ms. 3.286 *b*, 1893, 1897, 1902, 1907, 1911): *Să aib-acea mîndrie* (1914, 1916).

89 „Ce-i asta?“ „Salbă!“ *Viu lucesc* (Tribuna): „Ce-i asta?“ „Salbă!“ *Ard răzleţ* (ms., 1893 şi urm.).

90 Mărgeanuri *cît dau pară* (Tribuna, ms. 3.286 *b;* în ms. cineva a scris deasupra cuvintelor *cît dau: de scot): Mărgeanuri *roşi unul ca unul* (ms. 3.286 *a):* Mergeanuri *roşii-n pară* (1893 şi urm.).

91 *Şi ramuri înflorite cresc* (Tribuna): *Trei crai de şi-ar fi dat tot bunul* (ms. 3.286 *a): Şi n-ai fi dat al salbei preţ* (ms. 3.286 *b): Şi n-a fi dat d-ajunsul preţ* (1893 şi urm.).

92 *Şi scad şi s-aprind iară* (Tribuna): *Ei n-ar fi dat al salbei preţ* (ms. 3.286 *a): Chiar de-ai fi dat o ţară* (ms. 3.286 *b): Al salbei, dînd o ţară* (1893 şi urm.).

93 *„Aş vrea s-o am!“ Şoptea din grai* (Tribuna): *„Şi cui o dai?“ Crăiasa-ngînă* (ms. 3.286 *a): „Şi cui o dai tu?“ Pătimaş* (ms. 3.286 *b*, 1893 şi urm.).

94 *Privind-o ca nebuna* (Tribuna): *Cu glasul stins de pătimaş* (ms. 3.286 *a): Zîmbind crăiasa-ngînă* (ms. 3.286 *b*, 1893 şi urm.).
95 *„Ţi-o dau eu, doamnă, dacă-mi dai* (Tribuna): *„Ţi-o dau şi ţie, de mă laşi* (ms., 1893 şi urm.).
96 *O gură, numai una!* "(Tribuna): *Să te sărut, stăpînă!*" (ms., 1893 şi urm.).
97 *Pe nimeni ea* n-a sărutat (Tribuna, ms. 3.286 *b*, 1893 şi urm.): *Ea-n viaţa ei* n-a sărutat (ms. 3.286 *a)*.
98 *Ori* poate flori şi fluturi (Tribuna, 1893 şi urm.): *Pe nimeni,* poate flori şi fluturi (ms. 3.286 *a): Or* (scris peste *ori)* poate flori şi fluturi (ms. 3.286 *b)*.
99 *Dar pentru salbă ar fi dat* (Tribuna, ms. 3.286 *b): Dar azi şi-o sută de săruturi* (ms. 3.286 *a): Dar pentru salbă i-ar fi dat* (1893 şi urm.).
100 *O sută de săruturi* (Tribuna): *În schimbul salbei ar fi dat* (ms. 3.286 *a): Şi-o sută de săruturi* (ms. 3.286 *b*, 1893 şi urm.).
101 *Aşa se joacă şi doi prunci* (Tribuna): *Aşa fac doi copii, cînd vrerea* (ms. 3.286 *a*, versul e şters): *Aşa se joacă doi copii* (ms. 3.286 *b): Aşa fac doi copii în joc* (1893 şi urm.).
102 *Cînd nu-şi înţeleg vrerea* (Tribuna): *Copilului nepriceput* (ms. 3.286 *a* — versul e şters; alături s-a adăugat: *Ei înşii nu s-au priceput): Cînd nu-şi înţeleg jocul* (ms. 3.286 *b): Cînd nu-nţeleg ce-i jocul* (1893 şi urm.).
103 *Dar farmecul a prins d-atunci* (Tribuna): *Dar ei de-atunci i s-a părut* (ms. 3.286 *a): Dar zînei i-a părut de-atunci* (ms. 3.286 *b): Dar zînei i-a părut d-atunci* (1893 şi urm.).
104 *Să-şi duplice puterea* (Tribuna): *Că i-a perit puterea* (ms. 3.286 *a): Că i-a perit norocul* (ms. 3.286 *b*, 1893 şi urm.).
105 *A treia zi, pe mal de rîu* (Tribuna): *A treia zi, privind în lac* (ms., 1893 şi urm.).
106 *Privind în valuri creţe* (Tribuna): *Cu zîmbet Ana ca-n oglindă* (ms. 3.286 *a): Copila, ca-n oglindă* (ms. 3.286 *b*, 1893 şi urm.).
107 *C-un brîu se juca Ana, brîu* (Tribuna): *Cerca pe trup un brîu să-şi prindă* (ms. 3.286 *a): Cerca, şi nu putea pe plac* (ms. 3.286 *b*, 1893 şi urm.).
108 *În fel de fel de feţe* (Tribuna): *Şi nu-l prindea nicicum pe plac* (ms. 3.286 *a): Un brîu pe trup să-şi prindă* (ms. 3.286 *b*, 1893 şi urm.).
109 *Îl ia crăiasa-n mîni, isteţ* (Tribuna): *Era şi scurt! L-a-ncins crăiasa* (ms. 3.286 *a): Crăiasa vine iar. Grăbit* (ms. 3.286 *b*, 1893 şi urm.).

110 În copcii să-l închidă (Tribuna): *Pe-al ei trup stă ca zugrăvit* (ms. 3.286 *a): L-a-ncins atunci crăiasa* (ms. 3.286 *b): S-a-ncins atunci crăiasa* (1893 şi urm.).

111 Cum stă pe trup! Cum strînge-n creţi (Tribuna): *Şi cît de strîns i s-a lipit* (ms. 3.286 *a*, 1893 şi urm.): *O, cît de strîns i s-a lipit* (ms. 3.286 *b).*

112 Purpurul din hlamidă (Tribuna): *De caldul trup mătasa!* (ms., 1893 şi urm.).

113 Ea bate-n pălmi, că vede-n lac (Tribuna): *Ea bate-n palmi* (corectat de cineva: *mîni*, peste cuvîntul *palmi*, fără a-l şterge, însă) *cînd vede-n lac* (ms. 3.286 *b): Ea bate-n palme, vede-n lac* (1893 şi urm.).

Pentru versurile *113—120* (deci o strofă întreagă), varianta *3.286 a* nu are nici un rînd.

Varianta 3.286 *b* nu are versurile *117—120.*

În varianta din *Tribuna*, versurile *117—120* sînt atît de deosebite de textul de bază, încît considerăm util să le dăm în continuare:

Şi cît de neted o prindea!
Schimbat s-afla enormă,
Că-n larg vestmînt e toată ea
Un trup fără de formă.

122 N-aveau mirării fire (Tribuna): *Din cît sînt beţi mai mult se-mbată* (ms. 3.286 *a): Mai mult acum se-mbată* (ms. 3.286 *b): La brîu sălbatici cată* (1893 şi urm.).

123 „Ţi-l dau eu, doamnă, de mă culci (Tribuna): *„Ţi-l dau, şi-n schimb numai o dată* (ms. 3.286 *a): „Ţi-l dau, cu tine de mă culci* (ms. 3.286 *b*, 1893 şi urm.).

124 La noapte-n pat cu tine!“ (Tribuna): *Cu tine-alături să mă culci“* (ms. 3.286 *a): Alăturea o dată!“* (ms. 3.286 *b*, 1893 şi urm.).

125 „Dar, Ano, *pentru ce nu-mi cei* (Tribuna, ms. 3.286 *b*, 1893 şi urm.): „Dar, Ano, *am atît de multe* (ms. 3.286 *a).*

126 Altceva! Am eu multe“ (Tribuna, ms. 3.286 *b*, 1893, 1897, 1902, 1907, 1911): *Poţi alta, orice-ai vrê, să-mi cei (ms.* 3.286 *a): Altce, că am eu multe“* (1914, 1916).

127 „Nu *vreau!“ D-a fost capriţul ei* (Tribuna): „Nu *vreau!“ De-*a fost *capriciul* ei (ms. 3.286 *a):* „Nu *vreau!“ D-*a *fost capriciul ei* (ms. 3.286 *b):* „Nu *vreu!“ Şi-n urmă asta ce-i?* (1893 şi urm.).

130 De împărat odată (Tribuna, ms. 3.286 *b*, 1893 şi urm.): *De împărat, de mult, odată* (ms. 3.286 *a).*

131 *În piept cu dor turbat de viu* (Tribuna): *A mers la zîne-n port de fată* (ms. 3.286 *a): Purtat de-un* dor turbat de viu (ms. 3.286 *b): În pept cu* dor turbat de viu (1893 şi urm.).
132 *S-a îmbrăcat în fată* (Tribuna, ms. 3.286 *b*, 1893 şi urm.): *Purtat de-un dor turbat de viu* (ms. 3.286 *a).*
133 *Cu glas schimbat, punînd pe piept* (Tribuna): *În loc de coif şi-a pus năframă* (ms. 3.286 *a): Luînd în loc de paloş fus* (ms. 3.286 *b*, 1893, 1897, 1902, 1907, 1911): *Şi-avînd în loc de paloş fus* (1914, 1916).
134 *Altiţa, nu arama* (Tribuna): *Şi-n loc de paloş luînd fus* (ms. 3.286 *a): Şi-n loc de coif naframă* (ms. 3.286 *b*, 1893 şi urm.).
135 *Cu fus d-argint în braţul drept* (Tribuna): *Pe peptul tînăr el şi-a pus* (ms., 1893, şi urm.).
136 *Şi-n loc de coif naframa?* (Tribuna): *Altiţă-n loc de-aramă?* (ms., 1893 şi urm.).

În varianta din *Tribuna* balada se termină cu următoarele cinci catrene, foarte deosebite şi de variantele manuscrise, şi de forma pe care a publicat-o Coşbuc în *Balade şi idile.* În forma ultimă avem două strofe a opt versuri, ca şi în variantele din manuscrise; varianta publicată în *Tribuna* are, în locul acestora, douăzeci de versuri; catrenele amintesc mult de strofele *Luceafărului* lui Eminescu:

P-un tron de aur el şedea,
Iar la a lui picioare,
Crăiasa zînelor plîngea,
O fată muritoare,

Cu ochii lîngezi de nesomn,
Cu părul preste faţă:
— „Vai, singur D-zeu e domn
Şi moartea numai viaţă!

D-acum chiar vrînd să nu te-ascult,
Rămîn o amăgită;
Vai, cît te-ai priceput de mult
La ducerea-n ispită!!“

Iar el, acel ce ieri a fost
O Ană de smerenii,
Zicea zîmbind din vesel rost
— „Pe fete cu vedenii

Le prinzi! Ce plîngi? Ai să primeşti
Să vii cu mine-acasă,
Crăiasă cînd tu nu mai eşti,
Vei fi împărătească.“

138 *O fată muritoare* plînge! (ms. 3.286 *a*): *Ce trist crăiasa* plînge! (ms. 3.286 *b*, 1893 şi urm.).

139 *Şi salba de la gît şi-o frînge* (ms. 3.286 *a*): *Cu mîna ei cea cu inel* (ms. 3.286 *b*, 1893 şi urm.).

140 *Cu mîna ei cea cu inel* (ms. 3.286 *a*): *Ea salba ei şi-o frînge* (ms. 3.286 *b*): *Rupîndu-şi salba, strînge* (1893 şi urm.).

141 *Cu brîul rupt şi de somn beată* (ms. 3.286 *a*): *Şi lung cuprinde-a lui genunchi* (ms. 3.286 *b*): *Genunchii lui, ea stă-n genunchi!* (1893 şi urm.).

142 *Ea lung cuprinde-a lui genunchi* (ms. 3.286 *a*): *Cu brîul rupt stă beată* (ms. 3.286 *b* — deasupra acestui vers, fără să fie şters, cu o caligrafie străină s-a scris: *Şi brîul şi-l dezleagă*, ca în varianta definitivă): *Şi brîul şi-l dezleagă* (1893 şi urm.).

143 Şi păru-i, *dezlegat* mănunchi (ms. 3.286 *a*; în ms. 3.286 *b* un condei străin a şters pe *legat*, înlocuindu-l cu *făcut*: cuvîntul *dezlegat*, devenind *desfăcut*, formă care s-a definitivat): Şi păru-i *desfăcut* mănunchi (1893 şi urm.).

144 *Îi umple faţa toată* (ms. 3.286 *a*): *Îi împle faţa toată* (ms. 3.286 *b*; aici, acelaşi scris străin a şters pe *toată* şi l-a înlocuit cu *'ntreagă*, ca-n forma definitivă): *'I umple faţa-ntreagă* (1893, 1897, 1902, 1907, 1911): *Îi* umple faţa-ntreagă (1914, 1916). Ultima strofă din cele două manuscrise fiind foarte îndepărtată de varianta definitivă, o reproducem integral:

145 — *152*, ms. 3.286 *a:*

Şi el zicea — el cel ce ieri
A fost o Ană de smerenii:
—„Cum prinzi pe fete cu vedenii!
Dau tot ce au, cînd ştii să ceri.
Tu ce mai plîngi? Tu vii acasă
Cu mine-acum, ai să primeşti!
Crăiasă dacă nu mai eşti,
Vei fi împărătească!"

ms. 3.286 *b:*

Şi el, acel care-a fost ieri
O Ană de smerenii,
Zicea: — „Dau tot, cînd ştii ce ceri!
Pe fete cu vedenii
Le prinzi uşor! — Tu ce-ţi (*o mînă străină a pus: ce te*) jăleşti?
Tu vii cu mine-acasă,
Crăiasă dacă nu mai eşti,
Vei fi împărătească!"

În legătură cu unele variante ale poeziei *Crăiasa zînelor*, a se vedea comentariile lui Gavril Istrate din comunicarea *Probleme de limbă în variantele unor poezii ale lui Coşbuc*, în *Analele ştiinţifice ale Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi* (serie nouă), sec. III (ştiinţe sociale), tom. IV, anul 1958, în care sînt comentate pe larg unele variante din periodice faţă de volume (autorul nu se ocupă de variantele manuscrise): *reverii — gînduri dulci; doamnă—stăpînă* etc. G. Istrate a subliniat şi înlocuirea de către Coşbuc a unor forme regionale prin sinonimele lor din limba literară: *nea — zăpadă; prunci — copii; căprii — căprui; pălmi — palme.*

În legătură cu geneza *Crăiesei zînelor*, în direcţia descoperirii unor izvoare naţionale sau străine, cercetătorii operei lui George Coşbuc au formulat ipoteze interesante. Două din aceste ipoteze sînt demne de a fi reţinute: a lui G. Bogdan-Duică şi a lui Ion Breazu. Ultima, a lui Breazu, credem că a reuşit să stabilească adevărata sursă a baladei lui Coşbuc. Dar să le vedem pe rînd.

În revista *Ramuri*, Craiova, XVI, nr. 39, 29 octombrie 1922, p. 621—622, publicînd *Studii mărunte despre G. Coşbuc*, G. Bogdan-Duică vorbeşte despre *„Crăiasa zînelor" — un motiv internaţional* şi scrie următoarele:

„Povestea lui Coşbuc e veche.

Ca şi la Coşbuc, nereidele erau zeiţe-surori; iar între ele era Thetis. Deşi ea nu l-a voit pe muritorul Peleus, Peleus a luat-o şi a născut cu ea pe Achile (Homer, *Iliada*, 24, 60; şi 18, 432).

Bun şi promiţător început!

Achile a făcut ce va fi auzit de la tată-său că a făcut tata. Achile auzi o vorbă mirată despre Deidameia, fata craiului Licomede al dolopilor, şi se hotărî s-o cucerească. Din Achile şi Deidameia se născu blondul Neoptolem.

Despre felul cum Achile a cucerit pe Deidameia a scris Statius în poemul său *Achilleis*, după care eroul se apropie în haine de fată şi este primită ori primit de Licomede, ca slugă. Ca tovarăşă de joc, slujnicuţa însoţeşte pe Deidameia pretutindeni pînă face pozna, ca şi la Coşbuc, cu puterea.

Legenda aceasta a plăcut totdeauna omenirii iubitoare de plăcere şi — la nevoie — cu mijloace care pot îngenunchea o femeie.

În evul mediu, de ex., vienezul Jans Enenkel (mort la 1250) a povestit-o în cronica sa. Achile era de douăzeci de ani cînd auzi de

frumoasa crăiasă şi se îmbrăcă fată, venind singur (nu cu Thetis) la curtea regală, unde capătă rostul de-a fi dăscăliţa Deidameei.

Motivul s-a lăţit şi în alte, multe, poeme medievale, pe care Dänicke le aminteşte[1], iar Sophus Bugge (pe care-l urmez eu) le indică numai sumar.[2]

Pe Sophus Bugge îl interesează, fireşte, mai ales formele nordice ale motivului, printre care, însă, una se apropie bine de legenda în forma lui Coşbuc. Acea formă apropiată este cea din *Clarus-soga*, în care amantul travestit îi aduce fetei felurite aurării...

Lăţirea geografică a motivului lui Coşbuc este europeană. Cu *Crăiasa zînelor* Coşbuc a dat una din cele mai din urmă forme ale acelui motiv atît de zîmbitor şi atît de bine întemeiat în psihologia femeilor, încît cel mai înţelegător al lor, Goethe, a făcut din el — din sclipiciul aurului unui lanţ — piedeca de cădere a Margaretei lui Faust. Psihologic şi legendar, *Crăiasa zînelor* intră, astfel, în curentul literaturii mari europene."

Considerăm aceste note ale lui G. Bogdan-Duică foarte interesante pentru încadrarea atît de largă, în contextul literaturii europene, a motivului pe care, într-o formă originală, l-a dezvoltat Coşbuc în balada sa. Dar sursa apropiată (sîntem siguri că poetul a cunoscut şi el motivele surori din *Iliada* şi din *Faust)*, aşa cum bine o demonstrează Ion Breazu, este naţională, folclorică, românească. Cercetătorii au acceptat explicaţiile profesorului clujean, aşa încît chestiunea este rezolvată, în cazul acestei poezii. Folcloriştii noştri n-au obiectat nimic tezei lui Ion Breazu, deşi de la publicarea ei s-au scurs 18 ani.

În *Studii literare*, IV, 1948, p. 205—211, Ion Breazu publică studiul *Izvorul folcloric al baladei „Crăiasa zînelor" de Coşbuc*, studiu pe care, avînd în vedere şi raritatea publicaţiei în care a apărut, îl publicăm *in extenso:*

„*Crăiasa zînelor* face parte dintre cele mai realizate poezii cu subiect folcloric ale lui Gheorghe Coşbuc. Iată de ce tema ei a tentat încă de mult pe cercetătorii operei poetului ardelean. Gherea vedea în ea, pe bună dreptate, o asemănare cu tema biblică a căderii Evei, unul din cele mai străvechi, mai bogate în reflexe şi mai răspîndite

---

[1] *Deutsches Heldenbuch,* IV, p. XI–XLII.

[2] *Studien über die Entstehung der nordischen Götter und Heldensagen*, 1889, p. 141.

mituri ale umanității. Pentru că a gustat din fructul oprit, cunoscuta pereche biblică a pierdut paradisul. În urma unei crime asemănătoare, crăiasa zînelor din balada lui Coșbuc și-a pierdut puterea supranaturală, și-a pierdut palatul, a fost dată afară și ea din paradis. Constanța Marinescu găsea balada lui Coșbuc «inspirată din basmele poporane», fără să dea însă preciziuni din care basm anume și-a luat poetul ardelean subiectul. De altfel, nu e singura dată cînd autoarea celei mai voluminoase monografii asupra autorului *Baladelor și idilelor* se complace în afirmații neprecise. Cu pasiunea lui de cercetător exact și de admirator statornic al poetului, pe care el are meritul de a-l fi lansat, Gheorghe Bogdan-Duică a încercat să meargă ceva mai departe în descoperirea temei pe care și-a brodat Coșbuc balada...

Cu toate că Coșbuc a fost mare admirator al literaturii clasice, nu cred că a trebuit să meargă pînă la Homer sau la mitologia antică, și cu atît mai puțin la basmele nordice, pentru a găsi un subiect care înflorea în apropierea lui, pe cîmpia basmelor românești, atît de familiară poetului încă din copilărie.

Într-adevăr, în cunoscuta și foarte răspîndita colecție de *Povești ardelenești* a lui Ion Pop-Reteganul se află un basm, *Crăiasa zînelor*, a cărui asemănare cu balada lui Coșbuc este izbitoare[1].

Iată cuprinsul lui: Plecînd la război, împăratul Roșu lasă celor trei fii ai lui cheile palatului, cu ordinul că pot intra în toate încăperile, cu excepția uneia singură: «chiliuța de către miazăzi». Firește că feciorii ard de curiozitatea de a intra tocmai în chiliuța interzisă, o deschid și dau în ea de icoana unei femei, a cărei frumusețe îi ia de pe picioare. Cînd se întoarce împăratul din război, își află copiii «slabi, îmbătrîniți și schimonosiți», bolnavi de frumusețea femeii din icoană. Ei insistă pe lîngă tatăl lor să le spună cine este această femeie, căci vreau să i-o aducă de noră. «Dragii tatii, le spune împăratul, nu e nevastă, nu e fată, e Zîna-Zînelor, e crăiasa lor, dar e de cînd e lumea de bătrînă și tot nu îmbătrînește, și de nu se va mărita nu îmbătrînește în veci, că numai măritîndu-se își va pierde puterea de zînă și va începe a îmbătrîni. Șade departe de aici, în împărăția zînelor, unde nu moare nimeni; oamenii pămînteni însă care merg acolo nu se mai întorc, toți se prefac în dobitoace ori stăni de piatră; îi prefac zînele. Mulți voinici au încercat să pețească pe crăiasa zînelor, dar bine n-au umblat, căci zînele i-au fermecat, deoarece de s-ar mărita cumva fata lor, atunci împărăția lor trebuie să se stingă, căci e ursită de Dumnezeu atîta să trăiască, pînă vor fi toate fete-fecioare, și călcînd numai

[1] Îl rezum după Ion Pop-Reteganul, *Povești ardelenești*, București, 1943 (ediție îngrijită de V. Netea), p. 181 și urm.

una cuvîntul ursitoarei, împărăţia să se prăpădească, ele să piară deodată, iar cea măritată să se facă om pămîntean, supusă necazurilor acestei vieţi. Drept aceea pune-ţi-vă pofta-n cui de a mai gîndi la ea.» Dar feciorii nu se astîmpără. Încearcă mai întîi cel mare să plece la zînă, dar nu ajunge decît pînă afară din oraş. Acolo calul se sperie de o namilă de urs şi trînteşte pe călător, care se întoarce ruşinat acasă. Aşa păţeşte şi feciorul mijlociu. Mai prudent şi mai inteligent, cel mai mic îşi alege din grajdurile tatălui mîrţoaga năzdrăvană care mînîncă jar. Văzînd că începe bine, maică-sa, care se vede că era iniţiată şi ea în acest secret al împăratului, îi dăruieşte, să-i fie de ajutor în expediţie, un inel, un ceas şi o lădiţă de aur. Aceste trei daruri aveau un preţ foarte mare, deoarece inelul lumina ca soarele, ceasul strălucea ca soarele şi dacă-l puneai pe masă deschis, cînta mai frumos decît toate muzicele din lume, iar lădiţa asemenea era strălucitoare ca un soare, şi cînd o puneai pe masă şi o deschideai, ieşeau din ea cele mai bune mîncări şi beuturi ce sunt pe lume.

Pentru a înşela atenţia zînelor bănuitoare, feciorul de împărat se îmbracă fată. El reuşeşte astfel să pătrundă în «curţile lor» ca servitoare la crăiasa zînelor. La cîtva timp, după ce le-a cîştigat definitiv încrederea, el scoate inelul miraculos, care luminează întreg palatul. Crăiasa i-l cere. El i-l va da cu condiţia să-i îngăduie a-i săruta mîna. Crăiasa se învoieşte, dar după aceea «nu ştiu cum se simţiră amîndouă, parcă nu ca mai înainte». După ce mai trec cîteva zile, slujnica scoate lădiţa. Drept plată pentru ea, cere crăiesei să o lase să o sărute o dată «dulce». Crăiasa îi rade o palmă, dar se lasă sărutată. Se roşeşte însă ca para focului cînd buzele slujnicei se lipesc de ale ei. Zînele simţesc din nou că ceva s-a schimbat în natura crăiesei lor. Cu ajutorul mîncărilor care curgeau din lădiţă ca dintr-un corn al abundenţei, crăiasa face un ospăţ, la care invită tot poporul de zîne. În toiul veseliei, zînele cîntară, «dar aşa cîntară, încît îngerii din ceri să tacă înaintea lor». Şi-a scos şireata slujnică ceasul, care lumina de «gîndeai că toate curţile sunt luminate de soare», şi a început să cînte atît de frumos, de au înmărmurit toate zînele. Crăiasa îl cere fetei. Îi promite că îi va da şi ei puteri de zînă. Slujnica i-l oferă pentru un preţ mai modest: să o lase să se culce o dată cu ea. Îi rade iar crăiasa o palmă, căci i se pare că de astă dată îndrăzneala slujnicei a atins culmea, dar ceasul era prea ademenitor şi se învoieşte la preţ. Ceasul complice începu apoi să cînte, încît toate zînele au adormit. Profitînd de prilej, crăiasa se strecoară în patul slujnicei... «şi se culcară amîndouă cuprinse una în braţele alteia.

A doua zi, cînd soarele era la prînz, se deşteptară îmbrăţişaţi... bărbat şi nevastă. Ea începe a plînge, temîndu-se de furia zînelor, dar el o mîngîie, apoi se îmbracă, ies amîndoi afară. Nici urme de palate nu mai era, nici urme de zîne nu se mai vedea. În minutul cînd crăiasa a devenit nevastă, curţile zînelor se cufundară în pămînt, cu zîne cu tot, şi rămase afară numai căsuţa unde dormea crăiasa cu feciorul de împărat. Ceasul şi lădiţa încă le înghiţise pămîntul. Numai inelul mai rămase în degetul crăiesei, care încă îşi pierduse puterea de zînă şi rămase o femeie ca toate femeile, numai mai frumoasă decît toate. De atunci zîne nu mai sînt pe pămînt.» Dar crăiasa se împacă cu situaţia. Aşa i-a fost soartea. Ea pleacă cu soţul şi după cîteva peripeţii — care nu mai interesează aici, căci par luate din alt motiv — ajung la curtea împăratului Roşu, unde se face cununia şi nunta.

Pop-Reteganul şi-a publicat mai întîi basmul în *Familia*, Oradea, nr. 34, 21 aug. — 1 sept., şi nr. 35, 27 aug. — 8 sept. 1889. La sfîrşitul lui notează: «Auzită în Năsăud, de la un păcurar».

În balada lui Coşbuc, crăiasa stă cu zînele ei, toate fecioare nemuritoare, într-un palat, împrejmuit cu zid de argint. O sărmană fată cere adăpost. Crăiasa i-l dă, cu toate că la început bănuie ceva, căci întreabă fata dacă nu cumva e fecior. Ana — căci aşa spunea fata că se numeşte — trăieşte cu zînele ca o soră. Ea apare mai întîi în faţa crăiesei cu un inel, pe care i-l va dărui acesteia dacă va fi lăsată să o «cuprindă» o dată. Crăiasa se învoieşte, dar simte că i-a slăbit puterea. A doua zi, Ana apare cu o salbă, pe care va da-o crăiesei pentru un sărut. Zînei i se pare că i-a pierit norocul, dar nu se poate opri pe panta căderei, căci a treia zi admite să se culce cu Ana, în schimbul brîului ce i-l va da aceasta. Ea-şi plînge amarnic soartea. Feciorul o mîngîie:

> — «Acum nu-i timp să te boceşti;
> Tu vii cu mine-acasă;
> Crăiasă dacă nu mai eşti,
> Vei fi împărăteasă.»

Asemănarea dintre basm şi baladă este izbitoare. Şi totuşi, nu basmul lui Ion Pop-Reteganul este izvorul baladei lui Coşbuc. Căci aceasta din urmă a fost publicată înainte de a apărea în volumul *Balade şi idile* din 1893, în ziarul *Tribuna* din Sibiu, nr. 299 din 9/21 oct. 1888, deci aproape cu un an înaintea basmului lui Reteganul. Ne găsim deci în faţa unui izvor comun local. Poate acelaşi păcurar care a povestit basmul lui Pop-Reteganul i l-a transmis şi lui Coşbuc. Nu-mi vine să cred că basmul lui Reteganul este o mistificare, adecă o prelucrare

după balada compatriotului său, căruia, pentru a-i da un aer de autenticitate, i-a adăugat mențiunea că l-a auzit de la un păcurar. Prea a fost cinstit povestitorul ardelean pentru a întrebuința astfel de procedee. Cele cîteva expresii culte: feciorul-slujnică ce sărută mîna crăiesei, lucru neobișnuit în lumea țărănească, faptul că se vorbește de «natura» zînei, iar aceasta se lasă «condusă» de feciorul de împărat după ce a sedus-o, nu schimbă caracterul pronunțat țărănesc al basmului. Probabil că ele nu se datoresc povestitorului-păcurar, ci lui Reteganul, care va fi auzit basmul în timpul cînd era elev la Năsăud, l-a transcris apoi tîrziu din memorie, dîndu-i stilul lui — procedeu care se poate constata și în alte povești ale sale. E probabil apoi ca tocmai apariția baladei lui Coșbuc să-l fi determinat a publica basmul, pentru a arăta astfel legătura cu folclorul local.

De asemenea, nu cred în posibilitatea că păcurarul de la care a auzit Reteganul basmul să-l fi prelucrat după balada poetului pe care ar fi citit-o în foiletonul *Tribunei.*

Rămîne deci ipoteza izvorului comun, într-un basm de circulație locală, năsăudeană, brodat pe același motiv.

Să fi auzit Coșbuc în versiunea cunoscută de el elementele prin care balada lui se deosebește de basmul lui Pop-Reteganul? Noi credem mai degrabă că ele sunt modificări dictate de conștiința artistică a poetului. În povestirea lui Reteganul, mijloacele cu care flăcăul, travestit în fată, ademenește pe crăiasă sunt inelul, lădița și ceasul. Ele cuceresc mai mult prin puterea miraculoasă decît prin calitatea lor de podoabe feminine, ca la Coșbuc, care a lăsat inelul, dar lădița și ceasul le-a înlocuit prin salbă și brîu. Modificarea lui Coșbuc impregnează balada cu o nuanță de realism, cu o caldă, aproape senzuală feminitate. El a eliminat de altfel din basm toate celelalte episoade care nu scot în relief acest aspect al lui, singurul spre care geniul poetic a fost atras. Zînele lui Coșbuc îmblînzesc orcanul cînd apar în lunca verde, ușoare și cu pieptul gol, neștiutoare de frumusețea lor. Crăiasa, cînd vine să deschidă Anei:

S-ascunde, nu s-ascunde,
Străbați cu ochii viul cald
Al formelor rotunde.
Ard flacări ochii ei crăiești...

Ea se roagă «îmbătată» să i se dea inelul, care îi pare crescut pe deget. Slujnica nu cere, ca la Reteganul, să sărute mîna crăiesei în schimbul darului, ci să-i dea voie să «o cuprindă» — ceea ce ne intro-

duce, dintr-o dată, în jocul plin de farmec primejdios al celor doi protagonişti ai baladei:

Şi cum întinde braţul drept,
Mai viu îi bate peptul
Şi tremură, strîngînd la piept
Pe doamnă-sa cu dreptul.

— «Atîta ce-i?» — «Dar m-a durut!
Să nu pui mîna stîngă!»
Şi-n urmă zîna s-a zbătut
Că prea mult vrea s-o strîngă.

«Pătimaş», îngînînd abia, se roagă să i se dea salba; şi, «cu ochii otrăviţi de dulci», cere brîul. Îndeosebi acesta din urmă are calitatea de a trezi feminitatea neştiutoare a zînei, de a-i pune în valoare frumuseţa, care duce la păcat:

A treia zi, privind în lac
Copila, ca-n oglindă,
Cerca şi nu putea pe plac
Un brîu pe trup să-şi prindă.
Crăiasa vine iar. Grăbit
S-a-ncins atunci crăiasa,
Şi cît de strîns i s-a lipit
De caldul trup mătasa!

Ea bate-n palme, vede-n lac
Că strînsă-i stă mai bine;
Rotunde, ca un cap de mac,
Stau sînurile pline.
Mai naltă pare, şi-n umblat
Mlădie ca o vargă,
Ea simte cît de rău i-a stat
În haina ei cea largă...

Tot personalităţii artistice a lui Coşbuc atribuim sfîrşitul baladei, cu accentul lui de umor viril, cam ţărănesc. În basm, crăiasa se împacă repede cu soarta. În baladă, ea se tînguie amarnic după pierduta nemurire, pe cînd flăcăul priveşte lacrimile ei cu un zîmbet triumfător, spunîndu-i jumătate serios, jumătate în glumă:

—«Acum nu-i timp să te boceşti...»

Procedeul acesta de selecţionare a elementelor şi episoadelor unui basm şi de coborîre pe planul realităţii, deci de umanizare a lui Coşbuc şi basmul lui Reteganul, nu împiedecă o cercetare mai atentă.

Fireşte că această apropiere, pe care am făcut-o între balada lui Coşbuc şi basmul lui Reteganul, nu împiedecă o cercetare mai adîncită în folclorul universal a motivului pe care au fost brodate."

Crăiasa zînelor este una din cele mai reprezentative poezii a lui Coşbuc; tocmai de aceea a interesat pe specialişti nu numai în direcţia stabilirii izvoarelor, ci şi pentru frumuseţile ei, pentru deosebita valoare artistică. În *Anii cei mai rodnici...*, p. 25, Al. Dima remarcă: „...Basm şi acesta, fără cutremurări tragice însă, zglobiu şi glumeţ prin fapta feciorului de împărat care se strecura în chip de fată în palatul zînelor spre a răpi inima crăiesii lor. Piesa aduna ca într-un scrin cu juvaeruri multe din calităţile lui Coşbuc: fantezie sclipitoare, putere descriptivă strălucitoare, graţie şi acea notă şăgalnică ce-i era atît de proprie."

Gherea consideră *Crăiasa zînelor* drept cea mai însemnată baladă a lui Coşbuc şi stabileşte puncte de contact cu *Luceafărul* lui Eminescu. „La Coşbuc e o temă asemănătoare cu tema biblică: căderea primei femei, a Evei, prin gustarea din pomul oprit. E, de asemenea, o asemănare între dezvoltarea iubirii la fiul de împărat şi crăiasa zînelor şi acelaşi sentiment la Cătălin, «*copil viclean de casă*», şi *fata de împărat*. Chiar lungimea versurilor şi ritmul e acelaşi.

Dar însăşi această asemănare arată că Coşbuc e un adevărat poet, are nu imitează, ci-şi răsfrînge în creaţiile sale propria personalitate poetică, iar deosebirea caracteristică între sensul şi tonul psihic al acestor două poezii arată caracteristica deosebire dintre cei doi poeţi. La Eminescu e mai multă gingăşie, idealitate, humor iubitor în descrierea iubirii; la Coşbuc e mai mult simţimînt real de dragoste, de voluptate."

Dumitru Micu apropie *Crăiasa zînelor* de poezia lui Tudor Arghezi. „Experienţa crăiesei zînelor reproduce, în fond, mitul biblic al înfruptării din pomul interzis, descoperirea dragostei avînd semnificaţia dobîndirii cunoaşterii prin dispariţia nevinovăţiei copilăreşti. Peste cîteva decenii, Tudor Arghezi, reluînd tema, cu altă tehnică, va da, în *Lingoare*, o nouă expresie lirică, superioară ideii ce străbate poezia lui Coşbuc. După deplîngerea aparentei nenorociri a fetei înţepate în «spinul prins de crini şi laur», poetul revine asupra celor spuse, reflectînd, în final:

Dar de stai şi te gîndeşti,
Mai bine să fii cum eşti,
Să te-nţepi, să te striveşti
Prin bucate pămînteşti."

(*Op. cit.*, p. XXXIV.)

p. 31 PUNTEA LUI RUMI

Publicată pentru întîia oară în *Balade și idile*, 1893, inclusă fiind în toate edițiile antume ale acestei culegeri.

Variante:

27 Și neveste, *și duc hora* (1893, 1897, 1902, 1907, 1911): Și neveste-*n largă horă* (1914, 1916).

64 Mai dă unul, dă vro zece (1893, 1897, 1902, 1907, 1911): *Dă pe-al doilea*, dă vro zece (1914, 1916).

81 „Iartă, rege, *a zis* dînsa (1893): „Iartă, rege, *zise* dînsa (1897 și urm.).

109 Și nu-i o minune, dacă (1893, 1897, 1902, 1907, 1911): *Deci* nu-i o minune dacă (1914, 1916).

115 Știu nevestele *aceasta* (1893, 1897, 1902, 1907, 1911): Știu nevestele *acest lucru* (1914, 1916).

Poezie de inspirație orientală, ca și *El-Zorab* și *Fatma*, după vreo legendă indiană veche, *Puntea lui Rumi* se înscrie în rîndul acelor creații în care spiritul anecdotic al lui Coșbuc se manifestă liber *(Lordul John, Cetatea Neamțului, Logică, Nuntă în codru* etc.), asociat cu un umor sănătos și cu jocurile șăgalnice ale unui spirit vioi. *Puntea lui Rumi* conține o doză suficientă de umor și o morală care o apropie de fabulă, fiind caracteristică pentru creația poetului prin îmbinarea unor laturi de seamă ale spiritului coșbucian, spirit care, sub acest aspect, se dezvoltă în mult discutatele anacreontice și în unele cîntece din ediția primă a *Baladelor și idilelor.*

În așa-numita *vîrstă clasică* a Indiei, în secolul al IV-lea, s-a ridicat dinastia Gupta, care a reușit să creeze în țară un climat din cele mai fericite pentru dezvoltarea vieții spirituale, climat în care spiritul și geniul artistic al poporului indian a ajuns la deplina sa dezvoltare. Epoca Gupta a continuat, de fapt, prin crearea condițiilor amintite, străduințele epocilor premergătoare. Se consideră că epoca Gupta este cea mai strălucită, cea mai rafinată, cea mai elegantă din istoria Indiei. Dintre reprezentanții dinastiei Gupta, cel mai cunoscut este Chandragupta II (380—414), despre care presupunem că ar fi vorba în poezia lui Coșbuc; în timpul domniei acestuia, imperiul sclavagist indian a fost lărgit mult prin cuceriri și expediții; aceste cuceriri au avut ca rezultat și o stimulare a vieții culturale. Chandragupta II ar fi fost și mecena lui Kalidasa; de domnia acestui rege se vorbește, în genere, pentru a defini și stabili, în timp, epoca de aur a civilizației indiene.

Cercetătorul în indianistică S.E. Demetrian, în studiul *Literatura indiană în poezia lui George Coşbuc* (în *Limbă şi literatură*, XII, Bucureşti, 1966), consideră că *Puntea lui Rumi* este construită din elemente indiene (locul şi oamenii: Ginţile din Himalaia, *Veda)* şi persane, luate din epoci diferite. Numele de Rumi „se dă uneori în India locuitorilor Romei, este totuşi rar folosit, iar personaje de oarecare însemnătate cu acest nume sau pseudonim nu se află în cultura indiană. Este sigur de aceea că poetul a avut în vedere pe marele filozof şi poet persan Rumi (Maulána jalálu-'d-din Muhammad Rumi), care, născut la Balkh în nord-estul Persiei, a trăit în secolul al XIII-lea e.n., în vechea provincie Galatia a romanilor, în sudul Turciei de azi, de unde şi numele de Rumi-Romanul. Opera lui de căpetenie, *Mathanavi (Distihurile)*, este un sumar al sentimentelor şi doctrinelor islamice, interpretate de «sufii», înţelepţii mahomedani. Anecdota ce face obiectul poeziei nu este în sensul poeziilor moralizatoare ale lui Rumi cel adevărat, ci are o altă sursă, în măsura în care nu reprezintă o idee originală a lui Coşbuc.

Elementele de cultură indiană nu sînt aşadar decît mijloace poetice pe care poetul le-a folosit pentru a localiza istorisirea."

p. 36 GAZEL

Publicată pentru prima oară în *Convorbiri literare*, Bucureşti, XXV, nr. 9, 1 decembrie 1891, p. 797.

Reprodusă în *Tribuna*, Sibiu, VIII, nr. 278, 15/27 decembrie 1891, p. 1.109.

Inclusă în toate ediţiile antume ale culegerii *Balade şi idile.*

Variante:

3 Tu mi-ai zis să *merg* la moară (Convorbiri literare): Tu mi-ai zis să *viu* la moară (1893 şi urm.).

7 Te-am văzut şi *azi pe stradă* (Convorbiri literare): Te-am văzut şi *ieri pe stradă* (1893, 1897, 1902, 1907, 1911): Te-am văzut şi *ieri pe-o cale* (1914, 1916).

Coşbuc a scris trei gazeluri: pe acesta [*Oamenii mă-nvinuiesc*], un al doilea, tot în culegerea *Balade şi idile* [*Picurii cu strop de strop*], şi un al treilea, în *Fire de tort*, intitulat *Lupta vieţii*, avînd subtitlul *gazel* [*Copiii nu-nţeleg ce vor*]. Cultivarea acestui gen de poezie se ex-

plică la Coşbuc prin cunoaşterea (în tălmăciri germane) a literaturilor orientale, care au creat şi cultivat mai întîi *gazelul*. Putem presupune că un îndemn a putut primi Coşbuc şi de la poetul german August Hallermünde Platen, care a publicat un volum de gazeluri.

p. 37 RUGĂMINTEA DIN URMĂ
(după Lermontov)

Publicată pentru întîia oară în *Lumea ilustrată*, Bucureşti, I, nr. 6, 1892, p. 177.

Reprodusă în *Călindarul poporului*, Sibiu, XIII, 1898, p. 56—58; *Foaia interesantă*, Orăştie, IX, nr. 31, 31 iulie/13 august 1914, p. 125 (cu titlul *Rugămintea din urmă a rănitului în război)*.

Inclusă în *Parnasul român, culegere de poezii*, Braşov, 1892, p. 252—255, *Balade şi idile*, 1893 şi în următoarele ediţii scoase de poet; începînd cu a II-a, din 1897, sub titlul poeziei s-a adăugat indicaţia: „după Lermontov".

V a r i a n t e:

3 Şi ce *voinic* frumos erai! (Lumea ilustrată): Şi ce *fecior* frumos erai! (1893 şi urm.).

52 *Şi* uită-i-te-n ochi să vezi (Lumea ilustrată): *Tu* uită-i-te-n ochi să vezi (1893 şi urm.).

54 *Şi* dacă vei vedea-o stînd (Lumea ilustrată): *Iar* dacă vei vedea-o stînd (1893 şi urm.).

62 *Să-i spui că mor* gîndind la ea (Lumea ilustrată): *Şi c-am murit* gîndind la ea (1893 şi urm.).

65 Mai tulburi *i s-or* face (Lumea ilustrată): Mai tulburi *se vor* face (1893 şi urm.).

76 *Sosind* în ţară, eu te rog (Lumea ilustrată): *Şi-ajuns* în ţară, eu te rog (1893 şi urm.).

Printre acuzaţiile de plagiat la adresa lui Coşbuc se înscrie şi poezia *Rugămintea din urmă*. Un neidentificat de noi *Em.* publică, în *Evenimentul*, I, nr. 252, 9 decembrie 1893, la rubrica „Notiţe literare" articolul *În chestia Coşbuc*, în care, referitor la această poezie, spune:

„E o poezie în volumul d-lui Coşbuc care trece drept capodopera creatorului: *Rugămintea din urmă* (vezi pag. 55—56).

Această poezie o credem împrumutată de la poetul rus *M. Lermontov*.

În operele complecte ale lui M. Lermontov, ediţia Marx, Petersburg, 1891, la pagina — ce fatalitate! — 55—56, găsim poezia *Testamentul*, scrisă în anul morţii poetului, în 1841.

Un prieten mi-a tradus-o cuvînt cu cuvînt. Ne-am făcut convingerea că *Rugămintea din urmă* e o localizare a *Testamentului*, o localizare care, pentru noi, întrece originalul, dar e lucru împrumutat, şi presupun că d-l Coşbuc a luat-o după Bodenstedt, care a tradus pe Lermontov aproape complect: poate ca acolo să fie şi cîteva adăugiri care nu-s în Lermontov. Nu e imposibil, şi rău îmi pare că n-am ediţia lui *Bodenstedt*."

După ce Em. reproduce traducerea textuală a poeziei lui Lermontov, cu sublinieri (care nu demonstrează, întru totul, apropierea pe care vrea s-o dovedească), citează şi cîteva strofe din *Rugămintea din urmă* a lui G. Coşbuc, conchizînd:

„Înc-o dată: localizarea lui Coşbuc e mult superioară; dar mărturisesc că am îndoială dacă n-a luat-o după Bodenstedt, şi poate acolo să fie mai dezvoltată. În orice caz, *inspiraţia, subiectul* e a lui Lermontov. Şi aici e chestia. E Coşbuc un mare poet, cu o imaginaţie atît de bogată, sau e numai un excelent localizator, cu o limbă originală? Dac-ar fi chiar numai atîta, încă folosul lui ar fi considerabil pentru literatura română."

Coşbuc nu ştia ruseşte, prin urmare, poezia lui Lermontov nu i-a putut fi accesibilă decît prin traduceri germane. Avînd în vedere faptul că singurul exemplar al traducerii lui Lermontov de către Bodenstedt se găseşte la Sibiu, în Biblioteca Brukenthal, şi ţinînd seama şi de mărturisirea lui Coşbuc pe care o reproducem mai jos, putem afirma, cu toată certitudinea, că poetul român a cunoscut *Testamentul* poetului rus din următoarea ediţie: Friederich Bodenstedt *Gesammelte Schriften*, Gesammt-Ausgabe in zwölf Bänden, Berlin, 1866; la p. 64—65, vol. VI, se găseşte poezia lui Lermontov, pe care o reproducem:

EIN TESTAMENT

Ich wollte leben in der Welt,
Bruder, mit dir allein,
Doch wird noch — sagt man — in der Welt
Nur kurz mein Leben sein!
Treibt bald nach Haus dich dein Geschick,
Liegt schon mein Leib in Trümmern,
So sieh... doch glaub'ich, mein Geschick
Wird wenige bekümmern.

Wenn aber Jemand — wer's auch sei! —
Verlangt nach meiner Kunde,
Sag ihm, mich traf ein tödlich Blei,
Dass an der schweren Wunde
Ich starb für meinen Zaren,
Was sehr den Tod versüsse, —
Dass schlecht die Aerzte waren
Und ich die Heimat grüsse.

Die Eltern sind wohl lange schon
Ins feuchte Grab gesenkt,
In Reue fühlt der ferne Sohn,
Wie oft er sie gekränkt;
Doch triffst du sie im Leben gar
Noch an auf deinem Wege,
So sprich: wohl oft zum Schreiben war
Der ferne Sohn zu träge.

Bald war er träg', bald musst' er auch
Hinweg mit den Standarten —
Es war beim Heere niemals Brauch
Auf euren Sohn zu warten —
Doch hat er oft wohl in der Schlacht,
Im Kampfgewühl und Feuer,
Der fernen Eltern treu gedacht,
Er hielt sie lieb und teuer!

Sie hatten eine Nachbarin,
Du denkst wohl ihrer noch —
Und kommt's ihr auch nicht in den Sinn,
Nach mir zu fragen doch
Sag alles, was du weisst von mir,
Gesteh ihr frei und ehrlich —
Entlockt es auch viel Tränen ihr...
Es ist nicht sehr gefährlich!

Originalul rusesc al poeziei este format din patru strofe; traducerea lui Bodenstedt are o strofă în plus, cea de a patra, care-i aparţine integral şi pe care o dăm în traducere liberă în româneşte:

Fie că-i era lene, fie că trebuia
Să plece cu steagurile,
Niciodată nu s-a întîmplat să fie aşteptat
La regiment fiul vostru —
Însă de multe ori în bătălie,
În învălmăşeala luptei şi-n foc,
Se gîndea, credincios, la părinţii săi îndepărtaţi,
Pe care i-a iubit şi care i-au fost scumpi!

Coşbuc, în *Notele* de la *Fire de tort* (1896), afirmă următoarele în legătură cu acuzaţia ce i s-a adus referitor la această poezie:

„Cu *Rugămintea din urmă* sînt mai vinovat. Pe la 1888, în Sibiu, mi-a căzut în mînă o revistă ilustrată germană. Mi-a plăcut o ilustraţiune din ea, numită *Die letzte Bitte:* un soldat murind, înconjurat de alţi soldaţi, într-un spital. Am cetit explicarea ilustraţiunii — se înţelege, scrisă în proză — şi neamţul spunea aceleaşi idei pe cari le spune Lermontov în poezie. Se vede că neamţul cetise poezia. Eu, după ideile neamţului, am scris poezia. Deci, fără să visez măcar, am plagiat pe Lermontov, pe cale indirectă. Dar şi în această poezie, plagiarea e discutabilă: eu am idei pe care nu le are Lermontov, am două strofe la început, două la sfîrşit şi una la mijloc pe care el nu le are; chiar şi ideile lui Lermontov la mine au altă formă" (p. 170).

Coşbuc începe prin a recunoaşte că e mai vinovat decît în cazul altor poezii puse sub acuzaţie de plagiat. Dar prelucrarea lui e departe de Lermontov şi Bodenstedt şi este categoric o realizare superioară artistic.

p. 40 LOGICĂ

Publicată pentru întîia oară în *Balade şi idile*, 1893; inclusă în toate ediţiile antume ale acestei culegeri.

Reprodusă în *Foaia poporului*, Sibiu, III, nr. 5, 20 ianuarie/10 februarie, 1895, p. 34.

Variante:

10 Altul *de!* zici înţelept (1893): Altul *da!* zici înţelept (1897 şi urm.).

p. 41 ROMANŢĂ

(după un cîntec grecesc)

Publicată pentru prima oară în *Tribuna*, Sibiu, VI, nr. 76, 4/16 aprilie 1889, p. 301, cu subtitlul *„cîntec grecesc"*.

Reprodusă în *Lumea ilustrată*, Bucureşti, I, nr. 4, 1891, p. 112, cu subtitlul modificat: *„după un cîntec grecesc nou"*.

Inclusă în *Balade şi idile*, 1893, fără subtitlu; începînd cu ediţia a II-a, din 1897, poartă subtitlul: *„după un cîntec grecesc"*.

Variante:

6 De noi, *dar în ceruri albastre* (Tribuna): De noi *şi de tainele noastre* (1893 şi urm.).

7 *Bat* stelele *drumuri sihastre* (Tribuna): *Dar* stelele *bolții albastre* (1893 și urm.).
8 *Și ele din cer ne*-au văzut (Tribuna): *Văd toate, și ele*-au văzut (1893 și urm.).
13 Pe țărm *sta o ceată* de fete (Tribuna): Pe țărm *erau stoluri* de fete (1893 și urm.).
17 *Și* fetele-un cîntec făcură (Tribuna, 1893, 1897): *Iar* fetele-un cîntec făcură (1902 și urm.).
19 *Sarcasm* au pus *unele*-n cînt (Tribuna): *Batjocur*-au pus *ele*-n cînt (1893 și urm.).
20 *Iubiri mestecate cu* ură (Tribuna): *Și patimă, dragă, și* ură (1893 și urm.).
21 *De cîntecul nopții* d-april (Tribuna): *Și astfel, de noaptea* d-april (1893 și urm.).
22 *Sînt pline cetățile*, Radă (Tribuna): *În lume sînt cîntece*, Radă (1893 și urm.).

Grigori N. Lazu, la p. 31—34 a broșurii sale, susține că *Romanța* lui Coșbuc ar fi plagiată din două izvoare străine: unul din Iliria și altul din Serbia. După ce reproduce întreaga poezie a lui Coșbuc, spune „că cele întăi trei versuri din strofa întăie și «batjocura» pusă de fete în cîntec din ultima strofă, sunt sigur că le-am mai cetit undeva și, cu toată cercetarea făcută, nu am putut da de urmă; totuși, sper că pînă la iarnă să aflu ce caut. Până atunce însă vă prezint această poezie ca o transcripțiune plagiată și trunchiată a două poezii populare, cea întăie din *Serbia* și a doua din *Iliria*, cari sună astfel:

S-arătă-să doi pe cîmpie
Și-ar crede
Că nimeni nu-i vede,
Dar cîmpul ce vede, ce știe
Le spune la turma cea albă;
Ciobanului turma degrabă;
Ciobanul o spune de-a bine
Drumețului,-n cale cum vine;
Drumețul năierului spune,
Cu care la vorbă se pune;
Năierul la luntrea-i dă seamă
Și luntrea la mare, mi-i teamă,
Și marea la mamă,
Și mama la tata,
Și blestemă fata — etc., etc.

Urmează blăstemul fetei. Iar în Iliria cam astfel se cîntă:

Colo-n rariştea pădurei,
Sub mestecenii-nverziţi,
Doi ce se iubesc pe lume
Stau la umbră pituliţi.

Vînt de-amiază le adie.
Jos pe iarbă precum şed,
Şi că nimene le are
Grija lor, aşa ei cred.

Însă iarba din poiană
La pîndire mi s-a pus,
Şi la oi, la turma albă,
Taina iată că le-a spus.

De la turmă oblicit-a
Ciobănaşul păzitor;
Ciobănaşul povestit-a
La drumeţul călător.

Călătorul încă spus-a
La năier, dar în secret;
Luntrea-ndată prinde vestea,
Legănîndu-se încet.

Luntrea mărei-ntinse spune —
Valurile s-au pornit
Şi la florile grădinei
Totul au distăinuit.

Flori cu graiul de miresme
Taina teiului i-a zis;
Teiu-n graiul său de frunze
Fetelor a spus-o-n vis.

De la frunzi privighetoarea
Cîntecul l-a învăţat;
După dînsa de la păsări
Vestea-n lume-a-mprăştiat.

Mai mult nu-i decît atîta! Luăm două poezii frumoase, ca mai toate cîntecele populare — poate şi trei (pănă ce voi găsi şi pe-a treia) — tratînd acelaşi subiect; scoatem de ici, adăogim de colo; esenţa acestor cîntece în idee şi espresiuni o îngrămădim în strofa din mijloc; imităm în toată puterea şi nuditatea cuvîntului, şi iată cum se fabrică diamantele falşe. Mai veniţi şi d-voastră, sau cine a scris articolul la care răspund, şi pretindeţi că d-nul Cosbuc e original în creaţiunile sale, şi iată nemurirea gata! Dar eu zic că aşa e lesne de făcut poezii — şi o sută pe zi! S-ar pricepe, cu sau fără talent, şi baba Rada,

mămuca sau bunica Radei din poeziile d-lui Coşbuc." *(Op. cit.*, p. 31—34.)

Lazu a găsit şi o a treia poezie după care a plagiat Coşbuc: o poezie grecească. La aceasta se referă *Înot* [Anton Bacalbaşa] în articolaşul *L-a prins!...*, publicat în *Adevărul*, VI, nr. 1.704, 22 noiemvrie 1893, p. 1:

„D-l Grigore N. Lazu, autorul broşurei *Adevărul asupra poeziilor d-lui Coşbuc*, ne trimite o scrisoare foarte interesantă. D-sa cunoaşte foarte bine literatura străină, în special pe cea germană. A tradus, pentru dumnealui, vreo trei sute de poezii, aşa că, fără să vrea, recunoaşte plagierile ce se fac în româneşte.

D-l Coşbuc este nefericitul pe care d-l Lazu l-a descoperit mai cu succes. La pag. 31 a broşurei d-sale, d-l Lazu, vorbind de poezia d-lui Coşbuc, *Romanţă*, spune că afară de textul iliric şi sîrb crede că a mai citit undeva aşa ceva. Ei bine, a găsit. E tot o poezie populară, însă una greacă, şi d-l Coşbuc s-a servit de o traducere făcută de Chamisso acestei poezii.

Sînt unii cari acuză pe d-l Lazu că face rău de nu dă operele originale în limba lor, ci le traduce d-sa, aşa că e greu de recunoscut pînă la ce punct operile incriminate sînt nişte plagieri. De astă dată însă d-sa scapă de această acuzaţie, trimiţîndu-ne textul german." Inot mai publică şi traducerea în româneşte a poeziei lui Chamisso, făcută de Lazu, apoi versiunea lui Coşbuc, urmată de concluzia: „Plagiatul este evident".

Poeziile populare din Serbia şi Iliria, deşi conţineau unele linii comune — dovadă că motivul este de circulaţie mai largă —, nu puteau fi, în nici un caz, modelele după care a plagiat Coşbuc, poetul necunoscînd nici literaturile nici limbile respective.

Afirmaţia lui Lazu referitoare la cîntecul grecesc în versiunea lui Chamisso, din care s-ar fi inspirat Coşbuc, a fost acceptată de Eugen Lovinescu. Acesta, în „cronica literară" a revistei *Sburătorul*, I, nr.6, 24 mai 1919, susţine că *Romanţa* lui Coşbuc nu este, aşa cum indicase Coşbuc, „după un cîntec grecesc", ci e o „simplă localizare" a poeziei *Verrathene Liebe* a lui Adalbert von Chamisso şi dă alternativ poezia lui Chamisso în traducere textuală românească şi varianta coşbuciană, adăugînd apoi: „Nu mai e nevoie de alte lămuriri..." (Cf. şi Eugen Lovinescu, *Critice*, ed. a II-a, vol. III, 1920, p. 147—149.)

Unele lămuriri sînt încă necesare. Coşbuc, începînd cu cea de a doua ediţie a *Baladelor şi idilelor* sale (1897), indică, în subtitlu, *„după un cîntec grecesc"*; la fel procedase şi Adalbert von Chamisso, care indicase, tot în subtitlu: *neogrecesc*. De altfel, şi Coşbuc, la repro-

ducerea *Romanței* în *Lumea ilustrată*, dăduse subtitlul *„după un cîntec neogrecesc"*. Eugen Lovinescu face trimitere la o ediție de poezii a lui Chamisso: *Gedichte* (Philipp Reclam, p. 87). Dăm aici poezia germană după o ediție mai veche (Adalbert von Chamisso's *Werke*, dritter Band — *Gedichte*, Leipzig, Weidmann'sche Buchhandlung, 1836, p. 139):

VERRATHENE LIEBE
(Neugriechisch)

Da Nachts wir uns küssten, o, Mädchen,
Hat keiner uns zugeschaut;
Die Sterne, die standen am Himmel,
Wir haben den Sternen getraut.

Es ist ein Stern gefallen,
Der hat dem Meer uns verklagt,
Da hat das Meer es dem Ruder,
Da Ruder dem Schiffer gesagt.

Da sang derselbe Schiffer
Es seiner Liebsten vor,
Nun singen's auf Strassen und Märkten
Die Mädchen und Knaben im Chor.

Și, în continuare, traducerea lui Eugen Lovinescu (mai corectă decît aceea a lui Lazu):

Pe cînd ne sărutam în timpul nopții, fetițo,
Nu ne-a zărit nimeni;
Stelele, care străjuiau pe cer,
Stelelor ne-am încrezut.

A căzut o stea
Care ne-a spus mării;
Marea ne-a spus lopeții;
Lopata corăbierului.

Corăbierul i-o cînta
Iubitei lui;
Acum o cîntă pe străzi și în piață
Fetele și băieții în cor.

Putem afirma cu toată certitudinea că George Coșbuc a cunoscut poezia lui Chamisso. De altfel, Lazu, în culegerea sa de *451 traduceri libere și imitațiuni de poezii antice și moderne din Orient*, Iași, 1894, vol II, p. 456, publică o poezie populară neogrecească, *Amorul descoperit*, foarte apropiată de creația lui Coșbuc.

Opera lui Adalbert von Chamisso, ciudat şi multilateral poet şi om de ştiinţă german de origine franceză, a fost bine cunoscută de George Coşbuc; din Chamisso Coşbuc mai traduce poezia *Tîrg rău* (publicată în *Tribuna* de la Sibiu în 1888). Chamisso este unul din poeţii romantici germani spre care Coşbuc s-a simţit atras prin acea chemare la puritate care se degajează nu numai din poezia, ci şi din viaţa autorului lui *Peter Schlemihl.*

p. 42 CÎNTEC ORIENTAL

Publicată pentru prima oară cu titlul *Nu-i ca ea,* în *Convorbiri literare*, Bucureşti, XXV, nr. 9, 1 decembrie 1891, p. 795.

Reprodusă în *Tribuna*, VIII, nr. 278, 15/27 decembrie 1891, p. 1.109, în *Calendarul* din Arad, XVI, 1895 (cu titlul schimbat: *Cîntec oriental).*

Inclusă (cu titlul *Cîntec oriental),* în ediţia I, din 1893 a *Baladelor şi idilelor;* nu ştim pentru care motive, probabil dintr-o exigenţă sporită, *Cîntecul oriental* n-a mai fost inclusă de Coşbuc în ediţiile următoare.

Variante:

7 *Dînsa rîde?* De e nor (Convorbiri literare): *Ea zîmbeşte?* De e nor (1893).

10 *De s-ascund în* spume (Convorbiri literare): *Să s-ascundă-n* spume (1893).

p. 43 EX OSSIBUS ULTOR!

Publicată pentru prima oară cu titlul *Legendă,* în *Povestea vorbei,* I, nr. 8, 29 noiembrie 1896, p. 1.

Inclusă în culegerea *Versuri şi proză,* editată la Caransebeş, în 1897, de E. Hodoş, şi în ediţia a II-a, din 1897, a culegerii *Balade şi idile;* poezia poartă titlul de *Legendă* în ediţiile 1897—1911; începînd cu ediţia din 1914, primeşte titlul *Ex ossibus ultor!*

Variante:

30 Şi scapără *din ochi* mereu (Povestea vorbei): Şi scapără *spre ea* mereu (1897 şi urm.).

În legătură cu variantele titlului, adoptarea variantei latineşti se explică şi prin cunoştinţele de latinească ale lui Coşbuc, mai exact:

cunoaşterea temeinică a *Eneidei* lui Virgiliu, pe care o traduce în româneşte „în formele originale“ şi o publică în 1896, şi pentru care primeşte Premiul Năsturel al Academiei Române. Din *Eneida*, IV, p. 625, ia Coşbuc un fragment de vers: „*Exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor*“ (adică: „*Răzbunător al meu, cine vei fi, răsari din cenuşa-mi!*) Acest titlu se potriveşte şi poeziei *Moartea lui Gelu* şi, ca atitudine, şi altor poezii ale lui Coşbuc.

Credem că poetul s-a hotărît, în 1914, pentru titlul latinesc, fiindcă exprima, în esenţă, conţinutul evident patriotic al poeziei. Un îndemn pare a fi fost şi discuţia cu I.L. Caragiale, la Karlsbad, în 1911; dramaturgul intenţiona să scrie o piesă despre Didona, inspirat din *Eneida* lui Virgiliu şi recitînd, ca un obsedat, versul latin: „Exoriare aliquis...“ (cf. George Coşbuc, *Amintiri despre Caragiale*, în *Flacăra*, Bucureşti, II, nr. 7, 1 decembrie 1912, p. 49—50).

Ex ossibus ultor! face parte din familia poeziilor *Un cîntec barbar*, *Noi vrem pămînt!*, *Doina*, *In opressores*, *Moartea lui Gelu*. Momentul istoric în care apare *Ex ossibus ultor!* este imediat următor procesului *Memorandum*-ului, cînd conducătorii acestei acţiuni populare au fost condamnaţi la închisoare. Putem presupune că acel tînăr împărat care *De la mişei a smuls averea/ Şi-a smuls de la tirani puterea* a fost Horia; evocarea în legendă a Crăişorului avea funcţia unei ameninţări: se apropie ziua răfuielilor. *Ex ossibus ultor!* face parte dintr-un program de activitate revoluţionară a lui George Coşbuc, este unul din manifestele poetice deosebit de valoroase, subliniind o trăsătură fundamentală de caracter a poetului. Epoca din preajma anului 1896 este de mare tensiune politică în Transilvania; scoaterea din legendă, prin *Legendă*, a conducătorului răscoalei de la 1784 din Transilvania îşi găsise clipa istorică în care fierbeau frămîntările care au dus la eliberarea naţională a românilor transilvăneni, eliberare pe care Coşbuc o dorea cu ardoare. Poetul se angajase în lupta aceasta de eliberare cu toată hotărîrea, categoric şi inflexibil în atitudinea sa. Într-un fragment de manuscris, Coşbuc, care era în relaţii apropiate cu unii din conducătorii partidului naţional român din Transilvania a cărui politică, nu suficient de hotărîtă, uneori o condamnă, scrie: „Cu rizicul de a servi un nou act de trădare naţională, dăm expresie convingerii noastre că este datoria conducătorilor partidului naţional românesc de-a începe fără amînare o acţiune energică prin adunări de popor. *Tema* politică a campaniei ar putea fi îndoită.

Din parte-ne asigurăm onor. comitet naţional că va avea tot concursul nostru în campania aceasta.

Noi ne-am *făcut datoria* atrăgînd atenţia *partidului naţional*, ne vom face datoria şi în lupta pe care o cerem. Este rîndul partidului naţional de a-şi face de asemenea datoria." (*Arhiva Coşbuc* de la Biblioteca Academiei, mapa VII, *Carneţelul y.*) Această însemnare din 1910 dovedeşte consecvenţa unei politici militante, începută mai devreme, încă prin strigătele acelui *In opressores* din 1893 şi încheiată cu celălalt *In opressores*, publicat ca un testament moral, politic în *Viaţa românească* din 1920 (martie, p. 57—58).

p. 45 CÎNTEC

Publicată pentru prima oară în „numărul de probă" al *Foii literare*, Oradea, I, nr. 1, 6/18 aprilie 1897, p. 1.

Reprodusă în *Calendarul românului*, Caransebeş, XX, 1908, p. 84, după ce apăruse, tot la Caransebeş, în ediţia *Versuri şi proză*, 1897, în volumul de *Balade şi idile* din acelaşi an şi în toate ediţiile antume ale acestei culegeri.

Variante:

12 Cu ei numai *dracul* ţine (Foaia literară, 1897, 1902, 1907, 1911)
Cu ei numai *iadul* ţine (1914, 1916).
13 *Dar* Hristos e-n rînd cu noi! (Foaia literară): *Iar* Hristos e-n rînd cu noi! (1897 şi urm.).
15—16 lipsesc din ediţiile 1914, 1916 (o evidentă greşeală de tipar).
18 *Şi-a plecat cu oastea*-n fugă (Foaia literară): *După el oştirea*-n fugă (1897 şi urm.).

Poezia aceasta, concepută probabil în perioada sibiană, sau chiar mai înainte, se înscrie în familia acelor piese de evocare istorică, cum ar fi şi acel *Cîntec* [*Iar cînd Ştefan înceta*...], scris la Cluj în februarie 1886—figura lui Ştefan cel Mare preocupîndu-l pe Coşbuc îndeosebi dintre toţi domnii noştri (cf. şi poezia *Fragment epic* din *Cîntece de vitejie*).

p. 47 POET ŞI CRITIC

Publicată pentru prima oară în *Lumea ilustrată*, Bucureşti, I, nr. 13, 1892, p. 362; însoţită la subsol de o notă a lui Coşbuc: „Dionis, tiranul Siracuzei, se ocupa cu literatura. Polixenos l-a criticat foarte aspru."

Retipărită în *Călindarul poporului*, Sibiu, VIII, 1893, p. 64—66, şi în *Gazeta Bucovinei*, Cernăuţi, III, nr. 101, 23 decembrie/4 ianuarie 1894.

Inclusă, începînd cu ediţia I, 1893, în toate ediţiile antume ale culegerii *Balade şi idile*.

Variante:

1 *Ce* ştiu nu vreu să ţin secret (Lumea ilustrată, 1893, 1897, 1902, 1907): *Te* ştiu, nu vreu să ţin secret (1911, 1914, 1916). (Înlocuirea lui *Ce* prin *Te* se datoreşte confuziei tipografice; poetul o fi dat textul ediţiei premergătoare după care zeţarul a cules textul şi a confundat pe *C* cu *T*, litera iniţială fiind desenată — ca de altminteri toate literele iniţiale —, mai exact spus, are o formă specială în stilul alfabetului gotic. Înlocuirea lui *Ce* cu *Te* modifică şi sensul; schimbîndu-se, datorită unei greşeli de tipar, nu numai înţelesul primului vers, ci şi raportul sintactic.

7 Dar n-a sfîrşit, *că* Dionis (Lumea ilustrată): Dar n-a sfîrşit, *căci* Dionis (1893 şi urm.).

16 *Deci* să-nţelege (Lumea ilustrată, 1914): *Şi* să-nţelege (1893 şi urm.).

17 *Cînd moare Nero, el e* trist (Lumea ilustrată, 1893, 1897, 1902, 1907, 1911): *De ce murind fie Nero* trist (1914, 1916); (acest *fie* nu se poate explica decît ca o greşeală de tipar).

21 *Legat în lanţ,* era silit (Lumea ilustrată): *Trei părţi din zi* era silit (1893 şi urm.).

24 Că-s cei mai *răi* din cîţi s-au scris (Lumea ilustrată): Că-s cei mai *proşti* din cîţi s-au scris (1893 şi urm.).

26 La cap, citind *pînă* deseară (Lumea ilustrată): La cap, citind *pînă-n*deseară (1893 şi urm.).

27 *Şi ieri, astfel* şi azi aşa (Lumea ilustrată): *Aşa şi ieri,* şi azi aşa (1893 şi urm.).

31 Dar după *trecere d-*un an (Lumea ilustrată, 1893, 1897, 1902, 1907, 1911): Dar după *ce-a trecut* un an (1914, 1916).

41 N-am nici un *iamb* pocit şi rău (Lumea ilustrată): N-am nici un *vers* pocit şi rău (1893 şi urm.).

Nici *Poet şi critic* n-a fost în afara procesului plagiatelor, în măsura în care, în *Notele* din 1896 anexate culegerii *Fire de tort,* Coşbuc, amintind de „*Toţi sfinţii*", pe care mărturiseşte că ar fi auzit-o sub forma unei anecdote, spune: „Tot aşa am auzit ca anecdotă subiectul poeziei *Poet şi critic*" *(op. cit.*, p. 169). Subiectul poeziei *Poet şi critic* este, fără îndoială, împrumutat de undeva, din povestiri sau legende

străine. În parte, adevărul istoric oferă unele date din care s-a putut forma legenda sau anecdota. Dionysos, tiranul Siracuzei, ridicat la putere mai ales prin sprijinul armatei, începînd cu anul 405 î.e.n., a concentrat în mîna sa toată puterea în Sicilia. Sub Dionysos, constituția democratică a Siracuzei, care fusese alcătuită după model atenian, a fost modificată. Sicilia devine o forță de prestigiu, ceea ce atrage în insulă mulți greci din peninsula grecească; Siracuza ajunge unul din cele mai prospere și mai mari orașe grecești. Luxul deosebit de la palatul lui Dionysos era completat de o viață spirituală remarcabilă, prin prezența unor oameni de litere, cărturari, artiști, filozofi. (Chiar tiranul era poet, scria tragedii.) Printre aceștia a fost și poetul liric grec Filoxen din Cytera (435—380 î.e.n.), care, după ce căzuse prizonier în 424 î.e.n., a fost vîndut ca sclav, la Atena, unui oarecare Agesilo. Mai tîrziu ajunge la curtea lui Dionysos, tiranul Siracuzei; aici, din cauza atitudinii sale prea libere în critică și din cauza, în general, a limbii sale ascuțite, este închis. Reușește să fugă în Creta și apoi la Efes, unde se crede că ar fi murit. Din cei 25 de ditirambi pe care i-a compus, celebru este *Ciclopul*, din care au rămas cîteva fragmente. Tradiția spune că sub figura ciclopului Filoxen a întruchipat pe tiranul care l-a persecutat.

Subiectul anecdotei lui Coșbuc se întemeiază și pe istorie, dar și pe legendă. Poetul o fi citit, de bună seamă, o anecdotă ca și aceea pe care o găsim în revista *Magazin*, IX, nr. 397, 15 mai 1965, p. 7.

„Filoxen criticînd poemul tiranului Dionisie din Siracuza (sec. IV î.e.n.), acesta l-a trimis la muncă silnică într-o carieră de piatră. După ce l-a ținut cîtva timp acolo, tiranul l-a chemat și l-a pus să-i asculte din nou versurile. Filoxen a ascultat cu atenție, apoi s-a ridicat și a pornit spre ușă.

— Unde te duci? l-a întrebat tiranul.

— La cariera de piatră, i-a răspuns Filoxen."

Putem afirma că *Poet și critic*, pe lîngă datele amintite, conține și o experiență personală a poetului; este vorba despre relațiile sale cu Carmen Sylva. Invitat la palat, ca unul ce cunoștea limba germană, Coșbuc se vede că a fost obligat să asculte versurile poetei și rugămintea de a i le traduce în românește. Situația lui Coșbuc era, uneori, dificilă.

„Nu se poate traduce în românește—i se plînge poetul lui G. B.-Duică. Iată, încerc de patru ani să-i fac o broșură de traduceri și nu iese. Ținea mult să-i traduc o poezie, cu doi fluturi care se iubesc o zi, se sărută și mor. Mi-a trimis-o copiată cu mîna ei, s-o traduc. Voia îndată. Am lucrat cîteva ceasuri. Gardistul de la palat a venit de cîteva ori și n-am dat-o gata. E ceva ce nu se poate prinde. E abstract." G. Bogdan-Duică în *Cu George Coșbuc*, *Luceafărul*, nr. 5, 1 martie 1919.

p. 49 VÎNTUL

Publicată pentru întîia oară în *Lumea ilustrată*, București, I, nr. 12 [iunie-iulie?] 1892, p. 331.

Reprodusă în *Călindarul poporului*, Sibiu, VIII, 1893, p. 57–59, în *Semănătorul*, București, IV, nr. 52, 25 decembrie 1905, p. 961.

Inclusă în toate edițiile antume ale culegerii *Balade și idile*.

V a r i a n t e :

2 *Și* vîntul răsfățat copil (Lumea ilustrată, 1893): *Iar* vîntul răsfățat copil (1897 și urm.).

10 Dar e sf*i*os *pe lîngă* fete (Lumea ilustrată): Dar e sf*ii*os *cînd e cu* fete (1893 și urm.).

11 *Și* ele rîd și rîd șirete (Lumea ilustrată, 1893, 1897, 1902, 1907, 1911): *Iar* ele rîd și rîd șirete (1914, 1916).

17 Pe spate capul *blond*, nu-i pasă (Lumea ilustrată): Pe spate capul *și* nu-i pasă (1893 și urm.).

38 Dintîi cu ochii *în* pămînt (Lumea ilustrată): Dintîi cu ochii *la* pămînt (1893 și urm.).

41 *La urmă dînsul* o sărută (Lumea ilustrată, 1893, 1897, 1902, 1907, 1911): *Și uite-l, uite-l, c*-o sărută (1914, 1916).

58 Că *s-a obrăznicit* românul! (Lumea ilustrată, 1893, 1897): Că *prea s-obrăznici* românul! (1902 și urm.).

60 Ca *să* sărute fete-n drum (Lumea ilustrată): Ca *să-mi* sărute fete-n drum (1893 și urm.).

În broșura *Adevărul asupra poeziilor d-lui Gh. Coșbuc* Lazu dă o sugestie care ni se pare interesantă: „Întreb deci pe d-l Coșbuc, nu ar fi bine ca în a doua edițiune a poeziilor sale poeziei *Vîntul* să-i puie ca moto următoarele strofe ale poetului indian Bahrtrihari?

În juru-i vîntul alean suflînd,
Cu fata-n vorbă se ațîță,
Șoptind cu drag și sărutînd
Și gura ei, și-acea gropiță,
Ce face-n obrăjei zîmbind!
Pe sînuri pline adiind,
Rădică cămeșuica-ușor,
Și-i spune multe-ncetișor!“

(*Op. cit.*, p. 19).

G. Coşbuc a împrumutat ceva din tonul general, idilic, al poetului indian amintit, din care a şi tradus, după cum ne atestă manuscrisele sale.

Vîntul este una din cele mai reuşite poezii de peisaj din lirica lui Coşbuc, după cum a subliniat, printre alţii, C. Dobrogeanu-Gherea (*Studii critice*, II, 1956, p. 216); Vladimir Streinu (*Clasicii noştri*, I, 1943, p. 248—249) evidenţiază elementul idilic:

„Excursia însă nu s-a terminat. Peisajul, pe care de-acum înainte îl cunoaştem, încadrează de cîteva ori cele mai fragede scene de idilism. *Vîntul* este răsfăţatul fetelor, pe cîmp, în al căror păr el se joacă îndrăzneţ, şi nu întîrzie să le umble chiar în sînul, pe care singure şi-l desfac; una dintre ele ajunge de:

...stă la pieptul lui pierdută...

Dar nu numai cu vîntul, ci cu toate elementele naturii cîmpeneşti se drăgosteşte nevinovata lume a lui Coşbuc: cu soarele în *Păstoriţa* şi cu apele de munte în *Pe Bistriţa cîntînd*."

p. 52 VESTITORII PRIMĂVERII

Publicată pentru prima oară în *Lumea ilustrată*, Bucureşti, I, nr. 9, 1892, p. 257, cu titlul *Bine aţi venit* (încadrînd o ilustraţie adecvată: ramuri cu flori şi păsări).

Reprodusă în *Amicul copiilor*, Bucureşti, III, nr. 12, 1893 — 1894, p. 365, cu titlul *Vestitorii primăverii*—titlu pe care-l dă Coşbuc poeziei publicînd-o în ediţia I, 1893 (în aceeaşi revistă, *Amicul copiilor*, mai e reprodusă şi în anul IV, nr. 12, 1894—1895, p. 384); în *Tribuna poporului*, Arad, VII, nr. 85, 10/23 mai 1903, p. 3, şi în *Telegraful romîn*, Sibiu, LXVI, nr. 49—50, 8 mai 1918.

Inclusă în *Balade şi idile*, 1893, şi în celelalte ediţii îngrijite de Coşbuc ale acestei culegeri.

Variante:

1 *Din* alte ţări, de soare pline (Lumea ilustrată): *Dintr*-alte ţări, de soare pline (1893 şi urm.).

6 Plîng codrii *toţi fără* de voi (Lumea ilustrată, 1893): Plîng codrii *cei lipsiţi* de voi (1897 şi urm.).

9 De *ce*-aţi lăsat? Nu *vi*-a fost dor (Lumea ilustrată): De *ce ce*-aţi lăsat? Nu *vi*-a fost dor (1893, 1897, 1902): De *ceea ce*-aţi lăsat? Nu *v*-a fost dor (1907, 1911, 1914, 1916).

17 Străinilor, *cîntînd* le-aţi spus (Lumea ilustrată): Străinilor *voi nu* le-aţi spus (1893 şi urm.).

În amintita sa cronică *Ceva despre poeziile lui Coşbuc*, în *Arhiva Societăţii ştiinţifice şi literare*, VIII, nr. 1—2, ianuarie-februarie 1897, p. 41—42, D. A. Teodoru, după ce compară poezia *Vestitorii primăverii* a lui Coşbuc cu pastelul intitulat similar al lui Alecsandri, conchide:

„Observaţi ce seninătate, ce linişte măreaţă împrăştie toată poezia (e vorba de poezia lui Alecsandri, pe care o citează Teodoru, n.n.) şi amintiţi-vă fierbinţeala, aproape dogoarea sufletului din poezia lui Coşbuc: pripa, neastîmpărul, neliniştea, fiorul vieţei calde şi mai ales puterea cu care Coşbuc pătrunde în sufletul vestitorilor primăverei contrastează în chip destul de izbitor cu pictura făcută de Alecsandri: într-o parte natura e văzută, în cealaltă ea este simţită, o poezie ne dă un tablou pitoresc, cealaltă ne dă un tablou psihic."

C. Dobrogeanu-Gherea apreciază şi el poezia *Vestitorii primăverii* pentru naivitatea copilărească, sinceră şi naturală cu care poetul întîmpină pe cîntăreţii vestitori ai anotimpului tînăr. (V. *Studii critice*, II, 1956, p. 209).

p. 54 ZOBÀIL

Publicată pentru prima oară în ediţia I (1893) a culegerii *Balade şi idile* şi în toate ediţiile antume ale acestei culegeri.

Variante:

24 *Beai* vinul din cupe de aur (1893, 1897, 1902, 1907, 1911): *Bînd* vinul din cupe de aur (1914, 1916).

41 *Şi-auzi!* un scîrţiit la porţi! (1893): *Dar iat'!* un scîrţiit la porţi! (1897 şi urm.).

48 „*O* victim-a regelui iară!" (1893, 1897, 1902, 1907, 1911): „*Vro* victim-a regelui iară?" (1914, 1916).

49 *Şi trişti, cu fruntea-n pept privesc* (1893, 1897, 1902, 1907, 1911): *Văd bietul mort şi se uimesc!* (1914, 1916).

53 *Şi urlă veseli, cîntă-n cor* (1893, 1897, 1902, 1907, 1911): „*Eşti tu, Zobàil? strigă-n cor* (1914, 1916).

54 *Dar* sfînt acum e cîntul lor (1893, 1897, 1902, 1907, 1911): *Şi* sfînt acum e cîntul lor (1914, 1916).

56 Ești *vrednic să*-ntorci în viață (1893, 1897, 1902, 1907, 1911): Ești *demn să te*-ntorci în viață (1914, 1916).
58 Ne-*am* răzbunat! cînd însuți tu (1893, 1914, 1916): Ne-*ai* răzbunat! cînd însuți tu (1897, 1902, 1907, 1911).

p. 57 PE LÎNGĂ BOI

Publicată pentru întîia oară în *Tribuna*, Sibiu, VIII, nr. 109, 14/26 mai 1891 (cu titlul: *Pre lîngă boi).*

Reprodusă în *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, LVI, nr. 129, 13 iunie 1893; *Calendarul plugarului*, Brașov, III, 1895, p. 81.

Inclusă în *Balade și idile*, 1893, și în celelalte ediții antume; de asemeni în *Versuri și proză*, Caransebeș, 1897; *Cîntece și versuri alese din cei mai buni scriitori români*, București, 1911 (cu alfabet chirilic).

Variante:

15 *Dar uite*-așa-i el, nu știu cum! (Tribuna): *Și vezi* așa-i el, nu știu cum! (1893 și urm.).
18 Dar eu din braț*u*-i m-am desprins (Tribuna): Dar eu din braț*e*-i m-am desprins (1893 și urm.).

Devenită de mult una din cele mai populare romanțe, *Pe lîngă boi* a fost considerată de către critici drept o bună idilă coșbuciană; D.A. Teodoru îi rezervă un spațiu apreciabil în studiul său *Ceva despre poeziile lui Coșbuc (loc. cit.*, p. 47—48), asociind-o cu *Supțirica din vecini;* George Pătăceanu subliniază în *Impresiuni din Coșbuc (loc. cit.*, p. 517) naturalețea și naivitatea fetei și modul cum poetul știe să pătrundă în sufletul timidei îndrăgostite; aceeași putere de analiză sufletească o sesizează și Sextil Pușcariu (v. articolul său *Coșbuc*, în *Luceafărul*, Sibiu, nr. 8, 1905, p. 171):

„...E arătată altă fază a dragostei, cînd întreg sufletul începe să fie cuprins de același simțimînt puternic și victorios...

Frica și rușinea de a-și recunoaște dragostea, încîlcirea tortului, spargerea geamului, sîngerarea piciorului cu un cui — iată mijloacele atît de simple prin care știe Coșbuc să redea simțimîntele adînci. Fata și-a sîngerat piciorul cînd inima-i începe să sîngere.

În *Pe lîngă boi* fata iubește, dar nu îndrăznește încă singură să-și dea socoteală de iubirea sa."

p. 59 RADA

Publicată pentru întîia oară în *Tribuna*, Sibiu, VI, nr. 2, 3/15 ianuarie 1889, p. 5.

Reprodusă în *Constituţionalul*, Bucureşti, I, nr. 156, 30 decembrie 1889/11 ianuarie 1890; *Lumea literară*, Gherla, I, nr. 19, 1 octombrie 1893, p. 233—234; *Calendarul plugarului*, Braşov, VII, 1899, p. 69—70.

Inclusă în toate ediţiile antume ale *Baladelor şi idilelor*.

Variante:

5 Grai *p-ales*, *neted*, ca apa (Tribuna): Grai *pe-ales*, *neted*, ca apa (1893, 1897, 1902, 1907, 1911): Grai *ales şi lin* ca apa (1914, 1916).

În *Tribuna* urmează următoarea strofă, pe care Coşbuc a suprimat-o din varianta inclusă în volum:

Anii sînt la sluţi părere,
La frumoşi ei sînt avere.
Pentru Rada de la sate
Optsprăzece ani sînt, frate,
Tot atît de mult tezaur
Ca-n palat urîtei Beti
Optsprezece mii în aur.

15 Sînt şi-n sat *un stol* de fete (Tribuna): Sînt şi-n sat *destule* fete (1893 şi urm).

16 Cari de *nu pot să te*-mbete (Tribuna, 1893, 1897, 1902, 1907, 1911): Cari de *n-au cu ce*-mbete (1914 — aici este o greşeală evidentă de tipar; ar trebui: ce *să*-mbete; greşeala se repetă şi în ediţia din 1916).

19 *Dar ea*, *Rada*, *ea* te fură (Tribuna): *Rada*, *cînd o vezi*, te fură (1893 şi urm.).

20 *Numai cu fiorul vorbei* (Tribuna): *Cu necontenitul zîmbet* (1893 şi urm.).

21 *Şi cu ochii de maură* (Tribuna): *Şi cu-a vorbelor căldură* (1893 şi urm.).

25 Casa lor *e ca* oglindă (Tribuna): Casa lor *toată-i* oglindă (1893 şi urm.).

29 Pe *imaş* nu-i multă hrana (Tribuna): Pe *izlaz* nu-i multă hrana (1893 şi urm.).

31 Şi-n amurg *ea*, *Rada*-n tindă (Tribuna): Şi-n amurg *copila*-n tindă (1893 şi urm.).

32 Foc *pe* vatră vrea s-aprindă (Tribuna): Foc *în* vatră vrea s-aprindă (1893 şi urm.).

34 Radă, fă, *să fugi cu doniţi* (Tribuna): Radă, fă, *s-alergi degrabă* (1893 şi urm.)

38 Vin *ficiorii* totdeauna (Tribuna): Vin *flăcăii* totdeauna (1893 şi urm.).

41 Ştiu *ficiorii!* Şi-şi fac seara (Tribuna): Ştiu *flăcăii!* Şi-şi fac seara (1893 şi urm.).

44 *Lucră*-n sat cu ziua fata (Tribuna): *Toarce*-n sat cu ziua fata (1893 şi urm.).

47 *Are-n veci inima* plină (Tribuna): *Inima-i în veci e* plină (1893 şi urm.).

49 Mai mult *are vreo* regină? (Tribuna): Mai mult *ce-are* o regină? (1893 şi urm.).

Următoarea strofă din *Tribuna* a fost înlăturată de către Coşbuc în volum:

Caii sfîntului Ilie
Purtînd nori! Atît de pie
Îi sărută ea-n icoane!
Şi de Christ, cum e-n piroane
Aburîndu-i rana sînge,
Nu de milă, cît de ciudă,
Că l-au răstignit, ea plînge!

50 Rada-i *toată poezie* (Tribuna): Rada-i *nălucire vie* (1893 şi urm.).

54 Şi-o întrebi: „Ce-aştepţi, *copilă?*" (Tribuna): Şi-o întrebi: „Ce-aşteptţi, *iubită?*" (1893 şi urm.).

55 *Roşie după* stîlp s-ascunde (Tribuna): *Şi pe dup-un* stîlp s-ascunde (1893 şi urm.).

56 *Drăgălaş, ca-ntr-o idilă* (Tribuna): *Galbenă de zăpăcită* (1893 şi urm.).

57 *Şi* la holdă! Arde soare (Tribuna): *Iar* la holdă! Arde soare (1893): *Dar* la holdă! Arde soare (1897 şi urm.).

62 E şi Rada? Fug *feciorii* (Tribuna): E şi Rada? Fug *flăcăii* (1893 şi urm.).

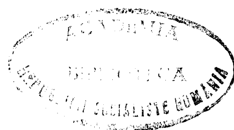
63 Şi ei, *măcar nu li*-e sete (Tribuna): Şi ei, *toţi, şi nu le*-e sete (1893 şi urm.).

64 *În* genunchi *Rada* pe ţărmuri (Tribuna): *Şi-n* genunchi *atunci* pe ţărmuri (1893 şi urm.).

65 *Din pumni, mici* cît două sfărmuri (Tribuna): *Ea din pumni* cît două sfărmuri (1893 şi urm.).

66 Bea, iar *Petrea:* „Dă-mi şi mie!" (Tribuna): Bea, iar *Nicu:* „Dă-mi şi mie!" (1893 şi urm.).

67 *„Dar, taci!* Bea din pălărie!" (Tribuna): *„Taci! şi* bea din pălărie!" (1893 şi urm.).

72 Prea *micuț* păhar de apă!“ (Tribuna): Prea *e mic* păhar de apă!“ (1893 și urm.).

75 *Tot p*-obraz, dar drăgălașă (Tribuna): *Pe* obraz, dar drăgălașă (1893 și urm.).

83 *Nu te-ar mai primi* altarul (Tribuna): *S-ar mira de tine*-altarul (1893 și urm.).

84 *Cînd ai vrea să te* cumineci (Tribuna): *Ce păcat ai să* cumineci! (1893 și urm.).

98 *Le sînt uzi* de lacr*i*mi ochii (Tribuna): *Umezi au* de lacr*ă*mi ochii (1893 și urm.).

104 Și, din *hori, se* prind feciorii (Tribuna): Și din *joc să* prind feciorii (1893): Și din *joc să* prind feciorii (1897 și urm.).

106 *Aș!* Și Rada-i mare hoață (Tribuna): *Da!* Și Rada-i mare hoață (1893 și urm.).

114 „Viu și eu?“ Și din u*șt*ioară (Tribuna): „Viu și eu!“ Și din u*sc*ioară (1893 și urm.).

Strofa care urmează nu este în varianta din *Tribuna;* poetul a creat-o și inclus-o în *Balade și idile*, 1893, și a păstrat-o în toate edițiile culegerii:

— „Ieri mi te-am făcut scăpată;
Azi nu-mi scapi nesărutată!“
— „Cum nu scapi din mînă fumul —
Nu-mi ești drag, de ce-mi ții drumul?“
Ea nu-și crede-a ei cuvinte;
De le-ar crede Vladu însă,
Rada și-ar ieși din minte.

131 *Căci* te sp*a*rie cu iadul (Tribuna): *Că* te sp*e*rie cu iadul (1893 și urm.).

Grigori N. Lazu încearcă să demonstreze că și poezia *Rada* ar fi o prelucrare după un model străin: după o poezie — *Hans und Verne* — scrisă „în dialect popular, a lui Johann Peter Hebel, autorul cunoscutei idile *Das Habermus*“. Acuzele lui Lazu rămîn, în acest caz, doar prezumții neîntemeiate.

p. 63 TREI, DOAMNE, ȘI TOȚI TREI

Publicată pentru prima oară în *Tribuna*, Sibiu, VIII, nr. 126, 5/17 iunie 1891, p. 501.

Reprodusă în *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, LVI, nr. 230, 17 octombrie 1903, p. 1; *Amicul poporului*, calendar, Sibiu, XXXVII, 1897, p. 89—90.

Inclusă în *Balade și idile*, 1893, și în toate edițiile antume ale acestei culegeri, precum și în volumul *Balade*, 1913.

V a r i a n t e:

1 Avea *sărmanul* trei *ficiori* (Tribuna): Avea *şi dînsul* trei *feciori* (1893 şi urm.).

13 *Şi sta*-n *gazete* că s-a dat (Tribuna): *Scria*-n *gazetă* că s-a dat (1893 şi urm.).

14 Poruncă să *rentoarcă*-n ţară (Tribuna 1893, 1897, 1902, 1907, 1911): Poruncă să *se-ntoarcă*-n ţară (1914, 1916).

31 *Un caporal* îi iese-n prag (Tribuna): *Căprarul vechi* îi iese-n prag (1893 şi urm.).

33 De Radu *i-a fost* mai cu grabă (Tribuna): De Radu-*i este* mai cu grabă (1893 şi urm.).

34 Că Radu *i-a fost* cel mai drag (Tribuna): Că Radu-*i este* cel mai drag (1893 şi urm.).

41 Să-i moară Radu! *Şi acest* lucru (Tribuna): Să-i moară Radu! *Acest* lucru (1893 şi urm.).

69 Şi soarele-a *clinat* spre seară (Tribuna): Şi soarele-a *scăzut* spre seară (1893 şi urm.).

71 *El*, bietul om, sta tot acolo (Tribuna): *Iar* bietul om sta tot acolo (1893 şi urm.).

C. Dobrogeanu-Gherea arată că în poezia *Trei, Doamne, şi toţi trei* „e redată durerea şi jalea nebună a unui tată care şi-a pierdut feciorii în război. Ca putere de zugrăvire a durerii, poezia aceasta ar face podoaba oricărei literaturi." (*Studii critice*, II, 1956, p. 245.)

Eugen Lovinescu, în articolul *Coşbuc, „Trei, Doamne, şi toţi trei"*, publicat în *Sburătorul*, I, nr. 1, 1919, p. 15—18, susţine că poezia nu este altceva decît o traducere destul de diluată a poeziei *An Anfrag* de Karl Stieler. Vezi şi ediţia definitivă, *Critice*, Bucureşti, 1928, p. 114—123; aici Lovinescu publică cele trei articole ale sale din *Sburătorul* referitoare la originea poeziilor lui Coşbuc: *Rugămintea din urmă*, *Romanţă* şi *Trei, Doamne, şi toţi trei*. Înainte de a reproduce observaţiile lui Eugen Lovinescu, să reproducem textul originar, german, al poeziei *An Anfrag:*

AUF DER SCHARFEN SEITEN

An Anfrag

(1870)

A Bauer hat drei Buabn im Feld,
Sie lassen gar nix hörn,
Jetz iser halt nach Münka nein
Zum fragen in d'Kasern.

„Wie geht's mein Toni?“ hat er gfragt,
Den mag er halt vor allen;
Da schaugen s' nach und sagen s' ihm:
„Der ist bei Wörth drin gfallen.“

„O mei Gott, nei! und unser Hans?“
„Der is mit siebez'g Mann
Bei Sedan gfallen.“ — „Und der Sepp?“
„Der liegt bei Orleans!“

Der Alte sagt koa Wort und geht.
Er hebt sich an am Kasten,
Am Stuhl, am Türgschloss, an der Stiegn—
Er muass a wenig rasten.

Drunt auf der Staffel vor dem Haus
Da is er niedergsessen,
Er halt sein Huat no in der Hand,
Er hat auf alls vergessen.

Es gengant wohl viel tausend Leut,
Viel hundert Wagn vorbei.
Der Vader sitzt no allweil dort...
„Drei Buabn und — alle drei!“

(Am reprodus textul după *Gedichte* von Karl Stieler mit einer Einleitung, Erläuterung und Wörterverzeichnissen herausgegeben von Fritz Gundlach, vierter Band, Leipzig, „Universal Bibliothek“, nr. 5887, p. 7—8.)

Eugen Lovinescu, urmărind paralel poezia lui Stieler şi pe aceea a lui Coşbuc, dovedeşte că:

„Populara poezie *Trei, Doamne, şi toţi trei* este o prelucrare conştientă a poeziei *An Anfrag* a lui Karl Stieler, scrisă în dialect bavarez şi inspirată de războiul din 1870 (Bern, *Deklamatorium*, 478, Reclam). Din 6 strofe de cîte 4 versuri, Coşbuc a făcut 13 strofe de cîte 6 versuri; dar nici un moment din mica dramă a lui Stieler nu lipseşte din poezia lui Coşbuc. Nicăieri nu se poate urmări mai bine felul de prelucrare a poetului nostru, darul lui de amplificare şi retorica spre care-l împinge uşurinţa versificaţiei. Pe lîngă poetul emoţionat, Coşbuc mai era şi un virtuos al dezvoltării retorice. În *Trei, Doamne, şi toţi trei* avem tocmai putinţa de a intra în atelierul artistului:

Iată strofa întîia a lui Stieler:

Un ţăran are trei copii la război,
Despre care nu se mai aude nimic.
Acum se duce la München,
Ca să întrebe la cazarmă.

La Coşbuc se preface în 5 strofe, adică în 30 de versuri! Poetul dezvoltă ideea războiului cu turcii, eroismul soldaţilor noştri (momente nefolositoare pentru acţiunea poeziei) şi neliniştea crescîndă a bătrînului tată, interesantă psihologiceşte:

Avea şi dînsul trei feciori,
. . . .
El pleacă-n urmă la cazarmă,
Să afle ce dorea.

Cele patru versuri ale lui Stieler se găsesc deci aproape intacte. Coşbuc a mai adaos 26 de versuri, din care unele sunt de prisos. Altele zugrăvesc însă zbuciumul bătrînului în chip progresiv.

Iată strofa a doua a lui Stieler:

— «Cum merge Toni al meu? întreabă el,
Pe dînsul îl prefer tuturor»;
Atunci ei îl priviră şi-i răspunseră:
— «A căzut la Wörth.»

La Coşbuc e în traducere literară:

Căprarul vechi îi iese-n prag
. . . .
— «E mort! El a căzut la Plevna
În cel dintîi şirag!»

La auzul vestei năprasnice, bătrînul lui Stieler nu poate scoate decît:

O, mein Gott, nein!

Coşbuc diluează efectul concentrat al ţipătului bătrînului printr-o tiradă retorică:

O, bietul om! De mult simţea
. . . .
El nu-l înţelegea.

Strofa a treia a lui Stieler este:

— «Şi Hans al nostru?» —
— «Împreună cu 70 de oameni
A căzut la Sedan.» — «Şi Sepp?»
— «Zace la Orleans!»

La Coşbuc avem o simplă traducere:

— «Dar Gheorghe-al nostru cum o duce?»
. . . .
«Prin văi pe la Smîrdan».

Strofa a patra a lui Stieler este:

Bătrînul nu spune nici o vorbă şi pleacă,
Se sprijină de dulap,
De scaun, de uşă, de scară,
Ar vrea să se odihnească puţin.

La Coşbuc găsim în loc două strofe, în care pateticul concentrat al lui Stieler este iarăşi dezvoltat retoric:

El n-a mai zis nici un cuvînt:
. . . .
Şi se proptea, de slab, sărmanul,
Cu mîna de pereţi...

Strofa a cincea a lui Stieler este:

Jos pe o treaptă dinaintea casei
Se aşează bătrînul,
El îşi ţine în mînă pălăria
Şi uită de toate.

La Coşbuc momentul de desperare mută a bătrînului se diluează iarăşi în două strofe:

Nu se simţea de-i mort ori treaz.
. . . .
Iar bietul om sta tot acolo
Ca mort, precum s-a pus.

Şi acum strofa din urmă a lui Stieler:

Îi treceau pe dinainte multe mii de oameni
Şi multe sute de trăsuri.
Tatăl stătu multă vreme acolo...
«Trei copii şi toţi trei!»

La Coşbuc e cu toate amănuntele. Nu lipsesc nici trăsurile, nici oamenii şi nici energicul strigăt de la urmă:

Treceau bărbaţi, treceau femei,
. . . .
«Trei, Doamne, şi toţi trei!»

Nici unul din momentele poeziei lui Stieler nu e lăsat la o parte. Cîteva au fost numai dezvoltate, dintr-o necesitate psihologică uneori, din amplificare retorică cele mai adese."

Revista *Luceafărul*, XIV, nr. 9, 1919, p. 200, prin condeiul unui anonim, în articolul *Iarăşi originalitatea lui Coşbuc*, încearcă să demonstreze inutilitatea descoperirii lui Eugen Lovinescu:

„În *Sburătorul*, d-l Lovinescu reia seria faimoaselor revizuiri cu un articol asupra lui Coşbuc. E vorba iarăşi de vechea şicană în jurul originalităţii marelui poet. D-l Lovinescu a descoperit că izvorul

inspirației lui Coșbuc în poezia *Trei, Doamne, și toți trei* e o poezie germană a lui Karl Stieler. Și, în numele istoriei literare, după o amănunțită comparație, d-l L. ajunge la concluzia că poezia lui Coșbuc nu e decît o simplă traducere a poeziei germane."

Coșbuc, citind poezia lui Stieler, a rămas impresionat de zguduitoarea întîmplare, căreia i-a dat o viață artistică superioară într-o haină literară românească, dar respectînd momentele baladei așa cum sînt în originalul bavarez.

p. 66 LA OGLINDĂ

Publicată pentru prima oară în *Convorbiri literare*, București, XXIV, nr. 1, 1 aprilie 1890, p. 43—46, cu o indicație: „București, martie 1890".

Inclusă, începînd cu 1893, în toate edițiile antume ale culegerii *Balade și idile*.

Variante:

14 Cine-a *spus* că eu sînt mică? (Convorbiri literare): Cine-a *zis* că eu sînt mică? (1893 și urm.).

27 *Te-am numai pe tine,* fată (Convorbiri literare): *Am și eu numai o* fată (1893 și urm.).

28 *Nu te dau, ca să fii* dată (Convorbiri literare): *Și n-o dau să fie* dată (1893 și urm.).

29 *Cui te dau are să* fie (Convorbiri literare): *Cui o dau voiesc să-mi* fie (1893 și urm.).

38 Las' să-*nvăț* și cum se leagă (Convorbiri literare): Las' să *văd* și cum să leagă (1893 și urm.).

41 *Păi,* mă prind feciorii dragă (Convorbiri literare): *Hai,* mă prind feciorii dragă (1893 și urm.).

43 *Și*-s su*b*țire! Să mă frîngă (Convorbiri literare): *Că*-s su*p*țire! Să mă frîngă (1893, 1897, 1902, 1907, 1911, 1914): *Că*-s su*b*țire! Să mă frîngă (1916).

În varianta din *Convorbiri literare*, lipsește strofa următoare, care este inclusă în poezie începînd cu ediția 1893:

49—54

Brațul drept dacă-l întinde
Roată peste brîu te prinde
Și te-ntreabă: „Dragă, strîngu-l?"
Și tu-l cerți, dar el, nătîngul,
Ca răspuns te mai cuprinde
Și cu stîngul.

56 *Auzi!* Cine-i la portiță? (Convorbiri literare): *Doamne!* Cine-i la portiță? (1893 și urm.).

57 Om să fie? *N-are* cine! (Convorbiri literare): Om să fie? *Nu e* cine! (1893 și urm.).

63 *Dintăi salba cea cu poturi* (Convorbiri literare): *Uite salbă, brîu, și toate!* (1893 și urm.).

64 *Și pui brîul, pui inelul* (Convorbiri literare): *Și cosițe cumpărate* (1893 și urm.).

65 *Și pe după spate-n chioturi* (Convorbiri literare): *Stai, să-nchei și testemelul* (1893 și urm.).

66 *Testemelul* (Convorbiri literare): *Pe la spate* (1893 și urm.). Următoarea strofă nu este în varianta din *Convorbiri literare*, fiind adăugată în ediția 1893 și următoarele:

67—72

Uite ce bujor de fată —
Stai să te sărut o dată!
Tu mă poți, oglindă, spune!
Ei, tu doară nu te-i pune
Să mă spui! Tu ai, surată,
Gînduri bune.

74 Ce-i fac *eu*, mi-ar da ea mie! (Convorbiri literare): Ce-i fac *azi*, mi-ar da ea mie! (1893 și urm.).
Lipsește din varianta publicată în *Convorbiri literare* și următoarea strofă care apare în ediția 1893 și în celelalte ediții antume:

79—84

Că mi-a spus bunica mie,
Că nevasta una știe
Mai mult decît fata, juna,
Ei, dar ce? Nu mi-a spus buna —
Și mă mir eu ce-o să fie
Asta una!

85 *Așa vezi!* Acum, din ladă (Convorbiri literare): *Brîu-i pus!* Acum, din ladă (1893 și urm.).

88 *Hui, și* mama-*i prin* ogradă! (Convorbiri literare): *Aolio!* Mama-*n* ogradă! (1893 și urm.).

97 Intră *mama?* O, ba bine (Convorbiri literare): Intră-*n casă?* O, ba bine (1893 și urm.).

99 *Și stă-n* sfat! Toată-s văpaie (Convorbiri literare): *Stă la* sfat... toată-s văpaie! (1893 și urm.).

Ovid Densusianu, în recenzia pe care o publică despre culegerea de *Balade și idile*, în *Revista critică și literară*, I, nr. 8—9, august-septembrie 1893, la p. 407—408, apreciază poezia în chip cu totul favorabil:

„Așa, în *La oglindă*, găsim analizată starea sufletească a unei tinere fete care, turburată de focul și visurile tinereții, își admiră singură în

oglindă gingășia și frumseța chipului său blînd, de pe care încă nu s-a șters farmecul naivității și nevinovăției copilărești; în întreagă această descriere găsim o pagină de psihologie răsfrîntă prin prisma luminoasă a imaginației poetice. Cîte idei și cîte reflecții nu străbat mintea tinerei copile, și cîte dorințe și simțiri vage și neînțelese nu se ascund în inima ei, cînd, sfioasă și încrezută în sine, privește în oglindă și zice:

Iată-mă! Tot eu, cea veche!
. . . .
Las' să văd cît e de bine
Măritată.

Și toate acestea poetul ni le spune cu atîta bogăție de colori și într-o limbă atît de armonioasă prin însăși simplitatea ei, încît ochii noștri pare că văd răsfrîngîndu-se chipul visătoarei copile în fiecare cuvînt și-n fiecare vers ieșit din peana poetului."

D. Evolceanu, în *Baladele și idilele d-lui George Coșbuc*, în *Convorbiri literare*, XXVII, nr. 11, 1 martie 1894, p. 958, remarcă și el, în termeni elogioși, poezia:

„Una din cele mai frumoase e *La oglindă:* o fată mare de țăran, foarte tînără, aproape copil, un tip de atîta frăgezime și de o poezie atît de delicată, cum se poate întîlni la cele mai multe eroine din comediile lui Shakespeare, și poate numai la acesta."

p. 70 CALUL DRACULUI

Publicată pentru întîia oară sub semnătura „George Cujbă", în *Lumea ilustrată*, București, I, nr. 18, 1892, p. 487.

Reprodusă în periodicele *Tribuna*, Sibiu, X, nr. 1, 1/13 ianuarie 1893, p. 1; *Amicul poporului*, calendar, Sibiu, XXXIV, 1894, p. 88; *Dreptatea*, Cernăuți, I, nr. 4, 1907, p. 51—52; *Foaia interesantă*, Orăștie, VI, nr. 3, 6 ianuarie 1911.

Inclusă în toate edițiile antume ale culegerii *Balade și idile.*

Variante:

10 Și-n ea baba. *Asta-i asta* (Lumea ilustrată): Și-n ea baba! *Ce-i și asta?* (1893 și urm.).

18 *Ba mai fluier, ba mai* tac (Lumea ilustrată): *Plec și fluier, stau și* tac (1893 și urm.).

19 *Ți-ai găsit-o!* Baba-i drac! (Lumea ilustrată): *Dar de unde!* Baba-i drac! (1893 și urm.).

25 Baba-i o *obsigă*-n grîu (Lumea ilustrată): Baba-i o *momîie*-n grîu (1893 și urm.).

p. 72 NUŞA

Publicată pentru prima oară în *Balade şi idile* din 1893; a fost eliminată din ediţiile următoare ale acestei culegeri.

Reprodusă în *Calendarul din Arad*, XVII (1896), p. 99—100.

Eliminarea acestei poezii din culegerea *Balade şi idile*, începînd cu cea de a doua ediţie, 1897, se explică, presupunem, şi prin atacurile lui Grigori N. Lazu, care, în broşura sa *Adevărul asupra poeziilor d-lui Gh. Coşbuc*, reproduce poezia *Nuşa* (cu următorul comentariu la subsol: „Aice vedem că drăguţa idilicului, fericitului şi vecinicului Vladu, se numeşte *Nuşa!* De ce însă Nuşa? — Ei, de ce? — fiindcă rimează cu «uşa», care uşă aice joacă un mare rol; precum în alte poezii Rada rimează cu «strada», tot pentru aseminea tehnică!"), şi continuă:

„D-apoi eu! — căci iată, reproduc două poezii, una populară din Ungaria şi a doua întitulată *Maşa*, a poetului rus Ulianov. Să începem cu cea ungurească:

— «Dar deschide uşa-odată —
Nu-i un slav, ci ungur, fată!
Dar deschide, că-mi fac vînt —
Nu mai ştii tu cine sînt?»

— «Ba te ştiu eu, dar mi-i teamă» —
Jură tînărul de seamă,
Şi se duce ca un vînt,
Şi rămîn c-un jurămînt!

Iată şi *Maşa* lui Ulianov:

— «Ei! la uşă cine bate —
Uşa casei, cea de lemn?»
— «Eu sunt, soţul, scumpă Maşa!»
— «Nu se intră — dă-mi un semn!»

— «Iată stă-n ograda noastră —
Drept în mijloc, stă un nuc.»
— «Un vecin ţi-a spus-o poate,
Vezi tu, rămăşag m-apuc.»

— «Patul nostru de culcare —
Patul e de abanos.»
— «Ţi-o fi spus-o manca poate —
Nu te lauzi, nu-i frumos!»

— «Un negel ai drept la mijloc
Între sînuri — nu-i aşa?»
— «A! deschid! Ivane, intră —
Na-ţi şi sărutarea mea!»"

(*Op. cit.*, p. 34—37.)

Lazu reafirmă că *Nuşa* este o plagiere după „o poezie populară ungară" şi *Maşa* lui Ulianov în *Plagiatorul Coşbuc*, scrisoare adresată „domnului redactor" al *Adevărului*, publicată în nr. 1.724, din 13 decembrie 1893, p. 2.

p. 74 DE PE DEAL

Publicată pentru prima oară în *Povestea vorbei*, Bucureşti, I, nr 3, 24 octombrie 1896, p. 1.

Reprodusă în *Calendarul românului*, Caransebeş, XVII, 1905, p. 154.

Inclusă în *Versuri şi proză*, Caransebeş, 1897; *Balade şi idile*, 1897, şi în celelalte ediţii îngrijite de poet.

Din puţinele comentarii pe marginea acestei poezii, cităm din articolul publicat de Ina Don, *Sufletul femenin în poezia lui Coşbuc*, *Universul literar*, L, nr. 18, 26 aprilie 1941:

„Există însă o trăsătură caracteristică a psihologiei femenine: anume, acea teamă, mîndrie de a-şi recunoaşte sentimentul, dacă nu faţă de ea însăşi, cel puţin faţă de bărbat. Şi anume, o trăsătură specială care derivă din această mîndrie este reflexul impulsiv, aproape necugetat, pe care-l găsim la mai toate femeile, şi anume, acela de a se preface în clipa în care îşi întîlneşte iubitul că nu l-a văzut şi de-abia cînd întîlnirea este inevitabilă să simuleze surprinderea"...

p. 76 EL-ZORAB

Publicată pentru prima oară în *Balade şi idile*, 1893, fiind inclusă în toate ediţiile antume ale acestei culegeri, precum şi în volumul *Balade*, 1913.

V a r i a n t e:

73 Mai mult, urmîndu-te la pas (1893): *De-acum*, urmîndu-te la pas (1897 şi urm.).
100 De arşiţe şi ploi? (1893): *De vînturi şi de* ploi? (1897 şi urm.).
124 Mai *nobili* şi mai mîndri cai (1893): Mai *vrednici* şi mai mîndri cai (1897 şi urm.).

El-Zorab face parte din aceeaşi familie de poezii orientale cu *Fatma*, *Puntea lui Rumi*, *Zobàil*, *Scrisoarea lui Firdusi către şahul Mahmud* şi alte cîteva, rezultat al lecturilor din literaturile orientale făcute de

Coşbuc în limba germană. Uneori motivul a fost prelucrat înaintea lui de poeţi germani, care se înfruptaseră şi ei, la rîndul lor, din aceeaşi plină de fantezie literatură şi filozofie a vechii Indii, a Orientului Mijlociu spre care se scurseseră valurile de civilizaţie sanscrită.

Şi în acest caz Coşbuc a fost acuzat de plagiat. Ideea că *El-Zorab* nu este o creaţie originală a pornit din însuşi titlul şi conţinutul străin al poeziei.

Într-un lung articol, *O problemă de estetică literară — „El-Zorab" de G. Coşbuc*, publicat în *Convorbiri literare*, LI, nr. 3, martie 1919, p. 264—271, germanistul Gheorghe Lazăr vorbeşte despre modul în care poetul nostru s-a inspirat din balada *Die Perle der Wüste* a poetului german Strachwitz. Înainte de a reproduce opinia lui Lazăr, să facem cunoştinţă cu balada germană, în original, pe care autorul studiului din *Convorbiri literare* o valorifică doar parţial.

DIE PERLE DER WÜSTE
Journal de Smyrne

Zum Pascha von Beirut, vor seinem Heere,
Als just die Schaufel hielt der Bügelhalter,
Her trat ein Araber vom rothen Meere.

Es war ein brauner Scheich in rüst'gem Alter;
Weiss war sein Kleid, an dunkelrother Schleife
Da hing sein Perserschwert, sein Turbanspalter.

Es floss der Bart in vollster Schwärz' und Reife
Auf uns'res Emirs bronzebraune Büste
Er hielt ein Pferd am schmalen Zügelstreife.

Dreimal die Erde schlug sein Mund und grüsste
Den Pascha, der, hinschielend nach der Stute,
Gar gnädig sprach: „Steh' auf, o Sohn der Wüste!"

Darauf der Scheich mit schmerzbewegtem Muthe:
„Ich bringe dir ein Ross, o Herr, zum Kaufe
Von den Koylani allerreinstem Blute.

Ein flücht'ger Staub der Wüste ist's im Laufe,
Doch fest wie Sinai, der Wolkenträger,
So steht's in des Gefechtes Feuertaufe.

Kennst du den S'mum, den todtbeschwingten Jäger?
Oft hab' ich ihn ereilt im tollsten Jagen
Und ihn beim Bart gezaust, den Steppenfeger.

Nimm hin das Ross, ich würd' ihm nie entsagen,
Wenn nicht der Hunger mir, der Markzerfresser,
Die dürren Krallen in das Fleisch geschlagen.

Nimm hin das Ross, nie ritt ein Fürst es besser,
Nie trank ein edler Thier mit Durstgelüste
Der Wüstenquelle heiliges Gewässer.

Ich gäb' es nicht um Ormu's Perlenküste!
Doch in der Oede hungern meine Knaben,
Und meinem Weibe dorrt der Quell der Brüste!"

Also der Mann, und die Runde traben
Liess er am Seil den vielgepries'nen Renner:
Für tausend Tamans sollst das Thier du haben."

Der Türke schmunzelte, er war ein Kenner;
Die Stute war von wundervollen Baue,
Und schnurrbartstreichend staunten seine Männer.

Es schimmerte das Fell in reinstem Graue,
Gleich mattem Silber oder weissem Sammte,
Gestrichen von der Hand der schönsten Fraue.

Schaumwellen glich die Mähn', das Auge flammte,
Im Bogen flog der Schweif, wild schnb die Nase,
Wenn sich das Bein zum Niedersetzen strammte.

Nicht eine Wunde schlug der Huf im Grase,
So, selbstgefällig an dem seid' nen Stricke,
Hinprahlte sie, die Tochter der Oase. —

Der Pascha winkte freudig mit dem Blicke;
Der Seckelmeister trat zum Beduinen,
Aufs Zählbrett pflanzend tausend blanke Stücke.

Der aber stand mit schwermutvollen Mienen,
Und wandte nicht sein Auge von der Stute,
Als dächt' er ewig ihr zum Pfahl zu dienen.

Und leise wiehernd sprang heran die Stute,
Den kleinen Kopf auf seine Schulter stützend,
Und klug und traurig sah ihn an die Stute.

Er aber sprach mit Augen feucht erblitzend:
„Du wirst nicht mehr mit mir die Luft durchsausen,
Den Sand von deinen Fersenbüscheln spritzend;

In Marmorställen wirst du fürder hausen,
Du wirst nicht mehr im Zelt mein Lager wärmen,
Nicht mehr mit meinen Kindern Datteln schmausen;

Nein, federprunkend, unter Pracht und Lärmen,
Mit goldnen Zügeln, perldurchwirkten Mähnen,
Wirst du vor prächtigen Geschwadern schwärmen!"

Und reubewältigt knirscht er mit den Zähnen
Und küsste auf den Hals das Thier und weinte,
Und selbst die Stute weinte helle Tränen.

Da vor dem Pascha, welcher hőhnisch greinte,
Küsst' er den Staub und schrie: „Nimm ab den Sold mir,
Um den mein Ross ich zu verschachern meinte;

Gib mir mein Ross; was soll das schnőde Gold mir,
Als dass mein Ross damit zur Schlacht ich schmückte.
Gib mir mein Ross zurück, o Herr, sei hold mir!"

Darauf der Pascha: „Juckt dich dein Genicke?
Mein ist das Pferd, dein ist das Geld, so bleib'es,
Und gehst du nicht, lass' ich dich hau'n in Stücke!"

Doch Jener, immer noch gebog'nen Leibes:
„Nimm, Herr, dein Gold und lass mir meine Stute,
Die Perle meines Stamms und meines Weibes.

Und willst du nicht, so nimm mich samt der Stute
Lass mich als Trossknecht deine Pferde striegeln,
Ich kann nicht heimgehn ohne meine Stute!"

Der Pascha rief, und aus den breiten Bügeln
Mit draht'nen Peitschen sprangen die Tartaren,
Dem Lästigen die Sohlen zu beflügeln.

Der aber griff den Renner bei den Haaren
Und durch den shőnen Hals mit festem Schlage
Liess schneidend er die Perserklinge fahren.

Der Sàbel schnitt—und lautlos, ohne Klage,
Sah er sein kőstlich Thier zusammenknicken,
Das blickt' ihn an, als ob es Dank ihm sage.

„Dich wird fürwahr kein fremder Sattel drücken,
Kein fremder Daumen wird dein Kammhaar fassen,
Kein fremder Sporn die Flanke dir zerstücken! —

Mich, aber, Pascha — magst du pfählen lassen"!

Am reprodus textul după *Gedichte* von Moritz Graf Strachwitz Gesammtausgabe, Leipzig, „Universal Bibliothek", nr. 1.009—1.010, ediţia din 1877 (după data prefaţatorului), p. 158—161.

În articolul citat, Gheorghe Lazăr afirmă categoric chiar de la început: „*«Die Perle der Wüste» este prototipul direct al lui «El-Zorab» !* Căci în balada poetului nostru se întîlnesc o sumă de transpuneri din textul german; chiar începutul ne apare ca o analogie semni-

ficativă: «*Zum Pascha... Her trat ein Araber*» (I, 1—3), pe care Coşbuc îl redă, mai concentrat şi mai viu, înlăturînd cadrul marţial evocat în fugă de Strachwitz: «*La paşa vine un arab*» (I, 1). Mai departe, autorul german, stăpînit de verva sa descriptivă, care adesea îl tîrăşte pe drumurile lăturalnice ale digresiunii, detaliază portretul eroului: «*Weiss war sein Kleid*» (Vesmîntul său era alb[1], II, 2), element căruia Coşbuc i-a dat o întrebuinţare mai fericită în strofa XVII, versul 2 al baladei sale: «*Ardun al tău în alb veşmînt*». În poezia lui Strachwitz tînguirea şeicului către puternicul paşă din Beirut culminează în această impresionantă simbolizare a foamei: «*Und meinem Weibe dorrt der Quell der Brüste*» (Iar soţiei mele îi seacă izvorul sînilor). Cu deosebirea unui singur amănunt, regăsim aceeaşi figură în *El-Zorab*: «*Nevestei mele i-a secat al laptelui izvor*» (III, 4—5). Reminiscenţele urmăresc însă şi mai departe pe Coşbuc. În [*Die*] *Perle der Wüste* arabul îşi oferă calul spre vînzare în schimbul aceleiaşi sume ca şi Ben-Ardun. «*Für tausend Tamans sollst das Tier du haben*» (Cu o mie de tamani poţi avea calul). La Coşbuc: «O mie de ţechini primeşti?» (VI, 1). Singura diferenţă este numele monedei. Apoi cele două naraţiuni îşi continuă mersul paralel, cu apropieri vădite în momentele caracteristice. Ambii eroi dau prilej cumpărătorului să admire calul: «*Und die Runde traben, Liess er am, Seil den vielgepries'nen Renner*» (Şi puse mult lăudatul său fugar să ocolească în trap, XI, 1—2). Fragment care devine la Coşbuc: «*El poartă calul dînd ocol în trap grăbit*» (V, 1—2). Aici localizarea s-a petrecut deci numai în parte...

Asemănările înşirate mai sus — spune Gheorghe Lazăr în continuare — vor fi îndestulătoare pentru a dovedi legăturile de filiaţiune între cele două balade. Însă Coşbuc nu s-a mărginit la împrumuturile acestea de natură întrucîtva mai mult formală. O analiză mai adîncită va descoperi o seamă de înrudiri intime, care s-au încheiat pe calea unei asimilări organice a cîtorva elemente din chiar ţesătura subiectului şi din arsenalul mijloacelor lui Strachwitz.

Întîlnirile de acest fel dau pe faţă punctele de afinitate electivă ale sufletului celor doi autori. Şi ele nu sînt puţine şi nici întîmplătoare.

Vom arăta pe cele mai caracteristice.

Spre pildă, aceeaşi figură de stil, hiperbola, serveşte în amîndouă baladele pentru a reda iuţeala de uragan a cailor. Singura deosebire stă în alegerea termenului de comparaţie: «*Kennst du den S'mum, den todtbeschwingten Jäger? Oft hab'ich ihn ereilt im tollsten Jagen,*

[1] În articolul lui Lazăr traducerile sînt la subsol.

Und ihn beim Bart gezaust, den Steppenfeger» (Cunoşti Simunul, vînătorul purtat pe aripi de moarte? Adesea l-am ajuns din zborul cel mai nebun şi l-am scuturat de barbă pe acest măturător al stepei, VII, 1—3). «*N-ai să-l mai vezi în zbor* nebun, pe urma unui şoim uşor, ca să-ţi împuşte şoimu-n zbor» (XVI, 2—4).

Şi, de asemenea, atît eroul poetului german, cît şi Ben-Ardun simt nevoia de a exprima puternic greutatea cu care se despart de caii lor. Structura gîndirii merge pînă la identitate, în ce priveşte conţinutul: «*Ich gäb' es nicht um Ormu's Perlenküste! Doch in der Oede hungern meine Knaben*» (Nu l-aş da nici pentru coasta de mărgăritar a Ormuzului! Dar în pustie suferă de foame copiii mei, X, 1—2). «*Mi-e drag ca ochii mei din cap şi nu l-aş da nici mort! Dar trei copii de foame-mi mor*» (II, 4—5; III, 1).

După ce pune în paralelă şi alte similitudini, Gheorghe Lazăr subliniază următoarele deosebiri dintre cele două balade, referindu-se, mai ales, la valoarea lăuntrică a celor două versiuni:

„Cea dintîi răsare izbitor de la început. Prin bogăţia exagerată a notelor descriptive, [*Die*] *Perle der Wüste* întrece cu mult pe *El-Zorab*, şi în această privinţă balada poetului român se dovedeşte dintru început superioară modelului său. În adevăr, popasurile pe care autorul german le face pentru a ne zugrăvi cu de-amănuntul înfăţişarea emirului (II, III), apoi imaginea elegantă a calului (XXII, 2; XIII-XV) au efectul aproape nemulţumitor al unor digresii rău venite. Şi în tot cursul povestirei ne ciocnim la fiecare pas de aceste împiedecări ale ritmului epic. În poezia lui Coşbuc, elementul descriptiv, ca atare, lipseşte pe de-a întregul sau este subordonat cu o remarcabilă îndemînare necesităţilor imperioase ale tehnicii.

În al doilea rînd, poetul german a răspîndit în atmosfera baladei sale o vibraţie de sentimentalism pe care nicăieri nu o întîlnim în *El-Zorab* cu această înfăţişare de moliciune sufletească; paşa întîmpină «*gar gnädig*» pe arab, cu invitaţia aproape declamativă: «*Steh'auf, o Sohn der Wüste!*» (Ridică-te, o, fiu al deşertului, IV, 3). Aluzii la o stare deprimată a eroului revin adesea: «*Darauf der Scheich mit schmerzbewegtem Muthe*» (Iar şeicul atunci, cu sufletul zbuciumat de durere V, 1). «*Der aber stand mit schwermutvollen Mienen*» (El sta însă locului, cu faţa îndurerată, XVIII, 1). «*Er aber sprach mit Augen feucht erblitzend*» (Dar el vorbi cu fulgerări umede în priviri, XIX, 3). Această exagerare culminează în sensibilitatea aproape omenească pe care autorul o împrumută calului: «*Und selbst die Stute weinte helle Tränen*» (Şi chiar calul plînse cu lacrimi mari cît pumnul, XXII, 3). Aici se cuprinde, fără îndoială, o mare doză de melodramatism, care

atinge treapta ultimă în scena finală: *«Und lautlos, ohne Klage, Sah er sein köstlich Thier zusammenknicken, Das blickt'ihn an, als ob es Dank ihm sage»* (Şi el văzu fermecătorul animal prăbuşindu-se la pămînt, mut, fără tînguire, şi privindu-l de parcă ar fi vrut să-i mai şi mulţumească, XXX, 1—3)."

După cum s-a putut vedea, George Coşbuc a cunoscut de aproape poezia lui Strachwitz. De altfel, din germană traduce Coşbuc, încă de pe cînd era elev la Năsăud, şi alte piese cu conţinut exotic, oriental, printre care şi bucata în proză *Roza Hahemului* (citată uneori greşit *Roza Haremului).* Aşa stînd lucrurile, trebuie să privim cu rezervă afirmaţia lui Gherea referitoare la poezia *El-Zorab:* „Iubirea de cal e aşa de mare la Coşbuc, încît el a avut îndrăzneala să consacre un poem întreg zugrăvirii acestei pasiuni, pe care de asemenea o are de la popor"... *(Studii critice,* II, 1956, p. 248.)

Concluziile ultime la care ajunge Gheorghe Lazăr sînt cu totul favorabile lui George Coşbuc:

„Poetul român a cunoscut balada lui Strachwitz, a folosit în cea mai largă măsură planul ei, fără nici o schimbare esenţială în succesiunea momentelor lui epice, a păstrat conturul sufletesc al celor două personaje de căpetenie şi nu s-a ferit de a împrumuta un şir de amănunte pe care le-a transpus, fie textual, fie prin adaptare, în povestirea sa...

Deşi amîndouă baladele seamănă în chip netăgăduit prin arhitectura lor generală, o examinare comparativă mai apropiată descopere adînci deosebiri în ce priveşte *economia* internă. În [*Die*] *Perle der Wüste* se dă o mare atenţie cadrului decorativ, pe cînd poezia lui Coşbuc îl nesocoteşte, lăsînd mediul sufletesc să emane cu spontaneitate din structura psihică a personajelor, din felul vorbirei lor şi din amănuntele, totdeauna caracteristice, ale situaţiunilor ce se desfăşoară ca de la sine...

Iar fazele dramei se articulează între ele cu logica de fier a unei motivări şi pregătiri pe care am căutat-o zadarnic în balada germană. Apariţia lui Ben-Ardun, «cu ochiul stins, cu graiul slab», ne ajută să întrevedem o parte din urzeala acţiunii viitoare. Pe cînd portretul emirului din [*Die*] *Perle der Wüste* nu cuprinde nici o notă care să evoce suferinţa foamei şi nevoia de a vinde calul cu orice preţ. Urmează apoi, de ambele părţi, lauda celor două animale. În *El-Zorab* cumpătarea aşa de expresivă a stăpînului, care lasă faptele să vorbească. În poezia lui Strachwitz, tonul emfatic, menit parcă să deştepte mai mult neîncrederea ascultătorului — nouă versuri de un

hiperbolism aproape neverosimil. Ben-Ardun e chinuit de gîndul că orice clipă de întîrziere poate să aducă moartea alor săi. De aceea, în nerăbdarea sa de a isprăvi tîrgul cît mai degrabă, el repetă invitația, de trei ori una după alta, și încheie lăsînd mărinimiei cumpărătorului să hotărască prețul. În poezia germană eroul nu e de loc zorit. El are timp să mai laude calul încă o dată, și, la urmă, fără să mai aștepte cuvîntul pașei, arată singur suma care o dorește. Cu atît mai semnificativă e scena care se desfășoară acum în *El-Zorab*. Scînteierea ochilor pașei, admirația lui încremenită, apoi întrebarea dacă Ben-Ardun «primește» o mie de țechini — această nuanțare puternică și fină contrastează cu momentul corespunzător din balada germană, unde faptele sînt risipite în cuprinsul a optsprezece versuri. Poetul român a conturat aici în două-trei cuvinte motivarea luptei pe viață și pe moarte ce se va da între Ben-Ardun și cumpărător pentru stăpînirea calului. Și acum, tranziția fulgerătoare: explozie de recunoștință pentru dărnicia pașei, zorul de a se întoarce acasă, puhoiul de gînduri ce se învălmășesc, unul mai îmbucurător decît altul, în mintea arabului «beat de mult noroc», și, deodată, izbucnirea subită a sentimentului că se desparte pentru totdeauna de El-Zorab. E întorsătura tragică a baladei, piatra sa angulară. În poezia lui Strachwitz ea lipsește. Tot ce urmează pînă la deznodămîntul narației lui Coșbuc este o gradare a conflictului: drama interioară concretizată în admirabilul monolog — așa de rudimentar schițat în [*Die*] *Perle der Wüste;* apoi ciocnirea cu pașa — atît de lipsită de orice dezvoltare dinamică în poezia lui Strachwitz; duelul, pe rînd zguduitor și patetic, viul schimb de lovituri și replici între cei doi antagoniști, care își dispută cu mijloace inegale pe El-Zorab; încercările eroului de a birui neînduplecarea stăpînului puternic și nemilos; în sfîrșit, după istovirea întregului arsenal, pasul deznădăjduit al omului care și-a pierdut cumpăna și nu se mai poate da înapoi de la nici o cutezanță — pe cînd balada germană îl înfățișează umilindu-se treptat în fața adversarului său, și astfel, pedeapsa bătăiei cu biciul ne apare ca o samavolnicie de prisos, iar uciderea calului nu reiese cu întreaga motivare psihologică.

Iată pentru ce balada lui Strachwitz rămîne, de la început pînă la sfîrșit, o frumoasă narație plană, cu momente uneori pline de încordare, cu prea lungi pauze descriptive, cu dialoguri îndeobște larg ritmate, cu adjectivări mai mult ornamentale decît tipice, cu numeroase încercări, adesea nefirești, de a imita graiul colorat al primitivilor stepei arabice. Dimpotrivă, *El-Zorab* se înfățișează neasemănat mai

unitar în conţinutul şi în forma sa. Gradaţia momentelor epice este înfăptuită prin admirabila dezvoltare dramatică a stărilor sufleteşti, care decurg una dintr-alta cu o înlănţuire fatală în cel mai artistic înţeles al cuvîntului. Toate mijloacele formale şi tehnice se înmănunchează pentru a conduce acţiunea epică la culminarea conflictului şi la deznodămîntul catastrofal. Prin temperamentul său de poet al mişcării sub toate aspectele ei, Coşbuc a ştiut să descopere în materialul baladei lui Strachwitz tocmai laturile care au scăpat în chip firesc intuiţiei lirice a scriitorului german."

Nicolae Drăganu îşi însuşeşte teza lui Gheorghe Lazăr apreciind şi el că *El-Zorab*: „...este o mai preţioasă realizare poetică decît *Die Perle der Wüste* de M. Graf Strachwitz, după care este prelucrată. Nu este croit deci după *L'Arabe et son cheval* din M. D. Berlitz, *Deuxième livre pour l'enseignement du français*, 1913, p. 79—81, cum credeam altădată". (N. Drăganu, *George Coşbuc la liceul din Năsăud şi raporturile lui cu grănicerii*, în *Anuarul liceului grăniceresc „Gh. Coşbuc" din Năsăud, anul şcolar 1925—1926*, p. 78—79. Drăganu se referă la un studiu al său, *G. Coşbuc, poetul liceului grăniţeresc din Năsăud*, publicat în *Transilvania*, LII, 1921, p. 847, şi în *Viaţa românească*, XIV, nr. 52, 1922, p. 292, atunci cînd aminteşte de eventualul izvor francez al poeziei *El-Zorab.)*

Mihail Dragomirescu, în *Ştiinţa literaturii*, I, 1926, p. 218—219, abordînd problema circulaţiei de motive pe planurile literaturii universale, face referiri şi la poezia de care ne ocupăm aici:

„...Aceşti critici (Eugen Lovinescu...) au făcut un cap de acuzare contra unor mari poeţi contemporani, pentru că la temelia unora din capodoperele lor se găsesc idei, directive şi elemente împrumutate din alte opere. În realitate, *nu e vorba de împrumuturi, ci de imitaţiuni reprezentative care, prin genialitatea creatoare, au fost transformate în imagini poetice.* Greşeala acestor critici este că pun în opera de artă preţ nu pe imaginea poetică, ci pe materialul brut... Ei nu văd iarăşi că una din cele mai frumoase balade ale literaturii, *El-Zorab* de Coşbuc, nu e frumoasă prin faptul că poetul nostru a împrumutat toată fabulaţia din poema mediocră de Strachwitz, ci pentru că genialitatea sa creatoare, din intuiţiile reprezentative luate din această bucată, a putut să plăsmuiască o capodoperă."

Frumuseţea baladei lui Coşbuc este subliniată pentru prima oară de D. Evolceanu, în cronica literară pe care am mai citat-o *(Baladele şi idilele d-lui George Coşbuc, Convorbiri literare*, XXVII, nr. 11, 1 martie 1894).

p. 81 „TOŢI SFINŢII“
(după o tradiţiune)

Publicată pentru prima oară în ediţia I (1893) a culegerii *Balade şi idile*, fără indicaţia din subtitlu: *după o tradiţiune*, indicaţie care apare începînd cu ediţia a doua a culegerii, din 1897; aşa a fost inclusă apoi în toate ediţiile antume ale *Baladelor şi idilelor*.

Reprodusă în *Familia*, XXIX, nr. 44, 31 octombrie 1893, p. 528.

Variante:

8 *Şi* legea n-o ştirbesc părinţii (1893): *Iar* legea n-o ştirbesc părinţii (1897 şi urm.).
35 Vrun nume *lung* de-aici citesc (1893): Vrun nume *sfînt* de-aici citesc (1897 şi urm.).
46 Cătăm un sfînt, *şi* sfîntu-i el (1893, 1897, 1902): Cătăm un sfînt, sfîntu-i el! (1907, 1911, 1914, 1916; e o evidentă greşeală de tipar).

Şi în cazul acestei poezii trebuie să ne oprim pentru a dezbate chestiunea „plagierii“. Grigori N. Lazu demonstrează, în *Pocalul craiului Witlaf*, articol publicat în revista *Lumea ilustrată*, II, nr. 22, noiembrie 1893, că „*Toţi sfinţii*“ este o localizare după un poem al lui Longfellow. Coşbuc, în *Notele* de la sfîrşitul *Firelor de tort*, declară că n-a cunoscut poezia amintită: „În *Balade şi idile* s-a găsit însă şi altfel de fond străin, subiecte plagiate. Întrucît *Toţi sfinţii* e plagiată după *Cupa* nu ştiu cărui rege, eu nu ştiu, căci pînă azi nu cunosc poezia, cea crezută original: eu am auzit subiectul acestei poezii spus ca anecdotă şi l-am versificat“ *(op. cit.*, p. 169).

Coşbuc nu ştia englezeşte de loc. Se poate totuşi bănui că a cunoscut poezia lui Longfellow după vreo versiune germană sau maghiară. În traducerea lui Hermann Simon a apărut *Sämtliche Poetische Werke in zwei Bänden* von Henry Wadsworth Longfellow, Leipzig; în volumul întîi, p. 200—201 al acestei culegeri germane, publicată într-o colecţie cunoscută lui Coşbuc, se găseşte şi poezia *König Witlaf's Trinkhorn*, o traducere foarte bună după originalul englez. Tot o traducere bună a poeziei lui Longfellow găsim şi în limba maghiară, la un poet pe care l-am mai amintit în legătură cu *Fatma* lui Coşbuc: Endrödi Sándor. În ediţia Endrödi Sándor, *Osszegyűjtött költeményei*, Budapesta, 1898, vol. IV, la capitolul *Din poeţi străini*, p. 250—252, găsim şi poezia *Witlaf király serlege*, cu specificaţia, sub titlu, *Longfellow*. Poezia *King Witlaf's drinking-Horn* se poate găsi în ediţia *The Poetical Works* of Wadsworth Longfellow, complete edi-

tion, containing „Flawer de Luce“ etc. with illustrations by John Gilbert, London, 1867, p. 220–221.

Poezia lui Longfellow este formată din zece strofe a patru versuri, a lui Coşbuc din şase strofe a opt versuri, adică cu opt versuri mai mult decît originalul englez. Traducerile amintite din germană şi maghiară, pe care Coşbuc ar fi putut să le cunoască — şi a şi cunoscut una din aceste traduceri —, sînt credincioase originalului englez, fără nici un adaos de versuri sau de interpretare personală. *„Toţi sfinţii“* lui Coşbuc este o prelucrare mult îndepărtată de *Cupa regelui Witlaf* a lui Longfelow, nu numai prin adaosurile pe care le face, ceea ce n-ar putea fi un criteriu de apreciere în acest sens, ci prin întreaga atmosferă pe care o creează. Coşbuc a pornit de la ideea poetului american, idee pe care a transpus-o într-un cadru românesc de călugări. Cheful călugăresc pe tema tuturor sfinţilor în memoria cărora trebuie să închine cîte un pahar şi moartea unuia dintre cheflii, declarat imediat sfînt pentru a motiva un pahar în plus, acestea sînt elementele comune la cei doi poeţi. În poezia lui Longfellow, călugării au îndatorirea de a bea şi de a se ruga pentru regele lor Witlaf:

Witlaf, un rege al saxonilor,
Înainte de ultima lui răsuflare,
Sfinţilor călugări ai Croylandului
Întinse cornul lui de băutură,

Ca oricînd stau la închinăciuni
Şi beau din cupe de aur
Ei trebuie să-şi amintească jertfa
Şi să înalţe o rugăciune pentru sufletul lui.

Astfel stăteau odată la Crăciun
Şi solicitau cupa de băut la întrebuinţare,
În gîtlejurile lor vinul roşu aluneca
Ca roua pe iarbă.

Ei au băut în sănătatea lui Witlaf,
Au băut pentru Christos sfîntul
Şi pentru fiecare din cei doisprezece apostoli
Care au binecuvîntat cuvîntul sfînt.

Ei au băut pentru sfinţii şi martirii
Zilelor întunecoase din trecutul îndepărtat
Şi de îndată ce cornul era gol
Îşi aminteau de încă un sfînt

Diaconul mormăia de la pupitru...

Călugării lui Coşbuc n-au de îndeplinit nici o sarcină anume dată de cineva; ei dau satisfacţie unui vechi obicei legat de ziua tuturor sfinţilor. Tocmai de aceea avem, în poezia lui Coşbuc, o adunare de mucaliţi de o altă coloratură sufletească decît aceea din *Cupa regelui Witlaf*. Ultimele două strofe citate mai sus se apropie de „*Toţi sfinţii*" prin etapele ceremonialului bahic mînăstiresc. Există, mai degrabă, paralelisme întîmplătoare de versuri, pînă la o posibilă suprapunere sintactică şi morfologico-lexicală, care se poate explica mai degrabă prin intermediul traducerii maghiare:

„*And as soon as the horn was empty/ They remembered one Saint more*" (Şi de îndată ce cornul era gol/ Îşi aminteau de încă un sfînt) — "*Es mihelyt kiürült a serleg/Eszükbe jutott egy uj szent megint*" (Endrödi), "*Şi cît ce-aveau păharul gol/ Le mai venea un sfînt în minte*" (Coşbuc). Acest exemplu ne face să credem că George Coşbuc a cunoscut pe Longfellow prin intermediul traducerii maghiare a lui Endrödi Sándor.

Oricum, Coşbuc a dat frîu liber umorului său sănătos, apropiindu-se, în acest sens, de poema eminesciană *Umbra lui Istrate Dabija-voievod*, pe care autorul poeziei „*Toţi sfinţii*" nu avea de unde s-o cunoască.

p. 83 SUPŢIRICA DIN VECINI

Publicată pentru prima oară în ediţia I (1893) a culegerii *Balade şi idile*.

Reprodusă în toate ediţiile antume ale acestei culegeri şi în *Cîntece şi versuri alese din cei mai buni scriitori români*, Bucureşti, 1911 (cu alfabet chirilic).

D.A. Teodoru apreciază că în *Supţirica din vecini* „gingăşia, veselia dragostei şăgalnice şi fericite e descrisă cum n-avem nici seamăn, nici umbră în literatura noastră..." *(op. cit.*, p. 18*)*.

Sextil Puşcariu, în citatul articol din *Luceafărul*, sesizează faptul că, în *Supţirica din vecini:*

„Mai complicată e starea sufletească a ţărăncuţei, pe jumătate copilă şi pe jumătate femeie... În sufletul ei încă nu sînt limpezite trăsăturile cari au să caracterizeze pe femeia viitoare. Zburdalnică şi dispusă la ştrengării, un drăcuşor pe care dragostea abia încolţită încă nu l-a subjugat". *(Op. cit.*, p. 171.*)*

p. 85 NUMAI UNA!

Publicată pentru prima oară în *Tribuna*, Sibiu, VI, nr. 71, 29 martie/10 aprilie 1889, p. 281.

Reprodusă în periodicele: *Adevărul*, București, VI, nr. 1.564, 28 iunie 1893; *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, LVI, nr. 162, 25 iulie 1893; *Călindarul poporului*, Sibiu, XIII, 1898, p. 53—54; *Calendarul poporului român*, Budapesta, 1898; *Calendarul românului*, Caransebeș, XVII, 1905, p. 154; *Foaia interesantă*, Orăștie, VI, nr. 3, 6 ianuarie 1911.

Inclusă în toate edițiile antume ale culegerii *Balade și idile*, precum și în *Versuri și proză*, Caransebeș, 1897.

Variante:

4 *Atît îmi e* de dragă! (Tribuna, 1893): *O pierd din ochi* de dragă (1897 și urm.).

9 *În drum la sfat*, trei ceasuri trec (Tribuna): *La vorbă-n drum*, trei ceasuri trec (1893 și urm.).

11 Dar stau *în drum* și o petrec (Tribuna, 1893): Dar stau *acolo* și-o petrec (1897 și urm.).

14 Aș vrea *s-o iau, o, cît aș vrea* (Tribuna): Aș vrea *s-o iau! Atît aș vrea* (1893): Aș vrea *s-o știu nevasta mea* (1897 și urm.).

16 *Mi-au tot închis* cărarea (Tribuna): *Îmi tot închid* cărarea (1893 și urm.).

23 Ești un *pustiu*, ți-e capul prost (Tribuna, 1893, 1897): Ești un *netot!* Ți-e capul prost (1902 și urm.).

28 Muncind bătut de *vînturi* (Tribuna): Muncind bătut de *rele!* (1893 și urm.).

29 *Împartă-mi frații tot! Căci lor* (Tribuna): *La frați eu nu cer ajutor* (1893 și urm.)

30 *Eu n-am să le cer ajutor* (Tribuna): *Că n-am ajuns la mila lor* (1893 și urm.).

31 *Mă-nsor de drag, dar nu mă-nsor* (Tribuna): *Și fac ce vreau! Și n-am să mor* (1893 și urm.).

32 *La muta cu pămînturi* (Tribuna): *De grija sorții mele!* (1893 și urm).

36 *S-o văd suflînd cu foii?* (Tribuna): *Să pot ce nu să poate?* (1893 și urm.).

37 *Dar ce folos de boi și vaci?* (Tribuna): *Dar cu pămîntul ce să faci?* (1893 și urm.).

38 Şi cu pămîntul ce să faci? (Tribuna): *Şi ce folos de boi şi vaci?* (1893 şi urm.).
40 Îţi laşi în trăsnet *boii!* (Tribuna): *Le dai* în trăsnet *toate!* (1893 şi urm.).
44 Şi nu-i *chiar* împăratul! (Tribuna): Şi nu-i *nici* împăratul! (1893 şi urm.).
46 Dar Fira vreau să fie-a mea (Tribuna): *Mi-e dragă una şi-i* a mea (1893 şi urm.).

Fără nici o îndreptăţire, prin versurile lui Johann Peter Hebel, *Hans und Verne*, pe care le reproduce în broşura sa, Grigori N. Lazu a încercat să arunce şi poezia *Numai una* sub acuzarea de plagiat *(op. cit.*, p. 11—14). Lazu improvizează, de fapt, după Hebel. Riposta cuvenită o primeşte de la D. Evolceanu *(„Evolceaniada" d-lui Grigore N. Lazu* p. 1.098), care reproduce următoarele versuri din Lazu, urmate de originalul în germană:

Numai una îmi e dragă
Ziua viaţă, noaptea vis;
Şi mi-i dragă şi îmi place,
Mult îmi place!
Nu ştiu singur ce m-oi face,
Lumea crede că e şagă,
Satu-ntreg mă ia în rîs.

Rîde satul — de ce rîde?
Doar că vreau să fie-a mea?
Cum să nu, căci e frumoasă,
Ce frumoasă!
Cu privirea-i lipicioasă
Fără voie-n laţ te prinde,
Cine-aşa odor n-ar vrea!

J.P. Hebel, *Hans und Verne:*

Es gfellt mer numme eini,
Und selli gfallt mer gwis!
O weni doch das Meidli hätt,
Es isch so flink und dundersnett,
So dundersnett,
's isch wohr, das Meidli hätti gern!
's het allivil e frohe Mueth,
E Gsichtli wie Milch und Bluet,
Wie Milch und Bluet,
Und Auge wie ne Stern.

În subsol avem următoarea traducere a acestei poezii: „Mi-i dragă numai una şi mi-e fără îndoială! O, dacă aş putea avea această fată!

E aşa de sprintenă şi de drăgălaşă, aşa de drăgălaşă! Aş fi în paradis! E drept, fata mi-i dragă şi tare mi-ar plăcea să fie a mea. Totdeauna e veselă, obrăjori are ca laptele şi sînge, ca lapte şi sînge, şi ochii ca stelele."

Concluzia pe care Evolceanu o desprinde este că între textul german şi *Numai una* nu este nici cea mai mică legătură.

Numai una se leagă de unul din cele mai emoţionante momente ale vieţii lui George Coşbuc: revenirea în Transilvania, în anul 1908, în urma amnistiei date de împăratul Francisc Iosif celor care fuseseră dezertori din armata austro-ungară (cum fusese şi poetul!). Octavian Goga evocă scena în care Coşbuc este recunoscut de entuziaştii săi admiratori la Sibiu, în oraşul tinereţii sale şi al celei mai rodnice perioade din viaţa sa:

„Mi-aduc aminte—povesteşte Goga—la Sibiu, cînd a călcat întîi după 20 şi cîţiva de ani, palid, bolnav, neurastenic, copleşit de amintirile tinereţii, voluptatea revederii îl durea. Se nemerise tocmai o serbare culturală, lumea dimprejur era adunată într-o sală de conferinţe. Mi-a cerut să-l duc acolo, fără să suflăm un cuvînt. L-am dus. S-a retras într-un colţ de balcon şi sta pitit, să nu-l vadă nimeni. Privea cu un tremur de pleoape în toate părţile, la ţăranii din Răşinari, la costumele de la Sălişte... O mişcare s-a produs subit în sală... Cineva l-a recunoscut, lumea întreagă s-a ridicat în picioare, să-l vadă, să-l aclame. Deodată un glas... trăgănat a început cîntecul, şi într-o clipă femei, bărbaţi, copii s-au asociat, a cîntat toată lumea şi cînta şi el plîngînd:

Pe umeri pletele-i curg rîu.
Mlădie ca un spic de grîu,
Atîta mi-e de dragă..."

(Octavian Goga, *Precursorii*, Bucureşti, Cultura naţională, 1930, p. 117—118, cap. *Coşbuc;* este discursul de recepţie al lui Octavian Goga la Academia Română, rostit în şedinţa solemnă din 30 mai 1923, publicat şi separat, în acelaşi an, în broşură.)

Un oarecare *Cinel-Cinel*, scriind despre serbările organizate în satul Caţa din Transilvania (pe Tîrnava-Mare), cu ocazia inaugurării noului edificiu şcolar (ridicat de fraţii Mircea, din Bucureşti, ardeleni de origine, proprietari ai restaurantului „Caru cu bere", pe unde trecea deseori poetul), reliefează entuziasmul cu care a fost primit Coşbuc în mijlocul poporului:

„Între-aceea îl încunjurară într-un colţ al vestibulului şcoalei fetele satului, la care se ataşaseră pe rînd nevestele tinere, domni din societate, domnişoare şi studenţi din cor, cîntînd cu toţii lin şi cu însufleţire «Pe umeri pletele-i curg rîu»... Şi a ascultat poetul frumoasa sa creaţiune pînă la sfîrşit şi a mulţumit în urmă celor ce-au voit să-i procure o mulţumire. Se plîngea însă că cîntarea e mult prea monotonă şi nu aşa precum el şi-a închipuit-o" (*Serbările de la Caţa. Poetul Coşbuc în Ardeal*, *Tribuna*, Arad, XV, nr. 2, 4/17 ianuarie 1911). De altfel, peste tot, în drumurile sale prin Transilvania, după 1908, Coşbuc este primit cu romanţa *Numai una*, poetul alăturîndu-se, nu o dată, corului improvizat.

p. 87 REGINA OSTROGOŢILOR

Publicată pentru prima oară în *Balade şi idile*, 1893, fiind inclusă în toate ediţiile antume ale acestei culegeri.

Reprodusă în *Calendar*, Arad, XV, 1894, p. 80—81.

V a r i a n t e :

12 Pentru ce-mi *ţii tu ascunsă* taina gîndurilor tale? (1893): Pentru ce-mi *ascunzi de-a pururi* taina gîndurilor tale? (1897 şi urm.).

35 A fugit infamul rege? Nu, el a izbit! Şi unda (1893): *Iar mişelul stă, să uită, dă apoi; şi grabnic* unda (1897, 1902): *Iar mişelul stă, se uită, dă apoi; şi grabnic* unda (1907, 1911, 1914, 1916).

40 A împins rîzînd cadavrul în prăpastia adîncă (1893): *Hohotind a-mpins* cadavrul în prăpastia adîncă (1897 şi urm.).

42 Urletul suna sinistru ca un urlet *din* mormînt (1893, 1897, 1902): Urletul suna sinistru ca un urlet *de* mormînt (1907, 1911, 1914, 1916).

În această baladă istorică, din aceeaşi familie cu *Roca di Manerba*, *Carol IX*, Coşbuc evocă, într-o reuşită dramatizare, asasinarea Amalasundei, fiica regelui ostrogot Teodoric cel Mare (454—526). Teodoric înfiinţase, la 493, un regat al ostrogoţilor, cu capitala la Ravena. Amalasunda, după moartea pretimpurie a lui Atalaric (534), fiul ei, îl ia de soţ pe un nepot al tatălui ei, pe Teodat, pentru a salva coroana regală. Teodat, dorind să rămînă singur stăpîn, pune să fie ucisă soţia, arestată într-un castel pe lacul Bolsena (30 aprilie 535). Pretextînd uciderea Amalasundei, Justinian declară război. Teodat este suspectat de trădare şi ucis din ordinul lui Vitiges, în timp ce fugea de la

Roma la Ravena, în toamna anului 536; Vitiges se proclamă rege al ostrogoţilor.

Am putea presupune că George Coşbuc a cunoscut şi lucrarea lui Procopius din Caesarea, *De bello gothico*, inclusă în cel de al doilea volum al scrierii *Corpus scriptorum historiae byzantinae*, editată, în ediţie bilingvă (greceşte şi latineşte), la Bonn, în anul 1833. În această operă a lui Procopius din Caesarea, p. 12—29, versetele 2—5, se relatează domnia Amalasundei şi sfîrşitul ei tragic. *Războiul cu goţii* a fost publicat şi în româneşte, în traducerea lui H. Mihăescu (care semnează şi studiul introductiv), la Editura Academiei R.P.R., 1963; în cartea I, versetele 2—5, p. 28—35, se poate citi textul românesc al istoriei pe care o evocă G. Coşbuc în poezia sa.

Vorbind despre poezia *Regina ostrogoţilor*, Gherea stăruie mai ales asupra elementului descriptiv, asupra naturii aşa cum este ea zugrăvită aici de Coşbuc, într-un acord deplin cu conţinutul dramatic; subliniind arta lui Coşbuc şi sub acest aspect esenţial al ei:

„Cîteodată, codrul întunecat se preface în sinistru cînd Coşbuc, în marginile acestui cadru, vrea să zugrăvească o scenă sîngeroasă, o crimă înfiorătoare. Astfel e natura în poemul *Regina ostrogoţilor*...

Poema lui Coşbuc ne zugrăveşte înfiorătoarea scenă din urmă şi începe cu următoarele versuri:

Jalnic vîjîie prin noapte glasul codrilor de brad...
. . . .

Iar cînd înfiorătoarea crimă s-a consumat, ucigaşul

A deschis apoi fereastra, şi pe colţuroasa stîncă
. . . .
Urletul suna sinistru ca un urlet de mormînt.

(*Studii critice*, II, 1956, p. 213—214)

p. 89 BRÎUL COSINZENII

Publicată pentru prima oară în *Tribuna*, Sibiu, IV, nr. 12, 17/29 ianuarie 1887, p. 45.

Inclusă în *Balade şi idile*, 1893, şi în celelalte ediţii antume ale acestei culegeri.

Variante:

1 Purta Ileana ochi *de* soare (Tribuna): *Avea* Ileana ochi *din* soare (1897, 1902): *Avea* Ileana ochi *de* soare (1893, 1907, 1911, 1914, 1916).

2 Şi galb*in* păr, *ca spic* de grîu (Tribuna): Şi galb*en* păr, *un lan* de grîu (1893 şi urm.).

3 Vestmînt *purta* ţesut în floare (Tribuna): Vestmînt *avea* ţesut în floare (1893 şi urm.).

7 *Cu flori de diamant prelins* (Tribuna): *Un fulger pe-al ei trup încins* (1893 şi urm.).

8 *Şi-ardea-n lumini, cum arde focul* (Tribuna): *Şi noaptea da lumini ca focul* (1893): *El noaptea da lumini ca focul* (1897 şi urm.).

9 *Şi-avea noroc, căci tot norocul* (Tribuna): *Şi-n brîu sta fetei prins norocul* (1893 şi urm.).

10 *Sta-n brîu ca*-n talismane prins (Tribuna): *Precum e*-n talismane prins (1893 şi urm.).

Următoarea strofă este cu totul alta la apariţia ei în *Tribuna:*

11—15

I-au spus Ilenei flori duioase
Şi stele vii cu tainic dor
Că va-nceta de-a fi frumoasă
Şi-n veci va fi nenorocoasă,
Cînd ea va pierde-acest odor.

Strofa următoare din *Tribuna* a fost suprimată la publicarea poeziei în volum:

Şi pentru-aceea fata ţine
Mult, mult la brîul fermecat;
Nevrînd să-l peardă azi ori mîne,
Ea-l poartă tot pe lîngă sine
Şi nu-l dezbracă niciodat'.

Următoarea strofă este substanţial modificată la apariţia ei în *Tribuna* faţă de *Balade şi idile* (1893 şi urm.). Iată textul din *Tribuna:*

16—20

Dar sfîntul soare lung pîndeşte.
Frumosul brîu să-l fure vrea,
Căci soarele-i jalus, priveşte
Cu drag la fată şi-o iubeşte,
Dar fata? — Fata nu-l iubea.

În aceeaşi situaţie se găsesc şi strofele următoare, pe care le vom reproduce aşa cum au apărut ele în *Tribuna:*

21—55

Ea trece-n dulce nepăsare,
Vorbind cu stele şi cu flori;
În sînul ei nici o-ncîntare

Nu ţine mult; copila n-are
Simpatici ochi pentru feciori.

Dar Făt-Frumos zîmbind s-arată,
Păşind la fată-ncetinel, —
Şi-atuncea, pentru prima dată,
Se simte-n foc frumoasa fată
Şi-atrageri simte pentru el!

Doi ochi de foc, mişcaţi alene,
Răpesc acum un plîns duios
Din sînul dalbei Cosînzene,
Căci prin apucături viclene
O poartă-n glumă Făt-Frumos.

— „Atunci te voi iubi pe tine,
Cînd brîul tău vei dezbrăca!
Cutează, de-ţi e drag de mine,
Căci sîn rotund şi forme pline
Din plin voiesc a-mbrăţişa!"

Ileana tremură şi geme,
Udînd doi ochi luceferei:
De brîu, de brîu amar se teme,
Căci, dezbrăcîndu-l, vor fi-n vreme
Duşmani să fure brîul ei.

— „De ce te temi? Ne vom ascunde
În codrul cel mai păduros!
Ne-om duce noi acolo, unde
Nici ochi, nici razi nu vor pătrunde,
Nici flori cu tăinuit miros!"

El zice azi, mîni zice iară;
Dintîi mai greu, apoi uşor
Ascultă ea, purtată-n pară,
Şi-n crîngul des în zi de vară
S-ascunde fată şi fecior.

În aceste strofe, cuprinse, după cum am văzut, între versurile 21—55, faţă de varianta din 1893, în ediţiile următoare s-au operat următoarele mici modificări:

35 Iar Făt-Frumos, *ah*, cum e el! (1893): Iar Făt-Frumos, *vai*, cum e el! (1897 şi urm.).

45 Să-i fure *astăzi* brîul ei (1893): Să-i fure-*ntr-asta* brîul ei (1897 şi urm.).

53 *Şi* gîndu-i *să* topea de pară (1893): *Iar* gîndu-i *să* topea de pară (1897): *Iar* gîndu-i *se* topea de pară (1902 şi urm.).

54 *În* codru des în zi de vară (1893): *Şi-n* codru des, în zi de vară (1897 şi urm.).

56 *Ascunşi au fost*, încît nici floare (Tribuna): *Au fost ascunşi* încît nici floare (1893 şi urm.).

57 Nici *pasăre* nu i-*a* zărit (Tribuna): Nici *ochi de om* nu i-*a* zărit (1893): Nici *ochi de om* nu i-*au* zărit (1897 şi urm.).

59 Din cer un singur *raz* de soare (Tribuna): Din cer un singur *ochi* de soare (1893 şi urm.).

62 Că-i *ard doi picuri* în priviri (Tribuna): Că-i *arde plînsul* în priviri (1893 şi urm.).

63 *Obrazul ei pe loc păleşte* (Tribuna): *Ea după brîu în jur priveşte* (1893 şi urm.).

64 *Ea-n lături după brîu priveşte* (Tribuna): *Şi-aprinsă-i faţa-ngălbineşte* (1893, 1897, 1902): *Ş-aprinsa-i faţă îngălbineşte* (1907, 1911, 1914, 1916).

65 *Dar nu-i brîu, nu-i brîu* nicăiri (Tribuna): *Că nu e brîul* nicăiri (1893 şi urm.).

67 *Sălbatec plîns din ochii doi* (Tribuna): *Un plîns amar, un cald şiroi* (1893 şi urm.).

69 *Şi* dintre ploi, *albind* s-arată (Tribuna): *Iar* dintre ploi *lucind* s-arată (1893 şi urm.).

71 *Iar sus pe nori, grăbitul* Soare (Tribuna): *Şi-n ceruri călătorul* Soare (1893 şi urm.).

72 *Rîdea-ntr-un* hohot repetat (Tribuna): *Rîdea cu* hohot repetat (1893 şi urm.).

73 *Zvîrlind săgeţi răzbunătoare* (Tribuna): *Şi prin văzduhuri plutitoare* (1893 şi urm.).

74 *Prin largi văzduhuri plutitoare* (Tribuna): *Lăsa săgeţi răzbunătoare* (1893): *Izbea săgeţi răzbunătoare* (1897 şi urm.).

76 „Vai, brîul meu!“ *plîngea* copila (Tribuna): „Vai, brîul meu!“ *gemea* copila (1893 şi urm.).

77 Atît de *tare* l-am *ferit* (Tribuna): Atît de *mult eu* l-am *temut* (1893 şi urm.).

79 Şi-apoi *gemea cu toată* mila (Tribuna): Şi-apoi *plîngea, mai mare* mila (1893 şi urm.).

80 Şi-n nopţi apoi s-a *prăpădit!* (Tribuna): Şi-n nopţi apoi *ea* s-a *pierdut* (1893 şi urm.).

81 *Schimbatu-s-a de-atuncea* firea (Tribuna): *De-atunci totuna este* firea (1893 şi urm.).

82 *Şi* multe nu-s, din cîte-au fost (Tribuna): *Dar* multe nu-s din cîte-au fost (1893 şi urm.).

83 Ileana nu-i azi nicăirea (Tribuna): *Azi nu-i Ileana* nicăirea (1893 și urm.).

Pentru următoarea strofă reproducem textul din *Tribuna:*

86—90

Dar Soarele-i tot viu, tot tace;
Ileana nu-i mai arde-n gînd,
De dorul ei năcaz nu-și face,
Cu toate-aceste tot îi place
De brîu să rîză cînd și cînd.

86 Dar Soarele-n văzduhuri pline (1893): *Iar* Soarele-n văzduhuri pline (1897 și urm.).

91 Astfel, rîzînd cu haz de fată (Tribuna): *Dac-ai murit, frumoasă fată* (1893 și urm.).

92 În gînd ni-o dă el tot mereu (Tribuna): *Furatul brîu e viu* mereu (1893 și urm.).

94 Un brîu de foc *Soarele*-arată (Tribuna): Un brîu de foc *pe cer s*-arată (1893 și urm.).

C. Dobrogeanu-Gherea apreciază că în *Brîul Cosinzenii* George Coșbuc atinge „idealul întreg al personificării artistice", dar nu fragmentar, „nu în cutare sau cutare strofă, ci în armonia superioară a întregei poeme, una din cele mai frumoase din cîte a scris Coșbuc" (*Studii critice*, II, 1956, p. 220). Și apoi explică în ce constă această valoare artistică enunțată:

„Ceea ce face valoarea cu totul superioară a acestei creațiuni poetice nu e numai zugrăvirea dragostei — deși dragostea în această poemă e atît de sănătoasă, caldă, ademenitoare — și nici numai zugrăvirea minunată a naturii, deși o zi de vară cu ploaie caldă, cu soare și curcubeu, cu tunete și fulgere îndepărtate e evocată cu o putere artistică incomparabilă, dar ceea ce face mai ales valoarea superioară a acestei creațiuni minunate e armonia în care se topesc dragostea și natura toată, transformîndu-se una în alta".

Fără îndoială că *Brîul Cosinzenii* conține și elemente eminesciene din *Povestea teiului*, din *Luceafărul*, într-o viziune însă particulară, tributară unei viziuni folclorice. Despre sursa populară a acestei poezii amintește și D. Caracostea în studiul *Un examen de conștiință literară în 1915;* IV. *Atitudini față de literatura poporană*, în *Drum drept*, X, nr. 44, 29 noiembrie 1915, p. 704—705:

„Cît privește pe *Coșbuc*, latura poporană are la el o coloratură specială. A fost în activitatea lui îndeosebi o perioadă, între 1887—1889, cînd era stăpînit de gîndul de a da în o serie de balade, larg concepute,

esenţa felului poporan de a vedea viaţa. Unele din balade sînt cunoscute, altele, ca *Tilinca*, *Rodovica*, *Ceas rău*, *Tulnic şi Lioara*, în care se văd elemente din *Arghir şi Elena*, au rămas în colecţia *Tribunei*. Ceea ce e surprinzător la Coşbuc este că el a văzut cîteodată însemnătatea elementului poporan nu în cadrul unei poveşti, ci în esenţa vieţii poporane. Nunta la români, moartea în felul filozofiei poporane, credinţa în iubire alcătuiesc fondul real, cîteodată mai larg decît cadrul imaginilor poporane. Se vede de aici cît de felurit poate să fie concepută înrîurirea felului poporan. Dar atît de mult a fost această înrîurire la noi un «fetiş», încît cel mai chemat scriitor pentru a da aspecte ale vieţii poporane s-a oprit, şi nu şi-a putut duce planul la îndeplinire, şi n-a găsit în încunjurimea lui îndemnul să continue.

Părerile lui Coşbuc cu privire la originea motivelor poporane pot să explice sensul unor plăsmuiri ale poetului. El crede că la baza motivelor epice stă un fond comun, primitiv, aric, vădit în străvechile mituri cu caracter cosmogonic. Dincolo de acţiunea personajelor unei balade, unui basm, se poate — crede poetul — întrevedea fenomene şi aspecte ale naturei."

Motivul de la care porneşte Coşbuc în *Brîul Cosinzenei* este de provenienţă populară; o credinţă populară în legătură cu farmecele şi descîntecele de dragoste. În practica unor asemenea acţiuni magice, „curcubeul e reprezentat prin brîul ce-l încing fetele cînd fac farmece" (George Coşbuc, *Descîntecul*, în *Familia*, Oradea, XXXVII, nr. 25, 24 iunie/ 7 iulie 1901, p. 289—291).

p. 92 DUŞMANCELE

Publicată pentru prima oară în *Balade şi idile*, 1893, inclusă fiind în toate ediţiile antume ale acestei culegeri.

Reprodusă în volumul *Versuri şi proză*, Caransebeş, 1897, precum şi în revista *Scena*, Bucureşti, II, nr. 129, 19 mai 1918, deci la scurtă vreme după moartea lui Coşbuc.

Variante:

16 *Nu merg* să-i cer *şi nu-i cerea*m (1893): *N-am mers* să-i cer, *aveam-n-aveam* (1897 şi urm.).

17 *Şi nu-mi va cere* neam de neam (1893): *Şi n-o să-mi meargă* neam de neam (1897 şi urm.).

29 *Cu şorţul rupt, să nu-l visezi* (1893): *Ce şorţ! Nu-ţi vine nici să crezi* (1897 şi urm.).

30 *Că-i din strămoşi! Ce zic să crezi!* (1893): *Fă cruce, fa, să nu-l visezi* (1897 şi urm.).
50 Şi *umblă*-n sat să mai adune (1893): Şi *aleargă*-n sat să mai adune (1897 şi urm.).
56 Evidentă greşeală de tipar: M-apuc să-i spui o vorbă-n poartă (1902 şi urm.). Corect: *poară* (1893, 1897).

Conflictul care animează această poezie depăşeşte sfera eroticii — el se întemeiază mai degrabă pe opoziţia materială, economică şi socială a celor două fete. Critica literară a trecut cu uşurinţă peste conflictul de bază al poeziei *Duşmancele*, generat de antagonismul de clasă, în condiţiile satului cu o ţărănime neomogenă, diferenţiată economic; Dumitru Micu, deşi nu este primul care remarcă acest antagonism, a reuşit să pătrundă în toate semnificaţiile lui. *(Op. cit.*, p. LXXIII-LXXIV.)

Nătîngia fetei este explicată de credinţa populară conform căreia copiii alăptaţi de mame cu mîna stîngă devin nătîngi.

p. 96 COSTEA

Publicată pentru întîia oară în *Balade şi idile*, 1893, fiind inclusă în toate ediţiile antume ale acestei culegeri.

Reprodusă în *Telegraful român*, Sibiu, XLI, nr. 85, 5/17 august 1893, p. 337; *Calendar*, Arad, XL, 1918, p. 196—198.

Variante:

26 Mi-a venit *şi* o să-mi treacă (1893): Mi-a venit, *dar* o să-mi treacă! (1897 şi urm.).

Ion Poenaru, în articolul *Balada românească*, publicat în *Românul*, Arad, II, nr. 115, 27 mai/9 iunie 1912, p. 10, asociază balada *Costea* unei balade a lui D. Anghel:

„Costea are perfectă asemănare cu Oluf, eroul baladei cu motiv scandinav a poetului D. Anghel. Pe Oluf îl ispitesc zînele, iar pe Costea, cei doi camarazi de ostăşie, cari cîntă spre casă de răsună codrul. Amîndoi rezistă ispitelor. Oluf e omorît de Zîna-Zînelor, logodnica lui înnebuneşte; lui Costea îi moare mama, iar el înnebuneşte."

p. 99 SOMNUL CODRILOR

Publicată pentru întîia oară în *Balade şi idile*, 1893, fiind păstrată şi în celelalte ediţii antume ale culegerii.

V a r i a n t e :

27 *Şi* pletele-i cu freamăt îi tremură pe frunte (1893): *Iar* pletele-i cu freamăt îi tremură pe frunte (1897 şi urm.).
38 Năvalnic *dintre* plete-i vuind răsare Vîntul (1893, 1897, 1902, 1907): Năvalnic *din* plete-i vuind răsare Vîntul (1911, 1914, 1916).
54 El calul şi-l întoarce şi drumul *il* arată (1893, 1897): El calul şi-l întoarce şi drumul *îl* arată (1902 şi urm.); credem că ar fi corect *i-l*.

p. 101 RECRUTUL

Publicată mai întîi în *Balade şi idile*, 1893, inclusă fiind în toate ediţiile antume ale acestei culegeri.

Reprodusă în *Calendarul meu*, Făgăraş, I, 1908, p. 67—68.

V a r i a n t e :

15 Stăi cu ea, ce ştii tu *ce*-i spune (1893), evidentă greşeală de tipar: Stăi cu ea, ce ştii tu-i spune (1897 şi urm.).
49 *Orişiunde-o vezi*, tu treci (1893): *Dac-o fi pe drum*, tu treci (1897 şi urm.).
50 *Singură pe drum* o lasă (1893): *Zi că eşti grăbit*, *şi*-o lasă (1897 şi urm.).

D. Evolceanu constata că în această poezie există „un ton într-adevăr original, un humorism într-adevăr poetic, înrudit de aproape cu humorul englez şi neavînd nici o asemănare cu spiritul muşcător al francezilor“ *(op. cit.*, p. 959).

D.A. Teodoru comentează şi el *Recrutul* făcînd unele asociaţii interesante: „Ciudată poezie sau, mai degrabă, ciudat titlu, ar zice cineva; în cele 15 strofe cîte o alcătuiesc, nu e nici o vorbă despre oaste, despre sorţi, şi totuşi poezia e intitulată *Recrutul!* De ce nu *Plecarea?* sau *Despărţirea?...*

Ce interes dramatic nu răspîndeşte peste toată poezia singur cuvîntul care-i slujeşte drept titlu! Ca atinse de o baghetă magică, ne răsar în minte toate scenele dureroase de plînsete în sat, de despărţiri sfîşietoare la poarta cazărmilor, ne răsar înaintea ochilor acele figuri încă sănătoase pe care s-a întins paloarea morţii şi care au lăsat, poate, plug în brazdă, soră şi fraţi mici, ibovnică — poate tată, nevastă şi copil — şi care, fără să ştie de ce, fără să priceapă pentru ce, *trebuie* să plece...“ *(Op. cit.*, p. 13—14.)

După acest comentariu destul de departe de sensul imediat şi mult mai restrîns al poeziei lui Coşbuc, unde frămîntările sînt limitate strict la sentimentul puternic al iubirii, la gelozia sălbatică a flăcăului care trebuie să plece la oaste, D.A. Teodoru se apropie de obiect şi constată zbuciumul şi contradicţiile din gîndirea şi inima flăcăului care se desparte de iubita sa:

„Acum pricepem naivitatea lui, lipsa lui de judecată, nelămurirea vorbelor lui, teama lui de a numi lucrurile pe nume, contrazicerile lui nenumărate, stăruinţa pe care o pune către ţelul încă întunecat... toate acestea acum sînt limpezi, toate acestea semnele *(sic!)* pline de viaţă ale aceluiaşi sentiment: dragostea, puternica dragoste, sentimentul profund în tot ce era ea mai omenesc, profund în tot ce are ea mai specific ţărănesc:

Căci fac moarte
Pentru ea!"

C. Dobrogeanu-Gherea subliniază şi el contradicţiile şi nesiguranţa care-l chinuie pe recrut în legătură cu fidelitatea iubitei sale; sentimentele sînt „violente": „Deosebirea între sentimente se arată mai ales cînd sunt ajunse la cel mai mare grad de expansiune. În *Recrutul* şi în *Cîntecul fusului*, în amîndouă e zugrăvită durerea pricinuită de dragoste; dar pe cînd fata voieşte să se omoare, flăcăul vrea să omoare" *(Studii critice*, II, 1956, p. 205).

p. 104 CAROL IX

Publicată pentru prima oară în *Tribuna*, Sibiu, VI, nr. 8, 12/24 ianuarie 1889, p. 29, cu titlul *Furia violonistului.*

Inclusă în *Balade şi idile*, 1893, şi în celelalte ediţii antume ale acestei culegeri cu titlul *Carol IX*, precum şi în volumul *Balade*, Bucureşti, 1913.

V a r i a n t e :

1 La Saint-Germain *în turn* de mult au dat (Tribuna): La Saint-Germain de mult *s-a* dat (1893 şi urm.).

2 Signal. *Şi beat de urlete şi vaier* (Tribuna): Signal, *că s-a deschis de-acum mormîntul* (1893 şi urm.).

3 În *aburi se-mbrăcase cruntul aer* (Tribuna): În *sînge Noaptea şi-a scăldat vestmîntul* (1893 şi urm.).

4 *Al nopții, iar Parisul*, spintecat (Tribuna): *Să-l puie giulgi pe morți. Și*, spintecat (1893, 1897, 1902): *Să-l puie giulgi pe morți. Și* spint*i*cat (1907, 1911, 1914, 1916).

5 De plumbi, *era ca robul tăvălit* în sînge (Tribuna): De plumbi, *gemea Parisul, cum* în sînge (1893 și urm.)

6 *Cînd de dureri se-ntinde* și *se* strînge (Tribuna): *Un laș rănit să-ntinde* și *să* strînge (1893, 1897, 1902): *Un laș rănit se-ntinde* și *se* strînge (1907, 1911, 1914, 1916).

7 *Cînd cu ochi întorși, cu pumni încîrceiați* (Tribuna): *Cu răgnet zvîrcolind mișelu-i trup* (1893, 1897): *Cu răcnet zvîrcolind mișelu-i trup* (1902 și urm.).

8 *Și* dinții plini de spumă *rup turbați* (Tribuna): *Cînd* dinții *lui cei* plini de spumă *rup* (1893 și urm.). Strofa care urmează este radical diferită la apariția în *Tribuna:*

10—18 Și-n timpul cînd năimiții lui Carol
Zdrobeau pe cei surprinși, făcînd troiene
Din schilavi morți, pe sofa prins alene
Cînta-n vioară regele un cînt domol
Și piu ca ruga mamei la mormîntul
Băieților. Sarcasm îi era cîntul.
Ce liniște! Pe buze cît fior
De zîmbet cald! Dar ca rupturi de nor
Așa-i fierbea prin suflet.

19 *Destoinicele coarde, tremurînd* (Tribuna): *Sarcastic coardele vibrînd* (1893 și urm.).

20 Sub *plimbetul de arc* îndămînatic (Tribuna): Sub *mîna cea cu joc* îndămînatic (1893, 1897, 1902): Sub *mîna cea cu joc* 'ndemînatic (1907, 1911, 1914, 1916).

21 Gemeau acum *greţos*, urlau sălbatic (Tribuna): Gemeau acum *scîrbos*, urlau sălbatic (1893 și urm.).

22 Și *regele, ca fulgerat d-un gînd* (Tribuna): Și-*artistul lor urla și el, rîzînd* (1893 și urm.).

23 *Al crimei, a pus grabnic violina* (Tribuna): *„S-aduci pe Enric! strigă el și lasă* (1893 și urm).

24 *Pe masă; blond îl aurea lumina* (Tribuna): *Vioara lîngă el pe-un colț de masă* (1893 și urm.).

25 *Din naltul candelabru și-l făcea* (Tribuna): *Pe Enric, mai curînd! Nu pot cînta!*“ (1893 și urm.).

26 *Mai palid. „Vie Henric! Eu aș vrea* (Tribuna): *Plimbîndu-se grăbit, el aștepta* (1893 și urm.).

27 *Să-l văd!*“ *Și-a venit Henric* (Tribuna): *Și-n urmă vine Enric* (1893 și urm.).

28 „Ce-i asta, sir? Aud *mereu d*-un ceas (Tribuna): „Ce-i asta, sir! Aud *de*-un ceas (1893 şi urm.).
29 Tr*ă*sniri de puşti şi *zornete de armă* (Tribuna): Tr*o*sniri de puşti şi *răcnete nebune* (1893 şi urm.).
30 *Simţesc* miros de sînge, *sună larmă* (Tribuna): *Eu simţ* miros de sînge. *Rege, spune!* (1893, 1897): *Eu simt* miros de sînge. *Rege, spune!* (1902 şi urm.).
31 *Pe străzi*, şi eu stau prins!“ Atunci a tras (Tribuna): Şi eu stau prins, *de ce?*“ Atunci a tras (1893 şi urm.).
32 *Gardinele* şi, deschizînd fereast*a* (Tribuna): *Perdelele* şi, deschizînd fereast*a* (1893, 1897, 1902): *Perdelele* şi, deschizînd fereast*r*a (1907, 1911, 1914, 1916).
33 Carol a hohotit: „*Hah, asta, asta!* (Tribuna): Carol a hohotit: „*Mă-ntrebi ce-i asta?* (1893 şi urm.).
34 Sînt cîn*ii care* mor! Sînt hughenoţi! (Tribuna): Sînt cîn*i ce* mor *pe drum*, sînt hughenoţi (1893 şi urm.).
35 Eu vreau să scap de ei, să *moară* toţi (Tribuna): Eu vreau să scap de ei, să *piară* toţi (1893 şi urm.).
37 Cu paşii largi şi *deşi, din piept suflînd* (Tribuna): Cu paşii largi şi *tremurînd* (1893 şi urm.).
38 *Ca viforul, şi faţa-i era pală* (Tribuna): *Ca omul beat de-o clipă bestială* (1893 şi urm.).
39 Carol, *el se plimba* prin sală (Tribuna): Carol *trecea înviforat* prin sală (1893 şi urm.).
41 Lipseşte din ediţiile 1911, 1914, 1916.
42 „*Tu ce eşti, ha*, eşti hughenot?“ —„Eu, rege? (Tribuna): Eşti hughenot *şi tu, aşa-i?*“ „Eu, rege? (1893 şi urm.).
46 „*Aşa, aşa, tu ţii!*“ *Ş*-atunci el supt (Tribuna): *Tu crezi ce vrei! Şi*-atunci el supt (1893 şi urm.).
47 De furie, *lovi turbat în masă* (Tribuna): De furie: *Ce-i cîne, azi să moară*“ (1893 şi urm.).
48 *Cu pumnul, şi sub dinţi sta buza-i trasă* (Tribuna): *Izbi cu pumnu-n masă spre vioară* (1893 şi urm.).
50 *Roş sînge* i-a ţ*î*şnit din lovitură (Tribuna): *Cald sîngele*-a ţ*î*şnit din lovitură (1893, 1897, 1902, 1907): *Cald sîngele*-a ţ*î*şnit din lovitură (1911, 1914, 1916).
51 El, de dureri, *nevrînd şi*-a dus la gură (Tribuna): El, de dureri, *urlînd* a dus la gură (1893 şi urm.).
52 Zdrobitul pumn *şi-atunci*, înnebunit (Tribuna): Zdrobitul pumn *şi-apoi*, înnebunit (1893 şi urm.).

53 *A prins o carabină* şi-a *ţintit* (Tribuna): *S-a tras doi paşi năvalnici* şi-a *ţintit* (1893 şi urm.).
54 *Să tragă foc în Henric* (Tribuna): *În Enric carabina* (1893 şi urm.).
55 *Ca scut vioara preste piept*, din cot (Tribuna): *Făcînd vioara scut*, din cot (1893 şi urm.).
56 Alt scut: „*Cu pumnul tu* ai fi zdrobit-o (Tribuna): Alt scut *făcînd*: „*Ei, dă!* Ai fi zdrobit-o (1893 şi urm.).
57 *Şi, dacă eu grăbit ţi*-am mîntuit-o (Tribuna): *Cu pumnul; tot atît: De*-am mîntuit-o (1893 şi urm.).
60 *Hai*, dă-mi un om! Un om, pe orişicine! (Tribuna): *Dar* dă-mi un om, un om, pe orişicine! (1893 şi urm.).
61 Vreau *moarte azi de om! Eu turb* s-omor! " (Tribuna): Vreau *carne, sînge, moarte; vreau* s-omor!" (1893 şi urm.).
64 Mînia-i *tremura-ncruntat în* nări (Tribuna): Mînia-i *sîngerase-n* nări (1893 şi urm.).
67 Cînd ziua *la ameazi stă albă*-n zări (Tribuna): Cînd ziua *cîteodată iese*-n zări (1893 şi urm.).
68 *Mai alb Carol, cînd şi-a văzut cumnatul* (Tribuna): *Aşa era. O viperă flămîndă* (1893 şi urm.).
69 *Stînd tot în sală, a bătut cu stratul* (Tribuna): *Şi cînd s-a-ntors, cu arma fumegîndă* (1893 şi urm.).
70 *Grăbitei puşti* şi, ca un scos din minţi (Tribuna): *Bătu-n pămînt* şi, ca un scos din minţi (1893 şi urm.).

Baladă cu subiect istoric, inspirată din luptele religioase din Franţa dintre catolici şi protestanţi (hughenoţi), *Carol IX* evocă una din scenele înfiorătoarei nopţi a Sfîntului Bartolomeu (23 spre 24 august 1572). Istoria consemnează cruzimea lui Carol IX, care trăgea cu arma în trecători. În poezie este vorba şi despre Henric de Navarra, cumnatul lui Carol IX, care fusese făcut prizonier la curtea regală (de către Carol IX), de unde evadează. Protestanţii (din care fuseseră ucişi în sălbatica noapte circa 30.000) s-au organizat şi politic şi au reuşit să obţină libertatea cultului prin edictul de la Beaulieu din 6 mai 1576.

p. 107 FRAGMENT

Publicată pentru întîia oară în *Balade şi idile*, 1893, inclusă fiind în toate ediţiile antume ale acestei culegeri.

V a r i a n t e *:*

7 Şi dînsul vrea să iasă prin noapte şi furtună (1893): *Dar* dînsul vrea să iasă prin noapte şi furtună (1897 şi urm.).

11 Nu-şi ia nici ziua bună, nu-i vrednic*ă* să-i deie (1893, 1897, 1902, 1907): Nu-şi ia nici ziua bună, nu-i vrednic să-i deie (1911, 1914, 1916).

35 Cînd n-a putut tot cerul cu-ntregul *lui* potop! (1893, 1897, 1902, 1907): Cînd n-a putut tot cerul cu-ntregul potop! (1911, 1914, 1916).

Pe lîngă evidenta influenţă a lui Eminescu *(Venere şi Madonă)*, la originea poeziei lui Coşbuc, aşa cum a arătat Eugen Lovinescu *(Critice*, ed. II, vol. III, 1920, p. 144—146), stă un poem indian, *Forţa lacrimilor*, al poetului Amaru (din care se mai găsesc, în manuscrisele lui Coşbuc, versuri traduse, de bună seamă, după o versiune germană). Din opera acestuia a apărut în româneşte *Grădina iubirei* în traducerea lui George I. Stratulat, Bucureşti, 1915, în Biblioteca Minervei, nr. 207. Primul poem din acest volumaş, la p.5, este *Forţa lacrimilor:*

„Fără să-ncerce să-l oprească, apucîndu-l de vestmînt, fără să-şi întindă braţele să-i împiedice ieşirea, fără să-i cadă la picioare, fără chiar să-i fi rostit mîntuitoarea vorbă: «Rămîi!», ea îşi întoarse spre el doar frumoşii ochi încărcaţi de tristeţe. Şi amantul acesta, care, cu tot potopul de ploaie, era gata să plece, la lacrimile amantei lui, se simte oprit ca de revărsarea unui fluviu."

„*Fragmentul* lui Coşbuc are o mai mare dezvoltare epică. Ai crede că e numai o reminiscenţă literară. Comparînd poeziile, te convingi însă că poetul a avut dinainte textul lui Amaru, de care s-a ţinut strîns pînă şi în unele amănunte destul de umile." (Eugen Lovinescu, *loc. cit.)* Criticul, după ce reproduce prima parte a poemului lui Amaru şi constată că la Coşbuc, pentru această parte, avem o traducere exactă, evidenţiază distanţarea, în continuare, a poetului român de originarul sanscrit.

p. 109 POPASUL ŢIGANILOR
(după Geibel)

Publicată pentru prima oară în *Minerva*, Bistriţa, III, nr. 11, 1/13 iunie 1893, p. 101 (cam în acelaşi timp în care ieşise de sub tipar ediţia I din *Balade şi idile)*.

Reprodusă în *Familia*, XL, nr. 11, 14/27 martie 1904, p. 122; *Gazeta Transilvaniei*, Braşov, LXX, nr. 225, 12 octombie 1907.

Inclusă în toate ediţiile antume ale culegerii *Balade şi idile.*

În ediţia din 1893 a *Baladelor şi idilelor*, Coşbuc indica doar la cuprins *„după Geibel"*, începînd cu cea de a doua ediţie, din 1897, indicaţia apărînd chiar sub titlul poeziei. Este de fapt o traducere fidelă a poeziei lui Geibel, *Zigeunerleben;* avem acelaşi număr de strofe, aceeaşi lungime şi ritmică a versurilor, cu neesenţiale deosebiri. Dăm originarul german al poeziei, reprodus după Emanuel Geibel's *Gesammelte Werke* in acht Bänden, erster Band, dritte Ausgabe, Stuttgart, 1893, p. 4—5:

ZIGEUNERLEBEN

Im Schatten des Waldes, im Buchengezweig,
Da regt sich und raschelt's und flüstert zugleich,
Es flackern die Flammen, es gaukelt der Schein
Und bunte Gestalten, um Laub und Gestein.

Das ist der Zigeuner bewegliche Schar,
Mit blitzendem Aug' und mit wallendem Haar,
Gesäugt an des Niles geheiligter Flut,
Gebräunt von Hispaniens südlicher Glut.

Ums lodernde Feuer im schwellenden Grün,
Da lagern die Männer verwildert und kühn,
Da kauern die Weiber und rüsten das Mahl
Und füllen geschäftig den alten Pokal.

Und Sagen und Lieder ertőnen im Rund,
Wie Spaniens Garten so blühend und bunt,
Und magische Sprüche für Not und Gefahr
Verkündet die Alte der horchenden Schar.

Schwarzäugige Mädchen beginnen den Tanz;
Da sprühen die Fackeln im rőtlichen Glanz,
Heiss lockt die Guitarre, die Zimbel erklingt,
Wie wilder und wilder der Reigen sich schlingt.

Dann ruhn sie ermüdet vom nächtlichen Reihn;
Es rauschen die Wipfel in Schlummer sie ein,
Und die aus der sonnigen Heimat verbannt,
Sie schauen im Traum das gesegnete Land.

Doch wie nun im Osten der Morgen erwacht,
Verlőschen die schőnen Gebilde der Nacht;
Laut scharret das Maultier bei Tagesbeginn,
Fort ziehn die Gestalten. Wer sagt dir, wohin?

Publicată mai întîi în *Foaia interesantă*, Bucureşti, I, nr. 3, 26 ianuarie 1897, p. 2.

Reprodusă în *Patria*, Bucureşti, I, nr. 37, 1897, p. 1; *Libertatea*, Orăştie, I, nr. 54, 25 decembrie 1902, p. 4; *Foaia poporului*, Sibiu, XI, nr. 1, 11 ianuarie 1903, p. 5; *Versuri şi proză*, Caransebeş, 1897. Începînd cu cea de a II-a ediţie din 1897 a *Baladelor şi idilelor*, inclusă în toate ediţiile pe care le-a îngrijit Coşbuc din această culegere.

Variante:

6 Pleacă *repede călare* (Foaia interesantă): Pleacă-*n grabă ca să vadă* (1897 şi urm.).

7 *Să găsească pe bărbat* (Foaia interesantă): *Dacă e adevărat* (1897 şi urm.).

18 Curţii. Şi *cu vorbe bune* (Foaia interesantă): Curţii. Şi, *ochindu-l bine* (1897 şi urm.).

19 *Intră lordul John în curte* (Foaia interesantă): *Lordul drept spre dînsul vine* (1897 şi urm.).

38 *Spune, ce mai vrei cu mine?* (Foaia interesantă): *Auzi tu, cu ce gînd vine!*" (1897 şi urm.).

Această baladă a lui Coşbuc, de inspiraţie străină şi într-o manieră umoristică englezească, îşi are izvorul într-o broşură conţinînd glume, anecdote. Ipoteza lui Nicolae Drăganu referitoare la preluarea motivului de la autori străini a fost confirmată de cercetarea lui Titus Pîrvulescu; acesta a dat peste izvorul baladei lui Coşbuc şi a publicat un studiu, *Izvorul poeziei „Lordul John" de G. Coşbuc*, în *Luceafărul*, IV, nr. 18, 15 septembrie 1961, în care, după ce reproduce anecdota respectivă, comentează modificările aduse de poetul român:

„Întîmplarea a făcut ca, urmărind alte lucruri, tot în legătură cu Coşbuc, să găsesc, în broşura lui Dimitrie Iarcu, intitulată *Efemeride (anecdote) sau Românul glumeţ* (Tipografia Colegiului «Sf. Sava», 1857, aflată în Biblioteca Academiei Române, cota A/28.900, la p. 29), anecdota 63, în care sînt aproape toate elementele din cunoscuta poezie *Lordul John* a lui G. Coşbuc. Iată, cu ortografia şi punctuaţia din broşură, anecdota:

«Un lord din Londra, iubitoru de întrecere la luptă, a plecatu tocmai la Scoţia, unde era unul vestit pentru puterea şi meşteşugul ce avea la luptă. Acesta la venirea lordului se afla muncind la o ţarină

nu departe de casa sa. Lordul, descălecînd, se apropie de dînsul ţiindu-şi calul de frîu, pe urmă, legîndu-l de un pom: „Tovarăşe, i zise el, am auzit multe vorbindu-se de tine, şi de aceea am făcut o aşa lungă călătorie, numai ca să ne cercăm şi amîndoi să vedem care pe care va trînti". Scoţianul, fără să-i răspundă, lăsă sapa jos din mînă, lu apucă cu mîinile de mijloc şi-l aruncă peste gard afară din ţarină, şi cu cea mai mare răceală se apucă earăşi de lucrul său. Pe urmă, uitîndu-se la dînsul cum abia se scula de jos, i zice: „Mai altceva să-mi mai zici?" „Nimic, îi răspunse lordul, decît, mă rog, azvîrle-mi şi cel cal dincoaci."»

Stilul greoi, unele întorsături de frază silite ne fac să bănuim că D. Iarcu nu a reelaborat anecdota citită sau auzită, ci a tradus-o. A citit Coşbuc anecdota în texul lui Iarcu sau în vreo culegere de anecdote? Ţinînd seama de elementele care se află atît în anecdotă, cît şi în *Lordul John*, şi, mai ales, de felul deosebirilor dintre ele şi tonul general şi de semnificaţia pe care o capătă anecdota trecînd prin sufletul şi mintea lui Coşbuc, ajungem la convingerea că George Coşbuc a cunoscut anecdota în forma pe care i-a dat-o Iarcu..."

Titus Pîrvulescu arată în continuare care au fost modificările aduse de Coşbuc anecdotei, conchizînd:

„Modificările pe care le-a adus Coşbuc materialului din anecdotă au ajutat poetului să creeze dintr-o snoavă searbădă o poezie plină de mişcare, de prospeţime şi de ironie la adresa unor clase şi orînduiri menite să fie aruncate... «peste gard»."

p. 113 MOARTEA LUI FULGER

Publicată pentru prima oară în *Balade şi idile*, 1893, fiind inclusă în toate ediţiile antume ale acestei culegeri.

Reprodusă şi în *Balade*, Bucureşti, 1913, şi în *Albina*, Bucureşti, XVIII, nr. 4, 26 octombrie 1914, p. 123—125.

V a r i a n t e :

16 Dar roş de sînge-*i* albul tort (1893, 1897, 1902): Dar roş de sînge *e* albul tort (1907, 1911, 1914, 1916).

81 În noaptea *largului* pustiu (1893, 1897): În noaptea *negrului* pustiu (1902 şi urm.).

141 De mila ei şi *de*-ngrozit (1893): De mila ei, şi *sta*-ngrozit (1897 şi urm.).

160 Ne dori mai rău *cu* jalea ta (1893, 1897): Ne dori mai rău *ca* jalea ta (1911 şi urm.) (corect: *cu* jalea ta).

Această coloană centrală a proiectatei epopei naționale a lui Coşbuc a tentat la comentarii pe mulți cercetători ai operei sale. Prin conținutul bogat în idei, prin aspectele de viață pe care le conține, prin întrebările legate de sensul existenței, rostului vieții și mai ales de misterul morții, prin toate acestea, *Moartea lui Fulger* solicită un popas prelungit. O să vedem, chiar dacă cu totul tangențial, cum acest poem află germenii încă în cunoştințele elevului Coşbuc din perioada Năsăudului. Este vorba despre versurile:

Ce urmă lasă şoimii-n zbor?
Ce urmă peştii-n apa lor?

O asemenea concepție nu este caracteristică pentru Coşbuc. Ideea o preia de la poetul Jung, citîndu-l în lucrarea sa din 1882, *Despre salutare*, unde citim următoarele:

„*Goethe* numea viața o îndatinare dulce; *Gay* îi zicea partidă de şah; *Lamartine* o definea uşa prin care intri la veşnicie; *Rabelais* îi zicea un joc de culori la fotografie; *Jung* valora viața nici mai mult, nici mai puțin decît *urma ce-o lasă o pasăre în aer, sau urma ce-o lasă un peşte în apă* (s.n.); *Bolintineanu* îi zicea un rîu de rouă; *Hugo* îi zicea icoana anului, în vreme ce *Schiller*, cu entuziasm, zice: «pentru filozof nu e nimic»; *Shakespeare* îi zicea un fluviu în care, dacă te arunci, cu greu sau doară de loc din undele lui nu mai poți scăpa; *Dante* o numea o şcoală de pregătire, iar *Heine* îi zicea o luptă contra naturii. Dintre toate aceste definiții mie mi se pare cea mai bună a lui Heine, asta în adevăr. Viața aşadară e o luptă contra naturii." (Secția documentară George Coşbuc, Arhivele Statului, Năsăud.)

De aici mai desprindem o idee prezentă și în consolările bătrînului sfetnic; opinia lui Heine, pe lîngă alte reformulări din poezie, e prezentă în cuvintele:

Zici fum? O, nu-i adevărat.
Război e de viteji purtat!

Trecem peste încercările lui Grigori N. Lazu de a dovedi că şi în *Moartea lui Fulger* Coşbuc a preluat unele expresii din nu ştim ce poezie populară din Toscana sau chiar dintr-o poezie scrisă de Lazu, la 1866 (Lazu, *op. cit.*, p. 40).

Pasionat cercetător al operei lui Coşbuc, primul şi în ordine cronologică, într-un articol *Coşbuc şi Firdusi* din seria *Studii mărunte despre G. Coşbuc, III*, în *Ramuri*, XVI, nr. 34, 24 septembrie 1922, p. 539—540, G. Bogdan-Duică stabileşte filiații între *Moartea lui Fulger* şi una din operele marelui poet persan. Firduşi i-a fost familiar lui Coşbuc, şi despre aceasta o să vorbim ceva mai mult în momentul

cînd vom comenta *Scrisoarea lui Firdusi către șahul Mahmud*. Influența este vizibilă mai ales în unele laturi ale speculației filozofice, bineînțeles cu rezerva pe care o facem imediat că acele apropieri sau paralelisme s-ar putea explica și prin alte izvoare străine sau românești. În articolul lui Duică este reprodusă și versiunea germană a textului din Firdusi, însoțită de comentarii care stabilesc posibilele puncte de contact dintre cei doi poeți. Reproducem din *Heldensagen des Firdusi*, traduse de Adolf Friedrich conte de Schack, vol. II, Stuttgart, p. 5, povestea lui Sohrab:

Nun hőre, wie die früheren Berichte,
Von Rustems Kampf mit Sohrab die Geschichte!
Erfüllen wird sie dir den Blick mit Zähren
Und wider Rustem dir das Herz empőren.
Wenn die Orange, eh sie noch gereift,
Der kalte Herbstwind von dem Zweige streift,
Willst du darum als ungerecht ihn schelten?
Soll er darum für hart und grausam gelten?
Was weinen wir und klagen wir vergebens?
Der Tod ist doch das Ende jedes Lebens!
Nach seinen Rätseln musst du nimmer fragen;
Der Schleier wird dir nie zurückgeschlagen.
Sein gier'ges Thor hat alle aufgenommen.
Und keiner ist von ihm zurückgekommen.
Doch, wenn wir sterbend in ein bessres Sein
Eingehen, frei von Unruh und von Pein,
So müssen sich, anstatt den Tod zu scheuen,
Der Jüngling und der Brave seiner freuen.
Nicht darfst du staunen, dass das Feuer sengt;
Es brennt, solang es Nahrung noch empfängt,
Es brennt, solang ihm noch ein Brennstoff bleibt,
Nie eine alte Wurzel Sprossen treibt.
Der Hauch des Todes ist ein zehrend Feuer,
Er schont nicht jung, nicht alt, nichts, was dir teuer!
Was trotzt die Jugend auf der Wangen rot?
Ihr, wie dem Alter droht derselbe Tod!
Jedwebem tőnt allhier der Ruf: „Brich auf!"
Stets spornt der Tod das Schicksalsross zum Lauf,
So ward's durch ein gerechtes Los verhängt;
Ein Thor, wer sich zu murren unterfängt!
Die Jugend und das Alter sind gleich viel,
Denn sie gelangen an dasselbe Ziel,
Ist rein dein Herz und ist dein Glaube echt,
So unterwirf dich stumm als Gottes Knecht!
Du musst in Andacht und Gebet beizeiten
Dich auf die letzte Stunde vorbereiten
Hast du dem Diw die Seele nicht ergeben
So brauchst du nicht vor Gottes Spruch zu beben,
Drum handle immer gut auf dieser Erde,
Dass jenseits dir das Heil beschieden werde!

În comentariul său, G. Bogdan-Duică alătură pe Coșbuc de Firdusi și găsește unele puncte comune. Și în poemul filozofic al poetului persan este vorba despre un viteaz ucis, din greșeală, de propriul său tată; urmează apoi jalea mare a mamei. Se constată o apropiere mai ales în tonul filozofic al celor două poeme, cu implicațiile lui mistic-religioase: egalitatea în fața morții, fericirea de dincolo. Ultima strofă din balada lui Coșbuc, în formularea ei artistică, ar avea sîmburele filozofic în următoarele versuri ale lui Firdusi:

versurile 10 — 15

Der Tod ist doch das Ende jedes Lebens! etc.

ar avea corespondent în:

Nu cerceta aceste legi,
Că ești nebun cînd le-nțelegi;

versurile 5—8

Wenn die Orange, ehe sie noch gereift etc.

ar fi:

Din codru rupi o rămurea,
Ce-i pasă codrului de ea,
Ce-i pasă unei lumi întregi
De moartea mea!

Urmărindu-se vers cu vers, se pot găsi și alte similitudini.

Moartea lui Fulger a reținut, în mod deosebit, atenția criticilor chiar de la prima ei publicare; aproape unanim a fost considerată una din cele mai reușite poezii din volumul *Balade și idile*, cea mai bogată în idei, mai complexă, cu o problematică contradictorie, cu idealuri care se exclud, pe parcurs, oglindind frămîntările grave ale spiritului și ale inimii omului într-un moment foarte dureros: moartea unei ființe iubite. Revolte, injurii, blesteme, penitențe, încercări de a defini și înțelege un destin nemilos, compasiunea colectivă, iată direcțiile principale pe care se mișcă lumea ideilor în *Moartea lui Fulger*.

D. Evolceanu, în studiul pe care l-am mai citat (*Baladele și idilele d-lui Coșbuc*, în *Convorbiri literare*, nr. 10, 1894, p. 828—838), încearcă o primă analiză mai amănunțită a conținutului și formei: *Moartea lui Fulger* este „profesia de credință a poetului în materie de religie și filozofie, profesie de credință perfect optimistă și care-l deosebește radical de contemporanii săi..." Cronicarul convorbirist

subliniază elementele populare ale baladei folclorice şi etnografice, descifrează bocetul încărcat de reflecţii, necesitatea imperioasă de a lupta în viaţă, ca expresie a unei concepţii sănătoase, fortifiante, optimiste.

C. Dobrogeanu-Gherea reia şi el unele idei pe care le exprimase Evolceanu, dar stăruie mai mult în interpretare, caută să separe conceptele populare de cele culte în explicarea crezului filozofic care stă la baza baladei. „În *Moartea lui Fulger*, Coşbuc se ridică la cugetările cele mai înalte, atacă problemele cele mai grele din cîte există: a destinului, a scopului şi nimicniciei vieţii şi mai ales problema morţii şi a înfricoşatei veşnicii, şi toate cu aceeaşi limbă simplă, cu aceleaşi imagini, cu aceleaşi cugetări şi simţiminte ale poporului român. Cînd Coşbuc vorbeşte de nimicnicia vieţii, de imensul şi negrul pustiu, de destin, el nu aleargă la filozofia lui Schopenhauer, nici la poezia lui Leopardi sau Lenau. În filozofia, în poezia, în durerea poporului a găsit Coşbuc elementele care-i trebuiau“ (*Studii critice*, II, 1956, p. 227).

Gherea stăruie în mod deosebit asupra optimismului spre care se orientează finalul baladei; criticul disecă, cu multă înţelegere, cuvîntarea bătrînului sfetnic, ca o învăţătură, ca o concluzie finală, ca singura cheie de înţelegere a unei filozofii populare, cu rădăcinile în îndepărtate veacuri de experienţă.

Ion Agîrbiceanu, într-un articol comemorativ, *George Coşbuc. Cu prilejul alor zece ani de la moarte*, publicat în revista *Transilvania*, LIX, nr. 5, 1928, p. 405—407, în legătură cu *Moartea lui Fulger*, face aprecieri care merită a fi citate cel puţin fragmentar:

„Se pusese pe sine însuşi în faţa morţii ca spectator. Şi nu avem alte versuri româneşti în care durerea părinţilor în faţa fulgerătoarei morţi a fiului, durerea spectatorului să fi fost mai cumplit simţită, mai monumental exprimată...

Această concepţie Coşbuc a avut-o ca om, ca poet, ca gînditor, şi ea nu e alta decît aceea a neamului nostru, din adîncurile sufleteşti ale căruia a vorbit, cu care s-a identificat deplin prin însăşi structura şi moştenirea lui sufletească...

Bătrînul e personificarea sufletului popular, a înţelepciunii străvechi a neamului, şi aprobîndu-l pe el, Coşbuc ne arată şi concepţia sa asupra lumii şi vieţii.

De ce să-ntrebi viaţa ce-i?
. . . .
Că multe-s tari cum credem noi,
Şi mîne, nu-s!

Iar concepţia bătrînului asupra lumii şi vieţii e completată şi concentrată, în aprobarea poetului, de glasul ce se ridica din «bubuitul frînt al bulgărilor de pămînt»:

Nu cerceta aceste legi
. . . .
Ce-i pasă unei lumi întregi
De moartea mea!

Este atitudinea naţiei noastre în faţa vieţii şi a morţii. A-şi plînge pe cei duşi cu mare frîngere de inimă, ca la sfîrşitul lumii, dar a şti că plînsul e zadarnic: legile lumii nu pot fi biruite; a te resemna în ceea ce nu poţi schimba, mîngîindu-te cu credinţa creştină şi străveche, tracă, a nemuririi:

Mă-ndoiesc, dar nu mă frîng
Gîndurile morţii;
. . . .

A nu închide ochii, cînd durerea-ţi dă răgaz, în faţa frumuseţilor şi bucuriilor vieţii; a te încleşta cu eroism în lupta ei, a-ţi trăi viaţa — iată concepţia naţiei noastre şi a cîntăreţului său G. Coşbuc asupra lumii şi a vieţii.

La temeiul ei stă un puternic fond de sănătate şi optimism, viaţa să ne-o trăim aşa cum ni-e dată, cum ne-o putem lupta; din gîndurile negre ale morţii nu te alegi cu nimic: un tînguit zadarnic. Ceea ce nu împiedecă însă simţirea pînă în adînc a marilor dureri, şi mai ales a acelei capitale care paşte pe pămînteni, a morţii."

Credem că nu greşim dacă afirmăm că această concepţie a poporului nostru cu care se încheie şi frumoasa evocare citată de noi mai sus este explicată chiar de poet în articolul *Bocetul*, publicat în *Familia*, Oradea, XXXVII, nr. 24, 17/30 iunie 1901, p. 277—279; Coşbuc, pornind de la versurile:

Ticălos tu, om de lut,
Că te baţi cu gînduri mult,

versuri care conţin un crez de viaţă pe care-l găsim şi în *Moartea lui Fulger*, stăruie asupra optimismului poporului român, ilustrat prin bocet:

„...Poporul are o concepţie optimistă a vieţii. Şi de aceea poporul nostru plînge pe cel mort, îl tînguieşte de curmarea vieţii. Iar popoarele care au avut sau au o concepţie curat pesimistă într-această privinţă petrec cu jocuri şi cu cîntece vesele pe cel mort şi se bucură că stîngîndu-se o viaţă de om s-a curmat un rău trimis de soartă ori de zei. Românul, oricît de asuprit, oricît de amărît ar fi, nu-şi cere moartea,

nu se bucură de ea; nu o privește ca pe o mîntuitoare (nici chiar în înțelesul învățăturii creștine)... Pentru român moartea e totdeauna o siluire a voinței sale, pentru că el iubește viața așa cum i s-a dat și vrea să trăiască..."

p. 120 UN CÎNTEC BARBAR

Publicată în *Balade și idile* din 1893 și în celelalte ediții îngrijite de poet ale acestei culegeri.

Variante:

62 Pr*e* cît ni-e de plină măsura (1893): P*e* cît ni-e de plină măsura (1897 și urm.).

63 *Ne vei cunoaște tu* ura (1893): *Vedè-vei ce multă ni-e* ura (1897, 1902, 1907): *Vedea-vei ce multă ni-e* ura (1911, 1914, 1916).

E un cîntec al bărbăției, ca și *Decebal cătră popor*, *Noi vrem pămînt!* și *In opressores* (atît cea din 1894, cît și cea postumă din *Viața românească*, 1920, nr.1). Înainte de a reține cîteva din cele mai substanțiale aprecieri critice pe marginea acestei poezii, e necesar să aducem o precizare referitoare la geneza ei: s-a afirmat că ar fi vorba despre luptele dintre daci și romani; s-a mai afirmat că *Un cîntec barbar* ar fi fost inspirată, ca și *In opressores*, de frămîntările politice din Transilvania în perioada *Memorandum*-ului, că ar fi, deci, o chemare indirectă la lupta contemporană a românilor transilvăneni împotriva politicii de deznaționalizare. În acest sens, poezia ar avea și un caracter alegoric. Explicarea alegoriei o găsim în *Cuvîntarea de predare* (a bustului poetului, dezvelit la Năsăud, în 1926) rostită de profesorul Ion Păcurariu, care mărturisește că: „În această poezie — *știu din gura poetului* (s.n.) — romanul este asupritorul poporului românesc din Ardeal, iar dacul barbar este românul asuprit". *(Anuarul liceului grănicieresc „Gh. Coșbuc", din Năsăud, anul școlar 1925—1926*, capitolul *Serbarea de dezvelire a bustului poetului Gh. Coșbuc*, p. 6—8.*)*

Cu o singură excepție, comentariile critice la *Un cîntec barbar* sînt favorabile, aproape elogioase, mai ales în direcția sublinierii energiei și avîntului extraordinar care o caracterizează.

D. Evolceanu raportează *Un cîntec barbar* la *Rugăciunea unui dac* a lui Eminescu, la *Andromaca* lui Racine:

„Dacă apropiem acest cîntec de geniala *Rugăciune a unui dac* a lui Eminescu, vedem mai bine decît în orice altă poezie deosebirea

radicală a celor doi poeţi. Dacul lui Eminescu e resignat la toate: durerile pe care a avut să le sufere de la împilători trebuie să fi fost aşa de mari, încît el nici nu le mai aminteşte nici cu un cuvînt măcar. Durerea a ajuns la sublim, cum se poate vedea într-un pasaj celebru din *Andromaque* a lui Racine, în care Oreste, care a ajuns la culmea nenorocirilor imaginabile, doreşte să le vadă realizate într-un grad şi mai înalt. Tot aşa e şi dacul lui Eminescu, ba încă el a ajuns la o impasibilitate filozofică, şi-şi începe monologul cu un sistem de cosmogonie, şi numai mai tîrziu trece la partea subiectivă. Cu desăvîrşire altul e optimistul adorator al lui Zamolxe din cîntecul d-lui Coşbuc. A suferit şi el de la romani, curajul însă nu l-a pierdut, ci, din contra, ura şi setea de răzbunare au ajuns la sublim, după cum la celălalt disperarea. De aici acea grămădire de imagini de furie războinică şi de vandalism, şi care trebuia să culmineze în versul din urmă, care ar părea poate prea riscat. Răzbunarea, un sentiment perfect optimist, în faţa abnegaţiei pesimiste — iată cei doi poeţi comparaţi şi deosebirea dintre dînşii" *(op. cit.*, p. 960—961).

Comentînd poezia *Un cîntec barbar*, Gherea subliniază forţa extraordinară a talentului lui Coşbuc în dezvoltarea unor teme războinice *(Studii critice*, II, 1956, p. 224—225).

Mihail Dragomirescu susţine că poezii ca *Noi vrem pămînt!* şi *Cîntec barbar* nu sînt de loc caracteristice pentru talentul poetic al lui Coşbuc; rezervele criticului se explică prin întreaga sa concepţie despre funcţia artei, tributară ideologiei literare maioresciene:

„Negreşit, în năzuinţa spre întrupare, un poet, oricît de genial ar fi, este furat de foarte multe ori să cînte fericiri şi dureri, care nu se potrivesc pentru struna lui. Şi oricît de mare efect vor fi avut şi vor fi avînd, în anume cercuri ale societăţii româneşti sau ale ştiinţei literare româneşti, *producţiuni practice* (s.n.) ca *Noi vrem pămînt!* sau *Cîntec barbar*, nu acestea caracterizează firea adîncă a inspiraţiunii poetice a lui Coşbuc" *(George Coşbuc. Însemnătatea lui în evoluţia conştiinţei noastre naţionale*, în *Critice*, II, 1928, p. 64).

Dumitru Micu apropie *Un cîntec barbar* nu numai de Eminescu, ci şi de Arghezi:

„În versuri dogoresc toate flăcările iadului. Mîndra nesupunere ia, de data aceasta, forma sfidării făţişe a duşmanilor puternici; împotriva lor, prin glasul de tunet al dacului, poetul proferează ameninţări apocaliptice. Artistic, acest pamflet se alătură valorilor supreme ale liricii româneşti, ocupînd un loc în imediata vecinătate a *Scrisorii a treia*, a *Prigoanei* şi *Blestemelor* lui Arghezi" *(op. cit.*, p. LXXXVI).

p. 123 GAZEL

Publicată pentru întîia oară în *Balade și idile*, ediția I (1893), fiind inclusă în toate edițiile antume ale acestei culegeri.

Reprodusă în periodicele *Minerva*, Bistrița, III, nr. 13, 1 iulie 1893, p. 121, și în *Foaia poporului*, Sibiu, IV, nr. 29, 14/26 iulie 1896, p. 225

Distihurile *Gazelului* concentrează sentințe și înțelepciune, adunate din experiența vieții sau din lecturi. G. Pienescu explică versurile *Nu uita trăind de corbul/ Și de vulpea lui Esop* prin fabula lui Esop, *Corbul și vulpea*, pe care Coșbuc ar fi găsit-o în ediția scoasă de Petru Bart la Sibiu, în 1795: *Viiața și pildele preaînțeleptului Esop, acum întîiași dată tipărite în zilele prealuminatului și preaînălțatului împărat Franțiscus al doilea. Și cu slobozeniia împăratului crăiescului gubernii a tot Ardealului.* În biblioteca Societății „Virtus romana rediviva" a gimnaziștilor din Năsăud se găsea și viața și pildele lui Esop. Nu încape îndoială că poetul a cunoscut, fie din ediția amintită, fie din altă parte (motivul a fost prelucrat și în alte literaturi, pornind tot de la Esop), fabula în care vicleana vulpe a profitat de prostia corbului. Dacă nu în versiunea lui Petru Bart, apoi cel puțin în vreo versiune franceză, a lui La Fontaine, fabula era cunoscută.

În ultimul distih: *Iar de n-are scop viața/ Fă să aibă clipa scop*, este reformulată concepția horațiană: *carpe diem*. Cu Horațiu, poetul nostru era familiarizat încă de la gimnaziul năsăudean, după cum deducem și din povestirea autobiografică *Heu, quale portentum!* publicată în *Epoca*, III, nr. 355, 19 ianuarie 1897.

p. 124 PĂSTORIȚA

Publicată pentru întîia oară în *Minerva*, Bistrița, III, nr. 10, 15/27 mai 1893, p. 93.

Reprodusă în *Calendarul românului*, XIV, 1902, p. 149. Inclusă în *Balade și idile*, 1893, și în celelalte ediții antume ale acestei culegeri.

V a r i a n t e :

27 Pline de-aur, ce i *le* dete (Minerva): Pline de-aur ce i-*l* dete (1893 și urm.).

Publicarea pentru prima oară în periodicul bistrițean a acestei poezii, cu puțin timp înainte de a apărea în ediția princeps a *Balade-*

lor și idilelor, nu trebuie să ne surprindă. Am văzut că acest periodic era excelent informat în legătură cu intențiile lui Coșbuc de a scoate un volum de versuri, a cărui apariție o anunță și pe care-l recenzează imediat. Poetul avea acolo, la Bistrița, buni cunoscuți: foști colegi de școală de la Năsăud; fratele său, Aurel, era militar în Bistrița etc. Bistrițenii aveau un adevărat cult pentru Coșbuc, îl considerau „năsăudean" de al lor. De altfel, după ce Coșbuc revine în Transilvania (după 1908), bistrițenii îi fac o primire deosebită. Poetul se simțea, de altfel, obligat moralicește să sprijine periodicul românesc din Bistrița. Publicarea *Păstoriței* trebuia să pregătească pe cititori în vederea volumului ce urma să apară.

p. 126 JERTFELE ÎMPĂCĂRII

Publicată pentru prima oară în *Balade și idile*, ediția I (1893); inclusă în toate edițiile îngrijite de poet ale acestei culegeri.

Variante:

53 Frumoase; *între* ele ca draga mea nici una (1893): Frumoase; *și-ntre* ele ca draga mea nici una (1897 și urm.).
94 Din om în om. *Și* astăzi paharnic e Hiltruna (1893): Din om în om. *Iar* astăzi paharnic e Hiltruna (1897 și urm.).
143 Un semn știut *din* bucium (1893, 1897, 1902, 1907): Un semn știut *de* bucium (1911, 1914, 1916).

p. 132 PRAHOVA

Publicată pentru prima oară în revista *Lumea ilustrată*, București, I, nr. 23, 1892, p. 658—659.
Inclusă în toate edițiile antume ale culegerii *Balade și idile*.

Variante:

152 Batjocoritoru*l* glas (Lumea ilustrată, 1893): Batjocoritoru-*i* glas (1897 și urm.).

C. Dobrogeanu-Gherea reține frumusețea artistică a personificării rîului din poezia *Prahova* sub chipul unei fete frumoase:
„Nu-i vorba, aici personificarea e și mai lesne de făcut, pentru că aici amîndoi termenii de comparație sunt reali, concreți. În unele

strofe, poetul nostru atinge aproape idealul personificărilor artistice. Spre pildă, în strofa următoare:

Vino-ncet pe-aici, iubito!
....
Printre șoptitorii brazi.

Aici iluzia artistică produsă de poet e așa de mare, încît Prahova pare într-adevăr transfigurată prin arta miraculoasă a poetului într-o fată frumoasă, iar fata, în Prahova, încîntătoare, și amîndouă într-o ființă minunată ce întrunește într-o armonie superioară frumusețea și-a uneia, și-a alteia.

În *Prahova* nu toate strofele sunt de aceeași putere, și una care ne pare chiar nereușită e următoarea:

Cîteodată, mînioasă,
Spumegînd la cotituri,
Te azvîrli vuind la vale...

Aceea care, mînioasă, spumegînd, se azvîrle la cotituri vuind în vale, nu e nici frumoasă, nici fată, adică nu e frumoasă ca fată, dar e frumoasă ca Prahova, și astfel armonia între cei doi termeni e distrusă, vraja e ruptă, și noi vedem Prahova, și nu fata, și degeaba urmează poetul:

Dar așa ești mai frumoasă!
....
Liniștitelor păduri.

Și aici noi urmăm a vedea Prahova sălbatecă și frumoasă, iar nu fata“ *(Studii critice,* II, 1956, p. 219).

p. 137 LA PÎRÎU

Publicată pentru întîia oară în revista *Lumea ilustrată*, București, I, nr. 22, 1892, p. 614.

Inclusă în toate edițiile îngrijite de poet ale culegerii *Balade și idile.*

V a r i a n t e:

22 *Îl pune* focu-n drumul tău! (Lumea ilustrată, 1893, 1897, 1902, 1907, 1911): *Mi-l puse* focu-n drumul tău! (1914, 1916).
27 *Ar* vrea de el să-și bată joc (Lumea ilustrată, 1893, 1897, 1902, 1907, 1911): *Și* vrea de el să-și bată joc (1914, 1916).

58 „Dar nu-i *un munte*, poţi să treci (Lumea ilustrată, 1893, 1897, 1902, 1907, 1911): „Dar nu-i *cît Oltul*, poţi să-*l* treci (1914, 1916).
63 De-atunci şi peste *Olt* treceai" (Lumea ilustrată, 1893, 1897, 1902, 1907, 1911): De-atunci şi peste *mări* treceai "(1914, 1916).

p. 140 FRESCO-RITORNELE
(improvizări)

Publicată mai întîi în *Lumea ilustrată*, Bucureşti, I, nr. 14, 1892, p. 406, sub titlul *Ritornele*, nenumerotate, avînd zece terţine; tot în această revistă bucureşteană, în acelaşi an, nr. 16, p. 431, Coşbuc publică alte nouă terţine sub titlul *Fresco-ritornele*, numerotate de la 1—9. În *Convorbiri literare*, Bucureşti, XXVI, nr. 5, 1 septembrie 1892, p. 429—432, Coşbuc publică, sub titlul *Fresco-ritornele* (improvizări), douăzeci şi una de terţine, într-o ordine pe care o păstrează apoi întocmai şi în *Balade şi idile*, ediţia I. Reprodusă în *Universul ilustrat*, Bucureşti, I, nr. 1, 18/30 septembrie 1892, p. 3; *Tribuna*, Sibiu, X, nr. 1, 1/13 ianuarie 1893; *Calendar*, Arad, XVI, 1895, p. 111—114.

Noi considerăm definitivă gruparea strofică din ediţia a VI-a, 1914, a *Baladelor şi idilelor*, identică, de altfel, cu ediţiile antume ale acestei culegeri, începînd cu 1897.

Variante:

Pînă la organizarea din volumul de *Balade şi idile*, ediţia a II-a, aceste improvizări au fost publicate în trei serii, cu o grupare deosebită a strofelor, cu eliminarea unora, cu schimbarea numerotării lor; drumul acestor forme este destul de complicat.

Urmărim, mai întîi, ordinea terţinelor din *Lumea ilustrată* şi *Convorbiri literare;* după aceea notăm variantele din cuprinsul ediţiilor antume ale *Baladelor şi idilelor*.

Prima terţină din nr. 14 al *Lumii ilustrate* se păstrează tot ca terţina nr. 1 în *Convorbiri literare* şi *Balade şi idile*, 1893; a fost suprimată apoi de poet:

Să nu alergi prea mult rîzînd pe cîmpuri, dragă,
Te bate vîntul cald şi soarele te arde —
Şi-obrajii tăi cei albi sînt zestrea ta întreagă!

În *Convorbiri literare*, cel de al doilea vers al terţinei are forma următoare:

Te arde soarele pe cîmp, te bate vîntul.

Cea de a doua terţină din *Lumea ilustrată*, nr. 14, are nr. 4 în *Convorbiri literare.*

A treia terţină din *Lumea ilustrată*, nr. 14, are nr. 5 în *Convorbiri literare* şi în *Balade şi idile*, 1893.

A patra terţină din *Lumea ilustrată*, nr. 14, nu apare decît în această revistă:

> Noi din Psaltire-am învăţat despre iubire.
> Auzi, ce-nveţi prin şcoli! Şi-am pus Psaltirea-n ladă
> Că eu iubesc de merge foc, fără Psaltire.

Terţina a cincea din *Lumea ilustrată*, nr. 14, a primit numărul 14 în *Convorbiri literare* şi în *Balade şi idile*, 1893, cu unele schimbări de formă.

În *Lumea ilustrată*, nr. 14:

> Un trandafir s-a lăudat că-i alb ca tine,
> Şi-atunci *i-a dat o palmă vîntul, încît floarea*
> Din *albă, vezi*, s-a făcut *roşie* de ruşine.

În *Convorbiri literare* şi în *Balade şi idile*, 1893:

> Un trandafir s-a lăudat că-i alb ca tine,
> Şi-atunci *un vînt l-a pălmuit, şi trandafirul*
> Din *alb* s-a făcut *roşu* de ruşine.

Această terţină a fost suprimată din *Balade şi idile* începînd cu ediţia din 1897.

Terţina a şasea din *Lumea ilustrată*, nr. 14, n-a mai fost publicată în altă parte:

> De vesel că te-am prins, drăguţo, ieri pe punte,
> Am mers să beau în cinstea ta; şi-unui prietin,
> Nevrînd să bea, i-am dat cu sticla drept în frunte.

A şaptea terţină din *Lumea ilustrată*, nr. 14, ocupă locul 3 în *Convorbiri literare.*

A opta terţină din *Lumea ilustrată*, nr. 14, este cea de-a şaptea din *Convorbiri literare.*

A noua terţină din *Lumea ilustrată*, nr. 14, are numărul 18 în *Convorbiri literare.*

A zecea terţină din *Lumea ilustrată*, nr. 14, este cea de a doua terţină din *Convorbiri literare.*

Prima terţină din *Lumea ilustrată*, nr. 16, are numărul 10 în *Convorbiri literare.*

A doua terţină din *Lumea ilustrată*, nr. 16, nu a mai fost reprodusă în altă parte:

De-ar zice vodă: „Măi băiete, de eşti gata
Trei seri să nu-ţi săruţi iubita,-ţi dau Moldova",
Aş zice: „Stai întîi să văd ce zice fata".

A treia terţină din *Lumea ilustrată*, nr. 16, n-a mai fost reprodusă în altă parte:

„Cît poţi s-aduni mereu-mereu, că viaţa trece",
Mi-a zis măicuţa mea murind şi-i ţiu cuvîntul,
Că-mi tot adun şi am în sat păn-acum zece.

A patra terţină din *Lumea ilustrată*, nr. 16, are numărul 12 în *Convorbiri literare*.

A cincea terţină din *Lumea ilustrată*, nr. 16, n-a mai fost reprodusă în altă parte:

Tu ai brîu nou! Ce bine-ţi stă cu dînsul, dragă.
Las' să-l mai văd, că tu ai pus trei sfanţi, iar mă-ta
Un ban a pus, dar bietul eu o rublă-ntreagă.

A şasea terţină din *Lumea ilustrată*, nr. 16, are numărul 13 în *Convorbiri literare*.

A şaptea terţină din *Lumea ilustrată*, nr. 16, are numărul 16 în *Convorbiri literare*.

A opta terţină din *Lumea ilustrată*, nr. 16, are numărul 9 în *Convorbiri literare*.

Cea de a noua terţină din *Lumea ilustrată*, nr. 16, are numărul 17 în *Convorbiri literare*.

Şi acum variantele din ediţiile *Baladelor şi idilelor* faţă de *Lumea ilustrată* şi *Convorbiri literare:*

În ediţia de *Balade şi idile* din 1893, *Fresco-ritornele* începe cu o terţină suprimată de poet din ediţiile următoare; am reprodus-o la p. 353 a acestei ediţii.

2 Sînt beat de cad în gropi, şi *cine-i de vină?* (Lumea ilustrată, nr. 14): Sînt beat de cad în gropi, şi-*a cui e vina?* (Convorbiri literare, 1893 şi urm.).

3 *Gropiţele din obrăjiorii tăi*, şireato! (Lumea ilustrată, nr. 14): *Al obrăjorilor cei cu gropiţi*, şireato! (Convorbiri literare, 1893 şi urm.); *Al* este o evidentă greşeală de tipar.

7 Pe punte-am prins *mai ieri* şi-am sărutat o fată (Lumea ilustrată, nr. 14): Pe punte-am prins şi-am sărutat *mai ieri* o fată (Convorbiri literare, 1893 şi urm.).

8 Şi-acum *pe la prefect au dat sătenii jalbă* (Lumea ilustrată, nr. 14): Şi-acum *au dat sătenii jalbă la prefectul* (Convorbiri literare, 1893 şi urm.).

Versurile 13—15 apar pentru prima oară în *Convorbiri literare* în terţina numărul 6.

15 Şi numai ca să-mi faci *pagubă* mie! (Convorbiri literare): Şi numai ca să-mi faci *necazuri* mie! (1893 şi urm.).

22 *„Eu ştiu ceva! E nou, şi-ţi spun, dar* la ureche!" (Lumea ilustrată, nr. 16): *Îi plac poveştile, dar lin şi* la ureche (Convorbiri literare): *Îi plac poveştile, încet* şi la ureche (1893 şi urm.).

23 *Şi d-o sărut, fără să-i spui nimic, totuna* (Lumea ilustrată, nr. 16): *Şi ce-i spui nou! Dac-o sărut fără poveste* (Convorbiri literare, 1893 şi urm.).

24 *Că-i* vecinic nouă pentru noi povestea veche (Lumea ilustrată, 16): *E* vecinic nouă pentru noi povestea veche (1893, 1897, 1902): *E* veşnic nouă pentru noi povestea veche (1907, 1911, 1914, 1916).

25 Ei, vezi cum eşti! *la noi în prag* te-am strîns de mînă (Lumea ilustrată, nr. 16): Ei, vezi cum eşti! *În prag la noi* te-am strîns de mînă (Convorbiri literare, 1893); Ei, vezi cum eşti! *În prag la noi* te-am strîns de mînă (1897 şi urm.).

26 Şi-am vrut să te *sărut*, şi pentru-atîta lucru (Lumea ilustrată, nr. 16): Şi-am vrut să te *cuprind* şi pentru-atîta lucru (Convorbiri literare, 1893, 1897): Şi-am vrut să te *cuprind* şi pentru-atîta lucru (1902 şi urm.).

Terţina formată din versurile 28—30 apare pentru prima oară în *Convorbiri literare*, sub numărul 11.

28 De cînd eram noi mici, *tu* mi-ai fost soră (Convorbiri literare): De cînd eram noi mici, mi-ai fost *ca* soră (1893 şi urm).

30 *Şi* mama vrea d-acum să-i fii, drăguţo, noră! (Convorbiri literare): *Iar* mama vrea d-acum să-i fii, drăguţo, noră! (1893 şi urm.).

31 Eu am *scriptura mea de mult*, şi-mi ţ*iu* scriptura (Lumea ilustrată, nr. 16): Eu am *de mult scriptura mea* şi-mi ţ*in* scriptura (Convorbiri literare, 1893 şi urm.).

32 *Cu sărutări astup copilelor guriţa* (Lumea ilustrată, nr. 16): *Guriţa fetelor cu sărutări s-astupă* (Convorbiri literare, 1893 şi urm.).

33 *Flăcăilor* le-astup cu pumnul gura! (Lumea ilustrată, nr. 16): *Băieţilor eu* le astup cu pumnul gura (Convorbiri literare, 1893 şi urm.)

Terţina constituită din versurile 34—36 apare pentru prima oară în *Convorbiri literare* sub numărul 13.

35 Şi-n sat cred toţi că *între noi e* vrajbă veche (Convorbiri literare): Şi-n sat cred toţi că *asta-i* vrajbă veche (1893 şi urm.).

36 Iar seara noi ne sărutăm *în prag* p-ascunsul (Convorbiri literare): Iar seara noi ne sărutăm p-ascunsul! (1893 şi urm.).

38 *Voi tot smîciţi, să cad! Nu ştiţi* ce ştiu copiii (Lumea ilustrată, nr. 16): *Cei răi mă-njură! Nu ştiu ei* ce ştiu copiii? (1893 şi urm.)

39 Pe cît smîceşti, pe-atît de sus se *duce* zmeul (Lumea ilustrată, nr. 16): Pe cît smînceşti, pe-atît de sus se-*nalţă* zmeul (Convorbiri literare, 1893 şi urm).

41 Mi-e dragă şi n-aş vrea să-mi fie-*atît de* dragă (Lumea ilustrată, nr. 16): *Eu ştiu:* Mi-e dragă, şi n-aş vrea să-mi fie dragă (Convorbiri literare, 1893 şi urm.).

44 Azi, după ce m-a sărutat, *mi-a dat prin minte* (Lumea ilustrată, nr. 16): Azi, după ce m-a sărutat, *mi-am dat de seamă* (Convorbiri literare, 1893 şi urm.).

45 Că ieri jura*m* să nu-l mai las să mă sărute (Lumea ilustrată, nr. 16, Convorbiri literare): Că ieri jura*i* să nu-l mai las să mă sărute! (1893 şi urm.).

46 E galben soarele *sub* nor, şi-i galben lanul (Lumea ilustrată, nr. 14, Convorbiri literare, 1893): E galben soarele *pe* nor, şi-i galben lanul (1897): E galben soarele *supt* nor, şi-i galben lanul (1902 şi urm.).

48 *De ce te miri, că-ngălbinesc* şi eu, sărmanul ? (Lumea ilustrată, nr. 14): *Ştii tu de ce-am îngălbinit* şi eu, sărmanul? (Convorbiri literare, 1893, 1897, 1902): *Ştii tu de ce-am îngălbenit* şi eu, sărmanul? (1907, 1911, 1914, 1916).

Terţina formată din versurile 49—51 apare pentru prima oară în *Convorbiri literare* sub numărul 19.

Versurile 52—54 apar pentru prima oară în *Convorbiri literare* în terţina numărul 20.

Terţina compusă din versurile 55—58 apare pentru prima oară în *Convorbiri literare* sub numărul 21.

Unul dintre punctele de acuză ale lui Grigori N. Lazu, în stăruitoarea sa trudă de a dovedi furturile literare ale lui Coşbuc, a fost legat şi de *Fresco-ritornele.* Despre aceasta scrie *Inot* [Anton Bacalbaşa], în articolul *L-a prins,* publicat în *Adevărul,* VI, nr. 1.704, 22 noiembrie 1893, p. 1. Bacalbaşa publică şi comentează o scrisoare

trimisă redacţiei de către Lazu, cerînd lui Coşbuc să clarifice chestiunea plagiatelor:

„Dar iată încă una, pe care ne-o trimite tot d-l Gr. N. Lazu. Sub titlul *Ritornelle*, no. 10, Rückert scrie:

Vergiss nicht, gehst du aus, dein Sommerhütchen,
Dass Sonne dich nicht bräun', o liebes Mädchen;
Denn deine Schönheit ist dein Heiratsgütchen.

S-o dăm în româneşte după traducerea d-lui Lazu:

De ieşi, să nu uiţi pălăriuţa ta de vară
Ca soarele să nu te ardă, scumpă fată,
Căci frumuseţea ta ţi-e zestrea ta de nuntă.

Iată şi pe d-l Coşbuc:

(*Fresco-ritornele*, no. 1)

Să nu alergi prea mult pe cîmpuri, dragă,
Te arde soarele pe cîmp, te bate vîntul,
Şi-obrajii tăi cei albi sînt zestrea ta întreagă!"

Probabil această punere în paralelă a textului german cu prima terţină a grupajului lui Coşbuc, deşi apropierea e destul de problematică, l-a determinat pe poet să o suprime din *Balade şi idile*, începînd cu ediţia a doua (1897).

Inot scrie în continuare:

„D-l Lazu are dreptate cînd ne scrie următoarele:

«Să-ţi închipuieşti că în România puţină lume cunoaşte pe Anacreon, se poate; dar să crezi tot astfel despre Rückert, drăguţul poet german, veselul, cinstitul şi iubitorul de oameni — Freimund, cum se intitula el singur — asta e o culme.»

Noi mai putem adăuga un lucru:

D-l Coşbuc este un tînăr care traduce în mod inteligent. Rückert vorbeşte de pălăria de pai pentru că-n ţara nemţească ţărancele poartă pălării. D-l Coşbuc a eliminat acest obiect, care pe cîmpurile noastre nu se obicinuieşte. O localizare talentată.

Rămîne un lucru de luminat."

Din Rückert Coşbuc tradusese încă la Năsăud, pe cînd era elev la gimnaziul românesc de acolo; poetul german îi era familiar, şi putem considera că grupajele de *Fresco-ritornele* i-au fost sugerate de Rückert, de care s-a îndepărtat, plasîndu-se într-un climat rustic românesc. Coşbuc a încercat mai multe terţine, pe care le-a tot mutat în combinaţii diferite sau le-a suprimat pînă ce a stabilit definitiv ordinea şi numărul din *Balade şi idile*, ediţia din 1897; faţă de ediţia din 1893,

poetul redusese numărul terţinelor de la 21 la 19 (în numerotarea din 1897 se sare de la 17 la 20 — cad, deci, două; de fapt, se elimină terţina numărul 1, discutată mai sus, şi 14: *Un trandafir s-a lăudat...*, după ordinea din 1893).

Nicolae Iorga sesizează acel climat spiritual de voioşie ţărănească din *Fresco-ritornelele* lui Coşbuc:

„Şi «ţărănismul» ardelenesc, special năsăudean, păgîn şi rustic, cu violenţe aspre şi ghiduşii cochete, se întîlneşte şi în «fresco-ritornelele» care urmează:

Mai sfîntă-i dragostea decît orice Psaltire —
Cînd ai drăguţă, eşti cu ea mai sfînt în cîrcimă
Decît fără de ea pe prag de mînăstire!

În ele e ca un răsunet de chiuituri de horă, măestru scobite în graiul alor săi de un om care-şi are totuşi o bună şcolire de clasicism şi de lirism goethean" (*Istoria literaturii româneşti contemporane*, Bucureşti, Adevărul, 1934, vol. I, p. 366).

p. 144 VARA

Publicată pentru prima oară, sub titlul *Vară* şi însoţită de o ilustraţie, în *Lumea ilustrată*, Bucureşti, I, nr. 15, 1892, p. 414.

Reprodusă în *Carte de citire pentru clasa a III-a urbană*, Craiova, 1909.

Inclusă în *Balade şi idile*, 1893, şi în celelalte ediţii antume ale acestei culegeri.

Variante:

1 Cu ochii plînşi priveam în sus (Lumea ilustrată): *Priveam fără de ţintă-n* sus (1893 şi urm.).

2 Şi-ntr-o sălbatică splendoare (Lumea ilustrată): *Într*-o sălbatică splendoare (1893 şi urm.).

9 Plutea-*n nemărginit* senin (Lumea ilustrată): Plutea-*ntr-acest imens* senin (1893 şi urm.).

13 Şi mi-am plecat iar la pămînt (Lumea ilustrată): *Privirile de farmec bete* (1893 şi urm.).

14 Privirile de farmec bete (Lumea ilustrată): *Mi le-am întors cătră pămînt* (1893, 1897, 1902): *Mi le-am întors către pămînt* (1907, 1911, 1914, 1916).

15 Şi spicele jucau în vînt (Lumea ilustrată, 1893, 1897, 1902, 1907): *Iar* spicele jucau în vînt (1902 şi urm.).

16 Ca-n horă dup-un *dulce* cînt (Lumea ilustrată): Ca-n horă dup-un *vesel* cînt (1893 şi urm.).
19 *Şi-n* lan erau feciori şi fete (Lumea ilustrată): *În* lan erau feciori şi fete (1893 şi urm.).
33 Ai mei, şi-*ncet* mă-ngrop şi eu! (Lumea ilustrată): Ai mei, şi-*o să* mă-ngrop şi eu! (1893 şi urm.).

Este o caracteristică proprie liricii peisagiste a lui George Coşbuc atenţia pe care o acordă anotimpului verii, dintr-o concepţie rustică: natura nu este un decor, un refugiu, ci leagănul în care îşi trăieşte viaţa activă ţăranul român; fiindcă vara este sezonul celor mai variate munci agricole, ea este prezentă aproape pretutindeni în lirica lui Coşbuc — şi în cea erotică — dar într-o altă înţelegere şi viziune decît la Alecsandri sau Eminescu. Între poeziile închinate acestui anotimp, *Vara* ocupă un loc special, ceea ce explică şi atenţia deosebită ce i-a fost acordată, în comentarii, de către Gherea, dar, mai ales, de către Ibrăileanu.

După ce afirmă că în această poezie avem „un simţimînt mai adînc, întovărăşit de o mare gîndire", observaţie urmată de reproducerea integrală a *Verii*, Gherea scrie:

„În a doua poezie, *Vara*, natura nu mai e la începutul vieţii, ea a ajuns la culmea vigoarei, puternică şi măreaţă ca însuşi Ceahlăul, care-şi ridică fruntea uriaşă spre soare, încărcată cu viaţă ca norul greoi care nu se poate ridica deasupra Ceahlăului, parcă *n-ar avea aripi să zboare*. Natura nu mai e copilă, ea e mama viguroasă. Ajunsă la apogeul vigoarei, frumuseţii şi fericirii, ea a dat pradă copiilor săi sînurile de lapte pline. Fructele pomilor rup ramurile, spicele grele joacă-n vînt, mieii aleargă spre izvor, păsările plăpînde ciripesc, iar ea, natura-mamă, frumoasă şi robustă, se uită la plăsmuirea sa cu pieptul crescut, plin de o fericire nespusă. Şi se uită liniştit şi serios, cu liniştea şi siguranţa pe care le dă vrîsta şi cu seriozitatea melancolică pe care o dă conştiinţa sigură că viaţa acum a atins apogeul, că trebuie să înceapă declinul: din însuşi prinosul vieţii va naşte moartea. Şi poetul aşa a priceput natura de vară, aşa a simţit-o, a pătruns tainele ei, şi de aceea nu strigă de veselie: veselia aici n-ar fi la locul său, ar fi falsă. Sufletul e plin de fericire, atît de plin, încît îl doare, ar vrea să plîngă, inima-i nobilă e plină de lacrimi şi de recunoştinţă pentru atîta fericire şi de pricepere ascunsă că din tot prisosul acesta de viaţă va naşte moartea; dar moartea care vine din prisosul acestei vieţi, atît de calde, luminoase, bogate, ea însăşi e plină de căldură şi lumină:

Nici un poet n-a simţit la noi aşa natura şi nici unul nu i-a cîntat un imn atît de sfînt. Se înţelege că un poet care pricepe şi simte aşa natura va şti s-o şi zugrăvească" (*Studii critice*, II, 1956, p. 208—210).

Garabet Ibrăileanu, în studiul *G. Coşbuc. Vara (consideraţii tehnice)*, publicat în *Scriitori români şi străini*, Iaşi, Viaţa românească, 1926, p. 137—147, face o amplă analiză a poeziei:

„*Vara* e poezia cea mai lirică din toată opera lui Coşbuc. Şi cea mai frumoasă. Dar acest adaos e pleonastic. Lirismul, după unii, dă măsura frumuseţii în orice gen literar. Un lucru însă e sigur: o poezie cu cît este mai lirică, cu atît e mai poetică.

Impresia de vară o dă Coşbuc în acest imn prin cîteva trăsături alese, cu un superior simţ artistic, din diversitatea aspectelor naturii.

Din cele trei strofe ale poeziei, două conţin elemente descriptive, avînd fiecare o altă «temă», iar a treia este pur lirică — concluzia sentimentală a celorlalte, izbucnirea inimii în faţa măreţiei şi eternităţii naturii...

Strofa consacrată Ceahlăului e mai mult sugestivă decît picturală. Ea evocă puternic priveliştea pentru cel care a văzut-o şi a iubit-o — şi spune mai puţin aceluia care nu o cunoaşte"...

Urmîndu-şi consideraţiile, Ibrăileanu continuă:

„Şi ca o taină călătoare
Un nor cu muntele vecin
Plutea-ntr-acest imens senin
Şi n-avea aripi să mai zboare!

«Ca o taină călătoare», pentru că nouraşii albi şi străvezii, care se opresc cu capul în Ceahlău în zilele de vară, au ceva ireal şi pentru că vin nu se ştie de unde, din necunoscut, din adîncimile cerului infinit.

Imobilitatea, lenea norului ostenit de căldura verii e redată şi prin ritmul versului: «Pluteà-ntr-acèst imens senìn» — în care, iarăşi, toate accentele sînt principale şi cad toate, mai exact decît în versul analizat mai sus, pe sfîrşitul cuvintelor, făcînd din el versul maxim al strofei şi al întregii poezii. Acest vers nu numai că-ţi îngăduie să ceteşti cu cadenţa care redă lenea norului, dar chiar te sileşte să-l scandezi astfel, din cauza acelei coincidenţe a accentelor lui, toate principale, la sfîrşitul cuvintelor. Afară de versul acesta şi de cel care îndepărtează Ceahlăul în fundul ţării, numai un singur vers mai are în strofa asta patru accente principale, care, însă, necăzînd pe sfîrşitul cuvintelor, permit acelui vers să fie mai scurt ori mai răpede. Acum, este sigur că Coşbuc n-a cugetat la toate acestea. Procesul intelectual

a fost inconştient — cum inconştient a tradus d-l Sadoveanu în sonorităţi şi în ritm sunetul şi mersul fatal al rîului în fraza: «Moldova curgea lin în soarele auriu, într-o singurătate şi-ntr-o linişte ca din veacuri».

Actul creaţiei poetice arată mai bine decît orice cît e de complex sufletul omenesc şi ce rol are inconştientul în viaţa sufletească. Cînd a scris «sălbatecă splendoare», Coşbuc avea în conştiinţă numai aspectul naturii, dar cînd i-au răsărit în minte cuvintele care să redea noţional aceste aspect, i-a venit, fără să ştie, cuvinte nu numai proprii, dar şi cu o sonoritate adecvată. Şi tot aşa, în versul consacrat imobilităţii nourului, i-au venit, prin jocul delicat al inconştientului, cuvinte care nu numai că zugrăveau spectacolul, dar încă, prin accentele lor, complectau pictura. (O astfel de sensibilitate a aparatului psihic nu are nevoie de «vers liber» pentru «mulajul» stărilor sufleteşti.)"

Ibrăileanu îşi încheie comentariul cu aceste consideraţii generale:

„Vara este triumful soarelui în poezia lui Coşbuc şi în poezia românească. Dar *Vara* are un caracter aparte în opera lui. Numai strofa a doua are analogii cu restul acestei opere, cu toate că poezia din această strofă este atît de deosebită de cea din idile prin idealizarea realităţii, prin emoţia ei muzicală, pe care nu o dă niciodată pictura ori acvarela din idile. — Strofa ultimă, care ar fi să exprime optimismul lui Coşbuc, nu are de loc a face cu poeziile în care el îşi exprimă «concepţia» vieţii. În acele poezii Coşbuc dă sentinţe, reguli pentru conduită, se adresează voinţei, face filozofia energiei în luptă ori a resemnării stoice. Aici e altceva: e sentimentul de comuniune recunoscătoare cu natura, comuniune în viaţă şi moarte, e (dacă putem da acest nume unei astfel de stări sufleteşti) optimismul unui om care se simte o parte din natură, pe care o concepe maternă, inconştient de cruzimea ei ofensatoare. Iar în strofa primă, unde acest mare pictor de peisagii a dat «pagina» lui cea mai frumoasă, tot atît de frumoasă ca cele mai alese din Eminescu, el şi-a schimbat cu totul viziunea şi atitudinea obişnuită. Nu mai pictează, ci evocă. Versurile din acea strofă au o rezonanţă puternică; «notele armonice» vibrează încă multă vreme după ce sunetul fundamental a încetat. Aş spune că în strofa aceasta Coşbuc e aproape de Eminescu, dacă n-ar fi o deosebire esenţială: la Eminescu natura este expresia emoţiei lui, Eminescu transformă natura în propria-i substanţă şi, în hipertrofia personalităţii lui, el tinde să acapareze universul. În *Vara*, din contra, Coşbuc se pierde, se dizolvă el în natură.

În orice caz, vibraţia cea mai puţin deosebită de eminescianism din Coşbuc este emoţia din *Vara*."

Dumitru Micu consideră că:

„Prin sensul ei, poezia e un cîntec de preamărire a pămîntului românesc şi a firii poporului nostru, ceea ce explică entuziasmul cu care o comentează Ibrăileanu, înfăţişînd-o, exagerat, drept principala capodoperă coşbuciană. Priveliştea ce se conturează în cele trei strofe e dominată de imaginea Ceahlăului, gigantul «departe-n zări albastre dus», «într-o sălbatică splendoare». În opoziţie cu Ibrăileanu, găsesc versurile: «Un uriaş cu fruntea-n soare/ De pază ţării noastre pus» insuficient de expresive, ba chiar tocite, subminate de didacticism. Ideea ce se poate bănui dedesubtul lor e însă măreaţă: prin masivitatea lui, muntele cu creştetul în cer, trezind sentimentul sublimului, poate simboliza veşnicia — veşnicia pămîntului pe care-l străjuieşte şi a poporului trăitor pe acest pămînt. În orice caz, parcurgînd poezia, cititorul se simte ispitit să stabilească apropieri între muntele maiestuos, înălţat în prima strofă, şi robustul optimism pe care-l exprimă toate mişcările secerătorilor evocaţi în strofa a doua. Întorcîndu-şi «privirile de farmec bete» (iarăşi o imagine convenţională) «către pămînt», poetul le statorniceşte deasupra unui lan de grîu, în valurile căruia înoată oameni tineri. Tablou splendid:

Iar spicele jucau în vînt,
. . . .
Şi grauri suri zburau în cete.

Trecînd peste primele patru versuri, de ajuns de artificioase (natura gătită «ca o virgină cu umblet drag, cu chip iubit»), din strofa a treia şi ultima, ajungem la exclamaţia din final, expresie directă, cuceritoare, a sentimentului de contopire afectivă cu meleagurile străbune, cu viaţa celor mulţi:

Mi-e inima de lacrimi plină,
Că-n ea s-au îngropat mereu
Ai mei, şi-o să mă-ngrop şi eu!
O mare e, dar mare lină —
Natură, în mormîntul meu,
E totul cald, că e lumină!"

(*Op. cit.*, p. LVI – LVII.)

p. 146 NEDUMERIRE
(după Strodtmann)

Publicată pentru prima oară în *Balade şi idile*, ediţia I (1893). Inclusă în toate ediţiile antume ale acestei culegeri. Indicaţia *după Strodtmann* apare, în ediţia din 1893, doar la cuprinsul cărţii;

începînd cu cea de a doua ediţie, din 1897, această indicaţie apare şi în interiorul volumului, în subtitlu.

De fapt, Sdrodtmann nu are o poezie cu titlul *Nedumerire*. Coşbuc a procedat corect indicînd *după Strodtmann;* o poezie cu motiv similar, foarte apropiată de poezia românească, există, într-adevăr, la poetul german. Strodtmann are un ciclu de poezii grupat sub titlul *Wally;* a cincea piesă a ciclului, cu titlul în paranteză *(Sie spricht — Ea spune)*, este izvorul după care a prelucrat Coşbuc, destul de aproape, textul lui Strodtmann: acelaşi număr de strofe, acelaşi număr de versuri în fiecare strofă; la Coşbuc, numărul de silabe dintr-un vers este mai mare, deci versurile sînt mai lungi; la Strodtmann, versul curge mai sprinten. Iată originalul german după ediţia *Gedichte* von Adolf Strodtmann „Universal Bibliothek", nr. 1.102—1.103, p. 166—168; la cuprinsul volumului, poezia lui Strodtmann are titlul *Du fragst so stürmisch (Tu întrebi atît de pornit)* care este, de fapt, primul ei vers (ciclul *Wally* e format din 14 poezii):

SIE SPRICHT

„Du fragst so stürmisch,
  Du böser Mann,
Ob ich dich liebe?
  Was ficht dich an!
Wie soll ich's wissen
Und dir es künden,
Da ich mich selber
  Nicht fassen kann?

Sonst hab' ich lustig
  Die Welt durchschwirrt —
Nun stockt mein Odem,
  Mein Auge flirrt!
So gross das Leben,
So fremd die Wege!
Ach, hat mein Fuss sich
  Denn ganz verrirt?

Ich seh' dich gerne —
  Was willst du mehr?
Mit dir zu scherzen
  Ist mein Begehr.
Allein dich küssen,
Und mit dir kosen,
Und zärtlich flüstern,
  Das fällt mir schwer.

Nie hab'ich ernst mir
  Die Welt beschaut,
Und lachen muss ich,
  Nennst du mich Braut.
Dann wirst du traurig,
Und schiltst mich Thőrin,
Und drohst zu scheiden —
  O schlimmer Laut!

Ach, wenn du schiedest,
  So raubt' ich hier
Aus deinem Garten
  Ein Blümchen dir.
Und wenn's verwelkte,
So käm' ich wieder,
Dich selbst zu stehlen
  Auf ewig mir!

Musst dich gedulden
  Fein still und sacht!
Kein Ja nicht sagen,
  Bis ich erwacht —
Doch nein dir sagen
Konnt' ich wohl nimmer,
Dann wär' ja Alles
  Mir finstre Nacht!

Nun rathe selber,
  Wie mir zu Sinn,
Ob ich dich liebe
Und gut ich dir bin?
Und kannst du's rathen,
Und kannst du's deuten,
Und mir es künden,
So nimm mich hin!"

p. 148 POLITICĂ

Publicată pentru prima în *Balade și idile*, ediția I (1893), dar eliminată din edițiile antume ulterioare ale culegerii.

O variantă apare în *Lumea ilustrată*, București, II, nr. 11—12, decembrie 1893, numărul de Crăciun, broșura VI, p. 184, sub titlul *Politica la sat*, cu specificația, sub titlu, *reproducțiunea oprită.*

Date fiind deosebirile dintre cele două variante — ambele apărute, după cum s-a putut vedea mai sus, în cursul aceluiași an — transcriem în continuare, în întregime, poezia după *Lumea ilustrată:*

POLITICA LA SAT

Vrei să pleci? De ce să pleci?
Parcă stai de silă:
Tremuri şi vorbind te-neci;
Cît eşti de copilă!
Dacă ai ceva să-mi spui,
Spune-o verde, fată,
Asta e, ori asta nu-i,
Ca să ştiu odată.

Că ai tată cu opt boi,
Că te joci cu banii,
Că vro cîţiva-n sat la noi
Te peţesc cu anii,
Că purtată-n sîn te vezi
De mătuşi, de toate:
Spune-mi, pentru asta crezi,
Pentru asta poate?

Că-ţi baţi joc de satul tot,
Crezi că-ţi şade bine?
Ori tu crezi că nu mai pot
De mult dor de tine?
Cînd mă vezi, roşeşti şi pleci,
Nu mă laşi în casă;
Fă cum ştii! că patruzeci
Altele mă lasă.

Plîngi?! Dar am glumit! Nu crezi?
O, mai rîde-o dată!
Ce frumoasă eşti tu, vezi,
Cînd eşti sărutată!
Şi cum rîzi de drăgălaş...
Cînd voi vrea d-acuma
Să te strîng, să nu mă laşi!
Dar pricepe-mi gluma.

p. 150 UN BASM

Publicată pentru prima oară în *Balade şi idile*, ediţia I (1893), fiind inclusă în toate ediţiile antume ale acestei culegeri.

Variante:

18 Basm e mult de-aci-nainte (1893, 1897, 1902, 1907, 1912): *Şi-i mult basm* de-aci-nainte (1914—1916).

25—26 Versurile apar inversate în felul următor:
Spuneți cum e isprăvitul?/Ah, eu nu-nțeleg iubitul (1893, 1897, 1902, 1907, 1911): Ah, eu nu-nțeleg iubitul, —/Spuneți cum e isprăvitul? (1914—1916).
27 *Și* s-a repetat cu mine (1893, 1897, 1902, 1907, 1911): *Că* s-a repetat cu mine (1914, 1916).

p. 151 SPINUL

Publicată pentru prima oară în *Balade și idile*, ediția I (1893), fiind inclusă în toate edițiile antume ale acestei culegeri.

Reprodusă în *Familia*, Oradea, XXIX, nr. 32, 8/20 august 1893, p. 375—376; în revista *Dracu*, București, I, nr. 16, 27 martie 1897.

Variante:

1 *S-a pus* frumoasa pe-un răzor (1893): *Stetea* frumoasa pe-un răzor (1897 și urm.).

CÎNTECE

p. 153 I

Publicată pentru prima oară în *Tribuna*, Sibiu, V, nr. 5, 9/21 ianuarie 1888, p. 17, sub titlul *Anacreontică* (a II-a).

Reprodusă în *Românul literar*, București, I, nr. 11, 25 martie 1891, p. 82; *Voința națională*, București, X, nr. 2.693, 2 noiembrie 1893.

Inclusă în *Balade și idile*, 1893, fiind eliminată din edițiile ulterioare.

Variante:

1 *Glia bea din* ploi vărsate (Tribuna): *Bea cîmpia* ploi vărsate (1893).
6 *Tot în* fire bea mereu (Tribuna): *Totu-n* fire bea mereu (1893).

Eliminarea acestui cîntec, și nu numai a acestuia, din edițiile culegerii *Balade și idile*, începînd cu cea de a doua ediție, din 1897, a fost făcută de către Coșbuc în urma acuzațiilor de plagiat inițiate de Lazu; între capetele de acuză era și piesa numărul 1 a ciclului de *Cîntece* de la sfîrșitul *Baladelor și idilelor*.

O scrisoare adresată redacției revistei Arhiva Societății științifice și literare din Iași cu privire la „plagiatele" poetului G. Coșbuc (publicată

în revista ieşeană, IV, nr. 9/10, sept.-oct. 1893, p. 567—569) reproduce o poezie din Anacreon, însoţită de traducerea acesteia făcută de Gr. D. Bonacchi și apoi de acest prim cîntec al lui Coşbuc. Lazu publică şi următoarea parodie:

Bea pămîntul ploi vărsate:
Din el pomul meu-şi ia,
Precum Coşbuc, *naşe frate*,
Munca altora o bea!

Luna raze bea din soare,
Soarele din mări mereu;
Dar aşa de-i vorba oare,
De ce n-aş *fur-bea* şi eu...

Bea cîmpia ploi vărsate este o traducere a odei a XIX-a din Anacreon sau a unui cîntec anacreontic. Şt. Bezdechi, în *Antologia liricilor greci*, Cluj, 1927, p. 76, sub titlul *Anacreontica, nr. 8*, publică o traducere din cîntecele anacreontice (Coşbuc însuşi o considera anacreontică). Dăm textul grecesc al poeziei după Ανακρεοντος Τχιον μελη, in Aedibus Palatinis, *MDCCXC III*, Typis Bodonianis:

Ἡ γῆ μέλαινα πίνει,
πίνει δὲ δένδρε' αὐτήν
πίνει θάλασσα δ' ἄυρας
ὁ θ' ἥλιος θάλασσαν,
τὸν δ'ἥλιον σελήνη.
τί μοι μάχεσθ'ταῖροι,
κ'αὐτῶ θέλοντι πίνειν.

În rechizitoriul său, Lazu citează traducerea pe care i-o trimisese Bonacchi. Acesta publicase în 1889 o antologie de cîntece ale lui Anacreon intitulată *Anacreontos meli (symposiaka impambia), (kai anakreonteia) — Anakreon, cîntece lirice, text şi traducere cu note explicative precedate de un studiu asupra vieţei, scrierilor poetului şi aşa-numitelor cîntece anacreontice* de Mihai Gregoriady de Bonacchi, Galaţi, tipografia „Cooperativă“, 1889. Coşbuc nu putea cunoaşte traducerea lui Bonacchi (oda nr. XXII):

Pămîntul negru suge,
Sug arborii pămîntul
Şi marea soarbe rîuri,
Iar soarele bea marea.
Şi luna bea din soare:
De ce dar vorb-atîta
Cînd deci şi eu beu vinul?

Traducerea lui Şt. Bezdechi:

Pămîntul negru suge,
Copacii sug pămîntul,
Şi marea suge vîntul,
Iar soarele pe mare.
Pe soare-l suge luna.
De ce dar, voi, tovarăşi,
Mă-mpiedecaţi pe mine
Cînd vreau şi eu să beau?

Ca student la Cluj, Coşbuc a putut găsi la biblioteca universităţii numeroase ediţii din Anacreon şi cîntece anacreontice, unele ediţii bilingve. Faţă de originalul grecesc, fiindcă este vorba, fără îndoială, de o traducere, Coşbuc n-a adăugat decît o idee generalizatoare, concluzivă, *Totu-n fire bea mereu*, care pregăteşte concluzia bahică din ultimele două versuri. În nici unul din cîntecele acestui ciclu şi nici în anacreonticele publicate în *Tribuna* în 1888 (dintre care unele apar aici ca variante) Coşbuc nu este atît de aproape de textul originar. În legătură cu acuzaţiile de plagiat din literatura greco-romană (mai ales din cea greacă), Coşbuc scrie următoarele în *Notele* de la sfîrşitul *Firelor de tort:* „...Am tradus toate poeziile lui Anacreon — multe dintre ele sînt publicate în *Tribuna*..." (p. 171). În continuare, poetul aminteşte pe Catul, Ovidiu, Virgiliu, Plaut, Terenţiu şi Aristofan. La cîntecele anacreontice se referă Coşbuc şi într-o scrisoare adresată lui Ioan Slavici, din satul Herina, de lîngă Bistriţa (sat în care locuia atunci preoteasa Angelina Pop, cea mai scumpă soră a poetului); scrisoarea e din iulie, 1887; între altele, citim următoarele:

„Toată ocupaţiunea-n anul trecut şi-n anul acesta jumătate (adică anii 1886—1887, n.n.) mi-a fost compunerea unei antologii greceşti: vro 480 de poezii de toată mîna, din 92 de autori, traduse şi în hexametri, şi în versuri moderne; colecţiunea poeziilor mele încă am ordinat-o şi aş dori să-ncep publicarea poeziilor lirice în ceva foaie" (I.E. Torouţiu, *Studii şi documente literare*, vol. III, p. 216).

Acuzat de plagiat, Coşbuc elimină, după cum am văzut, aproape toate cîntecele pe care le publicase în ediţia I a *Baladelor şi idilelor*.

Mai amintim, în legătură cu [*Bea cîmpia ploi vărsate*] intervenţia lui Aurel George Stino: *Un duşman al lui George Coşbuc*, în *Gazeta cărţilor*, VI, nr. 1—4, iunie şi iulie 1936, p. 1, din care cităm:

„Aceste luminoase versuri ale lui Coşbuc, marele uitat de astăzi, arată nu beatitudinea primitivă a paharului, ci mai degrabă dreptul fiecăruia la dragoste. Un senzualism păgîn, acelaşi care ar fi însufleţit vreun păstor din fascinanta Heladă, străbate săltăreţele strofe în

care omul își justifică dreptul de-a-și căuta un paradisiac refugiu terestru.

Parcă un discret și universal rit planează asupra lumii acestor opt versuri, un adevărat cîntec al firii întregi, așa cum întîlnim prin unele pagini ale lui Verhaeren, exaltînd viața și natura."

După ce susține că traducerea lui Bonacchi este prozaică și incoloră, Stino continuă: „Ceea ce este atît de banal și greoi în Anacreonul lui Gr. D. Bonacchi devine o miniatură fin cizelată de mîna unui maestru vestit. Imitația atît de mult superioară așa-zisului model ne face să ne gîndim la marele La Fontaine, care din niște seci istorioare morale de ale lui Fedru, Esop și alții a scos acele fabule de incomparabilă artă, ceea ce a făcut pe atîția să-l proclame drept unul din cele mai mari genii ale rasei.

De altfel, Molière, de ex., a imitat și dînsul din belșug, dar fără dînsul atîția dramaturgi și prozatori spanioli și italieni de la care împrumutase unele situații ar fi fost de mult în întunericul uitării."

p. 154 II

Publicată pentru prima oară în *Tribuna*, Sibiu, V, nr. 38, 18 februarie/1 martie 1888, p. 149, sub titlul *Anacreontică* (a VI-a).

Reprodusă în *Foaia interesantă*, București, XI, nr. 26, 16/29 iunie 1916, p. 106.

Inclusă în volumul *Balade și idile*, 1893, eliminată fiind din edițiile următoare ale acestei culegeri.

Variante:

1 *Mult preț are* marea cu *afunduri* mari! (Tribuna): *Ce bogată-i* marea cu *adîncuri* mari! (1893).

3 Vechile coroane *mai mare preț au* (Tribuna): Vechile coroane *prețuri au mai mari* (1893).

4 *Scumpe mărgărite pe coroane stau* (Tribuna): *Pline sînt cu totul de mărgăritari* (1893).

7 *Mult preț are* cîmpul *înrourat* în zori! (Tribuna): *Ce bogat e* cîmpul *înrouat* în zori! (1893).

8 Roua-n *mărgărite* picură din flori! (Tribuna): Rouă-n *mărgărele* picură din flori! (1893).

9 Ochii plini de *plîngeri mai mare preț* au (Tribuna): Ochii plini de *lacrimi preț mai mare* au (1893).
10 *Lacrimi*-mărgărele în acei ochi stau (Tribuna): *Scumpe* mărgărele în acei ochi stau (1893).
11 *Oh*, dar ce preț are vinul, dragii mei (Tribuna): Dar ce preț *mai* are vinul, dragii mei (1893).

p. 155 III

Publicată pentru prima oară în *Lumea ilustrată*, București, I, nr. 21, 1891/1892, p. 605, în ciclul *Cîntece*, I.

Inclusă în *Balade și idile* din 1893, fiind eliminată din edițiile ulterioare ale acestei culegeri.

p. 156 IV

Publicată pentru prima oară în *Tribuna*, Sibiu, VIII, nr. 256, 17/29 noiembrie 1891, p. 1.021, sub titlul *Gînduri risipite* (poezia a II-a a ciclului).

Inclusă în *Balade și idile* din 1893, fiind eliminată din edițiile următoare.

Variante:

1 Pe *pieptul* alb al fetei, cînd iese ziua-n prag (Tribuna): Pe *sînul* alb al fetei, cînd iese-n ziuă-n prag (1893).
4 Atunci, eu viu și tînăr, eu ce-aș *putè* s-aștept (Tribuna): Atunci, eu viu și tînăr, eu ce-aș *avea* s-aștept? (1893).

p. 157 V

A apărut pentru prima oară în *Tribuna*, Sibiu, V, nr. 276, 4/16 decembrie 1888, p. 1.101, sub titlul *Anacreontică* (a XV-a).

Reprodusă în *Românul literar*, București, I, nr. 11, 25 martie 1891, p. 82 (cu titlul *Filozofia șchiopului); Calendarul poporului*, Sibiu, XIII, 1898, p. 59.

Inclusă în *Balade și idile* din 1893, fiind eliminată din edițiile următoare ale acestei culegeri.

V a r i a n t e :

1 Schiop! Dar *dacă* am să mor (Tribuna): Schiop! Dar *şi eu* am să mor (1893).
3 *Căci* eu n-am două picioare (Tribuna): *Dacă* n-am două picioare? (1893).
5 *Scopul* meu e hotărît (Tribuna): *Locul* meu e hotărît (1893).
6 *Eu în iad am să-mi duc gluga* (Tribuna): *Iadul! nu-mi ajută ruga* (1893).
7 *La iad ori mă duc* cu fuga (Tribuna): *Iar spre iad ori mergi* cu fuga (1893).
8 Ori merg schiop, e tot atît (Tribuna): Ori merg*i* schiop, e tot atît! (1893).
10 *Cînd zici: haide la beute* (Tribuna): *Cînd e vorba de băute* (1893).
11 *Voi să mergeţi cît* de iute (Tribuna): *Mergeţi voi oricît* de iute (1893).

p. 158 VI

Publicată pentru prima oară în *Balade şi idile* (1893), fiind eliminată din celelalte ediţii antume ale acestei culegeri.

p. 159 VII

Publicată pentru prima oară în *Tribuna*, Sibiu, VIII, nr. 256, 17/29 noiembrie 1891, p. 1.021, sub titlul *Gînduri risipite* (a VI-a poezie a ciclului).

Reprodusă în *Gazeta săteanului*, Rîmnicul-Sărat—Bucureşti, X, nr. 2, 20 februarie 1893, p. 35 (cu titlul *Să n-am parte de viaţă); Foaia pentru toţi*, Bucureşti, II, nr. 28, 14 iunie 1898, p. 361; *Amicul poporului*, calendar, XXXVIII, 1898, p. 101.

Inclusă în *Balade şi idile* (1893), fiind eliminată din celelalte ediţii antume ale acestei culegeri. Mai apare şi în *Cîntece şi versuri alese din cei mai buni scriitori români*, Bucureşti, 1911 (cu litere chirilice).

V a r i a n t e :

1 *„Pustiit să-mi fie traiul* (Tribuna): *„Să n-am zi de veselie* (1893)
9 *Plecînd grabnic şi* uşoară (Tribuna): *Pleac-apoi pe şes* uşoară (1893).
12 *Necurmat* în ochi îl ţine (Tribuna): *Nencetat* în ochi îl ţine (1893).
13 Şi, văzînd *că şi el* vine (Tribuna): Şi, văzînd *că-n urmă-i* vine (1893).

p. 160 VIII

Publicată pentru prima oară în *Tribuna*, Sibiu, VIII, nr. 256, 17/29 noiembrie 1891, p. 1.021, sub titlul *Gînduri risipite* (prima poezie a ciclului).

Inclusă în *Balade și idile* (1893), fiind eliminată din celelalte ediții antume ale acestei culegeri.

V a r i a n t e:

2 Am *găsit* un bobocel (Tribuna): Am *văzut* un bobocel (1893).

p. 161 IX

Publicată pentru prima oară în *Balade și idile*, ediția I (1893), fiind eliminată din toate celelalte ediții antume ale acestei culegeri.

p. 162 X

Publicată pentru prima oară în *Balade și idile*, ediția I (1893), fiind eliminată din edițiile următoare ale acestei culegeri.

Reprodusă în *Telegraful român*, Sibiu, LXVI, nr. 49—50, 8 mai 1918, cu titlul *Voi sălcii* [*triste*.

p. 163 XI

Publicată o singură dată în *Balade și idile*, ediția I (1893), fiind eliminată din edițiile următoare ale acestei culegeri.

p. 164 XII

Publicată o singură dată în *Balade și idile*, ediția I (1893), fiind eliminată din edițiile următoare ale acestei culegeri.

p. 165 XIII

Publicată o singură dată în *Balade și idile*, ediția I (1893), fiind eliminată din edițiile următoare ale acestei culegeri.

p. 166 XIV

Publicată o singură dată în *Balade și idile*, ediția I (1893), fiind eliminată din edițiile următoare ale acestei culegeri.

p. 167 XV

Publicată o singură dată în *Balade și idile*, ediția I (1893), fiind eliminată din edițiile următoare ale acestei culegeri.

p. 168 XVI

Publicată pentru prima oară în *Tribuna*, Sibiu, V, nr. 69, 25 martie/6 aprilie 1888, p. 273, sub titlul *Anacreontică* (a XIII-a). Inclusă în *Balade și idile* din 1893, fiind eliminată din edițiile următoare ale acestei culegeri.

V a r i a n t e :

1 *Tu, Xint nebun! De ce-ntrebi* oare (Tribuna): *De ce te-ntrebi tu, Xinte*, oare (1893).
2 Că dacă mori mai vezi *un* soare (Tribuna): Că dacă mori mai vezi *vrun* soare (1893).
7 Zici *ba?* Dincolo de morminte (Tribuna): Zici *nu?* Dincolo de morminte (1893).
11 Și-n *ceealaltă viață*, Xinte (Tribuna): Și-n *viața ceialaltă*, Xinte (1893).
12 Cum poți *spera să fii* cuminte? (Tribuna): Cum poți *să crezi că-i fi* cuminte? (1893).

p. 169 XVII

Publicată doar o singură dată în *Balade și idile*, ediția I (1893), fiind eliminată din edițiile următoare ale acestei culegeri.

p. 170 XVIII

Publicată pentru prima oară în *Balade și idile*, ediția I (1893). Dintre cele 41 de cîntece, publicate în această ediție, cele mai multe

au fost eliminate de Coşbuc din ediţiile următoare. *Cîntecul XVIII* din 1893 a fost însă păstrat în toate celelalte ediţii, sub titlul de *Cîntec*.

Reprodusă şi în *Cîntece şi versuri alese din cei mai buni scriitori români*, Bucureşti, 1911 (cu litere chirilice).

p. 171 XIX

Publicată pentru prima oară în *Lumea ilustrată*, Bucureşti, I, nr. 21, 1891/1892, p. 605, în ciclul *Cîntece*, III.

Inclusă în *Balade şi idile* din 1893, fiind eliminată din ediţiile următoare ale acestei culegeri.

p. 172 XX

Publicată o singură dată în *Balade şi idile*, ediţia I (1893), fiind eliminată din ediţiile următoare ale acestei culegeri.

p. 173 XXI

Publicată o singură dată în *Balade şi idile*, ediţia I (1893), fiind eliminată din ediţiile următoare ale acestei culegeri.

Surprinde asemănarea dintre acest cîntec al lui Coşbuc şi una din strofele vastei poeme *Memento mori* a lui Eminescu, evocînd imaginea vechiului Liban.

Şi în Libanon văzut-am rătăcite căprioare,
Şi pe lanuri secerate am văzut mîndre fecioare,
Purtînd pe-umerele albe auritul snop de grîu;
Alte vrînd să treacă apa cu picioarele lor goale,
Ridicară ruşinoase şi zîmbind albele poale,
Turburînd cu pulpe netezi faţa limpedelui rîu.

(M. Eminescu, *Opere alese*, II, ediţie îngrijită şi prefaţată de Perpessicius, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1964, p. 123.)

p. 174 XXII

Publicată pentru prima oară în *Lumea ilustrată*, Bucureşti, I, nr. 21, 1891/1892, p. 605, în ciclul *Cîntece*, V.

Inclusă în *Balade și idile*, ediția I (1893), fiind eliminată din edițiile următoare ale acestei culegeri.

Grigori N. Lazu, în broșura sa, îl acuză pe poet de plagiat din poetul persan Hafiz; după ce reproduce acest cîntec al lui Coșbuc, Lazu adaugă:

„În această privință, iată ce ne spune persanul *Hafiz* în prima strofă din unul din cîntecele sale din *Divan:*

De mă-ntorc iar pe pămînt,
Vreodată din mormînt,
Tot o fugă am să țin
Pîn' la crîșma cu bun vin! etc., etc.

Pun rămășag că Hafiz a plagiat fără pic de rușine pe d-nul Coșbuc..." *(Op. cit.*, p. 38.)

p. 175 XXIII

Publicată pentru prima oară în *Tribuna*, Sibiu, VIII, nr. 256, 17/20 noiembrie 1891, p. 1.021, sub titlul *Gînduri risipite* (fiind cea de a VII-a piesă a ciclului).

Reprodusă în *Gazeta săteanului*, Rîmnicul-Sărat — București, X, nr.2, 20 februarie 1893, p. 35 (cu titlul *Ah! vezi-l cum e!)*.

Inclusă în *Balade și idile* din 1893, fiind eliminată din edițiile următoare ale acestei culegeri; mai apare și în *Cîntece și versuri alese din cei mai buni scriitori români*, București, 1911 (cu litere chirilice).

Variante:

1 *Să-l vezi și* tu cum e! Odată (Tribuna): *O, vezi-l* tu cum e! Odată (1893).

Terținele II și III, versurile 4—9, sînt complet schimbate din periodic în volum.

Textul din *Tribuna:*

Dar dacă-i sînt atît de dragă,
N-avea el cap să mă-nțeleagă
Că rea doar într-atîta nu-s!

Și de-l am drag, el doară știe
Că lui nu-i pot ține mînie,
Și-atunci, atunci de ce s-a dus?

Textul din *Balade și idile:*

Cît e de rău! El doară știe
Că lui nu-i pot ținea mînie,
Și-atunci, atunci de ce s-a dus?

Și de i-am fost vreodată dragă,
N-avea el cap să mă-nțeleagă
Că rea doar într-atîta nu-s!

De fapt, după cum se poate observa, poetul a operat mai degrabă o schimbare a celor două terține, cu unele modificări de versuri.

10 *Și fără el* ce mă voi face*!* (Tribuna): *O, spune-mi tu*, ce mă voi face*?* (1893).

12 Și vrajba *între* noi s-a pus*!* (Tribuna): Și vrajba-*ntre* noi *doi* s-a pus (1893).

Grigori N. Lazu stabilește puncte de contact între Coșbuc și poetul indian Amaru; după ce, ca și în cazul *Cîntecului XXII*, reproduce poezia lui Coșbuc, scrie:

„Iar Amaru, poet din India, care nici acesta n-are act de naștere conform codului nostru civil, zice:

O dată numai, numa-n șagă,
Cu glasul prefăcut, i-am spus,
Și aspru: «Du-te!» și s-a dus!
Ce nemilos! — Amică dragă,
Să-mi spui, acuma ce să fac —
Pe omul meu cum să-l împac?

Cam greu, dar tot mai ușor se-mpacă doi amorezați indieni decît plagiarea și cu originalitatea!" *(Op. cit.*, p. 38—39.)

p. 176 XXIV

Publicată pentru prima oară în *Tribuna*, Sibiu, VIII, nr. 256, 17/29 noiembrie 1891, p. 1.021, sub titlul *Gînduri risipite* (fiind piesa a IV-a a ciclului).

Inclusă în *Balade și idile*, ediția I (1893), fiind eliminată din edițiile următoare ale acestei culegeri.

Variante:

2 Atunci, *dragă*, m-aș ascunde (Tribuna): *Căci* atunci *eu* m-aș ascunde (1893).

5 *Acest stih de zece* rînduri (Tribuna): *Stihul meu de nouă* rînduri (1893).

6 *Cît ai fi de păcălită?* (Tribuna): *N-ai şti cît eşti de-amăgită!* (1893). În *Tribuna*, poezia se încheie cu următorul vers: *Iacă-ţi spun, te-ai supărat?*

p. 177 XXV

Publicată pentru prima oară în *Balade şi idile*, ediţia I (1893), fiind eliminată din ediţiile următoare ale acestei culegeri.

Inclusă în *Cîntece şi versuri alese din cei mai buni scriitori români*, Bucureşti, 1911 (cu litere chirilice).

Sextil Puşcariu, în articolul *Coşbuc*, publicat în *Luceafărul*, Budapesta, IV, nr. 8, 15 aprilie [st.v.] 1905, p. 168—175, după ce comentează poezia *Mama*, adaugă:

„Între cele patruzeci de cîntece din volumul *Balade şi idile* găsim o poezioară nepretenţioasă de două strofe, care-i identică cu poezia *Mama*. Deosebirea stă numai în aceea că ea e turnată dintr-o dată, că poetul de astă dată n-a avut tihna sufletească să scrie opt strofe lungi, artistul n-a avut răgaz să pună surdină sentimentelor sale, ci ele au debordat de-a dreptul. La un pahar de vin. În mijlocul veseliei generale apare imaginea mamei, care plînge de dorul lui, şi capul lui cade deodată pe mînă şi sufletul lui se topeşte în aceste versuri:

Ei veseli repetau cîntarea,
. . . .
Stau umede pe ce-a cusut."
(Op. cit., p. 172.)

p. 178 XXVI

Publicată o singură dată în *Balade şi idile*, ediţia I (1893) fiind eliminată din ediţiile următoare ale acestei culegeri.

p. 179 XXVII

Publicată pentru prima oară în *Tribuna*, Sibiu, V, nr. 274, 2/14 decembrie 1888, sub titlul *Anacreontică* (a XIV-a).

Inclusă în *Balade şi idile*, 1893, fiind eliminată din ediţiile următoare ale acestei culegeri.

V a r i a n t e :

2 Şi *crini* de prin *livezi* sărută vîntul (Tribuna): Şi *flori* de prin *cîmpii* sărută vîntul (1893).
3 Izvoarele sărută *cîmpi cu* flori (Tribuna): Izvoarele sărută *roşii* flori (1893).
4 Şi roua *fagi* şi *brazi* sărută-n zori (Tribuna): Şi roua *lunci* şi *văi* sărută-n zori (1893).
6 De ce *dar nu mă mai săruţi*, tu, fată? (Tribuna): De ce *te temi de sărutări*, tu fată? (1893).
8 *Dă foc cînd ei ating buzele lor* (Tribuna): *Răsare foc ceresc pe buzele lor!* (1893).
9 Sînt fulgere *mînii* răzbunătoare (Tribuna): Sînt fulgere, *puterii* răzbunătoare (1893).
11 Dar *cînd, de cînd e lumea, cînd* s-a dat (Tribuna): Dar *niciodată-n lumea asta nu* s-a dat (1893).
14 Cad tot în cei ce nu *ştiu* să sărute ! (Tribuna): Cad tot în cei ce nu *vreau* să sărute ! (1893).

p. 180 XXVIII

Publicată pentru prima oară în *Tribuna*, Sibiu, V, nr. 42, 23 februarie /6 martie 1888, p. 165, sub titlul *Anacreontică* (cea de a VIII-a).
Inclusă o singură dată în *Balade şi idile*, ediţia I (1893), fiind eliminată din ediţiile următoare ale acestei culegeri.

V a r i a n t e :

2 *Hah, în iad, toţi trejii* cad (Tribuna): *Numai trejii-n gheară-i* cad (1893).
7 Dar mi-a spus-*o ieri şi azi* (Tribuna): Dar mi-a spus *cu mult necaz* (1893).
8 Că *va sta pe paşi să-mi bată* (Tribuna): Că *pîndeşte-nfricoşată* (1893).

p. 181 XXIX

Publicată pentru prima oară în *Lumea ilustrată*, Bucureşti, I, nr. 21, 1891/1892, p. 606, în ciclul *Cîntece*, VII.
Inclusă în *Balade şi idile*, ediţia I (1893), fiind eliminată din ediţiile următoare ale acestei culegeri.

p. 182 XXX

Publicată pentru prima oară în *Lumea ilustrată*, București, I, nr. 21, 1891/1892, p. 605, în ciclul *Cîntece*, IV.

Inclusă în *Balade și idile*, ediția I (1893), fiind eliminată din edițiile următoare ale acestei culegeri.

p. 183 XXXI

Publicată pentru prima oară în *Tribuna*, Sibiu, V, nr. 39, 19 februarie/ 2 martie 1888, p. 153, sub titlul *Anacreontică* (a VII-a).

Inclusă în *Balade și idile*, ediția I (1893), fiind eliminată din edițiile următoare ale acestei culegeri.

Variante:

1 Cetea mama din Scriptură (Tribuna): *Mama zice* din Scriptură (1893).
2 „Dacă *tu* doi prieteni ai (Tribuna): „Dacă doi prieteni ai (1893).
8 Aici eu îi curm cuvîntul (Tribuna): *Eu explic cuvîntul mamii* (1893).
9 „*Te rog, mamă, p-un minut!* (Tribuna): „*Mamă, eu te-am priceput!* (1893).
10 Am doi dragi: ești tu și-o fată (Tribuna): *Tu-mi ești dragă*, tu și-o fată (1893).
13 După zisa din scripturi (Tribuna): *Și, după scriptura ta* (1893).
14 Cui să dau eu dară gură?“ (Tribuna): *Ghici, pe cine-aș săruta?*“ (1893).

p. 184 XXXII

Publicată pentru prima oară în *Lumea ilustrată*, București, I, nr. 21, 1891/1892, p. 605, în ciclul *Cîntece*, II.

Inclusă în *Balade și idile*, ediția I (1893), fiind eliminată din edițiile următoare ale acestei culegeri.

p. 185 XXXIII

Publicată o singură dată în *Balade și idile*, ediția I (1893), fiind eliminată din edițiile următoare ale acestei culegeri.

V a r i a n t e :

Într-un manuscris păstrat la Casa memorială „George Coşbuc" din satul natal al poetului, Cîntecul XXXIII este continuat cu următoarele versuri:

Am muncit o săptămînă!
Dar nu-i fiară mai păgînă
Decît domnul de la noi,
Că-i sîntem şi car şi boi.
M-am ales c-un leu în mînă
Şi-am muncit o săptămînă.
Dar vin vremi şi de ciocoi!
Dumnezeu e bun şi mare!

Să iau lumea-n cap, să plec?
Multe vin şi multe trec
Şi-un sfîrşit şi lumea are;
Dumnezeu e bun şi mare,
Dumnezeu nu-i pui de grec!

p. 186 XXXIV

Publicată o singură dată în *Balade şi idile*, ediţia I (1893), fiind eliminată din ediţiile următoare ale acestei culegeri.

p. 187 XXXV

Publicată pentru prima oară în *Lumea ilustrată*, Bucureşti, I, nr. 21, 1891/1892, p. 606, în ciclul *Cîntece*, VIII.

Inclusă în *Balade şi idile*, ediţia I (1893), fiind eliminată din ediţiile următoare ale acestei culegeri.

V a r i a n t e :

8 Să şi-o *cate* fiecare (Lumea ilustrată): Să şi-o *caute* fiecare (1893);

p. 188 XXXVI

Publicată o singură dată în *Balade şi idile*, ediţia I (1893), fiind eliminată din ediţiile următoare ale acestei culegeri.

p. 189 XXXVII

Publicată o singură dată în *Balade și idile*, ediția I (1893), fiind eliminată din edițiile următoare ale acestei culegeri.

p. 190 XXXVIII

Publicată pentru prima oară în *Lumea ilustrată*, București, I, nr. 21, 1891/1892, p. 605—606, în ciclul *Cînteee*, VI.

Inclusă în *Balade și idile*, ediția I (1893), fiind eliminată din edițiile următoare ale acestei culegeri.

p. 191 XXXIX

Publicată pentru prima oară în *Tribuna*, Sibiu, V, nr. 68, 24 martie/ 5 aprilie 1888, p. 269, sub titlul *Anacreontică* (a XII-a).

Reprodusă în *Calendarul poporului*, Sibiu, IX, 1894, p. 68, în *Foaia interesantă*, București, VI, nr. 3, 6 ianuarie 1911.

Inclusă în *Balade și idile* din 1893, fiind păstrată și în edițiile următoare ale acestei culegeri.

Variante:

2 *Caută dragosti* și iubește (Tribuna): *Lasă-ți totul* și iubește (1893 și urm.).

3 *Cînd te-apasă grijea* grea (Tribuna): *De te doare-o grijă* grea (1893 și urm.).

4 *Toarnă vin, frate,* și bea (Tribuna): *Nu te plînge! Taci* și bea! (1893 și urm.).

5 *Iar cînd doruri* te frămîntă (Tribuna): *Iar vrun dor de* te frămîntă (1893 și urm.).

6 *Prinde lira-n mîni și* cîntă (Tribuna): *Ca să te mîngîi, tu* cîntă (1893 și urm.).

9 *Tu probează* toate trele (Tribuna): *Tu să-ncerci cu* toate trele (1893 și urm.).

11 *Atunci* — nu trăi nebun (Tribuna): *Mori și* nu trăi nebun (1893 și urm.).

p. 192 XL

Publicată o singură dată în *Balade și idile*, ediția I (1893), fiind eliminată din edițiile următoare ale acestei culegeri.

p. 193 XLI

Publicată o singură dată în *Balade și idile*, ediția I (1893), fiind eliminată din edițiile următoare ale acestei culegeri.

p. 194 XLII

Publicată pentru prima oară în *Balade și idile*, ediția I (1893), păstrată în edițiile următoare ale acestei culegeri; începînd cu cea de a doua ediție (1897), purtînd titlul *Pe Bistrița*.

p. 195 XLIII

Publicată pentru prima oară în *Tribuna*, Sibiu, VIII, nr. 256, 17/29 noiembrie 1891, p. 1.021, sub titlul *Gînduri risipite* (a III-a poezie a ciclului).

Inclusă în *Balade și idile*, ediția I (1893), fiind eliminată din edițiile următoare ale acestei culegeri.

Variante:

1 *La genunchi cu stînga ține strîns vesmîntul, care-n vînt* (Tribuna): *Umed îi răsare peptul alb și plin de sub veșmînt* (1893).

2 *Se încumetă-n saltare gol piciorul să-l arete* (Tribuna): *Răzimat de șold adoarme brațul drăgălașei fete* (1893).

3 *Atîrnat* ea ține capul cel îngreunat de plete (Tribuna): *Înclinat* ea ține capul cel îngreunat de plete (1893).

4 *Umed îi răsare sînul alb și plin de sub vestmînt* (Tribuna): *Și lipită de picioare-i, rochia saltă-ncet de vînt* (1893).

5 Ea stă-n drum. *E fata-naltă* și puțin ea stă plecată (Tribuna): Ea stă-n drum. *Și-i supțirică* și puțin ea stă plecată (1893).

6 *Mîna dreaptă este pusă pe obrajii* ei frumoși (Tribuna) *Și-și acopere cu-o mînă obrăjorii* ei frumoși (1893).

7 *Şi-ndrăzneţ ea poartă* ochii cei atît de ruşinoşi (Tribuna): *Îndrăzneţi purtîndu-şi* ochii cei atît de ruşinoşi (1893).
8 Printre degetele *mînii*, zîmbitoare şi şireată (Tribuna): Printre degetele *palmei*, zîmbitoare şi şireată (1893).

p. 196 XLIV

Publicată o singură dată în *Balade şi idile*, ediţia I (1893), fiind eliminată din ediţiile următoare ale acestei culegeri.

p. 197 XLV

Publicată prima oară în *Balade şi idile*, ediţia I (1893), păstrată şi în ediţiile următoare ale acestei culegeri, unde, începînd cu ediţia a II-a (1897), poartă titlul *Toamna*.

Citărn cîteva din aprecierile lui D. A. Teodoru despre *Cîntecul XLV*, din cronica pe care acesta o scrie: *Ceva despre poeziile lui Coşbuc* în *Arhiva Societăţii ştiinţifice şi literare*, Iaşi, VIII, nr. 1—2, ianuarie-februarie 1897, p. 1—67:

„...Natura capătă intensitatea vieţii omeneşti, cum n-o vedem în nici un poet de al nostru...

E toamnă tîrziu şi codrul aude prin noapte cum vine şi creşte mai iute, mai tare un vuiet răsărit din nordul cu neguri...

Şi tremură codru
. . . .
Cu vîntul se luptă,
Pocneşte şi sună
. . . .
În toamnă tîrziu!

Sînt rari bucăţile în care să fie atît de bine simţit şi descris zbuciumul, frămîntarea dezordonată a luptei, cum e în această poezie, cu mijloace atît de simple, cu vorbe atît de fireşti, cu fraza atît de nemeşteşugită; ...vă atrag atenţia asupra puterei cu care poetul pe de o parte a văzut lupta aceasta, iar pe de alta a simţit-o în sufletul ei, în încordarea ei lăuntrică" (*op. cit.*, p. 43).

Sesizînd locul aparte pe care-l ocupă această poezie în lirica lui Coşbuc, D. Micu o asociază cu piese de ale lui Bacovia:

„Cît priveşte *Toamna*, cred că este cea mai puţin «coşbuciană» dintre poeziile lui Coşbuc. Poetul creează aici (conştient sau nu) «atmosferă», şi anume, una nedefinită, strecurînd înfiorări subtextuale în stihurile de o muzicalitate sfioasă, ce precede anumite acorduri din lirica română de factură simbolistă:

Toamna tîrziu,
În noaptea cu lună,
Cum vîjăie codru
Şi geme, şi sună!

. . . .

Şi moare cu fruntea
Pe pieptul naturii,
Şi moare natura
De jalea pădurii
În toamnă tîrziu!"

(*Op. cit.*, p., LII–LIII.)

INDICI

INDICE ALFABETIC AL POEZIILOR

(după primul vers)

A

B

C

D

E

F

G

I

Î

J

L

M

N

O

P

R

S

T

Ţ

U

V

Z

INDICE ALFABETIC AL POEZIILOR
(după titlu)

*) Cifrele cursive trimit la textul poeziei; următoarele la locul unde se află comentariul titlului respectiv în cadrul *Notelor şi variantelor*.

G

J

L

M

N

P

R

TABLA ILUSTRAȚIILOR

CUPRINSUL

* Cifrele din paranteze trimit la pagina unde se află comentariul titlului respectiv în cadrul *Notelor şi variantelor*.

Cîntece